

Львівський державний університет
внутрішніх справ

ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНА
ТА СПЕЦІАЛЬНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА
ОПЕРАТИВНИХ ПРАЦІВНИКІВ
ВІДДІЛІВ КАРНОГО РОЗШУКУ
ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Практичний посібник

Львів
2020

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Вченою радою Львівського державного університету внутрішніх справ
(протокол від 24 квітня 2019 року № 9)

Рецензенти:

Баб'як Андрій Васильович, кандидат юридичних наук, доцент (Львівський державний університет внутрішніх справ);

Лесько Орест Михайлович, кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент (Національна академія сухопутних військ імені Петра Сагайдачного)

Т 38 **Тактико-спеціальна та спеціальна фізична підготовка оперативних працівників відділів карного розшуку підрозділів Національної поліції: практичний посібник / О. І. Тьорло, О. А. Чичкан, М. О. Червоношапка, Б. Ю. Музика, В. М. Синенький та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 200 с.**

Викладено теоретичний матеріал і практичні завдання, що є невід'ємною частиною оволодіння поліцейськими всіх структурних підрозділів Національної поліції України прийомами самозахисту та заходами фізичного впливу, збереження особистої безпеки та безпеки оточуючих, здатності діяти в правовому полі, а також відпрацювання стресостійкості та злагодженості дій в екстремальних ситуаціях. Викладені матеріали мають допомогти працівникам карного розшуку підрозділів Національної поліції у відпрацюванні (самостійно чи у процесі проведення практичних занять) типових і нетипових дій під час несення служби, пов'язаних із реальною або можливою загрозою життю і здоров'ю оперативного працівника або життю і здоров'ю громадян.

Для оперативних працівників відділів карного розшуку Національної поліції у процесі занять зі службової підготовки.

The methodical publication outlines the theoretical material and practical tasks that are an integral part of the capture by police of all structural subdivisions of the National Police of Ukraine by methods of self-defense and measures of physical influence, the preservation of personal safety and security of others, the ability to act in the legal field, as well as the development of stress and coherence actions in extreme situations. The above materials should help the employees of the criminal investigation of the units of the National Police and in the training (on their own or during practical classes) of typical and atypical actions during the service, connected with the actual or possible threat to the life and health of the operative worker or life and health of citizens. Recommended for operational officers of the National Police Criminal Investigation Department in the course of training.

УДК 796.012.62

© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2020

ВСТУП

Службова підготовка – система заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь і навиків працівника поліції з урахуванням специфіки та профілю його службової діяльності. Одним із основних завдань службової підготовки поліцейських є підвищення рівня знань, умінь, навиків і професійних якостей поліцейських із метою забезпечення їх здатності до виконання завдань з охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічного (громадського) порядку та безпеки.

Різновидами службової підготовки є функціональна, загальнопрофільна, тактична, вогнева і фізична. Метою фізичної підготовки є підготовка фахівців із високим рівнем всебічної фізичної підготовленості, здатних ефективно вирішувати оперативно-службові завдання, стійко переносити нервово-психологічні та фізичні навантаження без зниження професійної працездатності, водночас досконало володіти прийомами фізичного впливу та навиками самозахисту.

Практичний посібник із тактико-спеціальної та фізичної підготовки оперативних працівників відділів карного розшуку підрозділів Національної поліції допоможе у навчанні й виконанні прийомів захисту від озброєного правопорушника ножем і вогнепальною зброєю у разі виникнення екстремальних ситуацій; техніки затримання правопорушника, який учинив кримінальне правопорушення; техніки проведення затримання оперативним працівником озброєного вогнепальною зброєю правопорушника, який скоїв тяжкий злочин; поверхневої перевірки й огляду правопорушника.

У виданні, згідно з вимогами замовлення, акцентуватиметься на дотриманні особистої безпеки оперативника та безпеки оточуючих, навчатимуть, як діяти юридично коректно та в правовому полі. Також розглянуто особливості відпрацювання стресостійкості та злагодженості дій у екстремальних ситуаціях, що виникли під час несення служби.

Вивчення прийомів рекомендується проводити спершу частинами, а далі загалом, коли всі частини рухів цього прийому засвоєно і виконуються технічно правильно. Успіх засвоєння прийомів оперативними працівниками – це їхнє багаторазове повторення під час практичного заняття із спеціальної фізичної підготовки та має на меті і закріплення, і вдосконалення в процесі практичної діяльності професійних знань та умінь. Постійне відпрацювання оперативними працівниками спеціальних прийомів дає змогу їм розвинути м'язову пам'ять до автоматизму, адже в екстремальних ситуаціях, коли виникає пряма загроза життю і здоров'ю, оперативники мають швидко обирати технічні прийоми.

Саме на цю структуру покладається найскладніша робота з розкриття злочинів, тому вона не допускає легкодухості та дилетантства, вимагає залізної волі й найвищого професіоналізму. Правова база і структура карного розшуку змінюються, завдання ні. Оскільки діяльність оперуповноваженого карного розшуку перебігає часто в екстремальних умовах і характеризується великою емоційною напруженістю, її повинен виконувати професіонал, що володіє неабиякою особистою сміливістю та емоційною стійкістю.

1. ТЕХНІКА ЗАТРИМАННЯ ПРАВОПОРУШНИКА, ЯКИЙ ВЧИНИВ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Навчальні заняття є основною формою спеціальної фізичної підготовки і проводяться у виді практичних занять.

Після якісної розминки, що триває 15–20 хвилин вступної частини практичного заняття, можна розпочинати виконання прийомів затримання в основній частині заняття, яке може тривати і понад 60 хвилин.

Навчання проводиться за допомогою групового методу. Оперативні працівники стоять у двошеренговому строю (інтервал і дистанція два метри обличчям один до одного або потилицями, залежно від конкретного прийому).

Для закріплення і вдосконалення прийомів по розділах прийоми виконуються загалом у повільному темпі, далі у швидкому за командою інструктора-викладача і самостійно.

Під час виконання у повільному темпі оперативні працівники по черзі проводять прийом, вони мають відчуті помірно больове відчуття, ефективність затримання та інших дій, які виконує він та його партнер. Тільки в цьому разі кожен оперативний працівник відчує і зможе оцінити ефект і практичну цінність того чи іншого прийому затримання.

Із метою вдосконалення виконання затримання необхідно вимагати від оперативних працівників проведення прийомів із різних вихідних положень, з різними по вазі, росту, силі партнерами разом з іншими прийомами та вправами. Виконання прийомів затримання проводяться і в праву, і в ліву сторону. Інструктор-викладач повинен допомогти оперативним працівникам обрати найраціональніші способи дій під час виконання затримань і відпрацювати їх виконання в наближених до реальних ситуацій умовах. Ця техніка рукопашного бою застосовується для затримання правопорушника, який вчинив кримінальне правопорушення, та припинення його протиправних дій у разі чинення ним опору, невиконання вимог оперативного працівника карного розшуку. Техніка затримань завершується вдяганням кайданок на затриманого, проведенням поверхневого огляду і його супроводженням.

Той, хто здійснює затримання, повинен миттєво оцінити ситуацію і провести простий, найефективніший прийом швидко, рішуче і раптово для правопорушника, який вчинив кримінальне правопорушення. Тому під час проведення практичних занять із спеціальної фізичної підготовки, що стосуються затримання, інструктор-викладач повинен виховувати в оперативного працівника здібності до самостійного, швидкого та правомірного прийняття рішення.

Після закріплення і повторення прийомів затримання інструктор-викладач ускладнює тренування техніки затримання, наприклад: виконання двома оперативними працівниками затримання одного правопорушника або затримання двох і більше правопорушників, коли вони чинять фізичний опір, не виконують вимоги оперативних працівників, намагаються здійснити напад на оперативників під час затримання тощо.

У процесі проведення заняття потрібно дотримуватися правил техніки безпеки, а також правил особистої безпеки та безпеки своїх товаришів-партнерів, щоб запобігти травматизму, проводячи прийоми затримання.

На практичному занятті має бути:

- організованість і дисципліна;
- чітке виконання команд інструктора-викладача;
- якісна розминка перед основною частиною заняття;

– висока психологічна атмосфера щодо зосередженості, зібраності, пильності, цілеспрямованості, рішучості, ініціативності, енергійності, старанності, самовпевненості, впевненості у своїх силах, сміливості, кмітливості, витримки;

– дотримання техніки безпеки;

– не допускати до заняття оперативних працівників: хворих, за наявності невстановленого і незручного одягу, довгих нігтів, біжутерії, годинника.

Мета практичного заняття: оволодіти навиками затримання та припинення протиправних дій правопорушника, який вчинив кримінальне правопорушення, а також у випадку чинення ним опору та невиконання вимог оперативного працівника.

СПОСОБИ ЗАТРИМАННЯ:

При підході до правопорушника спереду: ривком, замком, нирком, важелем руки назовні, важелем руки всередину, важелем руки через передпліччя, важелем руки через шию, вузлом зверху.

При підході до правопорушника збоку: важелем руки через передпліччя, важелем руки через шию, вузлом зверху.

При підході до правопорушника ззаду: поштовхом загину руки за спину, загин руки за спину.

1.1. ЗАТРИМАННЯ СПОСОБОМ РИВКА

Вихідне положення: оперативний працівник стоїть у положенні «інтерв'ю», або руки його та правопорушника опущені (рис. 1).

З фронтальної стійки, з кроком лівою ногою ліворуч – уперед, простягти ліву руку між передпліччям і стегном правопорушника, а правою захопити за плечову кістку вище ліктя його правої руки (рис. 2). Завдати правою ногою відволікаючий удар ногою (коліном) у гомілку або в пах, міцно тримаючи захоплену озброєну руку правопорушника (рис. 3).

Сильним ривком правої руки на себе – вниз вивести правопорушника з рівноваги і загнути його руку за спину (рис. 4–10).

Загнути руку правопорушника за спину зустрічним зусиллям своїми двома руками, закласти передпліччя захопленої руки в ліктьовий згин своєї лівої руки. Поставити ліву ногу біля правої ноги супротивника, захопивши його правою рукою і підтягнути правопорушника вгору за плече, за підборіддя, за очі, або шию (рис. 11).

Рис. 1

Рис. 2

Рис. 3

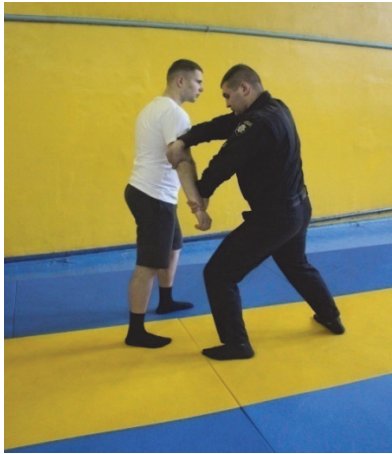

Рис. 4

Рис. 5

Рис. 6

Рис. 7

Рис. 8

Рис. 9

Рис. 10

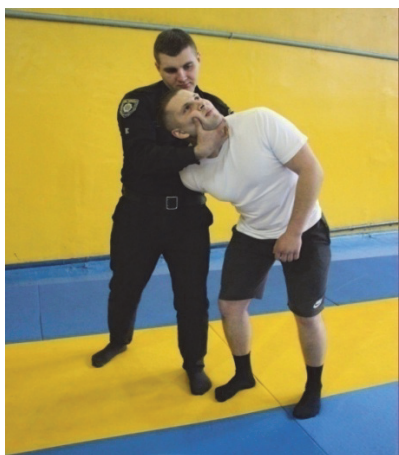

Рис. 11

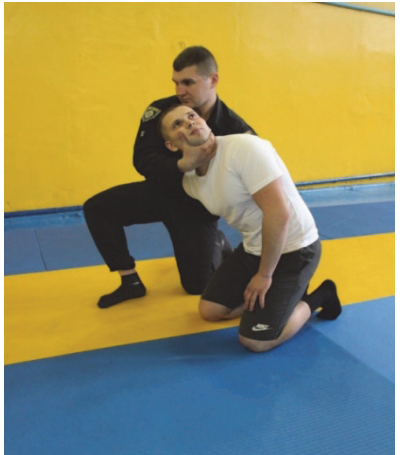

Рис. 12

Рекомендується під больовим впливом подати команди: «На коліна!», «Лягти обличчям до землі!», надягнути наручники, провести поверхневий огляд (рис. 12–15).

Рис. 13

Рис. 14

Рис. 15

Або після загину руки за спину повалити на землю без попередньої команди, відповідно після цього надягнути наручники, провести поверхневий огляд (рис. 16–21).

Рис. 16

Рис. 17

Рис. 18

Рис. 19

Рис. 20

Рис. 21

За допомогою больового прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 22).

Рис. 22

Характерні помилки:

- у процесі загинання руки правопорушник не виведений із рівноваги;
- ліктьовий суглоб загнутої руки правопорушника не притиснутий до лівого боку тулуба;
- не завдано відволікаючого удару ногою;
- повільно виконано прийом;
- прийом виконано на прямих ногах;
- зроблено зупинку під час виконання прийому;
- невпевнено виконано прийом;
- під час супроводу ліва нога не йшла разом із правою ногою правопорушника;
- втрачено контроль за рукою правопорушника в процесі загинання (частково, повністю);
- немає раптового швидкого етапу дій під час виконання загину руки за спину;
- втрачено рівновагу під час виконання прийому;
- не застосовано больовий вплив під час надягання правопорушнику наручників;
- порушено правила поверхневого огляду та дотримання заходів особистої безпеки і безпеки напарника.

УВАГА: перед виконанням будь-якого затримання оперативний працівник повинен оцінити оточуюче середовище, поверхню землі, простір, можливо присутність інших правопорушників.

Оточуюче середовище. Оточуюче середовище – це може бути обмежений простір коридору, котельні, автомобільний гараж, залізничний вагон тощо. Виконувати затримання за допомогою ривка потрібно обережно із урахуванням виступів стін приміщення, різних небезпечних виступів металічних конструкцій, батарей опалення, інших предметів, які розташовані небезпечно відносно затримання людини-правопорушника. Наведемо приклад: оперативний працівник при виконанні затримання правопорушника за допомогою ривка не врахував відстань до небезпечного виступу, відповідно правопорушник скроневою частиною вдарився в стіну, виступ арматури в гаражі або інші гострі предмети (рис. 23).

Рис. 23

Рис. 24

Рис. 25

Поверхня. Поверхня землі буває з різним покриттям. Це може бути асфальт, трава, щербінь, пісок, звичайна земля, похила поверхня тощо. В цьому разі виконання затримання способом ривка з поваленням правопорушника на землю потрібно проводити обережно із урахуванням виступів арматури із землі чи піску, каміння, дерев'яної дошки під кутом, розбитої скляної пляшки й інших гострих та небезпечних предметів. Наведемо приклад: оперативний працівник при виконанні затримання способом ривка з поваленням на землю не оцінив поверхню, де лежала розбита пляшка, яка порізала сонну артерію правопорушника, або правопорушник вдарився об лежачий гострий камінь скроневою частиною і інші гострі предмети, які можуть при зіткненні призвести до травмування, що несумісне з життям людини (рис. 24, 25).

Дивитись коментар до ст. 38 ККУ «Затримання особи, що вчинила злочин».

Якщо поверхня землі чи перекриття недобудованого будинку закидана розбитими пляшками або іншими гострими предметами, тоді оперативному працівнику потрібно провести затримання із загином руки за спину з одночасним відволікаючим ударом і притиснути правопорушника до стіни його грудьми, контролюючи больовий вплив і вивести із небезпечної поверхні, де буде зручніше на нього надягнути наручники і провести поверхневий огляд (рис. 26, 27).

Рис. 26

Рис. 27

Рис. 28

Простір. Простір може бути широкий, обмежений, відкритий і закритий. Затримання способом ривка поваленням на землю виконується, якщо правопорушник згідно з інформацією орієнтування є небезпечним для громадян і оперативних працівників. Відповідно прийом затримання ривком шляхом повалення на землю правопорушника можна виконувати у

відкритому широкому просторі або закритому приміщенні широкого простору. В обмеженому просторі повалення на землю можна виконувати із звичайним загином руки за спину, але без ривка, щоб уникнути небезпечного ушкодження правопорушника. Якщо обмежений простір менший за ріст людини по радіусу, тоді провести загин руки за спину і притиснути до стіни, контролюючи правопорушника на больовому впливі і вивести із обмеженого простору його під дією больового впливу, де буде зручніше на нього надягнути наручники і провести поверхневий огляд (рис. 28–31).

Рис. 29

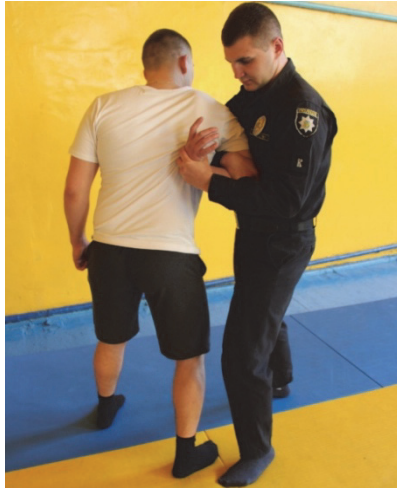

Рис. 30

Рис. 31

Перед виконанням будь-яких прийомів затримання або під час затримання, або після треба постійно оцінювати ситуацію периферійним зором оточуючого середовища із врахуванням, що можуть появиться інші правопорушники і здійснити раптовий напад на оперативних працівників (рис. 32–34).

Рис. 32

Рис. 33

Рис. 34

Дивитись коментар до ст. 36 ККУ «Необхідна оборона» та ст. 37 ККУ «Уявна оборона»

При великих антропоморфологічних параметрах і міцній фізичній підготовленості правопорушника, а також при чиненні ним фізичного опору оперативним працівникам потрібно завдати два і більше відволікаючі удари, але з помірною силою, щоб уникнути заподіяння значної шкоди здоров'ю правопорушника. Задля уникнення сильного ушкодження правопорушника і дотримання техніки безпеки працівників карного розшуку за можливості потрібно збільшити кількість оперативних працівників на одного

правопорушника (від двох до п'ятьох оперативних працівників залежно від ситуації, яка виникла, із врахуванням особи правопорушників і характеру кримінального правопорушення). У більш складній небезпечній ситуації, коли кількість правопорушників і їхні фізичні параметри не відповідають кількості оперативних працівників, а також, якщо вони становлять підвищену небезпеку, озброєні холодною чи вогнепальною зброєю, відповідно для їх затримання на підставі ЗУ «Про Національну поліцію» у разі необхідності можна застосувати вогнепальну зброю, або у разі можливості викликати спеціальний підрозділ.

Не рекомендується проводити прийоми затримання оперативними працівниками небезпечних правопорушників, які ймовірно озброєні та перебувають у людному місці. В такому разі ситуація може змінитися не на користь оперативних працівників, адже можуть постраждати і сторонні особи, і оперативники. Оперативним працівникам рекомендується зачекати, щоб правопорушники вільно перемістились у безпечніше місце для проведення затримання, але за умови, що вони не вчиняють кримінальне правопорушення, яке може становити загрозу життю та здоров'ю людей чи працівників поліції.

Якщо оперативному працівнику технічно не вдається провести прийом одного із видів затримання в одну сторону проти анатомічних рухів людини, тоді він виконує в іншу сторону. Така ситуація можлива, якщо правопорушник чинить пасивний або активний фізичний опір. Також це можна використати як запланований хитрий маневр виконання прийому затримання, тобто показати виконання початкової стадії одного прийому, але чітко перейти на другий вид прийому затримання.

1.2. ЗАТРИМАННЯ СПОСОБОМ ЗАМКА

Вихідне положення: оперативний працівник стоїть у положенні «інтерв'ю», або руки його та правопорушника опущені (рис. 35).

З кроком лівою ногою вперед, лівою рукою заблокувати праву руку правопорушника, а правою рукою захопити за плечову кістку вище ліктя його правої руки (рис. 36). Ривком на себе вивести правопорушника з рівноваги і завдати зустрічний удар коліном у пах або ногою в гомілку (рис. 37).

Зчепити свої руки у «замок» і, докладючи зустрічне зусилля, загнути руку правопорушника за спину (рис. 38–39). «Замок» розчіпляється, коли лікоть правої руки правопорушника зафіксований до лівого боку тулуба оперативника (рис. 40). Права рука оперативника розчіпляється від захоплення «замком» і підтягує правопорушника вгору за плече, за підборіддя, за шию, або за очі (рис. 41).

Рис. 35

Рис. 36

Рис. 37

Рис. 38

Рис. 39

Рис. 40

Рис. 41

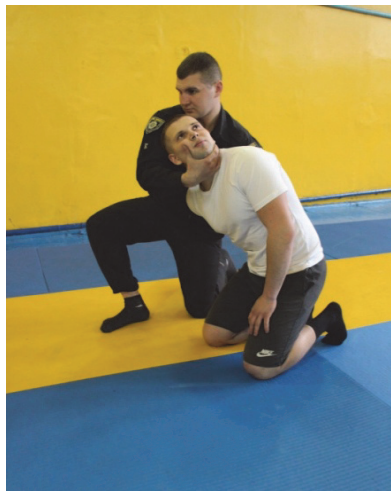

Рис. 42

Рис. 43

Рекомендується під больовим впливом подати команди: «На коліна!», «Лягти обличчям до землі!», далі надягнути наручники, провести поверхневий огляд (рис. 42–46).

Рис. 44

Рис. 45

Рис. 46

Або після загину руки за спину повалити на землю без попередньої команди, відповідно далі надягнути наручники, провести поверхневий огляд (рис. 47–52).

Рис. 47

Рис. 48

Рис. 49

Рис. 50

Рис. 51

Рис. 52

За допомогою болювого прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 53).

Рис. 53

Характерні помилки:

- у процесі загинання руки правопорушника не виведено із рівноваги;
- ліктьовий суглоб загнутої руки правопорушника не притиснуто до лівого боку тулуба;
- «замок» не розпускається доти, доки лікоть руки правопорушника не притиснуто до лівого боку тулуба;
- не завдано відволікаючий удар ногою;
- прийом виконано повільно;
- прийом виконано на прямих ногах;
- зроблено зупинку під час виконання прийому;
- невпевнено виконано прийом;
- під час супроводу ліва нога не йшла разом із правою ногою правопорушника;
- втрачено контроль над рукою правопорушника в процесі загинання (частково, повністю);
- немає раптової швидкої фази дій під час виконання загику руки за спину;
- втрачено рівновагу під час виконання прийому;
- не застосовано больовий вплив при надяганні правопорушнику наручників;
- порушено правила поверхневого огляду та дотримання заходів особистої безпеки і безпеки напарника.

УВАГА: потрібно врахувати, що під час виконання затримання оперативним працівником, застосувавши спосіб затримання «замком», також виконується ривок на себе, як у затриманні способом ривка. Відповідно оперативний працівник має оцінити оточуюче середовище, поверхню землі, простір, присутність інших правопорушників.

Залежно від ситуації, яка виникла, затримання способом замка можна виконати, поваливши на землю і виконавши загин руки за спину без ривка на себе. Але задля безпечного виконання затримання способом замка потрібно врахувати поверхню, оточуюче середовище і простір, як було вище описано при затриманні ривком.

1.3. ЗАТРИМАННЯ СПОСОБОМ НИРКА

Вихідне положення: оперативний працівник стоїть у положенні «інтерв'ю», або руки його та правопорушника опущені (рис. 54).

З кроком лівою ногою вперед потрібно захопити зап'ястя правопорушника двома руками (рис. 55).

Відводячи захоплену руку в лівий бік, потрібно вивести правопорушника за допомогою ривка з рівноваги та завдати відволікаючий удар правою ногою в гомілку правопорушника (рис. 56).

З кроком правою ногою вперед потрібно виконати прохід під руку правопорушника, завдати другий відволікаючий удар лівим ліктем у його тулуб (рис. 57).

Своєю лівою рукою захопити плечову кістку вище ліктя його правої руки виконати поштовх зверху-вниз у ліктьовий згин правопорушника (рис. 58).

Загнути руку правопорушника за спину зустрічним зусиллям своїми двома руками, закласти передпліччя захопленої руки в ліктьовий згин своєї лівої руки. Поставити ліву ногу біля правої ноги супротивника, захопивши його правою рукою за плече, за підборіддя, за очі, або за шию спереду (рис. 59).

Рис. 54

Рис. 55

Рис. 56

Рис. 57

Рис. 58

Рис. 59

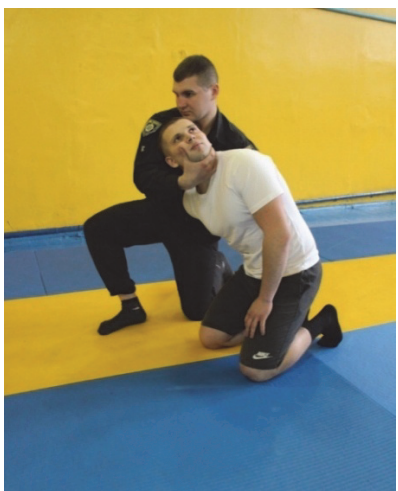

Рис. 60

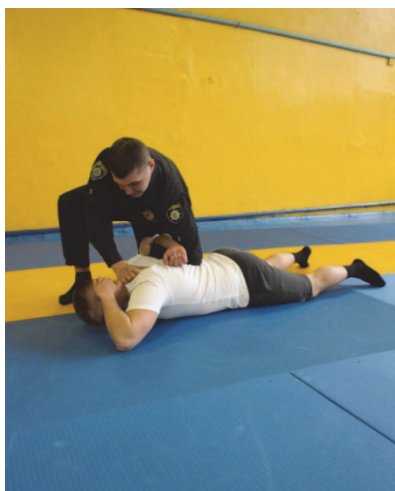

Рис. 61

Рис. 62

Рекомендується під больовим впливом подати команди: «На коліна!», «Лягти обличчям до землі!». Далі надягнути наручники, здійснити поверхневий огляд (рис. 60–63).

Рис. 63

Рис. 64

Рис. 65

Або після загину руки за спину повалити на землю без попередньої команди, відповідно після цього надягнути наручники, провести поверхневий огляд (рис. 64–71).

Рис. 66

Рис. 67

Рис. 68

Рис. 69

Рис. 70

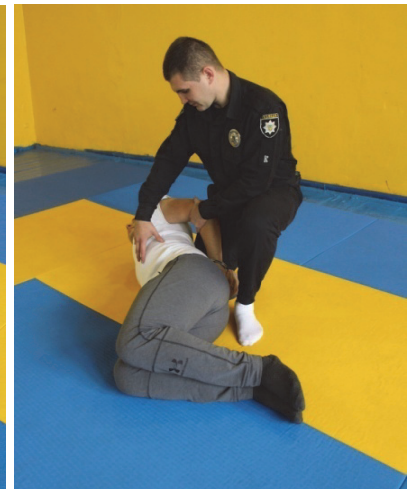

Рис. 71

За допомогою больового прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 72).

Рис. 72

Характерні помилки:

- на початку прийому руку правопорушника захоплено однією рукою;
- після проведення прийому затримання «нирком» оперативний працівник стояв не на лінії правопорушника;
- перед початком проведення прийому правопорушника не виведено з рівноваги;
- ліктьовий суглоб загнутої руки правопорушника не притиснутий до лівого або правого боку тулуба;
- не завдано відволікаючий удар ногою;
- повільно виконано прийом;
- прийом виконано на прямих ногах;
- зроблено зупинку під час виконання прийому;
- невпевнено виконано прийом;
- під час супроводу ліва нога не йшла разом із правою ногою правопорушника;
- втрачено контроль за рукою правопорушника в процесі загинання (частково, повністю);
- втрачено рівновагу під час виконання прийому;
- не застосовано больовий вплив під час надягання правопорушнику наручників;
- порушено правила поверхневого огляду та дотримання заходів особистої безпеки і безпеки напарника.

УВАГА: не рекомендується виконувати затримання «нирком», якщо спітніли руки у правопорушника й оперативного працівника. Спітнілі руки при такому затриманні можуть призвести до повної втрати контролю за рукою і процес затримання правопорушника перейде до бійки з оперативником у виді боротьби, або обміну ударами. В такому разі рекомендується виконати затримання способом ривка чи замка, або застосувати кидкову техніку.

Захоплення руки правопорушника виконується з потужним зусиллям двох рук, інакше можна втратити контроль за його рукою. Також потрібно стежити за лівою рукою правопорушника, який може завдати удар чи вийняти з кишені зброю для подальшого чинення фізичного або збройного опору оперативному працівнику.

1.4. ЗАТРИМАННЯ СПОСОБОМ ВАЖЕЛЯ РУКИ ДО СЕРЕДИНИ

Розглянемо три варіанти затримання, застосувавши спосіб «Важіль руки до середини»:

1. Щільне виконання із загином руки за спину стоячи і подаються команди: «На коліна», «Лягти на живіт». Далі потрібно надягнути наручники, провести поверхневий огляд у положенні лежачи (рис. 73).

2. Щільне виконання з поваленням на землю без попередньої команди, відповідно після цього надягнути наручники, здійснити поверхневий огляд у положенні лежачи (рис. 74).

3. Не щільне виконання повалення на землю, коли оперативний працівник у процесі скручування зап'ястя правопорушника розташований максимально на дальній дистанції від нього, відповідно після цього надягнути наручники, провести поверхневий огляд у положенні лежачи (рис. 75).

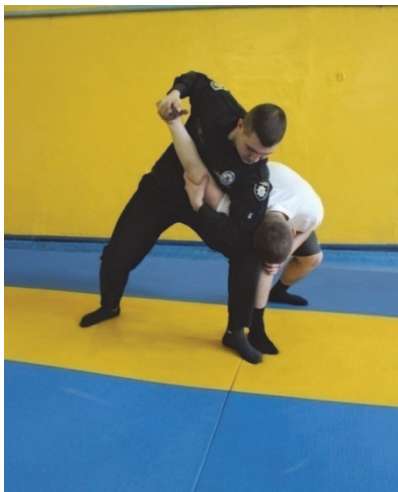

Рис. 73

Рис. 74

Рис. 75

Щільне виконання із загином руки за спину стоячи і подання команд: «На коліна», «Лягти на живіт». Надягання наручників, проведення поверхневого огляду в положенні лежачи (рис. 73)

Вихідне положення: оперативний працівник стоїть у положенні «інтерв'ю», або руки його та правопорушника опущені (рис. 76).

З кроком лівою ногою вперед потрібно захопити зап'ястя правої руки правопорушника двома руками і завдати відволікаючий удар правою ногою в гомілку (рис. 77, 78).

Утримуючи двома руками зап'ястя захопленої руки правопорушника, свою праву ногу відставити назад-вліво, повертаючись праворуч й вивертаючись в середину, потягнути скрутивши його пряму руку і притиснути щільно до себе тулуб правопорушника (рис. 79, 80).

Руки виконуються так, щоб підвести плече правопорушника під своє ліве плече щільно та притиснути до свого коліна лівої ноги, за необхідності виконати «більове натискання» на зап'ястя його витягнутої прямої руки (рис. 80).

Загнути руку правопорушника за спину зустрічним зусиллям своїми двома руками, закласти передпліччя захопленої руки в ліктювий згин своєї лівої руки. Поставити ліву ногу біля правої ноги супротивника, захопивши його правою рукою за плече, за підборіддя, за очі, або за шию спереду (рис. 81, 82).

Рис. 76

Рис. 77

Рис. 78

Рис. 79

Рис. 80

Рис. 81

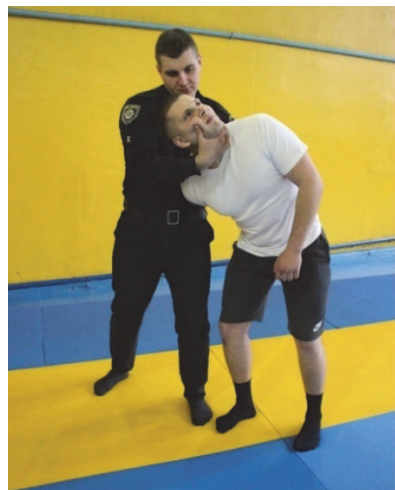

Рис. 82

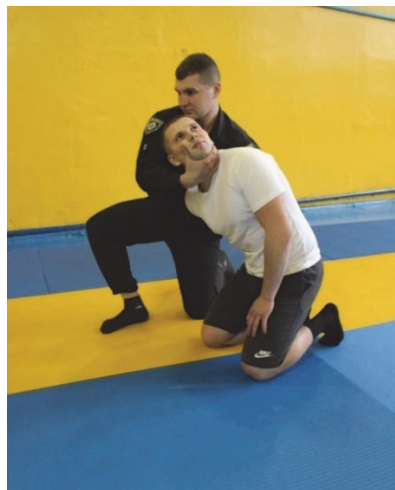

Рис. 83

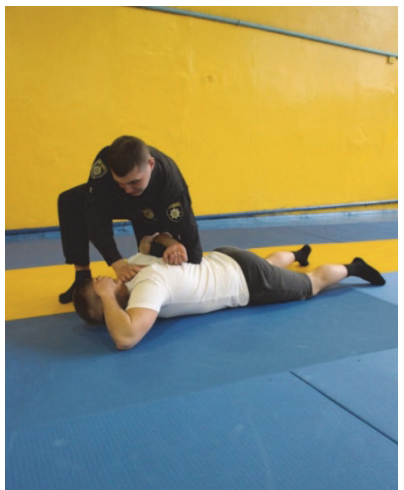

Рис. 84

Рекомендується під больовим впливом подати команди: «На коліна!», «Лягти обличчям до землі!». Далі надягнути наручники, провести поверхневий огляд (рис. 83–87).

Рис. 85

Рис. 86

Рис. 87

Або після загину руки за спину повалити на землю без попередньої команди, відповідно після цього надягнути наручники, здійснити поверхневий огляд (рис. 88–96).

Рис. 88

Рис. 89

Рис. 90

Рис. 91

Рис. 92

Рис. 93

Рис. 94

Рис. 95

Рис. 96

За допомогою болювого прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 97).

Рис. 97

Щільне виконання з поваленням на землю без попередньої команди, відповідно після цього надягання наручників, проведення поверхневого огляду в положенні лежачи (рис. 74)

Вихідне положення: оперативний працівник стоїть у положенні «інтерв'ю», або руки його та правопорушника опущені (рис. 98).

З кроком лівою ногою вперед потрібно захопити зап'ястя правої руки правопорушника двома руками і завдати відволікаючий удар правою ногою в голілку (рис. 99, 100).

Утримуючи двома руками зап'ястя захопленої руки правопорушника, свою праву ногу відставити назад-вліво, повертаючись праворуч й вивертаючись у середину, потягнути, скрутивши його пряму руку, і притиснути щільно до себе тулуб правопорушника (рис. 101–103).

Рухи виконуються так, аби, щільно утримуючи правопорушника, закрутити його в праву сторону круговим рухом, зміщуючи з рівноваги, і повалити з ніг, притиснувши до землі, за необхідності виконати «болюве натискання» на зап'ястя його витягнутої прямої руки (рис. 104–109).

Загнути руку правопорушника за спину зустрічним зусиллям своїми двома руками так, щоб ліктьовий суглоб притиснути до своєї внутрішньої частини стегна, одночасно поставити коліно лівої ноги на поперековий відділ хребта, а праве коліно на шийний відділ хребта (рис. 110, 111).

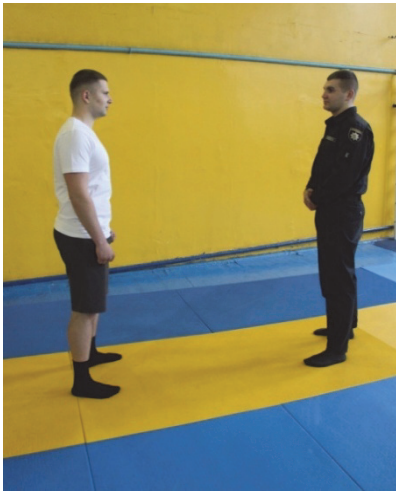

Рис. 98

Рис. 99

Рис. 100

Рис. 101

Рис. 102

Рис. 103

Рис. 104

Рис. 105

Рис. 106

Рис. 107

Рис. 108

Рис. 109

Рис. 110

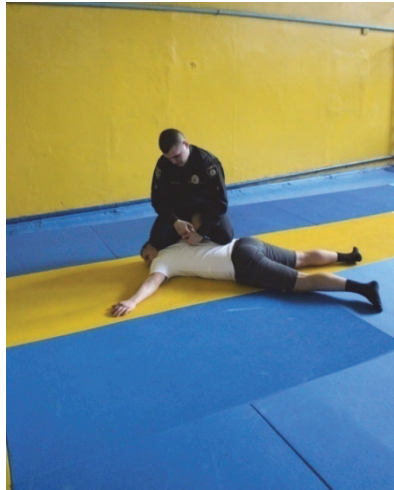

Рис. 111

Рис. 112

Рекомендується під больовим впливом надягнути наручники, провести поверхневий огляд (рис. 112–114).

Рис. 113

Рис. 114

Рис. 115

За допомогою больового прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 115).

**Не щільне виконання повалення на землю,
коли оперативний працівник у процесі скручування зап'ястя
правопорушника розташований максимально на дальній дистанції
від нього, відповідно після цього надягання наручників,
проведення поверхневого огляду в положенні лежачи (рис. 75)**

Вихідне положення: оперативний працівник стоїть у положенні «інтерв'ю», або руки його та правопорушника опущені (рис. 116).

З кроком лівою ногою вперед потрібно захопити зап'ястя правої руки правопорушника двома руками і завдати відволікаючий удар правою ногою в голілку (рис. 117, 118).

Утримуючи двома руками зап'ястя захопленої руки правопорушника, свою праву ногу відставити назад, потягнути, скрутивши його пряму руку, і натиснути на зап'ястя до низу, одночасно зробити два кроки назад та положити правопорушника обличчям до землі (рис. 119–124).

Дія рухів виконується так, щоб, міцно утримуючи правопорушника за зап'ястя, зміщуючи з рівноваги до низу, повалити на землю, притиснувши до землі, за необхідності виконати «больове натискання» на зап'ястя і ліктьовий суглоб через своє коліно його витягнутої прямої руки (рис. 125).

Загнути руку правопорушника за спину зустрічним зусиллям своїми двома руками так, щоб ліктьовий суглоб притиснути до внутрішньої частини стегна оперативника, одночасно поставити коліно лівої ноги на поперековий відділ хребта, а праве коліно на шийний відділ хребта (рис. 126).

Рис. 116

Рис. 117

Рис. 118

Рис. 119

Рис. 120

Рис. 121

Рис. 122

Рис. 123

Рис. 124

Рис. 125

Рис. 126

Рис. 127

Рекомендується під больовим впливом надягнути наручники, провести поверхневий огляд (рис. 127–129).

Рис. 128

Рис. 129

Рис. 130

За допомогою больового прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 130).

Характерні помилки:

- на початку прийому руку правопорушника захоплено однією рукою;
- неправильно виконано захоплення руки правопорушника;
- праве плече правопорушника не притиснуто до свого лівого коліна;
- тулуб правопорушника не притиснуто до свого тулуба;
- перед початком проведення прийому правопорушника не виведено з рівноваги;
- ліктювий суглоб загнутої руки правопорушника не притиснуто до лівого або правого боку тулуба;
- не завдано відволікаючий удар ногою;
- повільно виконано прийом;
- прийом виконано на прямих ногах;
- зроблено зупинку під час виконання прийому;
- невпевнено виконано прийом;
- під час супроводу ліва нога не йшла разом із правою ногою правопорушника;
- втрачено контроль за рукою правопорушника в процесі загинання (частково, повністю);
- втрачено рівновагу під час виконання прийому;
- не застосовано больовий вплив під час надягання правопорушнику наручників;
- порушено правила поверхневого огляду та дотримання заходів особистої безпеки і безпеки напарника.

УВАГА: не рекомендується виконувати затримання способом «Важіль руки до середини» оперативним працівником, якщо спітнілі руки в нього і й у правопорушника. Оперативному працівникові складно утримати спітнілі руки правопорушника під час їх захоплення, бо при виконанні прийому затримання важелем руки до середини можна втратити контроль за його рукою і процес затримання може перейти в бійку у виді боротьби або обміну ударами. Відповідно рекомендується в таких випадках виконувати прийоми затримання способами ривка, замка, або застосувати кидкову техніку.

Виконання затримання способом «Важіль руки до середини» оперативним працівником не щільним і щільним варіантом повалення на землю здійснюється, якщо вільна рука правопорушника тягнеться до кишені й намагається витягнути холодну або вогнепальну зброю.

1.5. ЗАТРИМАННЯ СПОСОБОМ ВАЖЕЛЯ РУКИ НАЗОВНІ

Вихідне положення: оперативний працівник стоїть у положенні «інтерв'ю», або руки його та правопорушника опущені (рис. 131).

З фронтальної стійки, з кроком лівою ногою вперед двома руками потрібно захопити зап'ястя правої руки затриманого (рис.132).

Завдати відволікаючий удар правою ногою в гомілку, міцно тримаючи захват за зап'ястя правої руки правопорушника (рис. 133).

Вивертаючи зап'ястя на зовні, потягнути правопорушника до своєї лівої стопи, якою зробити крок назад і кинути правопорушника на землю (рис.134–137).

Підтягнути затриманого до себе й покласти його на бік (рис. 138).

Обійти навколо голови правопорушника, перевернути його обличчям вниз і притиснути коліном його плече до землі, одночасно виконати больовий вплив скручуванням руки, натиском на кисть і на ліктьовий суглоб (рис. 139–141). Після больового впливу, коли права рука правопорушника пряма, оперативний працівник загинає його руку за спину, щоб лікоть притиснути до своєї зігнутої лівої ноги і знову виконати больовий вплив, після больового впливу розвертається так, щоб правим коліном притиснути шийний відділ хребта, а лівим коліном – поперековий відділ хребта, одночасно утримуючи під контролем його руку (лікоть впирається у внутрішню частину стегна оперативника) (рис. 142–144).

Рис. 131

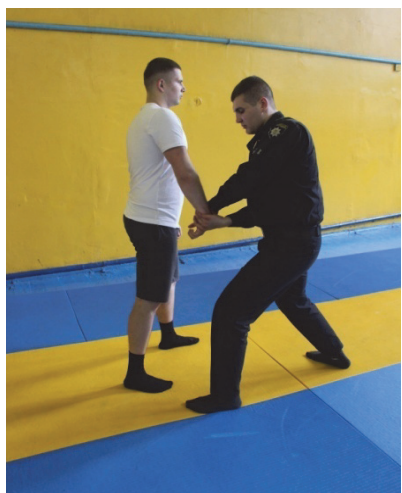

Рис. 132

Рис. 133

Рис. 134

Рис. 135

Рис. 136

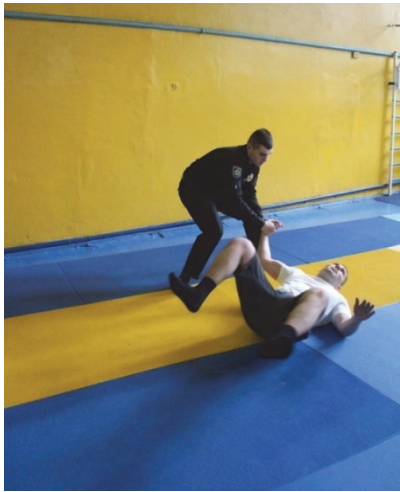

Рис. 137

Рис. 138

Рис. 139

Рис. 140

Рис. 141

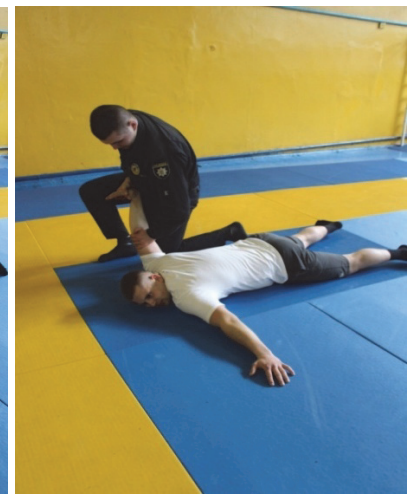

Рис. 142

Рис. 143

Рис. 144

Рис. 145

Рекомендується під больовим впливом надягнути наручники та провести поверхневий огляд (рис. 145–147).

За допомогою больового прийому слід підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 148).

Оперативному працівникові краще виконати важіль руки назовні так, щоб правопорушник за інерцією перевернувся обличчям до землі, тоді непотрібно переходити навколо його голови.

Рис. 146

Рис. 147

Рис. 148

Характерні помилки:

- на початку прийому руку правопорушника захоплено однією рукою;
- захоплення руки виконано за дистальну частину передпліччя;
- правопорушника не виведено з рівноваги у процесі виконання важеля назовні;
- не завдано відволікаючий удар ногою;
- повільно виконано прийом;
- прийом виконано на прямих ногах;
- зроблено зупинку під час виконання прийому;
- невпевнено виконано прийом;
- під час супроводу ліва нога не йшла разом із правою ногою правопорушника;
- втрачено контроль за рукою правопорушника в процесі загинання (частково, повністю);
- втрачено рівновагу під час виконання прийому;
- не застосовано больовий вплив під час надягання правопорушнику наручників;
- порушено правила поверхневого огляду та дотримання заходів особистої безпеки і безпеки напарника.

УВАГА: не рекомендується оперативним працівником виконувати затримання способом «Важіль руки назовні», якщо спітніли руки в нього і у правопорушника. Оскільки затримання способом «Важіль руки назовні» є високоамплітудним прийомом, його не рекомендують виконувати, якщо правопорушник перебуває в обмеженому просторі.

Захоплення руки правопорушника виконується з потужним зусиллям двох рук, інакше можна втратити контроль за його рукою. Також потрібно стежити за лівою рукою правопорушника, яка може завдати удар чи вийняти з кишені зброю для подальшого чинення фізичного або збройного опору оперативному працівнику.

1.6. ЗАТРИМАННЯ СПОСОБОМ ВУЗЛА ЗВЕРХУ

Вихідне положення: оперативний працівник стоїть у положенні «інтерв'ю», або руки його та правопорушника опущені (рис. 149).

З кроком лівою ногою ліворуч – вперед потрібно захопити правою рукою зап'ястя однойменної руки правопорушника (рис. 150).

Потягнути захоплену руку до себе, одночасно вивертаючи зап'ястя та випрямляючи її у ліктьовому суглобі. Повернутись до правопорушника лівим боком, завдаючи відволікаючий удар лівою рукою в голову (рис. 151). Після відволікаючого удару своєю лівою рукою передпліччям зверху вниз підбити лікоть правої руки правопорушника так, щоб загнути його праву руку та, не втрачаючи больовий контроль, перейти на вузол зверху (рис. 152, 153).

Кроком назад своєю лівою ногою, тримаючи вузол зверху, виконати рух, подібний на важіль руки назовні, й кинути правопорушника на землю (рис. 154–157).

Обійти навколо голови правопорушника і перевернути його обличчям до землі, не відпускаючи захопленої руки. Перехід на затримання потрібно проводити під постійним больовим впливом на зап'ястя захопленої руки з її міцною фіксацією (рис. 158–160).

Опустити своє коліно правої ноги на землю, загнути руку правопорушника за спину і виконати больовий вплив. Після больового впливу перейти на фіксування лівим коліном на поперековий відділ хребта, а правим коліном на шийний відділ хребта правопорушника (рис. 161, 162).

Рис. 149

Рис. 150

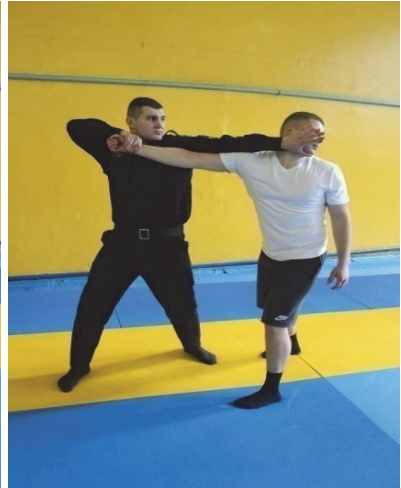

Рис. 151

Рис. 152

Рис. 153

Рис. 154

Рис. 155

Рис. 156

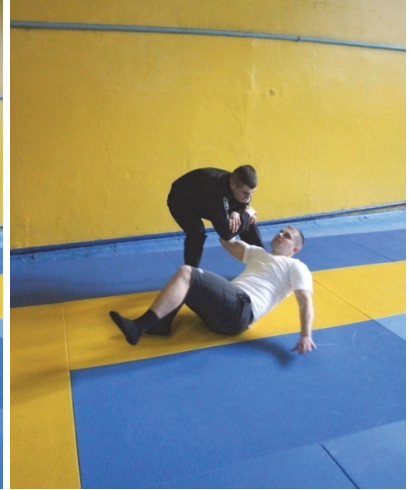

Рис. 157

Рис. 158

Рис. 159

Рис. 160

Рис. 161

Рис. 162

Рис. 163

Надягнути наручники, провести поверхневий огляд (рис. 163–165).

За допомогою больового прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 166).

Рис. 164

Рис. 165

Рис. 166

Характерні помилки:

- рука правопорушника була не пряма, зап'ястя не викручене;
- правопорушника не виведено з рівноваги у процесі застосування вузла зверху;
- кидок виконано лише силою рук, без участі корпусу і ніг;
- не завдано відволікаючий удар рукою або ногою;
- повільно виконано прийом;
- прийом виконано на прямих ногах;
- зроблено зупинку під час виконання прийому;
- невпевнено виконано прийом;
- під час супроводу ліва нога не йшла разом із правою ногою правопорушника;
- втрачено контроль за рукою вузлом зверху;
- втрачено контроль за рукою правопорушника в процесі загинання (частково, повністю);
  - втрачено рівновагу під час виконання прийому;
  - не завдано больового впливу під час надягання правопорушнику наручників;
  - порушено правила поверхневого огляду та дотримання заходів особистої безпеки і безпеки напарника.

УВАГА: затримання способом вузла зверху технічно можливо виконати і при підході до правопорушника з боку. Якщо правопорушник чинить фізичний опір або втратив контроль за рукою, утримуючи вузлом, тоді оперативник може перейти на затримання, застосувавши кидок задня підніжка, кидок за ноги спереду.

Захоплення руки правопорушника виконується з потужним зусиллям своєю рукою, інакше можна втратити контроль за його правою рукою. Також потрібно слідкувати за лівою рукою правопорушника, яка може завдати удар чи вийняти з кишені зброю для подальшого чинення фізичного або збройного опору оперативному працівнику.

1.7. ЗАТРИМАННЯ СПОСОБОМ ВАЖЕЛЯ РУКИ ЧЕРЕЗ ПЕРЕДПЛІЧЧЯ

Вихідне положення: оперативний працівник стоїть у положенні «інтерв'ю», або руки його та правопорушника опущені (рис. 167).

Із кроком лівою ногою ліворуч – вперед захопити правою рукою зап'ястя однойменної руки правопорушника з середини (рис. 168).

Потягнути захоплену руку до себе, одночасно вивертаючи зап'ястя та випрямляючи її у ліктьовому суглобі. Повертаємося до правопорушника лівим боком, одночасно завдаємо відволікаючий удар лівою рукою в голову (рис. 169).

Повертаючись до правопорушника лівим боком, після відволікаючого удару потрібно поставити свою ліву руку через його лікоть, лівою рукою захопити одяг у себе на грудях або передпліччя своєї правої руки. Досягнути так больового впливу в ліктьовому суглобі правопорушника (рис. 170).

Будучи збоку від правопорушника, треба заставити його піднятися навшпиньки під больовим впливом та швидко за допомогою зустрічного зусилля двох своїх рук загнути його руку за спину і своєю правою рукою захопити за плече, за підборіддя, за шию, або за очі (рис. 171–175).

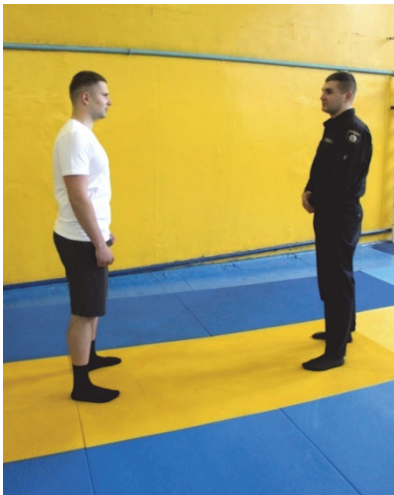

Рис. 167

Рис. 168

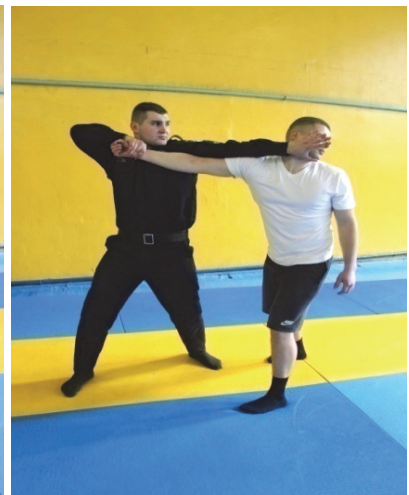

Рис. 169

Рис. 170

Рис. 171

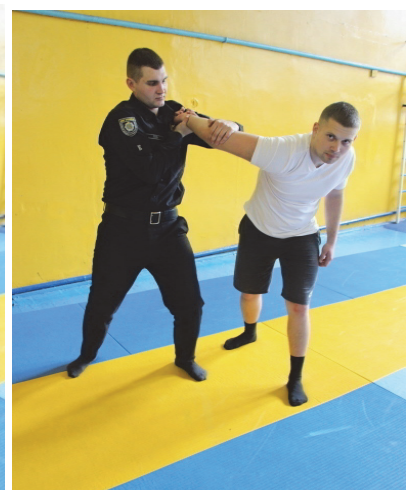

Рис. 172

Рис. 173

Рис. 174

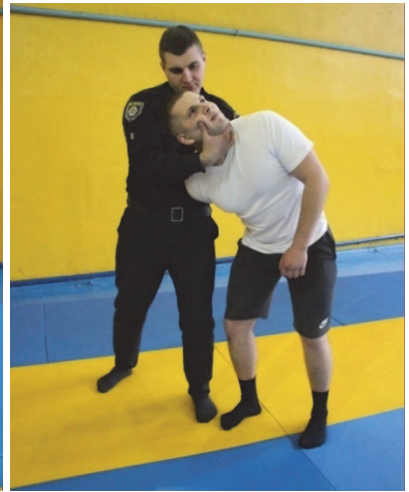

Рис. 175

Рекомендується під больовим впливом подати команди: «На коліна!», «Лягти обличчям до землі!». Далі надягнути наручники, провести поверхневий огляд (рис. 176–180).

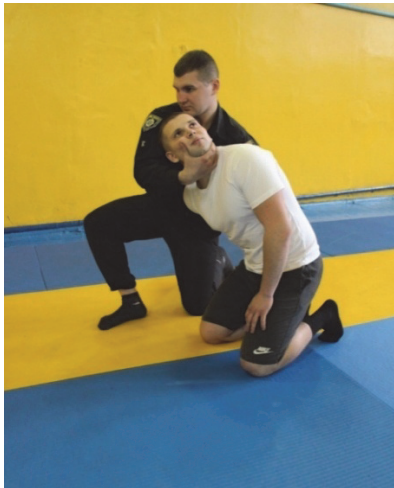

Рис. 176

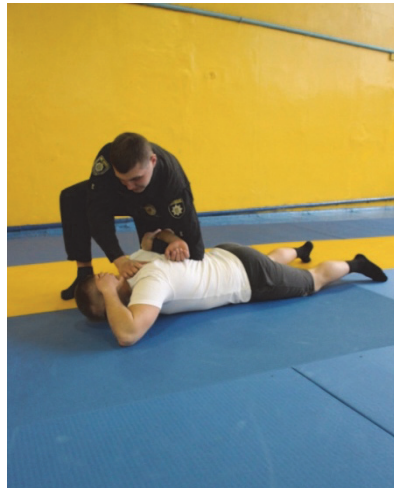

Рис. 177

Рис. 178

Рис. 179

Рис. 180

Рис. 181

За допомогою больового прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 181).

Характерні помилки:

- рука правопорушника не пряма, зап'ястя не викручено;
- передпліччя оперативника не підведено чітко під лікоть;
- не захоплено одяг на грудях оперативника або захоплено за своє передпліччя правої руки;
  - не застосовано больовий вплив на правопорушника, він не встав навшпиньки;
  - захоплену руку правопорушника піднято вгору, оперативник своїм плечем не зафіксував зверху плече затриманого;
  - завдано не чіткий і не ефективний відволікаючий удар рукою;
  - повільно виконано прийом;
  - прийом виконано на прямих ногах;
  - зроблено зупинку під час виконання прийому;
  - невпевнено виконаний прийом;
  - під час супроводу ліва нога не йшла разом із правою ногою правопорушника;
  - втрачено контроль за рукою правопорушника в процесі загинання (частково, повністю);
  - втрачено рівновагу під час виконання прийому;
  - не застосовано больовий вплив під час надягання правопорушнику наручників;
  - порушено правила поверхневого огляду та дотримання заходів особистої безпеки і безпеки напарника.

УВАГА: затримання способом «Важіль руки через передпліччя» технічно можливо виконати і при підході до правопорушника з боку. Якщо правопорушник чинить фізичний опір або не вдається виконати больовий вплив, тоді оперативник може перейти до затримання «вузлом зверху», «нирком під руку з важелем руки назовні», кидком задня підніжка.

Захоплення руки правопорушника виконується з потужним зусиллям своєю рукою, інакше можна втратити контроль за його правою рукою. Також потрібно стежити за лівою рукою правопорушника, яка може завдати удар чи вийняти з кишені зброю для подальшого чинення фізичного або збройного опору оперативному працівнику.

1.8. ЗАТРИМАННЯ СПОСОБОМ ВАЖЕЛЯ РУКИ ЧЕРЕЗ ШИЮ

Вихідне положення: оперативний працівник стоїть у положенні «інтерв'ю», або руки його та правопорушника опущені (рис. 182).

З кроком лівою ногою ліворуч – вперед потрібно захопити правою рукою зап'ястя однойменної руки правопорушника з середини (рис. 183).

Потягнути захоплену руку до себе, одночасно вивертаючи зап'ястя та випрямляючи її у ліктьовому суглобі. Повертаємося до правопорушника лівим боком, одночасно завдаємо відволікаючий удар лівою рукою в голову (рис. 184).

Повертаючись до правопорушника лівим боком, після відволікаючого удару підісти нирком, щоб шия оперативника була під його ліктем правої руки. Одночасно своєю лівою рукою захопити за лікоть його лівої руки і максимально завести за спину, притиснувши до його тулуба. Досягнути так больового впливу у ліктьовому суглобі правопорушника (рис. 185–187).

Перебуваючи збоку від правопорушника, заставити його стати навшпиньки під

більшим впливом та швидко зустрічним зусиллям двох своїх рук загнути його руку за спину і своєю правою рукою захопити за плече, за підборіддя, за шию, або за очі (рис. 188–192).

Рис. 182

Рис. 183

Рис. 184

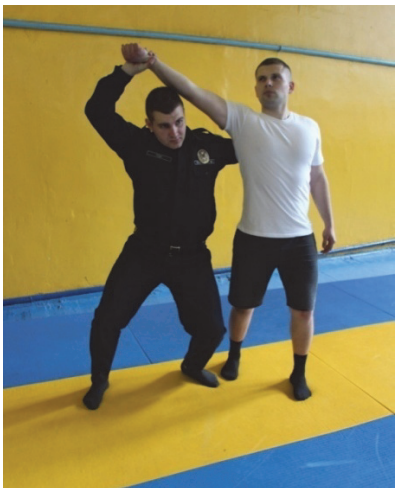

Рис. 185

Рис. 186

Рис. 187

Рис. 188

Рис. 189

Рис. 190

Рис. 191

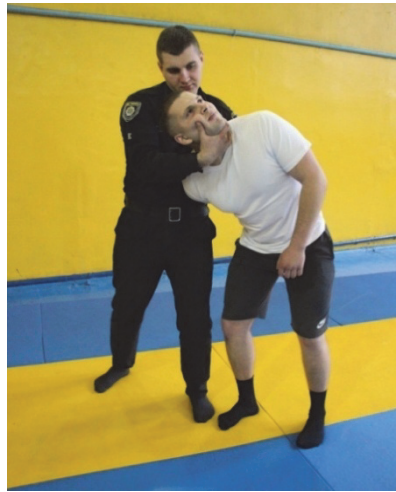

Рис. 192

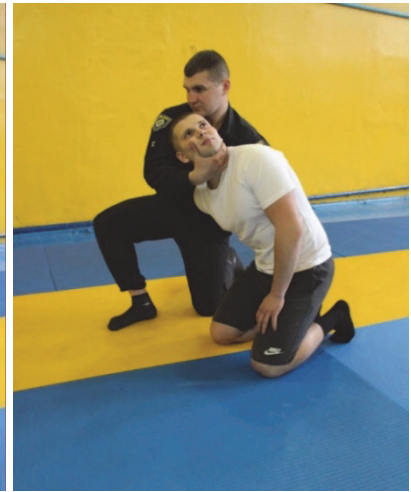

Рис. 193

Рекомендується під больовим впливом подати команди: «На коліна!», «Лягти обличчям до землі!». Далі надягнути наручники, провести поверхневий огляд (рис. 193–197).

Рис. 194

Рис. 195

Рис. 196

Рис. 197

Рис. 198

За допомогою больового прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 198).

Характерні помилки:

- рука правопорушника не пряма, зап'ястя не викручено;
- передпліччя оперативника не підведено чітко під лікоть;
- не захоплено одяг на грудях оперативника або захоплено за своє передпліччя правої руки;
- не застосовано больовий вплив на правопорушника, він не став навшпиньки;
- захоплену руку правопорушника піднято вгору, оперативник своїм плечем не зафіксував зверху плече затриманого;
- завдано не чіткий і не ефективний відволікаючий удар рукою;
- повільно виконано прийом;
- прийом виконано на прямих ногах;
- зроблено зупинку під час виконання прийому;
- невпевнено виконано прийом;
- під час супроводу ліва нога не йшла разом із правою ногою правопорушника;
- втрачено контроль за рукою правопорушника в процесі загинання (частково, повністю);
- втрачено рівновагу під час виконання прийому;
- не застосовано больовий вплив під час надягання правопорушнику наручників;
- порушено правила поверхневого огляду та дотримання заходів особистої безпеки і безпеки напарника.

УВАГА: затримання способом «Важіль руки через передпліччя» технічно можливо виконати і при підході до правопорушника з боку. Якщо правопорушник чинить фізичний опір або не вдається виконати больовий вплив, тоді оперативник може перейти до затримання вузлом зверху, нирком під руку з важелем руки назовні, кидком задня підніжка.

Захоплення руки правопорушника виконується з потужним зусиллям своєю рукою, інакше можна втратити контроль за його правою рукою. Також потрібно стежити за лівою рукою правопорушника, яка може завдати удар чи вийняти з кишені зброю для подальшого чинення фізичного або збройного опору оперативному працівнику.

1.9. ЗАТРИМАННЯ ПРИ ПІДХОДІ ЗЗАДУ СПОСОБОМ ЗАГИНУ РУКИ ЗА СПИНУ ПОШТОВХОМ

Вихідне положення: оперативний працівник стоїть у положенні готовності позаду правопорушника (рис. 199).

Потрібно підійти до правопорушника ззаду і з кроком правою ногою вперед – праворуч захопити двома руками зап'ястя його правої руки (рис. 200).

Відвести захоплену руку в бік – назад, завдати відволікаючий удар лівою ногою у підколінний згин правої ноги правопорушника (рис. 201).

З кроком лівою ногою вперед зустрічним зусиллям своїх двох рук загнути руку правопорушника за спину і закласти його передпліччя в ліктьовий згин своєї лівої руки (рис. 202, 203).

Поставити ліву ногу біля правої ноги супротивника, захопивши його правою рукою за плече, за підборіддя, за очі, або за шию спереду (рис. 204).

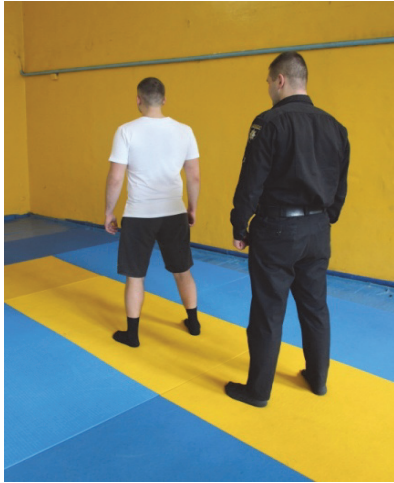

Рис. 199

Рис. 200

Рис. 201

Рис. 202

Рис. 203

Рис. 204

Рекомендується під больовим впливом подати команди: «На коліна!», «Лягти обличчям до землі!», а далі надягнути наручники, провести поверхневий огляд (рис. 205–209).

За допомогою больового прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 210).

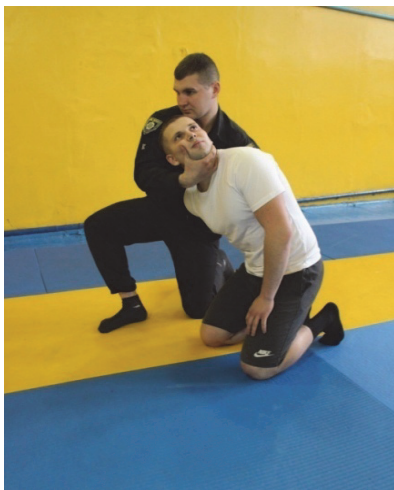

Рис. 205

Рис. 206

Рис. 207

Рис. 208

Рис. 209

Рис. 210

Характерні помилки:

- на початку прийому руку правопорушника захоплено однією рукою;
- при загинанні руки правопорушника не виведено з рівноваги;
- не завдано відволікаючий удар ногою;
- повільно виконано прийом;
- прийом виконано на прямих ногах;
- зроблено зупинку під час виконання прийому;
- невпевнено виконано прийом;
- під час супроводу ліва нога не йшла разом із правою ногою правопорушника;
- втрачено контроль за рукою правопорушника в процесі загинання (частково, повністю);
- втрачено рівновагу під час виконання прийому;
- не застосовано больовий вплив при надяганні правопорушнику наручників;
- порушено правила поверхневого огляду та дотримання заходів особистої безпеки і безпеки напарника.

УВАГА: для виведення з рівноваги й ефективності виконання захоплення за праву руку правопорушника рекомендується проводити двома руками з одночасним відволікаючим ударом. Але після цього ліва рука оперативника відпускає руку правопорушника і ставиться вище ліктьового суглоба для загинання, а права його рука ще міцно повинна тримати руку правопорушника. Відповідно зустрічним зусиллям своїх двох рук виконується загин руки за спину правопорушнику.

Якщо правопорушник чинить фізичний опір або не вдається виконати загин руки за спину, тоді оперативник може перейти до виконання кидка за ноги правопорушника (рис. 211), повалення на землю способом «Важіль руки в середину» (рис. 212), повалення на землю способом «Захоплення лівою рукою за підборіддя» (рис. 213), повалення на землю способом «Захоплення передпліччям лівої руки за шию правопорушника» (рис. 214–216).

Рис. 211

Рис. 212

Рис. 213

Рис. 214

Рис. 215

Рис. 216

1.10. ЗАТРИМАННЯ ПРИ ПІДХОДІ ЗЗАДУ СПОСОБОМ «ПІД РУЧКУ»

Вихідне положення: оперативний працівник стоїть у положенні готовності позаду правопорушника (рис. 217).

Потрібно підійти до правопорушника ззаду і з кроком правою ногою вперед – праворуч захопити двома руками зап'ястя його правої руки (рис. 218).

Відвести захоплену руку в бік, завдати відволікаючий удар лівою ногою у підколінний згин правої ноги правопорушника (рис. 219).

З кроком лівою ногою вперед зустрічним зусиллям своїх двох рук загнути руку правопорушника, щоб ліктювий згин його руки уперти у ділянку своїх грудей (рис. 220).

В процесі загику руки потрібно правопорушника захопити своїми двома руками за зап'ястя так, щоб досягти больового впливу (рис. 220). Після больового впливу загнути руку правопорушника за спину зустрічним зусиллям своїми двома руками, закласти передпліччя захопленої руки в ліктювий згин своєї лівої руки. Поставити ліву ногу біля правої ноги супротивника, захопивши його правою рукою і підтягнути правопорушника вгору за плече, за підборіддя, за очі, або за шию (рис. 221–223).

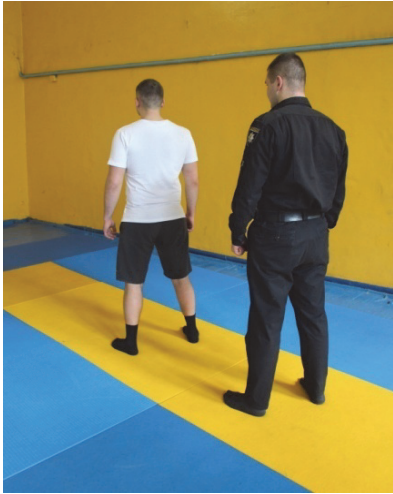

Рис. 217

Рис. 218

Рис. 219

Рис. 220

Рис. 221

Рис. 222

Рекомендується під больовим впливом подати команди: «На коліна!», «Лягти обличчям до землі!», а далі надягнути наручники, провести поверхневий огляд (рис. 224–227).

Рис. 223

Рис. 224

Рис. 225

За допомогою больового прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 228).

Рис. 226

Рис. 227

Рис. 228

Характерні помилки:

- втрачено контроль за рукою та не застосовано больовий вплив на зап'ястя;
- лікоть правопорушника не притиснуто до своїх грудей;
- не застосовано больовий вплив на правопорушника, він не став навшпиньки;
- не чітко і не ефективно завдано відволікаючий удар ногою;
- повільно виконано прийом;
- прийом виконано на прямих ногах;
- зроблено зупинку під час виконання прийому;
- невпевнено виконано прийом;
- під час супроводу ліва нога не йшла разом із правою ногою правопорушника;
- втрачено контроль за рукою правопорушника в процесі загинання (частково, повністю);
- втрачено рівновагу під час виконання прийому;
- не застосовано больовий вплив при надяганні правопорушнику наручників;
- порушено правила поверхневого огляду та дотримання заходів особистої безпеки і безпеки напарника.

УВАГА: якщо правопорушник чинить фізичний опір або не вдається виконати больовий вплив, тоді оперативник може перейти до затримання способом «Загин руки за спину поштовхом», повалення на землю способом «Важіль руки в середину», повалення на землю способом «Захоплення лівою рукою за підборіддя», повалення на землю способом «Захопленням передпліччям лівої руки за шию правопорушника», або вузлом зверху.

2. ВИКОНАННЯ КИДКОВОЇ ТЕХНІКИ

У двобої, особливо у ближньому бою, успішно застосовуються кидки. Найчастіше використовують кидки задню та передню підніжки, кидок через стегно, кидок через плече, кидок за ноги при підході спереду і при підході ззаду. Застосовуються вони в момент безпосереднього контакту з правопорушником, який нападає на оперативного працівника і є складовою захисних та атакуючих комбінацій. Майстерно відпрацьований кидок може вирішити долю двобою на користь оперативника, тим паче, що на твердому покритті будь-які кидки стають грізною зброєю, тому всі вони закінчуються надто болісними ударами об поверхню землі, підлоги, асфальту. Але найчастіше за допомогою кидка створюються сприятливі умови для проведення відволікаючого удару по правопорушнику, що лежить на землі, для удушення або больового прийому, затримання, надягання наручників, проведення поверхневого огляду, конвоювання.

Для проведення будь-якого кидка потрібно вивести нападаючого правопорушника з рівноваги. Для цього необхідно використати його рух у той чи інший бік, наприклад: якщо нападаючий правопорушник відступає від оперативника і тягне його на себе, він може провести кидок задньою підніжкою; якщо правопорушник йде вперед випихаючи оперативника, можна використати момент для кидка через плече, через стегно або передньої підніжки. Виведення з рівноваги досягається за допомогою несподіваного захвату за руки, тулуб, ноги, різкою зміною напрямку зусилля, поштовхом, ривком у будь-якому напрямі, перенесенням ваги супротивника на одну ногу.

На практичному занятті має бути:

- велика організованість та дисципліна;
- чітке виконання команд інструктора-викладача;
- якісна розминка перед основною частиною заняття;
- висока психологічна атмосфера щодо зосередженості, зібраності, пильності, цілеспрямованості, рішучості, ініціативності, енергійності, старанності, самовпевненості, впевненості у своїх силах, сміливості, кмітливості, витримки;
- дотримання техніки безпеки;
- не допускати до заняття оперативних працівників: хворих, за наявності невстановленого і незручного одягу, довгих нігтів, біжутерії, годинника на руці.

Мета практичного заняття: оволодіти навиками кидкової техніки та припинення протиправних дій правопорушника, який учинив кримінальне правопорушення, а також у випадку чинення ним опору та невиконання вимог оперативного працівника.

СПОСОБИ ВИКОНАННЯ КИДКОВОЇ ТЕХНІКИ:

При підході до правопорушника спереду: кидок передня підніжка, кидок задня підніжка, кидок через стегно, кидок через плече, кидок за ноги.

При підході до правопорушника ззаду: кидок за ноги.

2.1. КИДОК ПЕРЕДНЯ ПІДНІЖКА

Вихідне положення: оперативний працівник стоїть у положенні «інтерв'ю», або руки його та правопорушника опущені (рис. 229).

Потрібно підійти до правопорушника спереду з кроком правою ногою вперед – ліворуч одночасно своєю лівою рукою захопити плечову кістку правопорушника вище ліктя його правої руки (або за одяг на цій ділянці), а правою своєю рукою захопити за його тулуб під його ліву руку (або за одяг на грудях) (рис. 230). Своя ліва нога переставляється вправо за допомогою методу «Циркуль» (рис. 231), а зігнута своя права нога в коліні перекидає його праву опорну ногу, водночас вага тіла оперативника перенесена на свою півзігнуту ліву ногу (рис. 231). Після першого захоплення у разі необхідності можна завдати відволікаючий удар коліном або ногою в пах.

Виконати кидок скручуючим рухом тулуба і рук вліво-вниз (своя права нога вирівнюється в колінному згині й зміщує опорну ногу правопорушника) (рис. 232, 233). Після кидка права рука правопорушника утримується оперативником на больовому впливі через ліктьовий суглоб (рис. 234). Після больового впливу своїми двома руками потрібно захопити за зап'ястя правопорушника (спершу своєю правою рукою захопити за зап'ястя його правої руки, а тоді лівою) (рис. 235). Обійти навколо голови правопорушника, перевернути його обличчям вниз і притиснути коліном його плече до землі, одночасно виконуючи больовий вплив за допомогою скручування руки, натиску на кисть і на ліктьовий суглоб (рис. 236–238). Після больового впливу, коли права рука правопорушника пряма, оперативний працівник загинає його руку за спину, щоб лікоть притиснути до своєї зігнутої лівої ноги і знову виконати больовий вплив (рис. 239, 240), після больового впливу оперативник розвертається так, щоб правим коліном притиснути шийний відділ хребта, а лівим коліном поперековий відділ хребта, одночасно утримуючи під контролем його руку (лікоть впирається у внутрішню частину стегна оперативника).

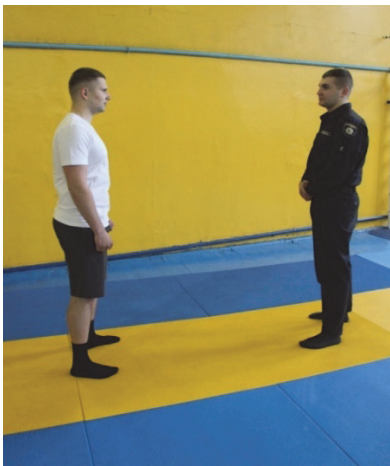

Рис. 229

Рис. 230

Рис. 231

Рис. 232

Рис. 233

Рис. 234

Рис. 235

Рис. 236

Рис. 237

Рис. 238

Рис. 239

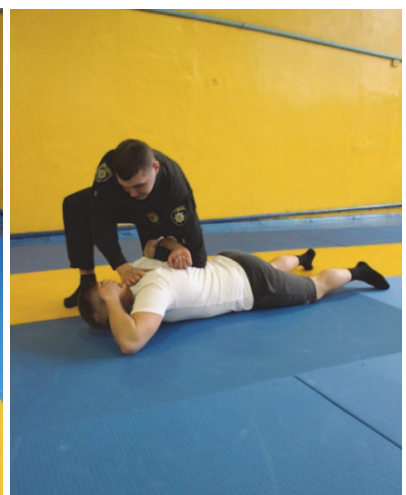

Рис. 240

Рекомендується під больовим впливом надягнути наручники та провести поверхневий огляд (рис. 241–242). За допомогою больового прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 243).

Рис. 241

Рис. 242

Рис. 243

Характерні помилки:

- перед кидком правопорушника не виведено з рівноваги;
- не зроблено скручуючий рух руками і не виконано поворот на 180 градусів;
- вагу тіла оперативника не перенесено на півзігнуту ліву ногу;
- перед кидком праву ногу оперативника не зігнуто в коліні й не притиснуто до ноги правопорушника, правопорушник не «натягнутий» на цю ногу;
- не чітко і не ефективно завдано відволікаючий удар ногою;
- повільно виконано прийом;
- прийом виконано на прямих ногах;
- зроблено зупинку під час виконання прийому;
- невпевнено виконано прийом;
- під час супроводу ліва нога не йшла разом з правою ногою правопорушника;
- втрачено контроль за рукою правопорушника в процесі загинання (частково, повністю);
- втрачено рівновагу під час виконання прийому;
- не застосовано больовий вплив при надяганні правопорушнику наручників;
- порушено правила поверхневого огляду та дотримання заходів особистої безпеки і безпеки напарника.

УВАГА: проведення кидка та його інтенсивність визначаються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення.

2.2. КИДОК ЗАДНЯ ПІДНІЖКА

Вихідне положення: оперативний працівник стоїть у положенні «інтерв'ю», або руки його та правопорушника опущені (рис. 244).

Потрібно підійти до правопорушника спереду з кроком лівою ногою вперед – ліворуч (так, щоб своя стопа опинилась майже на лінії з його стопами), одночасно своєю лівою рукою захопити плечову кістку правопорушника вище ліктя його правої руки (або за одяг на цій ділянці), а правою своєю рукою захопити за його тулуб під його ліву руку (або за одяг на його правому плечі) вивести з рівноваги, перемістивши вагу тіла на його праву ногу (рис. 245). Своєю зігнутою в коліні праву ногу поставити за опорною правою

ногою правопорушника (рис. 246). Після першого захоплення у разі необхідності можна застосувати відволікаючий удар коліном або ногою в пах.

Виконати кидок скручуючим рухом тулуба і ривком рук вліво-вниз (своя права нога вирівнюється в колінному згині й зміщує опорну праву ногу правопорушника) (рис. 247, 248). Після кидка права рука правопорушника утримується оперативником на больовому впливі через ліктьовий суглоб (рис. 249). Після больового впливу своїми двома руками захопити за зап'ястя правопорушника (спершу своєю правою рукою захопити за зап'ястя його правої руки, а тоді лівою) (рис. 250). Обійти навколо голови правопорушника, перевернути його обличчям вниз і притиснути коліном його плече до землі, одночасно виконати больовий вплив за допомогою скручування руки, натиску на кисть і на ліктьовий суглоб (рис. 251–254). Після больового впливу коли права рука правопорушника пряма, оперативний працівник загинає його руку за спину, щоб лікоть притиснути до своєї зігнутої лівої ноги і знову виконати больовий вплив (рис. 255), після больового впливу оперативник розвертається так, щоб правим коліном притиснути шийний відділ хребта, а лівим коліном поперековий відділ хребта, одночасно утримуючи під контролем його руку (лікоть впирається у внутрішню частину стегна оперативника).

Рис. 244

Рис. 245

Рис. 246

Рис. 247

Рис. 248

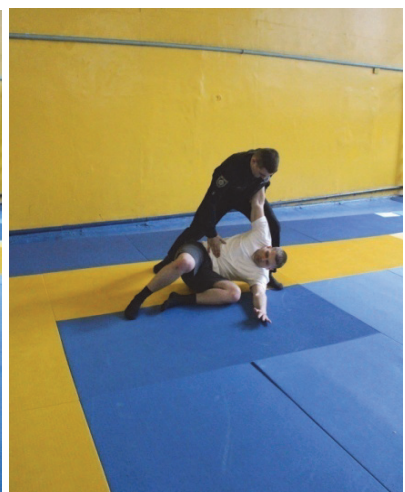

Рис. 249

Рис. 250

Рис. 251

Рис. 252

Рис. 253

Рис. 254

Рис. 255

Рекомендується під больовим впливом надягнути наручники та провести поверхневий огляд (рис. 256, 257).

За допомогою больового прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 258).

Рис. 256

Рис. 257

Рис. 258

Характерні помилки:

- перед кидком правопорушника не виведено з рівноваги;
- не зроблено крок лівою ногою до лінії ніг правопорушника;
- ногу правопорушника заблоковано ногою оперативника не ззаду, а збоку;
- не застосовано больовий вплив або фіксацію захопленої руки при переході до затримання;
- кидок виконано лише силою рук, без участі тулуба і ніг;
- після кидка оперативник втратив контроль за рукою правопорушника й відпустив її;
- перед кидком праву ногу оперативника не зігнуто в коліні й не притиснуто до ноги правопорушника, правопорушник не «натягнутий» на цю ногу;
- не чітко і не ефективно завдано відволікаючий удар ногою;
- повільно виконано прийом;
- прийом виконано на прямих ногах;
- зроблено зупинку під час виконання прийому;
- невпевнено виконано прийом;
- під час супроводу ліва нога не йшла разом із правою ногою правопорушника;
- втрачено контроль за рукою правопорушника в процесі загинання (частково, повністю);
- втрачено рівновагу під час виконання прийому;
- не застосовано больовий вплив при надяганні правопорушнику наручників;
- порушено правила поверхневого огляду та дотримання заходів особистої безпеки і безпеки напарника.

УВАГА: проведення кидка та його інтенсивність визначаються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення.

2.3. КИДОК ЧЕРЕЗ СТЕГНО

Вихідне положення: оперативний працівник стоїть у положенні «інтерв'ю», або руки його та правопорушника опущені (рис. 259).

Потрібно підійти до правопорушника спереду з кроком правої ноги вперед до його правої ноги, одночасно своєю лівою рукою захопити плечову кістку правопорушника вище ліктя його правої руки (або за одяг на цій ділянці), а правою своєю рукою захопити за його тулуб під його ліву руку (або за одяг на його спині), змістити з рівноваги на себе вліво (рис. 260, 261). Згинаючи ноги, повернутися до нього спиною, приставити ліву ногу і підбити ноги правопорушника стегном (рис. 262). Випрямляючи ноги, підняти правопорушника від землі, повертаючим рухом тулуба ліворуч виконати кидок (рис. 263–266). Після першого захоплення у разі необхідності можна застосовувати відволікаючий удар коліном або ногою в пах.

Після кидка через стегно права рука правопорушника утримується оперативником на больовому впливі через ліктьовий суглоб (рис. 267). Після больового впливу потрібно своїми двома руками захопити за зап'ястя правопорушника (спершу своєю правою рукою захопити за зап'ястя його правої руки, а тоді лівою) (рис. 268). Обійти навколо голови правопорушника, перевернути його обличчям вниз і притиснути коліном його плече до землі одночасно виконати больовий вплив за допомогою скручування руки, натиску на кисть і на ліктьовий суглоб (рис. 269–272). Після больового впливу, коли права рука правопорушника пряма, оперативний працівник загинає його руку за спину, щоб лікоть притиснути до своєї зігнутої лівої ноги і знову виконати больовий вплив (рис.

273), після больового впливу розвертається так, щоб правим коліном притиснути шийний відділ хребта, а лівим коліном поперековий відділ хребта, одночасно утримуючи під контролем його руку (лікоть впирається у внутрішню частину стегна оперативника).

Рис. 259

Рис. 260

Рис. 261

Рис. 262

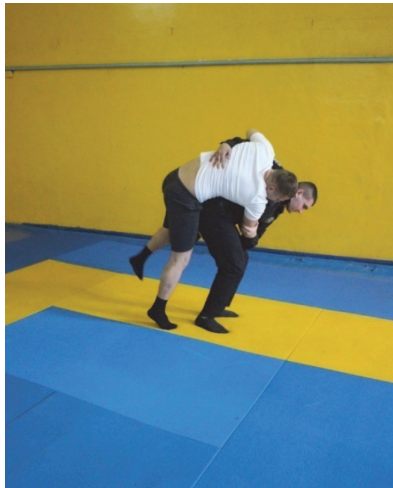

Рис. 263

Рис. 264

Рис. 265

Рис. 266

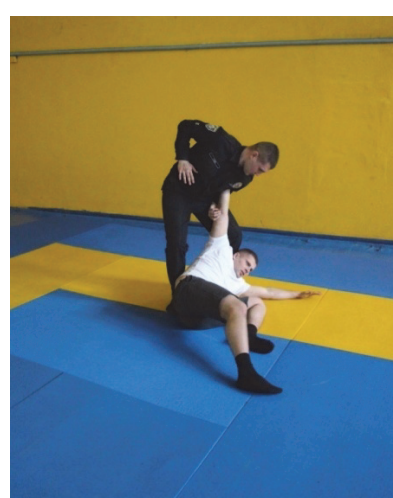

Рис. 267

Рис. 268

Рис. 269

Рис. 270

Рис. 271

Рис. 272

Рис. 273

Рекомендується під больовим впливом надягнути наручники та провести поверхневий огляд (рис. 274, 275).

За допомогою больового прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 276).

Рис. 274

Рис. 275

Рис. 276

Характерні помилки:

- перед кидком правопорушника не виведено з рівноваги;
- не правильно зроблено захват;
- після повороту ноги оперативника не зігнуті в колінах і не знаходяться між стопами правопорушника;
- кидок виконано на прямих ногах без підбивання стегном;
- не застосовано больовий вплив або фіксацію захопленої руки при переході на затримання;
- після кидка оперативник втратив контроль за рукою правопорушника і відпустив її;
- не чітко і не ефективно завдано відволікаючий удар ногою;
- повільно виконано прийом;
- зроблено зупинку під час виконання прийому;
- невпевнено виконано прийом;
- під час супроводу ліва нога не йшла разом із правою ногою правопорушника;
- втрачено контроль за рукою правопорушника в процесі загинання (частково, повністю);
- втрачено рівновагу під час виконання прийому;
- не застосовано больовий вплив при надяганні правопорушнику наручників;
- порушено правила поверхневого огляду та дотримання заходів особистої безпеки і безпеки напарника.

УВАГА: проведення кидка та його інтенсивність визначаються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення.

2.4. КИДОК ЧЕРЕЗ ПЛЕЧЕ

Вихідне положення: оперативний працівник стоїть у положенні «інтерв'ю», або руки його та правопорушника опущені (рис. 277).

Потрібно підійти до правопорушника спереду з кроком правої ноги вперед до його правої ноги, одночасно своєю лівою рукою захопити плечову кістку правопорушника вище ліктя його правої руки (або за одяг на цій ділянці), і повертаючись правим боком до правопорушника, захопити правою своєю рукою за його праве плече, вивести з рівноваги (рис. 278, 279). Приставити свою ліву ногу до своєї правої ноги, підсісти, одночасно розвернутись спиною до правопорушника (стопа оперативника повинні бути між стопами правопорушника) (рис. 280). Швидко нахилиючись уперед випрямляючи ноги підбити ноги правопорушника і повертаючим рухом тулуба ліворуч виконати кидок (рис. 281–283). Після першого захоплення у разі необхідності можна завдати відволікаючий удар коліном або ногою в пах.

Після кидка через стегно права рука правопорушника утримується оперативником на больовому впливі через ліктьовий суглоб (рис. 284). Після больового впливу своїми двома руками потрібно захопити за зап'ястя правопорушника (спершу своєю правою рукою захопити за зап'ястя його правої руки, а тоді лівою) (рис. 285). Обійти навколо голови правопорушника, перевернути його обличчям вниз і притиснути коліном його плече до землі, одночасно виконати больовий вплив за допомогою скручування руки, натиску на кисть і на ліктьовий суглоб (рис. 286–289). Після больового впливу, коли права рука правопорушника пряма, оперативний працівник загинає його руку за спину, щоб лікоть притиснути до своєї зігнутої лівої ноги і знову виконати больовий вплив

(рис. 290), після больового впливу оперативник розвертається так, щоб правим коліном притиснути шийний відділ хребта, а лівим коліном поперековий відділ хребта, одночасно утримуючи під контролем його руку (лікоть впирається у внутрішню частину стегна оперативника) (рис. 291).

Рис. 277

Рис. 278

Рис. 279

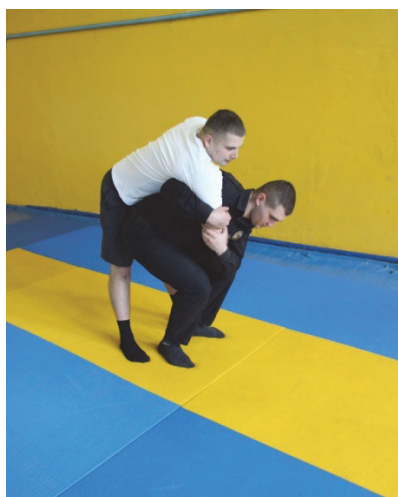

Рис. 280

Рис. 281

Рис. 282

Рис. 283

Рис. 284

Рис. 285

Рис. 286

Рис. 287

Рис. 288

Рекомендується під больовим впливом надягнути наручники та провести поверхневий огляд (рис. 291–292).

Рис. 289

Рис. 290

Рис. 291

За допомогою больового прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 293).

Рис. 292

Рис. 293

Характерні помилки:

- перед кидком правопорушника не виведено з рівноваги;
- не правильно зроблено захват;
- повертання до правопорушника виконано на прямих ногах або з широко розставленими ногами;
- не застосовано підбив правопорушника;
- не застосовано больовий вплив або фіксацію захопленої руки при переході на затримання;
- після кидка оперативник втратив контроль за рукою правопорушника і відпустив її;
- не чітко і не ефективно завдано відволікаючий удар ногою;
- повільно виконано прийом;
- зроблено зупинку під час виконання прийому;
- невпевнено виконано прийом;
- під час супроводу ліва нога не йшла разом із правою ногою правопорушника;
- втрачено контроль за рукою правопорушника в процесі загинання (частково, повністю);
- втрачено рівновагу під час виконання прийому;
- не застосовано больовий вплив при надяганні правопорушнику наручників;
- порушено правила поверхневого огляду та дотримання заходів особистої безпеки і безпеки напарника.

УВАГА: проведення кидка та його інтенсивність визначаються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення.

2.5. КИДОК ЗАХОПЛЕННЯМ НІГ СПЕРЕДУ

Вихідне положення: оперативний працівник стоїть у положенні «інтерв'ю», або руки його та правопорушника опущені (рис. 294).

З кроком лівою або правою ногою вперед потрібно виконати відволікаючий удар рукою в голову (рис. 295). Захопити ноги правопорушника за нижню частину стегон (рис. 296). Із захопленими ногами виконати рух на себе, одночасно штовхнути плечем у живіт, кинувши правопорушника на спину (рис. 297, 298). Утримуючи його за ноги, завдати відволікаючий удар у пах (рис. 299). Ліву ногу правопорушника захопити своєю правою рукою за п'ятку його стопи і перевернути обличчям до землі (рис. 300–302). Перейти до больового впливу на його праву ногу: утримуючи ногу правопорушника, свою гомілку лівої ноги поставити на його підколінний згин і вагою свого тіла натиснути, щоб загнути його ногу на больовий вплив (рис. 303, 304). Подати команду «Руки за спину!», не відпускаючи больового впливу на ногу, перейти до больового утримання загнутої руки правопорушника, а тоді відпустити больове утримання на його ногу (рис. 305, 306).

Після больового впливу на загин руки за спину оперативник розвертається так, щоб правим коліном притиснути шийний відділ хребта, а лівим коліном поперековий відділ хребта правопорушника, одночасно утримуючи під контролем його руку (лікоть впирається у внутрішню частину стегна оперативника) (рис. 307).

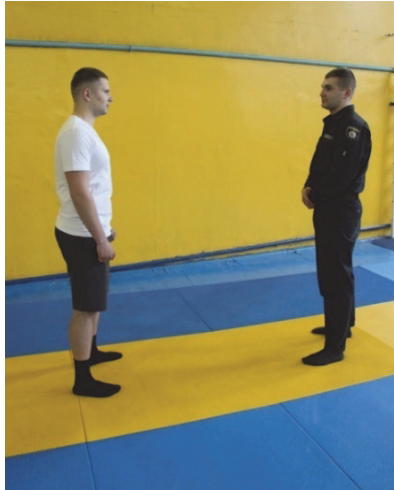

Рис. 294

Рис. 295

Рис. 296

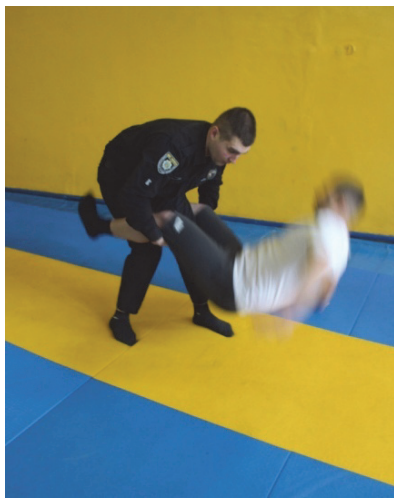

Рис. 297

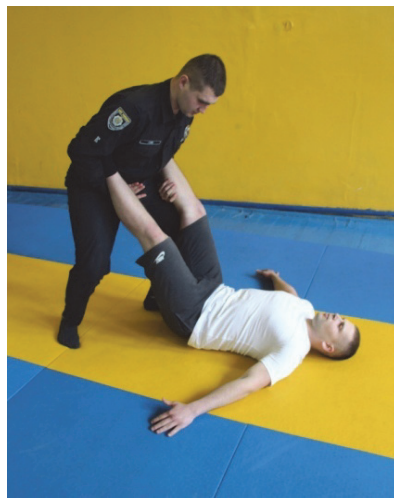

Рис. 298

Рис. 299

Рис. 300

Рис. 301

Рис. 302

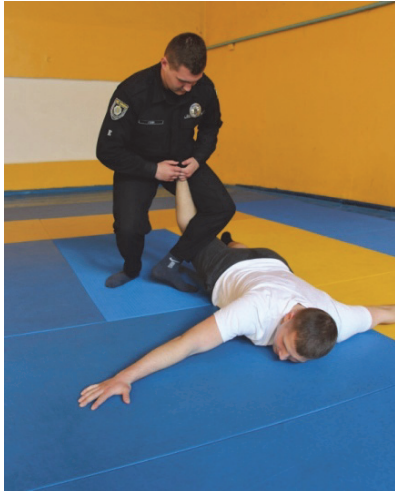

Рис. 303

Рис. 304

Рис. 305

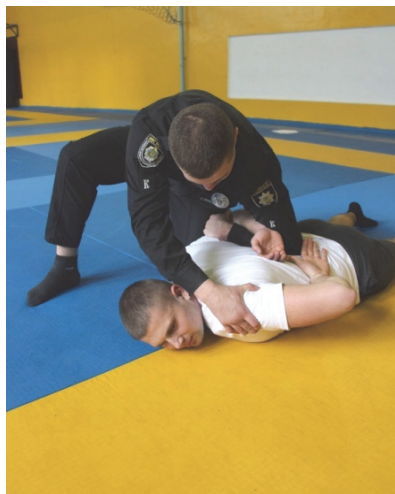

Рис. 306

Рис. 307

Рис. 308

Рекомендується під больовим впливом надягнути наручники та провести поверхневий огляд (рис. 308–310).

За допомогою больового прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 311).

Рис. 309

Рис. 310

Рис. 311

Характерні помилки:

- не зроблено крок до правопорушника;
- при виконанні прийому оперативник надто широко розставив ноги;
- захват за ноги виконано не за верхню частину стегон правопорушника;
- кидок виконано лише завдяки зусиллям рук без поштовху плечем;
- не застосовано больовий вплив або фіксацію захопленої руки при переході на затримання;
- після кидка оперативник втратив контроль за ногою правопорушника і відпустив її;
- не завдано відволікаючий удар рукою і ногою;
- повільно виконано прийом;
- зроблено зупинку під час виконання прийому;
- невпевнено виконано прийом;
- під час супроводу ліва нога не йшла разом із правою ногою правопорушника;
- втрачено контроль за рукою правопорушника в процесі загинання (частково, повністю);
- втрачено рівновагу під час виконання прийому;
- не застосовано больовий вплив при надяганні правопорушнику наручників;
- порушено правила поверхневого огляду та дотримання заходів особистої безпеки і безпеки напарника.

УВАГА: проведення кидка та його інтенсивність визначаються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення.

2.6. КИДОК ЗАХОПЛЕННЯМ НІГ ЗЗАДУ

Вихідне положення: оперативний працівник стоїть у положенні готовності позаду правопорушника (рис. 312).

З кроком лівою ногою вперед потрібно виконати відволікаючий удар рукою в голову (рис. 313). Захопити ноги правопорушника за коліна (рис. 314). Із захопленими ногами виконати рух на себе, штовхнути плечем під сідниці і кинути правопорушника на спину (рис. 315). Утримуючи його за ноги, завдати відволікаючий удар у пах (рис. 316). Перейти на больовий вплив на його праву ногу: утримуючи ногу правопорушника, свою гомілку лівої ноги поставити на його підколінний згин і вагою свого тіла натиснути, щоб загнути його ногу на больовий вплив (рис. 317–319). Подати команду «Руки за спину!», не відпускаючи больового впливу на ногу, перейти до больового утримання загнутої руки правопорушника, а тоді відпустити больове утримання на його ногу (рис. 320–321).

Після больового впливу на загин руки за спину оперативник розвертається так, щоб правим коліном притиснути шийний відділ хребта правопорушника, а лівим коліном поперековий відділ хребта, одночасно утримуючи під контролем його руку (лікоть впирається у внутрішню частину стегна оперативника) (рис. 322).

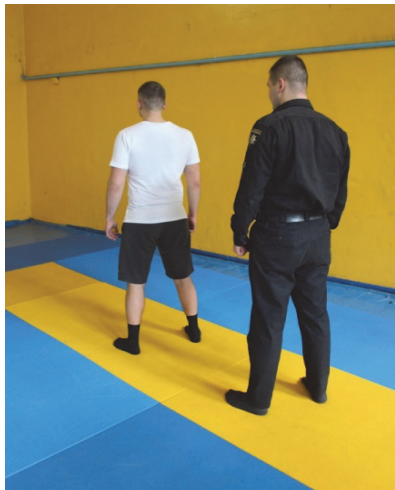

Рис. 312

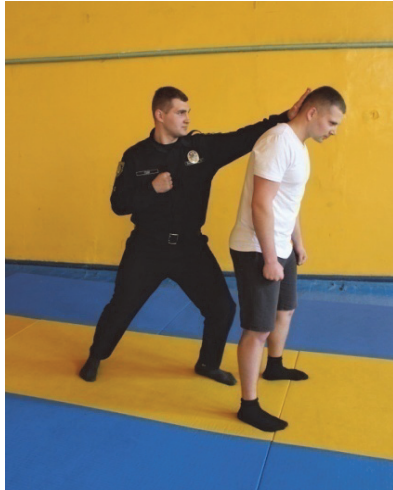

Рис. 313

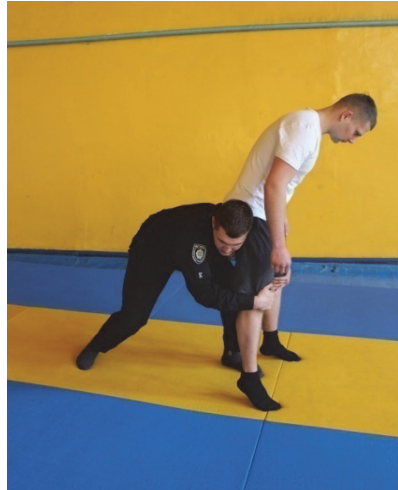

Рис. 314

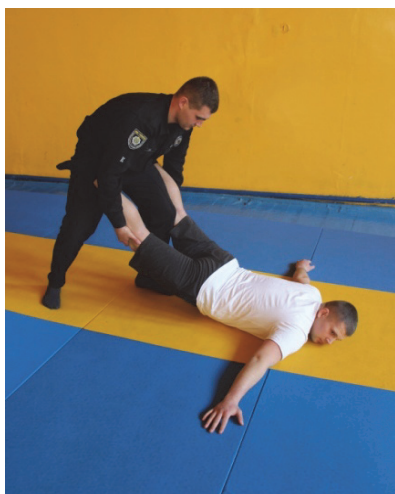

Рис. 315

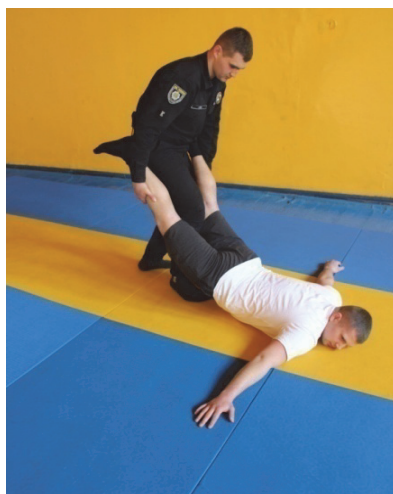

Рис. 316

Рис. 317

Рис. 318

Рис. 319

Рис. 320

Рис. 321

Рис. 322

Рис. 323

Рекомендується під больовим впливом надягнути наручники та провести поверхневий огляд (рис. 323–325).

За допомогою больового прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 326).

Рис. 324

Рис. 325

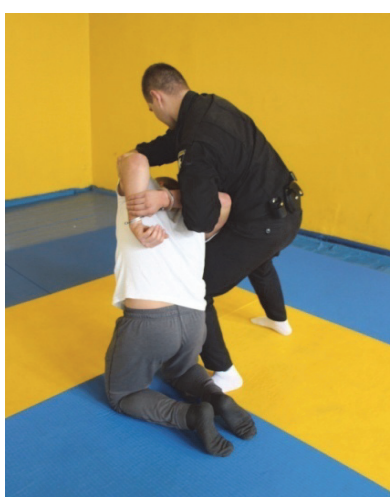

Рис. 326

Характерні помилки:

- не зроблено крок до правопорушника;
- при виконанні прийому оперативник за широко розставив ноги;
- захват за ноги виконано не за коліна правопорушника;
- кидок виконано лише завдяки зусиллю рук без поштовху плечем;
- не застосовано больовий вплив або фіксацію захопленої руки при переході на затримання;
- після кидка оперативник втратив контроль за ногою правопорушника і відпустив її;
- не завдано відволікаючий удар рукою і ногою;
- повільно виконано прийом;
- зроблено зупинку під час виконання прийому;
- невпевнено виконано прийом;

- під час супроводу ліва нога не йшла разом із правою ногою правопорушника;
- втрачено контроль за рукою правопорушника в процесі загинання (частково, повністю);
- втрачено рівновагу під час виконання прийому;
- не застосовано больовий вплив при надяганні правопорушнику наручників;
- порушено правила поверхневого огляду та дотримання заходів особистої безпеки і безпеки напарника.

УВАГА: проведення кидка та його інтенсивність визначаються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення.

МАТЕРІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: куртки «самбо», борцівський килим, свисток, хронометр, засоби першої медичної допомоги.

3. ТЕХНІКА ЗАХИСТУ ОПЕРАТИВНОГО ПРАЦІВНИКА ВІД ОЗБРОЄНОГО ПРАВОПОРУШНИКА

3.1. ЗАХИСТ ВІД УДАРІВ ТА ПОГРОЗИ НОЖЕМ

Проти озброєного ножем злочинця захищатися надзвичайно складно. У такій ситуації необхідно не тільки володіти прийомами, а й мати хорошу психологічну підготовку. Оперативному працівнику поліції потрібно реально уявляти наслідки атаки ножем і, навіть тренуючись із навчальною зброєю, вчитися відбивати атаки простими й ефективними прийомами, демонструючи свою психологічну та фізичну перевагу.

У двобої з озброєним правопорушником уважно слідкуйте за його діями, швидко оцінюйте ситуацію. Але досвідчений правопорушник може миттєво змінити напрямок атаки, щоб використати ефект несподіванки (перехват ножа з однієї руки в другу, завдання ударів зверху-збоку, знизу-збоку, навідліг-знизу, навідліг-зверху, прямим уколом у різні частини тіла людини). Тому постійно потрібно контролювати дистанцію до правопорушника, щоб у вас був час для відбиття атаки. Можливо оперативному працівникові потрібно декілька разів ухилитись назад із відходом на декілька кроків від завданих ударів ножем правопорушником, а тоді, використавши свою швидкість, реакцію, вибухову силу та підловивши один із ударів озброєної руки правопорушника, чітко виконати захисну дію з прийомом обеззброєння і затримання. Водночас не варто втрачати контроль за озброєною рукою правопорушника, відповідно оперативник у момент нападу має бути максимально зосереджений, психологічно витриманий, контролювати координацію рухів і бути впевненим у своїх діях.

Інструктор-викладач може ускладнювати практичні заняття, наприклад:

- напад із ножем одного правопорушника на оперативного працівника;
- раптовий напад з ножем декількох правопорушників по чергово на одного оперативника;
- раптовий напад із ножем декількох правопорушників по чергово на двох оперативників.

При обеззброюванні правопорушника на першому місці є захист від удару ножем, який забезпечує оперативника. Лише вибравши правильну дистанцію, відбивши удар правопорушника і захопивши озброєну руку, ви можете перейти до контраатакуючих дій. Контраатакуючі дії є такими діями, щоб при виконанні прийому уникнути бійки з ножем, а після захоплення озброєної руки правопорушника створити больовий вплив та обеззброїти його.

3.1.1. Захист від погрози ножем, приставленим до шиї

Вихідне положення: оперативний працівник стоїть спиною до правопорушника, який лівою рукою захоплює його за голову, а правою притискає лезо ножа до шиї оперативника (рис. 327).

Оперативний працівник своїми двома руками захоплює за передпліччя правої озброєної ножем руку правопорушника так, щоб зусилля спрямувати вниз і притиснути до своїх грудей (відвести лезо ножа від шиї) (рис. 328).

З кроком лівої ноги вліво-назад потрібно виконати ривок усім тулубом вліво-вниз, міцно тримаючи притиснену озброєну руку до своїх грудей, і кинути правопорушника на землю (рис. 329–335).

Міцно тримаючи озброєну руку за зап'ястя правопорушника, потрібно виконати перехід із сторони голови і перевернути його обличчям до землі (рис. 336, 337).

Здійснити больовий вплив на зап'ястя озброєної руки і відібрати ножа та відкинути його на безпечну відстань із збереженням відбитків пальців на рукоятці (рис. 338).

Контролювати руку правопорушника на больовому впливі за допомогою натиску на зап'ястя для подальшого надягання наручників (рис. 339).

Рис. 327

Рис. 328

Рис. 329

Рис. 330

Рис. 331

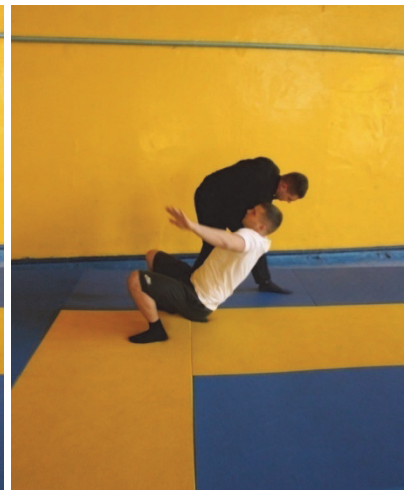

Рис. 332

Рис. 333

Рис. 334

Рис. 335

Рис. 336

Рис. 337

Рис. 338

Рекомендується під больовим впливом надягнути наручники та провести поверхневий огляд (рис. 340–342).

За допомогою больового прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 343).

Рис. 339

Рис. 340

Рис. 341

Рис. 342

Рис. 343

Характерні помилки:

- не відведено від шиї і не притиснуто озброєну руку до своїх грудей;
- не виконано крок лівою ногою вліво-назад;
- неефективно виконано утримання озброєної руки після кидка на землю;
- не відібрано ніж у правопорушника;
- прийом виконано невпевнено;
- прийом виконано на прямих ногах;
- повільно виконано прийом;
- зроблено зупинку під час виконання прийому;
- втрачено контроль за рукою і ножем правопорушника;
- не застосовано больовий вплив під час виконання обеззброювання правопорушника;
- ніж правопорушника при виконанні прийому випав і лежить біля нього;
- не застосовано больовий вплив при надяганні правопорушнику наручників;
- порушено правила поверхневого огляду з дотриманням заходів особистої безпеки.

3.1.2. Захист від удару ножем зверху важелем руки до середини

Залежно від дистанції розташування правопорушника перед поліцейським із кроком правою ногою назад або з кроком лівою ногою вперед потрібно виконати верхній блок передпліччям різнойменної руки, зупинивши озброєну руку правопорушника, водночас лезо ножа озброєної руки правопорушника спрямоване з боку від голови поліцейського (рис. 344). Правою рукою захопити його за ділянку долоні й зап'ястя зверху і вдарити правою ногою в пах (рис. 345–349).

Рис. 344

Рис. 345

Рис. 346

Рис. 347

Рис. 348

Рис. 349

Виконати важіль руки до середини з кроком лівої ноги вперед, притиснувши плечовий суглоб правопорушника до свого коліна (рис. 350). Виконати больовий вплив за допомогою методу скручування руки правопорушника, одночасно натиснувши на зап'ястя, ліктьовий та плечовий суглоб (рис. 351, 352). Обеззброїти правопорушника, відкинути на безпечну відстань ножа, щоб зберегти відбитки його пальців на рукоятці, загнути руку правопорушника за спину (рис. 353–356).

Рис. 350

Рис. 351

Рис. 352

Рис. 353

Рис. 354

Рис. 355

Рис. 356

Рис. 357

Рис. 358

Подальші дії поліцейського рекомендуються виконанням больового впливу в положенні загну руки правопорушника за спину та подати команди: «На коліна!», «Лягти обличчям до землі!», а далі надягнути наручники, провести поверхневий огляд (рис. 357–361). За допомогою больового прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 362).

Рис. 359

Рис. 360

Рис. 361

Рис. 362

Характерні помилки:

- відбив передпліччям виконано мляво;
- озброєну руку правопорушника захоплено із запізненням після завдання відволікаючого удару;
- прийом виконано невпевнено;
- прийом виконано на прямих ногах;
- повільно виконано прийом;
- зроблено зупинку під час виконання прийому;
- втрачено контроль за рукою і ножем правопорушника;
- допущено помилки під час виконання важеля руки до середини;
- допущено помилки при переході на затримання після важеля руки до середини;
- не відібрано ніж у правопорушника;
- не застосовано больовий вплив перед загинанням руки правопорушника за спину;
- не застосовано больовий вплив при виконанні обеззброювання правопорушника;
- ніж правопорушника при виконанні прийому випав і лежить біля нього;
- не застосовано контроль больового впливу при надяганні правопорушнику наручників;
- порушено правила поверхневого огляду з дотриманням заходів особистої безпеки.

3.1.3. Захист від удару ножем знизу затриманням «ривком»

Залежно від дистанції розташування правопорушника перед поліцейським із кроком правою ногою назад або лівою ногою вперед потрібно виконати блокування з одночасним захопленням озброєної руки правопорушника (передпліччями схрещених рук вниз, ліва рука на зап'ясті, права рука зверху на лікті), відвести його руку ліворуч (рис. 363). Міцно тримати руку правопорушника за лікоть правою рукою і зустрічним зусиллям передпліччям лівою рукою, одночасно вдарити ногою в пах (рис. 364, 365).

Рис. 363

Рис. 364

Рис. 365

Виконати загин руки ривком на себе (загнути його руку за спину зустрічним зусиллям двох рук) (рис. 366). Виконати правою рукою больовий вплив – натиск на зап'ястя й обеззброїти правопорушника, відкинувши на безпечну відстань ножа, щоб зберегти відбитки його пальців на рукоятці (рис. 367, 368).

Рис. 366

Рис. 367

Рис. 368

Далі поліцейський має виконати больовий вплив у положенні загину руки правопорушника за спину та подати команди: «На коліна!», «Лягти обличчям до землі!», а далі надягнути наручники та провести поверхневий огляд (рис. 369–374). За допомогою больового прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 375).

Рис. 369

Рис. 370

Рис. 371

Рис. 372

Рис. 373

Рис. 374

Рис. 375

Характерні помилки:

- захист виконано мляво;
- неправильно вибрано дистанцію для захисту;
- не відведено руку правопорушника ліворуч після виконання захисту;
- допущено помилки під час виконання затримання способом «ривком»;
- озброєну руку правопорушника захоплено із запізненням після завдання відволікаючого удару;
- не відібрано ніж у правопорушника;
- прийом виконано невпевнено;
- прийом виконано на прямих ногах;
- повільно виконано прийом;
- зроблено зупинку під час виконання прийому;
- втрачено контроль за рукою і ножем правопорушника;
- не застосовано больовий вплив під час виконання обеззброювання правопорушника;
- ніж правопорушника під час виконання прийому випав і лежить біля нього;
- не застосовано больовий вплив при надяганні правопорушнику наручників;
- порушено правила поверхневого огляду з дотриманням заходів особистої безпеки.

**3.1.4. Захист від прямого удару ножем
способом важеля руки назовні**

Із кроком лівою ногою вперед-ліворуч виконати зовнішній блок передпліччям різнойменної руки до середини, одночасно чітко відійти з лінії від завдання удару ножем (рис. 376).

Рис. 376

Рис. 377

Рис. 378

Із виконанням зовнішнього блоку різнойменної руки правою рукою захопити зап'ястя і вдарити ногою в пах (рис. 377–379). Виконати важіль руки назовні, кинувши правопорушника на землю, міцно тримаючи його руку з ножем, далі виконати перехід із сторони голови, за умови, якщо той інерційно не перекутився обличчям до землі, натиснути коліном на плече правопорушника, одночасно обеззброїти його шляхом больового впливу скручуванням руки, натиском на кисть і на ліктьовий суглоб (рис. 380–382). Обеззброївши правопорушника, відкинути на безпечну відстань ножа, щоб зберегти відбитки його пальців на рукоятці, загнути руку правопорушника за спину (рис. 383–385).

Рис. 379

Рис. 380

Рис. 381

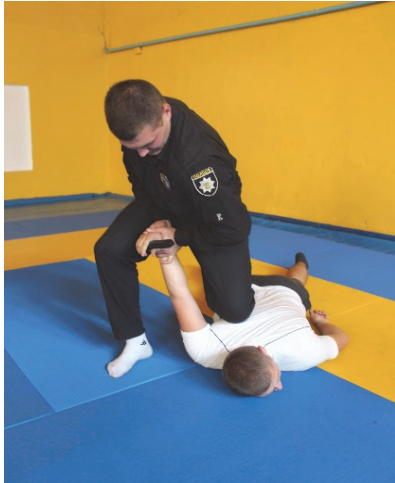

Рис. 382

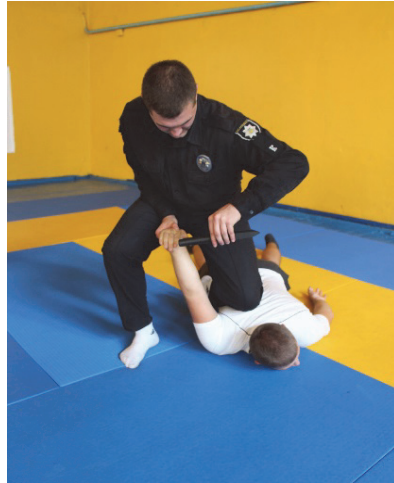

Рис. 383

Рис. 384

Рекомендується під больовим впливом надягнути наручники та провести поверхневий огляд (рис. 386, 387). За допомогою больового прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 388).

Рис. 385

Рис. 386

Рис. 387

Рис. 388

Характерні помилки:

- недостатньо швидко виконано відхід з лінії атаки;
- захист передпліччям виконано мляво;
- правопорушника не виведено з рівноваги важелем назовні;
- допущено помилки під час виконання важеля руки назовні;
- неправильно вибрано дистанцію для захисту;
- озброєну руку правопорушника захоплено із запізненням після завдання відволікаючого удару;
- не відібрано ніж у правопорушника;
- прийом виконано невпевнено;
- повільно виконано прийом;
- прийом виконано на прямих ногах;
- зроблено зупинку під час виконання прийому;
- втрачено контроль за рукою і ножем правопорушника;
- не застосовано больовий вплив під час виконання обеззброювання правопорушника;
- ніж правопорушника при виконанні прийому випав і лежить біля нього;
- не застосовано больовий вплив при надяганні правопорушнику наручників;
- порушено правила поверхневого огляду з дотриманням заходів особистої безпеки.

3.1.5. Захист від удару ножем збоку важелем руки до середини

Залежно від дистанції розташування правопорушника перед поліцейським із кроком правою ногою назад або лівою ногою вперед виконати блокування передпліччям двома руками озброєної руки правопорушника (рис. 389). Захопити його зовнішнє ребро долоні правою рукою зверху і притиснути до лівої руки, яка лишилась у положенні блоку (рука поліцейського з вертикального блоку міняє положення на горизонтальний блок), зустрічним зусиллям утримуючи озброєну руку, одночасно завдати відволікаючий удар у пах правопорушника (рис. 390, 391).

Рис. 389

Рис. 390

Рис. 391

Виконати важіль руки до середини з кроком лівої ноги вперед, притиснувши плечовий суглоб правопорушника до свого коліна. Виконати больовий вплив за допомогою методу скручування руки правопорушника, одночасно натискаючи на зап'ястя, ліктьовий і плечовий суглоб (рис. 392). Обеззброїти правопорушника, відкинути на безпечну відстань ножа, щоб зберегти відбитки його пальців на рукоятці, загнути руку правопорушника за спину (рис. 393–395).

Рис. 392

Рис. 393

Рис. 394

Рис. 395

Рис. 396

Рис. 397

Рекомендується під больовим впливом подати команди: «На коліна!», «Лягти обличчям до землі!», а далі надягнути наручники, провести поверхневий огляд. (рис. 396–399). За допомогою больового прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 400).

Рис. 398

Рис. 399

Рис. 400

Характерні помилки:

- відбив передпліччям виконано мляво;
- озброєну руку правопорушника захоплено із запізненням після завдання відволікаючого удару;
- прийом виконано невпевнено;
- прийом виконано на прямих ногах;
- повільно виконано прийом;
- зроблено зупинку під час виконання прийому;
- втрачено контроль за рукою і ножем правопорушника;
- допущено помилки під час виконання важеля руки до середини;
- допущено помилки при переході на затримання після важеля руки до середини;
- не відібрано ніж у правопорушника;
- не застосовано больовий вплив перед загинанням руки правопорушника за спину;
- не застосовано больовий вплив при виконанні обеззброювання правопорушника;
- ніж правопорушника при виконанні прийому випав і лежить біля нього;
- не застосовано больовий вплив при надяганні правопорушнику наручників;
- порушено правила поверхневого огляду з дотриманням заходів особистої безпеки.

3.1.6. Захист від удару ножем збоку з виконанням кидка «Задня підніжка»

Потрібно зауважити, що правопорушник при завданні удару ножем правою рукою збоку може зробити крок лівою або правою ногою до поліцейського. Відповідно під час виконання прийому потрібно зосередитися і провести підніжку правої ноги правопорушника.

Із кроком правої ноги вперед-праворуч і поворотом ліворуч потрібно виконати двійний блок двома руками, частиною передпліччя зупинивши озброєну руку правопорушника, і захопити її за зап'ястя. Одночасно після захоплення за зап'ястя вдарити навідріг кулаком у голову (рис. 401–403).

Рис. 401

Рис. 402

Рис. 403

Захопити одяг на плечі правопорушника правою рукою, а лівою міцно тримати за зап'ястя озброєну руку правопорушника і провести кидок задньою підніжкою (рис. 404,

405). У разі необхідності, коли правопорушник робить зайві небезпечні рухи, виконати додатковий удар ногою або рукою, здійснити больовий вплив на його руку шляхом натиску на зап'ястя, ліктьовий суглоб і скручування руки (рис. 406). Виконати перехід із сторони голови, міцно тримаючи озброєну руку правопорушника, та перевернути його обличчям до землі (рис. 407). Далі натиснути коліном на його плече, одночасно обеззброїти його шляхом больового впливу скручуванням руки, натиском на кисть і на ліктьовий суглоб (рис. 408). Обеззброївши правопорушника, відкинути на безпечну відстань ножа, щоб зберегти відбитки його пальців на рукоятці, загнути руку правопорушника за спину (рис. 409, 410).

Рис. 404

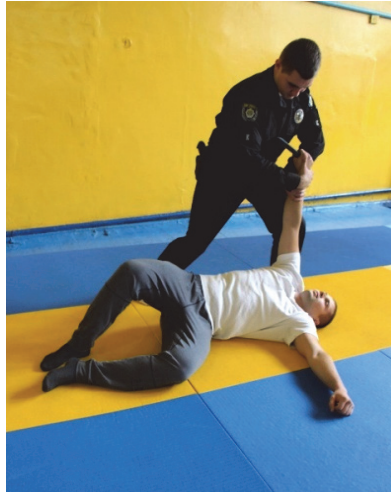

Рис. 405

Рис. 406

Рис. 407

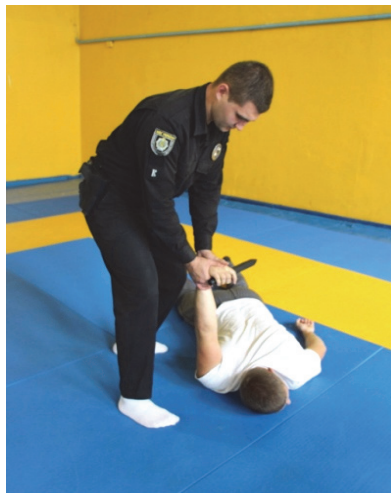

Рис. 408

Рис. 409

Рекомендується під больовим впливом надягнути наручники та провести поверхневий огляд (рис. 411, 412). За допомогою больового прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 413).

Рис. 410

Рис. 411

Рис. 412

Рис. 413

Характерні помилки:

- захист передпліччями виконано мляво;
- озброєну руку не захоплено за зап'ястя;
- удар навідліг виконано із запізненням;
- допущено помилки під час виконання кидка задньою підніжкою;
- не відібрано ніж у правопорушника;
- озброєну руку правопорушника захоплено із запізненням після завдання відволікаючого удару;
- прийом виконано невпевнено;
- прийом виконано на прямих ногах;
- повільно виконано прийом;
- зроблено зупинку під час виконання прийому;
- втрачено контроль за рукою і ножем правопорушника;
- не застосовано больовий вплив перед загинанням руки правопорушника за спину;
- не застосовано больовий вплив при виконанні обеззброювання правопорушника;
- ніж правопорушника під час виконання прийому випав і лежить біля нього;
- не застосовано больовий вплив при надяганні правопорушнику наручників;
- порушено правила поверхневого огляду з дотриманням заходів особистої безпеки.

3.1.7. Захист від удару ножом зверху способом «Вузол руки зверху»

Із кроком лівою ногою вперед-ліворуч потрібно відбити руку правопорушника різнойменним передпліччям угору (рис. 414). Праву руку покласти на ліктьовий згин правопорушника так, щоб захопити свою ліву руку через руку правопорушника, створивши вузол, і одночасно вдарити ногою в пах (рис. 415–417). Далі виконати прийом з верхнім вузлом на зовні, кинувши правопорушника на землю, і загнути озброєну руку за спину (рис. 418, 419).

Рис. 414

Рис. 415

Рис. 416

Рис. 417

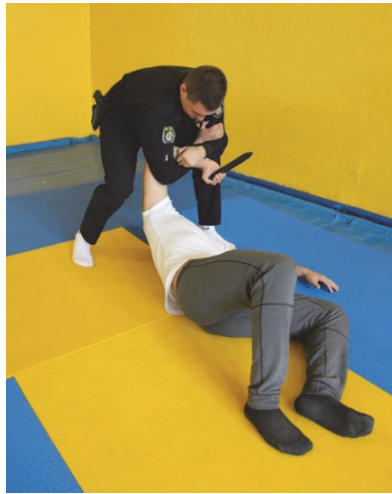

Рис. 418

Рис. 419

Рис. 420

Рис. 421

Рис. 422

Обеззброївши правопорушника, відкинути на безпечну відстань ножа, щоб зберегти відбитки його пальців на рукоятці (рис. 420, 421). Рекомендується під больовим впливом надягнути наручники та провести поверхневий огляд (рис. 422–424). За допомогою больового прийому потрібно підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 425).

Рис. 423

Рис. 424

Рис. 425

Характерні помилки:

- відбив передпліччям виконано мляво;
- озброєну руку правопорушника захоплено із запізненням;
- допущено помилки під час виконання вузла руки зверху;
- під час проведення вузла ніж був на занадто близькій відстані від вас;
- прийом виконано невпевнено;
- прийом виконано на прямих ногах;
- повільно виконано прийом;
- зроблено зупинку під час виконання прийому;
- втрачено рівновагу під час проведення прийому;
- не відібрано ніж у правопорушника;
- не застосовано больовий вплив при виконанні обеззброювання правопорушника;
- ніж правопорушника при виконанні прийому випав і лежить біля нього;

- не застосовано больовий вплив при надяганні правопорушнику наручників;
- порушено правила поверхневого огляду з дотриманням заходів особистої безпеки.

3.1.8. Захист від удару ножем збоку способом «Передня підніжка»

Із кроком правої ноги вперед-праворуч і поворотом ліворуч виконати блок від озброєної руки правопорушника двома передпліччями, далі захопити зап'ястя озброєної руки правопорушника і вдарити навідліг кулаком у голову (рис. 426, 427).

Рис. 426

Рис. 427

Рис. 428

Лівою рукою міцно тримати зап'ястя, а правою рукою захопити праву руку правопорушника за одяг на плечі й провести кидок передньою підніжкою (рис. 428–433).

Рис. 429

Рис. 430

Рис. 431

Виконати больовий вплив шляхом натискання на зап'ястя руки правопорушника (рис. 434). Якщо не вдається обеззброїти правопорушника, коли той лежить на спині, тоді поліцейському потрібно виконати перехід із сторони голови і перевернути його обличчям до землі. Далі обеззброїти правопорушника, відкинути на безпечну відстань ножа, щоб зберегти відбитки його пальців на рукоятці, загнути руку правопорушника за спину (рис. 435–438).

Рис. 432

Рис. 433

Рис. 434

Рис. 435

Рис. 436

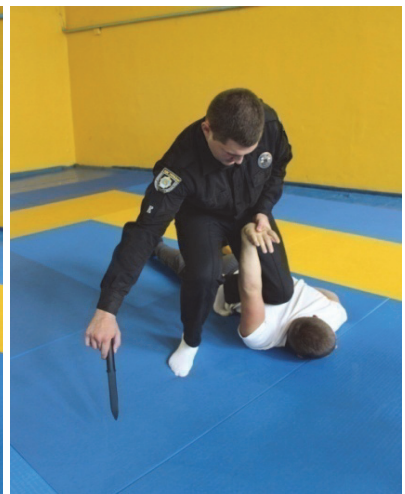

Рис. 437

Рекомендується надягнути наручники, провести поверхневий огляд (рис. 439, 440). За допомогою болювого прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 441).

Рис. 438

Рис. 439

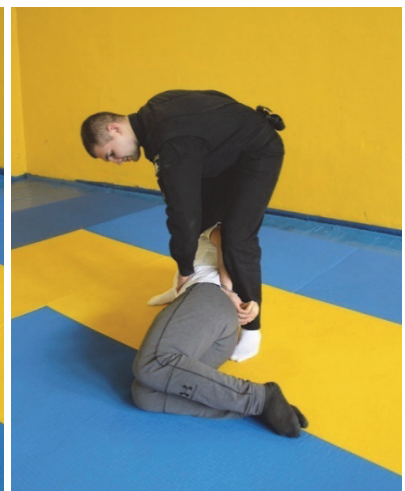

Рис. 440

Рис. 441

Характерні помилки:

- захист передпліччями виконано мляво;
- не захоплено озброєну руку правопорушника;
- удар навідліг виконано із запізненням;
- прийом виконано невпевнено;
- повільно виконано прийом;
- прийом виконано на прямих ногах;
- зроблено зупинку під час виконання прийому;
- допущено помилки під час виконання кидка передньою підніжкою;
- не відібрано ніж у правопорушника;
- не застосовано больовий вплив при виконанні обеззброювання правопорушника;
- ніж правопорушника при виконанні прийому випав і лежить біля нього;
- не застосовано больовий вплив при надяганні правопорушнику наручників;
- порушено правила поверхневого огляду з дотриманням заходів особистої безпеки.

**3.1.9. Захист від удару ножем збоку в тулуб
важелем руки до середини**

Залежно від дистанції розташування правопорушника перед поліцейським із кроком правою ногою назад або лівою ногою вперед виконати блок, зупинивши руку правопорушника зверху-вниз передпліччям різнойменної руки (рис. 442). Захопити його зовнішнє ребро долоні правою рукою зверху і притиснути до лівої руки, яка лишилась у положенні блоку, зустрічним зусиллям утримуючи озброєну руку, одночасно завдати відволікаючий удар у пах правопорушника (рис. 443, 444).

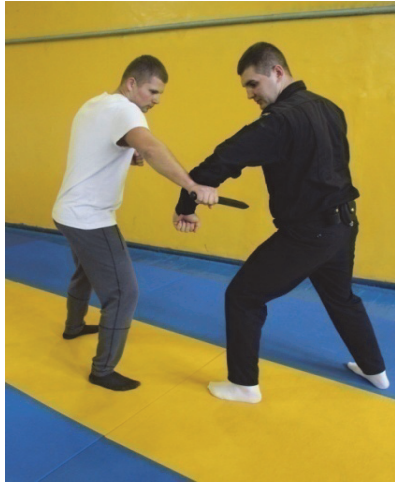

Рис. 442

Рис. 443

Рис. 444

Рис. 445

Рис. 446

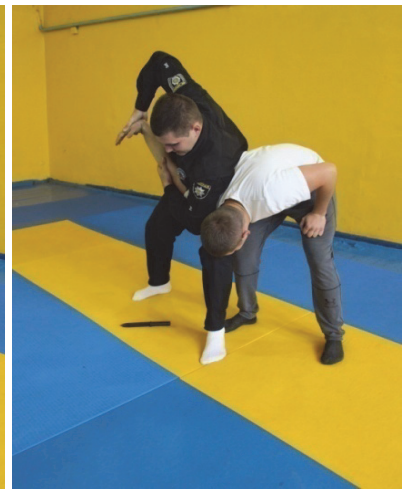

Рис. 447

Виконати важіль руки до середини з кроком лівої ноги вперед, притиснувши плечовий суглоб правопорушника до свого коліна (рис. 445, 446). Виконати больовий вплив за допомогою методу скручування руки правопорушника, одночасно натиснувши на зап'ястя, ліктювий і плечовий суглоб. Обеззброїти правопорушника, відкинути на безпечну відстань ножа, щоб зберегти відбитки його пальців на рукоятці, загнути руку правопорушника за спину (рис. 447–449).

Рис. 448

Рис. 449

Рис. 450

Рекомендується під больовим впливом подати команди: «На коліна!», «Лягти обличчям до землі!», а далі надягнути наручники, провести поверхневий огляд (рис. 450–453). За допомогою больового прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 454).

Рис. 451

Рис. 452

Рис. 453

Рис. 454

Характерні помилки:

- відбив передпліччям виконано мляво;
- озброєну руку правопорушника захоплено із запізненням після завдання відволікаючого удару;
- прийом виконано невпевнено;
- прийом виконано на прямих ногах;
- повільно виконано прийом;
- зроблено зупинку під час виконання прийому;
- втрачено контроль за рукою та ножем правопорушника;
- допущено помилки під час виконання важеля руки до середини;
- допущено помилки при переході на затримання після важеля руки до середини;
- не відібрано ніж у правопорушника;
- не застосовано больовий вплив перед загинанням руки правопорушника за спину;
- не застосовано больовий вплив при виконанні обеззброювання правопорушника;

- при виконанні прийому ніж правопорушника випав і лежить біля нього;
- не застосовано больовий вплив при надяганні правопорушнику наручників;
- порушено правила поверхневого огляду з дотриманням заходів особистої безпеки.

3.1.10. Захист від удару ножем навідліг у голову важелем руки назовні

Залежно від дистанції розташування правопорушника перед поліцейським із кроком правою ногою назад або лівою ногою вперед відбити руку правопорушника передпліччями двох рук (рис. 455). Захопити його зап'ястя двома руками (але спершу ліва рука захоплює озброєну руку правопорушника за зап'ястя і розвертає її із лезом ножа, щоб друга рука, яка підхоплює на міцне утримання, не порізалась) і вдарити ногою в пах (живіт) (рис. 456–459).

Рис. 455

Рис. 456

Рис. 457

Рис. 458

Рис. 459

Рис. 460

Виконати важіль руки назовні, кинувши правопорушника на землю, міцно тримаючи його руку з ножем, далі виконати перехід із сторони голови, за умови, якщо той інерційно не перекутився обличчям до землі, натиснути коліном на плече правопорушника, одночасно обеззброїти його шляхом больового впливу скручуванням руки, натиском на кисть і на ліктьовий суглоб (рис. 460–464). Обеззброївши правопорушника, відкинути на безпечну відстань ножа, щоб зберегти відбитки його пальців на рукоятці, загнути руку правопорушника за спину (рис. 465).

Рис. 461

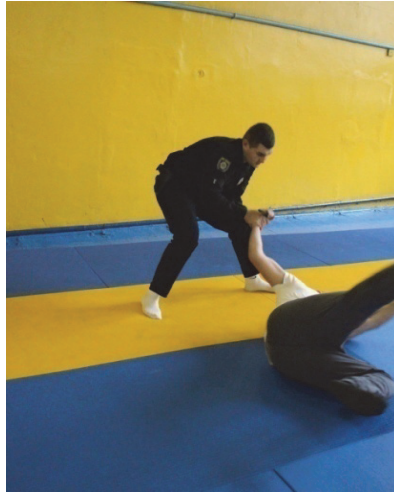

Рис. 462

Рис. 463

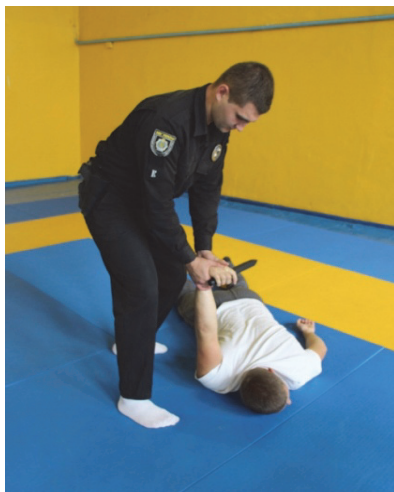

Рис. 464

Рис. 465

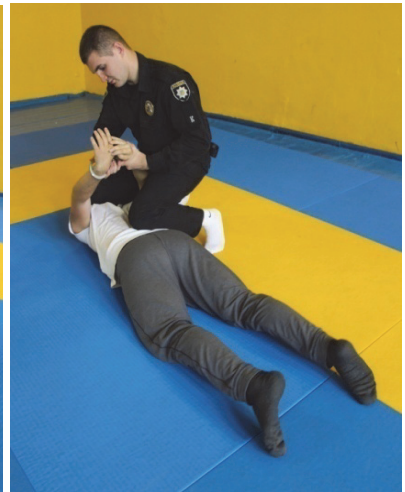

Рис. 466

Рекомендується під больовим впливом надягнути наручники, провести поверхневий огляд (рис. 466–468). За допомогою больового прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 469).

Рис. 467

Рис. 468

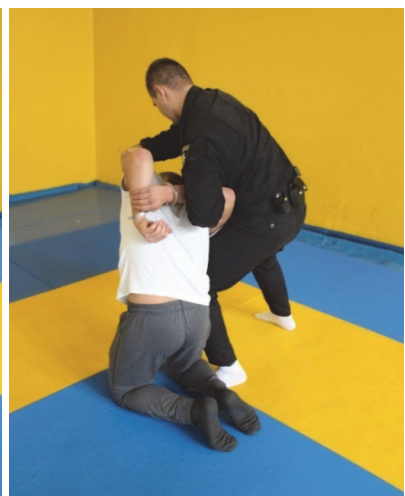

Рис. 469

Характерні помилки:

- відбив передпліччями виконано не чітко і близько до тулуба;
- допущено помилки під час виконання важеля руки назовні;
- недостатньо швидко виконано відхід з лінії атаки;
- правопорушника не виведено з рівноваги важелем назовні;
- неправильно вибрано дистанцію для захисту;
- озброєну руку правопорушника захоплено із запізненням після завдання відволікаючого удару;
  - не відібрано ніж у правопорушника;
  - прийом виконано невпевнено;
  - прийом виконано на прямих ногах;
  - повільно виконано прийом;
  - зроблено зупинку під час виконання прийому;
  - втрачено контроль за рукою і ножом правопорушника;
  - не застосовано больовий вплив при виконанні обеззброювання правопорушника;
  - ніж правопорушника під час виконання прийому випав і лежить біля нього;
  - не застосовано больовий вплив при надяганні правопорушнику наручників;
  - порушено правила поверхневого огляду з дотриманням заходів особистої безпеки.

3.2. ЗАХИСТ ВІД ПОГРОЗИ ПІСТОЛЕТОМ

Захист від погрози вогнепальною зброєю – одна із найскладніших технік самозахисту. Нападаючого, що замахується на вас ножом або палицею, можна випередити, а тому, хто тримає в руці пістолет, достатньо натиснути на спуск. Зблизька боротися із злочинцем, який озброєний пістолетом, ризиковано і небезпечно. Здалека – взагалі неможливо. Якщо той, хто захищається, спробує наблизитися до правопорушника і захопити руку з пістолетом, то може пролунати постріл. Тому прийоми обеззброювання проводяться лише тоді, коли правопорушник, озброєний пістолетом, перебуває поруч із вами і погрожує зброєю або намагається дістати пістолет.

Будь-яка зброя – ніж, палиця або кастет – дає тому, хто нападає, відчуття переваги, а вогнепальна зброя особливо. У злочинця, який тримає в руці пістолет і намагається вас залякати, відчуття переваги часто переходить у самовпевненість. Завдяки цьому в нього знижується готовність до миттєвих дій, що уповільнює його реакцію на раптові дії з боку того, хто захищається. Якщо злочинець мав на меті застрелити поліцейського, він зробив би це одразу, але його намір ймовірно все-таки здійснити втечу від поліцейського, щоб уникнути покарання згідно з чинним законодавством.

Якщо озброєний правопорушник перебуває на незручній дистанції для поліцейського і не підпускає його до себе, в такому разі поліцейський може нічого не робити, не ризикувати своїм життям і життям інших людей, а відпустити його до подальшого більш зручного затримання, коли будуть присутні більшість поліцейських або відповідний спеціальний підрозділ. Але такі дії поліцейського є за умови, що немає прямої загрози життю і здоров'ю людям та поліцейським.

Якщо поліцейський бачить, що правопорушник не впевнений у своїх діях і володінні зброєю, тоді можливо підловити момент для виконання прийому і обеззброєння. В такому випадку у поліцейського має бути повільна фаза рухів, яких вимагає правопорушник для поліцейського, наприклад: підняти руки в гору, повільно підійти чи відійти тощо, інакше швидкими рухами поліцейський може налякати правопорушника і він натисне на

спусковий гачок. Відповідно у поліцейського має бути повільна фаза, яка раптово переходить у швидку вибухову фазу рухів для виконання прийому й обеззброювання правопорушника.

Описані у цьому розділі прийоми захисту допускають, що правопорушник погрожує пістолетом із відстані витягнутої руки (впритул). Ви повинні підкоритися наказу озброєного злочинця й підняти руки. Піднімайте їх повільно, трохи вверх під кутом 90°. Намагайтесь не видати свого наміру захищатися. Приведення в дію вогнепальної зброї не вимагає спеціальних підготовчих дій (замах, наближення) і тому завжди є ризик і небезпека. Тому потрібно пам'ятати, що будь-яка помилка в цій ситуації може призвести до летальних наслідків. Усі прийоми захисту від направленої вогнепальної зброї необхідно відпрацьовувати ретельно і доводити до автоматизму, проводити швидко і рішуче. Під час відпрацювання цих прийомів потрібно обов'язково виконувати одну найголовнішу умову – миттєвий відхід із лінії пострілу всім корпусом і фіксацією озброєної руки правопорушника. І ще одна умова – під час відпрацювання прийомів захисту від погрози вогнепальною зброєю бажано використовувати макети зброї, схожі за формою і вагою до оригіналу.

Тренування проводиться так, щоб поліцейський навчився оцінювати навколишнє середовище, щоб у нього чітко працював центральний і периферійний зір. Залежно від ситуації, що виникла, поліцейському необхідно вдало вибирати прийом і обеззброєння правопорушника, слідкувати, чи є співучасники у скоєнні злочину. Поліцейський має прийняти швидке рішення в екстремальній ситуації, чи вибивати пістолет правопорушника (правильне визначення напрямку вибивання пістолета), чи виривати пістолет (відкидання на безпечну відстань у правильному напрямку), чи тримати пістолет при собі (коли є загроза підхоплення пістолета правопорушника іншими особами, що можуть прямо загрожувати життю і здоров'ю людей, зокрема поліцейських).

3.2.1. Обеззброювання правопорушника при погрозі пістолетом при підході спереду важелем руки назовні

Вихідне положення: правопорушник спрямовує пістолет, тримаючи його одною рукою, в сторону поліцейського, поліцейський стоїть обличчям до правопорушника, руки у поліцейського опущені (рис. 470).

Спершу потрібно виконати повільну дію рухів поліцейським із підняттям рук догори (на вимогу правопорушника або без його вимоги, якщо дозволяє обстановка) (рис. 471). Як тільки руки поліцейського зрівнялись на рівні пістолета під час підняття вгору, виконується «вибухова» швидка дія, з кроком лівої ноги ліворуч-вперед повернутися праворуч (зійти з лінії пострілу), одночасно захопити зап'ястя озброєної руки правопорушника лівою рукою відвести від себе і вибити пістолет правою рукою (рис. 472, 473). Після вибиття пістолета правою рукою міцно захопити за зап'ястя правопорушника двома руками та вдарити ногою в пах (рис. 474, 475).

Залежно від ситуації, яка виникла, поліцейський приймає рішення, чи вибивати пістолет, чи виконувати прийом важелем руки назовні з пістолетом, а вже в положенні лежачи виконує обеззброєння правопорушника. Якщо є загроза, що вибитий поліцейським пістолет у правопорушника може бути застосований співучасниками у скоєнні злочину, тоді пістолет не вибивається.

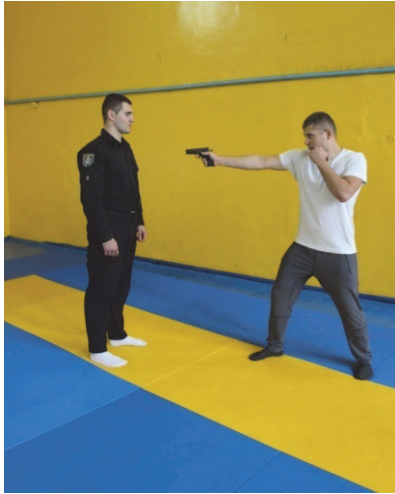

Рис. 470

Рис. 471

Рис. 472

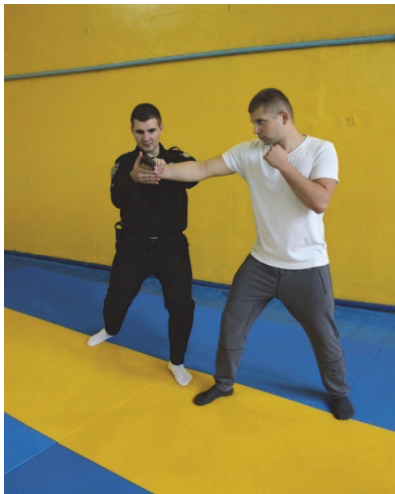

Рис. 473

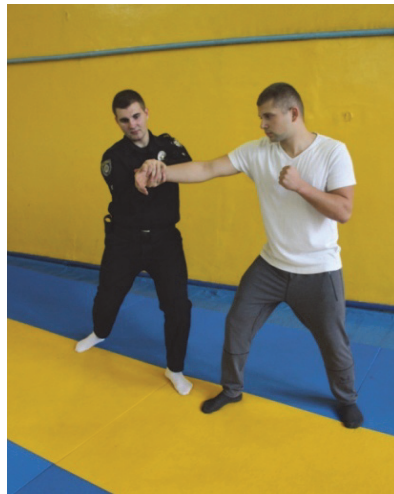

Рис. 474

Рис. 475

Виконати важіль руки назовні, кинувши правопорушника на землю, міцно тримаючи його руку, далі виконати перехід із сторони голови за умови, що той інерційно не перевернувся обличчям до землі, перед загином руки за спину необхідно натиснути коліном на плече правопорушника, здійснити больовий вплив скручуванням руки, натиском на кисть і на ліктьовий суглоб (рис. 476–481). Звернути увагу, в яку сторону вибивався пістолет і чи на безпечній відстані він лежить від правопорушника. Вибивання на безпечну відстань пістолета здійснюється тільки за умови, коли поліцейський переконаний, що поблизу немає співучасників у скоєнні злочину, чи інших осіб, які становлять небезпеку для поліцейських та інших громадян.

Рис. 476

Рис. 477

Рис. 478

Рис. 479

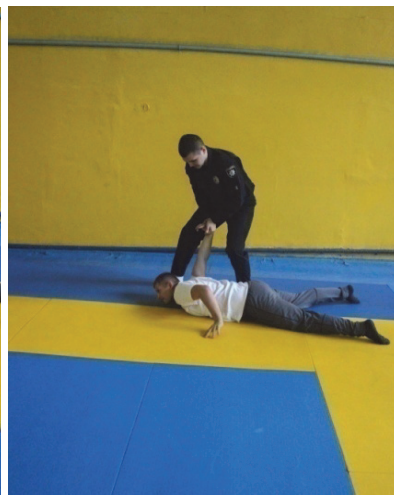

Рис. 480

Рис. 481

Далі рекомендують поліцейському виконати больовий вплив у положенні загину руки правопорушника за спину, надягнути наручники, провести поверхневий огляд (рис. 482–484). За допомогою больового прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 485).

Рис. 482

Рис. 483

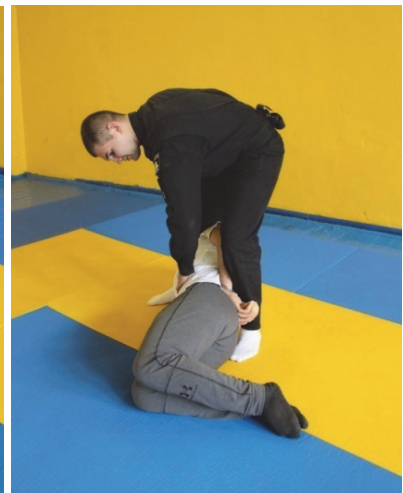

Рис. 484

Рис. 485

Характерні помилки:

- не було відходу із лінії пострілу;
- не було надійної фіксації пістолета;
- під час виконання прийому була загроза враження пострілом;
- допущено помилки під час виконання важеля назовні й переходу на затримання;
- повільно виконано прийом;
- зроблено зупинку під час виконання прийому;
- невпевнено виконано прийом;
- прийом виконано на прямих ногах;
- втрачено контроль за озброєною рукою (частково, повністю);
- не правильно виконано повільну і швидку фазу дій;
- втрачено рівновагу під час виконання прийому;
- пістолет правопорушника під час виконання прийому випав і лежить біля нього;
- не відібрано зброю у правопорушника;
- не застосовано больовий вплив при надяганні правопорушнику наручників;
- порушено правила поверхневого огляду з дотриманням заходів особистої безпеки.

**3.2.2. Обеззброювання при погрозі пістолетом ззаду
важелем руки назовні**

Вихідне положення: поліцейський стоїть спиною до правопорушника, руки у нього опущені, правопорушник спрямовує пістолет у сторону поліцейського (рис. 486). Повільно підійти назад і торкнутись спиною у ствол пістолета з одночасним повільним підняттям рук і подивитись, якою рукою приставлений пістолет правопорушника (рис. 487). Повертаючись кругом-праворуч, відвести зап'ястя озброєної руки правопорушника правим передпліччям з одночасним обертом тулуба з лінії можливого вогню (рис. 488).

Рис. 486

Рис. 487

Рис. 488

Лівою рукою захопити правопорушника за озброєне зап'ястя, одночасно міняючи бойове положення на ногах, а правою рукою вибити пістолет (рис. 489–491). Після вибиття пістолета правою рукою міцно захопити за зап'ястя правопорушника двома руками та вдарити ногою в пах (рис. 492).

Рис. 489

Рис. 490

Рис. 491

Виконати важіль руки назвні, кинувши правопорушника на землю, міцно тримаючи його руку, далі виконати перехід із сторони голови за умови, що той інерційно не перевернувся обличчям до землі, перед загином руки за спину необхідно натиснути коліном на плече правопорушника, здійснити больовий вплив скручуванням руки, натиском на кисть і на ліктьовий суглоб (рис. 493, 494). Звернути увагу, в яку сторону вибивався пістолет і чи на безпечній відстані він лежить від правопорушника. Вибивання пістолета на безпечну відстань здійснюється тільки за умови, коли поліцейський переконаний, що поблизу немає співучасників у скоєнні злочину чи інших осіб, які становлять небезпеку для поліцейських та інших громадян.

Рис. 492

Рис. 493

Рис. 494

Далі рекомендують поліцейському виконати больовий вплив у положенні загину руки правопорушника за спину, надягнути наручники, здійснити поверхневий огляд (рис. 495–497). За допомогою больового прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 498).

Рис. 495

Рис. 496

Рис. 497

Рис. 498

Характерні помилки:

- перед початком повороту ствол пістолета не вперто у спину;
- не виконано відведення передпліччям правої руки озброєну руку правопорушника;
- не було відходу із лінії пострілу;
- обрано не правильне положення руки під час вибиття пістолета;
- під час виконання прийому була загроза враження пострілом;
- допущено помилки під час виконання важеля назовні й переходу на затримання;
- повільно виконано прийом;
- зроблено зупинку під час виконання прийому;
- невпевнено виконано прийом;
- втрачено контроль за озброєною рукою (частково, повністю);
- під час виконання прийому ствол пістолета був спрямований у небезпечну сторону;
- не правильно виконано повільну і швидку фазу дій;
- втрачено рівновагу під час виконання прийому;
- пістолет правопорушника під час виконання прийому випав і лежав біля нього;
- не вибито зброю у правопорушника;
- не застосовано больовий вплив при надяганні правопорушнику наручників;
- порушено правила поверхневого огляду з дотриманням заходів особистої безпеки.

3.2.3. Обеззброювання при спробі витягти зброю з внутрішньої кишені куртки важелем руки назовні

Вихідне положення: поліцейський стоїть у положенні «інтерв'ю», або руки у поліцейського і правопорушника опущені (рис. 499). Якщо дія правопорушника візуально підтверджується поліцейським, що той дійсно дістає вогнепальну зброю з внутрішньої кишені, відповідно поліцейський швидко реагує та виконує прийом для обеззброєння правопорушника (рис. 500, 501).

Рис. 499

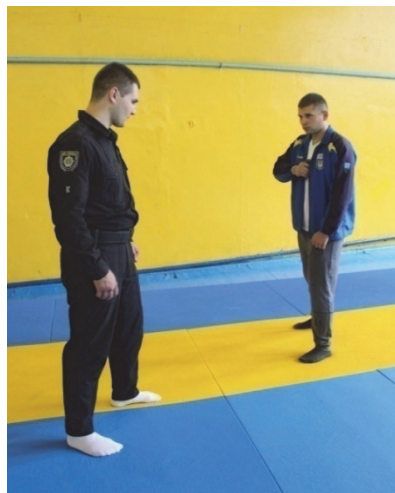

Рис. 500

Рис. 501

Із кроком лівою ногою вперед-вліво вийти з лінії ймовірного пострілу та захопити руку правопорушника двома руками за зап'ястя (рис. 502). Завдати правою ногою відволікаючий удар, міцно тримаючи захоплену озброєну руку правопорушника (рис. 503).

Рис. 502

Рис. 503

Виконати важіль руки назовні, кинувши правопорушника на землю та міцно тримаючи його руку з пістолетом, далі виконати перехід із сторони голови за умови, що той інерційно не перекутився обличчям до землі, натиснути коліном на плече правопорушника, одночасно обеззброїти його шляхом больового впливу скручуванням руки, натиском на кисть і на ліктьовий суглоб (рис. 504–510). Далі обеззброїти правопорушника, відкинути на безпечну відстань пістолет, щоб зберегти відбитки його пальців на рукоятці, перейти до контролю руки правопорушника шляхом натиску двома колінами на шийний і поперековий відділи хребта.

Рис. 504

Рис. 505

Рис. 506

Рис. 507

Рис. 508

Рис. 509

Рис. 510

УВАГА: виконання важеля руки назовні виконується так, щоб ствол зброї був спрямований вгору або в безпечний напрямок.

Відкидання на безпечну відстань пістолета здійснюється тільки за умови, що поліцейський переконаний, що поблизу немає співучасників скоєння злочину чи інших осіб, які становлять небезпеку для поліцейських та інших громадян.

Рекомендується під больовим впливом надягнути наручники, провести поверхневий огляд (рис. 511–514). За допомогою больового прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника.

Рис. 511

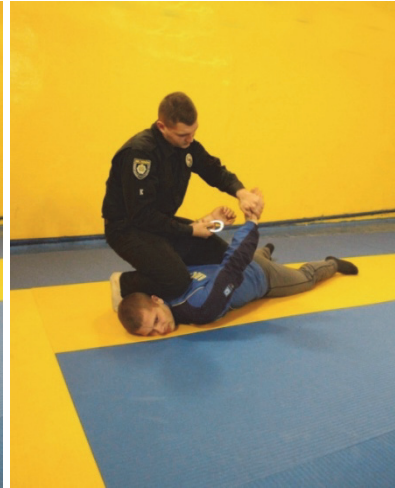

Рис. 512

Рис. 513

Рис. 514

Характерні помилки:

- озброєну руку правопорушника захоплено однією рукою;
- не було надійної фіксації пістолета;
- під час виконання прийому була загроза враження пострілом;
- допущено помилки під час виконання важеля назовні і переходу на затримання;
- повільно виконано прийом;
- прийом виконано на прямих ногах;
- зроблено зупинку під час виконання прийому;
- невпевнено виконано прийом;
- втрачено контроль за озброєною рукою (частково, повністю);
- під час виконання прийому ствол пістолета спрямований у небезпечну сторону;
- втрачено рівновагу під час виконання прийому;
- пістолет правопорушника при виконанні прийому випав і лежав біля нього;
- не відібрано зброю у правопорушника;
- не застосовано больовий вплив при надяганні правопорушнику наручників;
- порушено правила поверхневого огляду з дотриманням заходів особистої безпеки.

3.2.4. Обеззброювання при спробі витягнути зброю з кишені штанів за допомогою затримання «замком»

Вихідне положення: поліцейський стоїть у положенні «інтерв'ю», або руки у поліцейського та правопорушника опущені (рис. 515). Якщо дія правопорушника візуально підтверджується поліцейським, що той дійсно дістає вогнепальну зброю з зовнішньої кишені, відповідно поліцейський швидко реагує та виконує прийом для обеззброєння правопорушника.

Із кроком лівою ногою вперед свою ліву руку пропустити між тулубом і правою рукою правопорушника. Одночасно права рука поліцейського захоплює вищу частину ліктьового суглоба (рис. 516). Зафіксувати його руку в кишені штанів і після того з'єднати руки в «замок» і вдарити ногою у пах (рис. 517, 518).

Рис. 515

Рис. 516

Рис. 517

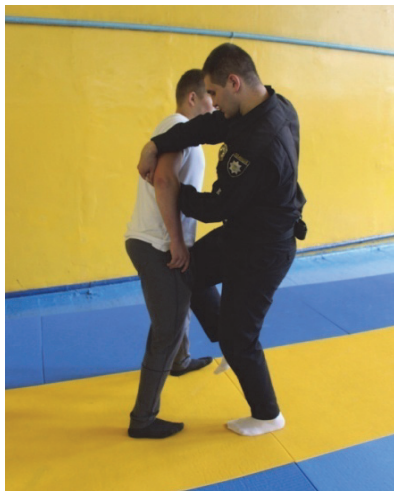

Рис. 518

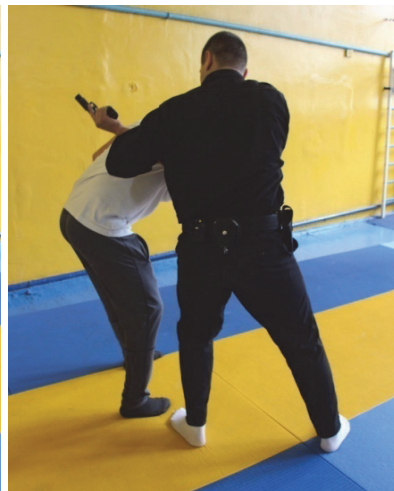

Рис. 519

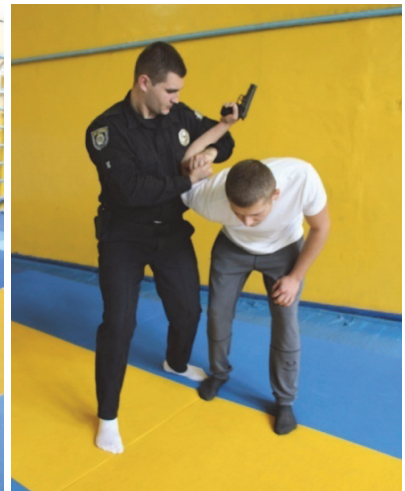

Рис. 520

Виконати загин озброєної руки правопорушника за спину за допомогою зустрічного зусилля своїми двома руками, частиною передпліччя міцно тримаючи замок (рис. 519, 520). Далі виконати больовий вплив шляхом натискання на зап'ястя озброєної руки правопорушника (рис. 521). Відібрати зброю і відкинути на безпечну відстань пістолета із збереженням відбитків пальців (рис. 522).

Відкидання на безпечну відстань пістолета здійснюється тільки за умови, що поліцейський переконаний у тому, що поблизу немає співучасників скоєння злочину чи інших осіб, які становлять небезпеку для поліцейських та інших громадян.

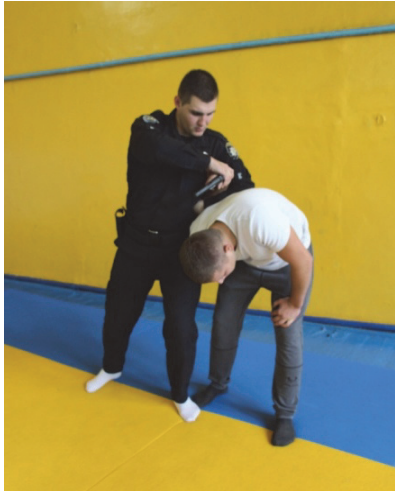

Рис. 521

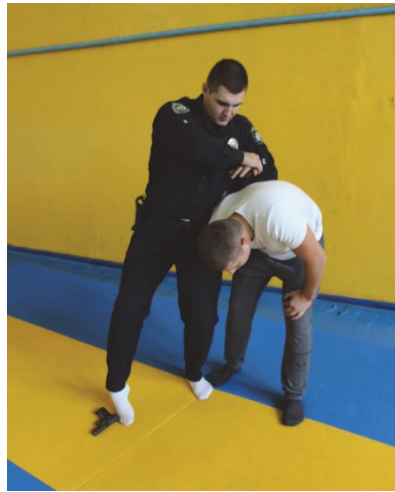

Рис. 522

Рис. 523

Рекомендується під больовим впливом подати команди: «На коліна!», «Лягти обличчям до землі!», а далі надягнути наручники, провести поверхневий огляд (рис. 523–526). За допомогою больового прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 527).

Рис. 524

Рис. 525

Рис. 526

Рис. 527

Характерні помилки:

- не щільно затиснуто руку в кишені штанів правопорушника;
- допущено помилки під час виконання затримання способом «замок»;
- надто повільно виконано прийом;
- невпевнено виконано прийом;
- прийом виконано на прямих ногах;
- зроблено зупинку під час виконання прийому;
- не відібрано зброю у правопорушника.

**3.2.5 Обеззброювання правопорушника
при погрозі пістолетом спереду до голови поліцейського
(утриманням пістолета двома руками)**

Вихідне положення: правопорушник наставив пістолет впритул до голови поліцейського, утримуючи його двома руками, у поліцейського руки опущені (рис. 528).

З кроком лівою ногою ліворуч-вперед повернутися праворуч (зійти з лінії пострілу), захопити лівою рукою за рамку пістолета знизу, впираючись великим пальцем об спускову скобу, а правою рукою одночасно зверху пістолета, щоб заблокувати вказівним пальцем своєї правої руки курок (рис. 529). Виконати рух зустрічним зусиллям двох рук догори-вниз скручуванням пістолета правопорушника з одночасним завданням відволікаючого удару в ділянку сонячного сплетіння (рис. 530, 531). Відібрати пістолет у правопорушника, відкинути на безпечну відстань і провести будь-яке затримання для подальшого надягання наручників і проведення поверхневого огляду (рис. 532–540).

Рис. 528

Рис. 529

Рис. 530

Рис. 531

Рис. 532

Рис. 533

На Рис. 534–539 зображено проведення поліцейським затримання важелем руки назовні.

Рис. 534

Рис. 535

Рис. 536

Рис. 537

Рис. 538

Рис. 539

Залежно від виконання способу затримання рекомендується під больовим впливом подати команди: «На коліна!», «Лягти обличчям до землі!», а далі надягнути наручники, провести поверхневий огляд (рис. 541–544). За допомогою больового прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 545).

Відкидання пістолета на безпечну відстань здійснюється тільки за умови, що поліцейський переконаний, що поблизу немає співучасників у скоєнні злочину, чи інших осіб, які становлять небезпеку для поліцейських та інших громадян.

Рис. 540

Рис. 541

Рис. 542

Рис. 543

Рис. 544

Рис. 545

Характерні помилки:

- не було відходу із лінії пострілу;
- не було надійної фіксації пістолета;
- під час виконання прийому була загроза враження пострілом;
- допущено помилки при виконанні затримання;
- повільно виконано прийом;
- прийом виконано на прямих ногах;
- зроблено зупинку під час виконання прийому;
- невпевнено виконано прийом;
- втрачено контроль за озброєною рукою (частково, повністю);

- не правильно виконано повільну і швидку фази дій;
- втрачено рівновагу під час виконання прийому;
- пістолет правопорушника при виконанні прийому лежить біля нього;
- не відібрано зброю у правопорушника;
- не застосовано больовий вплив при надяганні правопорушнику наручників;
- порушено правила поверхневого огляду з дотриманням заходів особистої безпеки.

3.2.6 Обеззброювання правопорушника при погрозі пістолетом в утриманні двома руками при підході спереду важелем руки назовні

Вихідне положення: правопорушник наставив пістолет у сторону поліцейського (на ділянку грудей), утримуючи його двома руками (рис. 546).

Повільно підійти вперед до правопорушника на таку дистанцію, щоб пальцями рук можна було досягнути курок пістолета і повільно підняти руки вгору (рис. 547). Інакше, якщо дистанція до правопорушника довша, ніж на витягнуту руку торканням курка пістолета, відповідно будь-який прийом обеззброювання виконувати поліцейським небезпечно – це може призвести до втрати його здоров'я і життя.

З кроком лівої ноги ліворуч-вперед повернутися праворуч (зійти з лінії пострілу) і одночасно захопити за дистальну частину променевої і ліктьової частини озброєної руки правопорушника своєю лівою рукою, а своєю правою рукою захопити зверху пістолет за затвор, закриваючи долонею віконечко затвора (рис. 548). Виконати зустрічний рух з великим зусиллям двох рук, лівою рукою до себе, а правою рукою від себе скручуванням пістолета правопорушника в його руці і відібрати пістолет, відкинувши його на безпечну відстань (рис. 549, 550). Завдати правопорушнику відволікаючий удар у пах (рис. 551).

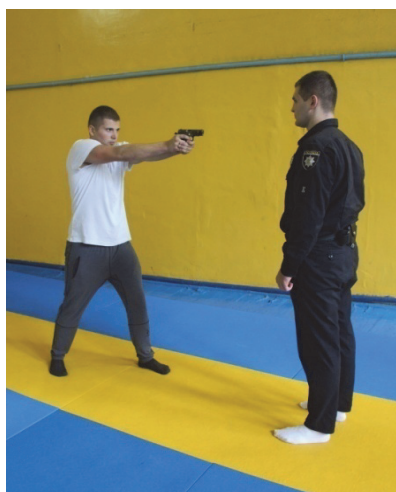

Рис. 546

Рис. 547

Рис. 548

Рис. 549

Рис. 550

Рис. 551

Виконати важіль руки назовні, кинувши правопорушника на землю, міцно тримаючи його руку, далі виконати перехід із сторони голови за умови, що той інерційно не перекутився обличчям до землі, натиснути коліном на плече правопорушника шляхом больового впливу скручуванням руки, натиском на кисть і на ліктьовий суглоб (рис. 552–557). Після больового впливу поліцейський розвертається так, щоб двома колінами ніг натиснути на шийний і поперековий відділи хребта правопорушника, тримаючи його руку для подальшого надягання наручників (рис. 558).

Відкидання на безпечну відстань пістолета здійснюється тільки за умови, коли поліцейський переконаний, що поблизу немає співучасників скоєння злочину чи інших осіб, які становлять небезпеку для поліцейських та інших громадян.

Рис. 552

Рис. 553

Рис. 554

Рис. 555

Рис. 556

Рис. 557

Рекомендується під больовим впливом надягнути наручники, провести поверхневий огляд (рис. 559–561). За допомогою больового прийому підняти правопорушника в положення стоячи (водночас подати команди: «Коліна під себе!», «Встати!»). Перейти до супроводження правопорушника (рис. 562).

Рис. 558

Рис. 559

Рис. 560

Рис. 561

Рис. 562

Характерні помилки:

- не було відходу із лінії пострілу;
- не було надійної фіксації пістолета;
- під час виконання прийому була загроза враження пострілом;
- допущено помилки при виконанні важеля назовні та переході на затримання;
- повільно виконано прийом;
- зроблено зупинку під час виконання прийому;
- невпевнено виконано прийом;
- прийом виконано на прямих ногах;
- втрачено контроль за озброєною рукою (частково, повністю);
- не правильно виконано повільну і швидку фази дій;
- втрачено рівновагу під час виконання прийому;
- пістолет правопорушника при виконанні прийому лежить біля нього;
- не відібрано зброю у правопорушника;
- не застосовано больовий вплив при надяганні правопорушнику наручників;
- порушено правила поверхневого огляду з дотриманням заходів особистої безпеки.

4. ВРАЗЛИВІ МІСЦЯ НА ТІЛІ ЛЮДИНИ

Під час проведення практичного заняття зі спеціальної фізичної підготовки інструктор-викладач задля уникнення травмування має постійно нагадувати про необхідність обережно позначати удари і больові дії на партнері, а удари в обличчя, основу черепа, ділянку біля серця, печінку і нирки лише імітувати.

Знання вразливих місць і ступінь можливого опору правопорушника після завдання тих чи інших ударів дає змогу оперативним працівникам обдумано підходити до навчання та практичного виконання прийомів у екстремальних ситуаціях.

Для уникнення сильного тілесного ушкодження при виконанні затримання правопорушника рекомендується завдати два швидкі відволікаючі удари, щоб приголомшити його, ніж один потужний удар. Удар в повну силу може ушкодити тканини тіла, які несумісні з життям людини. Передусім, якщо удар випадково чи влучно буде завданий по основі черепа, по скроні, в горло, в ділянку біля серця, в печінку, в нирки, в пах і статеві органи, сонячне сплетіння, в очі. Застосування відволікаючих ударів оперативними працівниками перед прийомом затримання має відповідати правомірності своїх дій.

Дивитись коментар до ст. 36 ККУ «Необхідна оборона», ст. 37 ККУ «Уявна оборона» та ст. 38 ККУ «Затримання особи, що вчинила злочин».

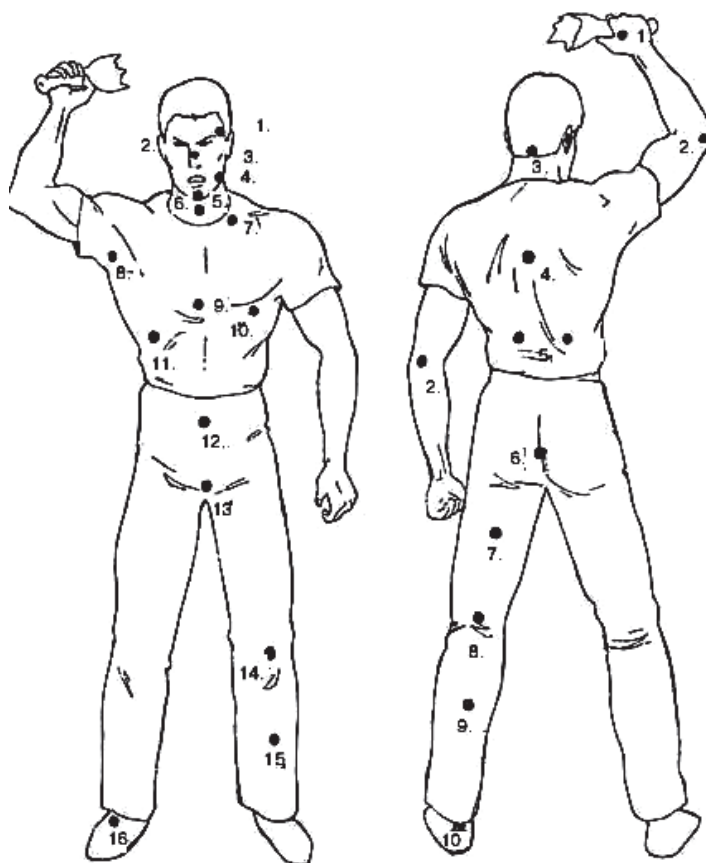

Рис. 563

Рис. 564

Тіло людини має таку анатомічну будову, що може від завданих ударів отримати ушкодження різного ступеня. Розглянемо вразливі місця на тілі людини:

ВИГЛЯД СПЕРЕДУ (рис. 563)

1. **Скроня** – дуже вразливе місце. На цій ділянці голови череп має тонку стінку. Удар у цю ділянку може призвести до втрати свідомості та навіть смерті людини.
2. **Очі** – дуже вразливі через свою незахищеність. При хльосткому ударі в очі правопорушника він може втратити зір (тимчасово або навіть повністю), це може призвести до ушкодження очних яблук, а також до втрати орієнтира.
3. **Ніс** – дуже вразливе місце, де є багато капілярів. Удар спричинить сильну кровотечу, сильний біль і призведе до травми перенісся та тимчасового паралічу або навіть втрати свідомості.
4. **Нижня щелепа** – влучний удар виключить правопорушника із будь-яких рухових дій. Сильний удар призведе до перелому щелепи.
5. **Підборіддя** – удар у цю ділянку спричинить струс мозку.
6. **Горло** – завдання удару в цю ділянку шії (адамове яблуко) зупиняє дихання, виникає удушення, може викликати блювання. Сильний удар у цю ділянку може призвести до втрати свідомості й навіть смерті людини.
7. **Ключиця** – її перелом належить до найскладніших травм.
8. **Підпахвова ділянка** – незахищена ділянка тіла, удар викликає різкий біль і оніміння руки.
9. **Сонячне сплетіння** – дуже болючий удар, унаслідок якого затримується дихання. При сильному ударі виникають наслідки у виді ушкодження внутрішніх органів (серця, легень).
10. **Ділянка біля серця** – удар у цю ділянку може призвести до зупинки серця.
11. **Печінка** – удар болючий і одночасно небезпечний для здоров'я. Правильно завданий удар гарантовано виведе правопорушника з активних дій на деякий час.
12. **Нижня частина живота** – це ділянка тіла людини, де розташована велика кількість нервових вузлів. Удар у цю ділянку болючий і може призвести до травми внутрішніх органів.
13. **Пах і статеві органи** – це ділянка багатьох нервових сплетінь. Удар у цю ділянку дуже болючий (передусім для осіб чоловічої статі). Максимально сильний удар може призвести до смерті.
14. **Колінний суглоб** – надзвичайно складна і вразлива ділянка ноги. Травма коліна лікується тривалий час.
15. **Гомілка** – удар у цю ділянку викликає сильний біль.
16. **Підйом стопи** – складається із багатьох дрібних кісток. Удар призведе до перелому.

ВИГЛЯД ЗЗАДУ (рис. 564)

1. **Кисть між великим і вказівним пальцем** – захоплення, удар або важіль на цю ділянку викликає сильний біль.
2. **Задня частина ліктьового суглоба** – при влучному ударі в місце розташування нервів викликає оніміння руки.
3. **Основа черепа** – це ділянка не надто міцна. Перелом основи черепа призводить до смерті.
4. **Центр між лопатками** – це центр серця. Сильний удар болючий і може спричинити зупинку серця.
5. **Нирки** – влучний прямиий удар у ділянку нирок призведе до незворотних наслідків (інвалідності або смерті).
6. **Копчик** – удар дуже болючий і може викликати порушення рухливості функції ніг.

7. **Задня частина стегна** – м'яка і незахищена ділянка. Удар дуже болючий.
8. **Підколінний згин** – незахищена ділянка коліна. Сильний удар може дуже травмувати коліно.
9. **Задня ділянка гомілки** – удар дуже болючий. Сильний удар може паралізувати ногу на деякий час.
10. **Ахіллесовий сухожилок** – дуже вразлива ділянка ноги. Розрив сухожилля призведе до довготривалої травми.

**Розглянемо силу відволікаючого удару
по різних частинах тіла та її наслідки по ступенях у таблиці**

1 – перший ступінь болю. Біль середній, але відволікає правопорушника і може припинити напад чи фізичний опір.

2 – гострий біль. Призводить до відволікання правопорушника на триваліший час.

3 – сильний біль. Викликає оніміння від декількох секунд до декількох годин, але правопорушник при свідомості.

4 – тимчасовий параліч або втрата свідомості. Тимчасовий параліч може тривати протягом кількох хвилин або годин.

5 – сильна травма. Травма, яка призведе до інвалідності або смерті. Цей ступінь має тяжкі наслідки і виправданий лише при збройному нападі чи збройному опорі, коли є пряма загроза життю і здоров'ю людей, зокрема поліцейських.

Вигляд спереду (рис. 563)

Місце, куди завдається удар	Цифри показують ступінь враження			
	Легкий удар	Середній удар	Сильний удар	Фізичний опір при сильному ударі
1. Скроня	3	4	5	Неможливий
2. Очі	2	3	4,5	Неможливий
3. Ніс	2	3	4	Обмежений або неможливий
4. Нижня щелепа	1	2	3	Обмежений
5. Підборіддя	2	3	4	Неможливий
6. Горло (адамове яблуко)	3	4	5	Неможливий
7. Ключиця	1	2	3	Можливий або обмежений
8. Підпахвова ділянка	1	2	3	Можливий
9. Сонячне сплетіння	2	3	4,5	Неможливий
10. Ділянка біля серця	3	4	5	Обмежений або неможливий
11. Печінка	2	3	4,5	Обмежений або неможливий
12. Нижня частина живота	2	3	4	Обмежений
13. Пах і статеві органи	3	4	5	Неможливий
14. Колінний суглоб	2	3	4	Обмежений
15. Гомілка	2	3	4	Обмежений

16. Підйом стопи	1	2	3	Можливий
------------------	---	---	---	----------

Вигляд ззаду (рис. 564)

1. Кисть між великим і вказівним пальцем	1	2	3	Можливий
2. Ліктьовий суглоб	1	2	3	Можливий
3. Основа черепа (потилиця)	3	4	5	Неможливий
4. Спина (центр між лопатками)	2	3	4	Обмежений
5. Нирки	3	4	5	Неможливий
6. Копчик	2	3	4	Можливий або обмежений
7. Задня частина стегна	1	2	3	Можливий
8. Підколінний згин	1	2	3	Можливий
9. Задня ділянка гомілки	1	2	3	Можливий
10. Ахіллесовий сухожилок	1	2	3	Можливий

Відпрацювання таких підготовчих вправ і технічних дій

1. Відпрацювання раптових початкових дій затримання без повалення на землю (з партнером).
2. Відпрацювання початкових дій із підходом до партнера та його захоплення без кидків.
3. Імітація (без партнера) виконання базових больових прийомів на руки.
4. Імітація (без партнера) техніки захисту від погрози вогнепальною та холодною зброєю.
5. Вдосконалення техніки завдання ударів ногами на нижній і середній рівень на боксерських мішках та маківарах.

Питання для самоконтролю

1. Тактика дій при раптовому затриманні.
2. Типові помилки при виконанні прийомів затримання.
3. Тактика застосування кидкової техніки.
4. Основні елементи техніки захисту при погрозі пістолетом.
5. Типові помилки при виконанні прийомів обеззброювання.
6. Тактика дій при погрозі пістолетом.
7. Дії поліцейського після обеззброювання правопорушника.
8. Тактико-технічні характеристики вітчизняної вогнепальної зброї.

Контрольні завдання

Чітко точно технічно правильно без помилок продемонструйте техніку прийомів затримання, кидкову техніку, захисні дії від озброєної особи:

1. При чиненні фізичного опору під час затримання.
2. При чиненні фізичного опору під час виконання кидкової техніки.
3. При погрозі правопорушника пістолетом з близької дистанції спереду, ззаду.

4. При спробі правопорушника дістати зброю із-за ременя, з внутрішньої кишені куртки, кишені штанів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : Наказ Міністерства внутрішніх справ від 26.01.2016 № 50.

2. Горбачевський В. Я., Сачаво А. Г. Тактика дій працівників ОВС в екстремальних ситуаціях та правові основи застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і вогнепальної зброї : посібник. К. : Національна академія внутрішніх справ України, 2001. 24 с.

3. Заходи фізичного впливу : методичні рекомендації / укладачі: В. Г. Бабенко, О. В. Попов, І. В. Янко. К. : РВВМВС, 2001. 24 с.

4. Мартишко А. Ю., Рябуха О. С. Особливості навчання тактики самозахисту та особистої безпеки працівників Національної поліції України. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 29–30 листопада 2017 р.) / Національний університет оборони України ім. І. Черняховського; за заг. ред. В. І. Свистун, О. В. Петрачкова. К. : НУОУ, 2017. С. 191–193.

5. Малеев В. В., Курченко К. О. Забезпечення заходів безпеки на заняттях фізичної підготовки. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 29–30 листопада 2017 р.) / Національний університет оборони України ім. І. Черняховського; за заг. ред. В. І. Свистун, О. В. Петрачкова. К. : НУОУ, 2017. С. 189–191.

6. Криволапчук В. О., Кримська М. С., Ряшко С. М., Бутов С. Є. Навчальний посібник для слухачів і курсантів ВНЗ МВС України з навчальної дисципліни «Спеціальна фізична підготовка» / за заг. ред. проф. Є. М. Моїсеєва та проф. О. Ф. Долженкова. Київ-Одеса, 2009. 208 с.

7. Нестерук Ю. В., Воевода І. А. Сучасний стан та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту у правоохоронних органах України на шляху євроатлантичної інтеграції України. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 29–30 листопада 2017 р.) / Національний університет оборони України ім. І. Черняховського; за заг. ред. В. І. Свистун, О. В. Петрачкова. К. : НУОУ, 2017. С. 71–73.

8. Романчук С. В., Єна М. О., Данилюк М. М. Особливості планування сучасної системи спеціальної фізичної підготовки. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 29–30 листопада 2017 р.) / Національний університет оборони України ім. І. Черняховського; за заг. ред. В. І. Свистун, О. В. Петрачкова. К. : НУОУ, 2017. С. 34–36.

9. Спеціальна фізична підготовка працівників органів внутрішніх справ : навч. посібник / О. І. Тьорло, В. Р. Булачек, А. О. Гречанюк та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2013. 368 с.

10. Худякова Н. Ю., Кубрак К. В. Особливості застосування працівниками поліції заходів фізичного примусу. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 29–30 листопада 2017 р.) / Національний університет оборони України ім. І. Черняховського; за заг. ред. В. І. Свистун, О. В. Петрачкова. К. : НУОУ, 2017. С. 215–217.

5. ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ОПЕРУПОВНОВАЖЕНИМИ КАРНОГО РОЗШУКУ

Вогнева підготовка для оперуповноважених карного розшуку ґрунтується на базових знаннях і навиках, отриманих під час первинної професійної підготовки працівників поліції, та є їх подальшим розвитком у контексті тактико-спеціальних аспектів виконання працівниками цієї категорії службово-оперативних завдань. Акцентовано на вдосконаленні навиків володіння короткоствольною вогнепальною зброєю, яка є основним видом озброєння оперативних працівників підрозділів Національної поліції України.

Для вирішення працівниками підрозділів розшуку ситуацій, що пов'язані зі застосуванням вогнепальної зброї, надзвичайно важливою є оптимальна техніка підготовчих дій і виконання пострілу залежно від дистанції стрільби, способу носіння пістолета і типу кобури, положення для стрільби. В сучасних умовах це питання надзвичайно актуальне, оскільки різко зросла кількість вогнепальної зброї, що перебуває і у законному, і у незаконному володінні, а водночас і кількість скоєних злочинів із її застосуванням. Упевнене володіння вогнепальною зброєю в екстремальних ситуаціях надає працівникові поліції не тільки змогу успішно виконати свої службові обов'язки, а й можливість зберегти життя та здоров'я і власне, і інших громадян.

5.1. ТАКТИЧНІ ВИДИ СТРІЛЬБИ З КОРОТКОСТВОЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Той чи інший вид стрільби визначається підготовкою працівника поліції, тактичною обстановкою і технічними можливостями озброєння, але насамперед базується на законодавчому обґрунтуванні застосування вогнепальної зброї.

1. Стрільба для попередження. Мета цього виду стрільби – попередити правопорушника про серйозність намірів, аби не допустити жертв без крайньої необхідності, продемонструвати готовність застосувати зброю на ураження, якщо особа не підкориться законним вимогам працівника поліції.

Законодавство, насамперед ЗУ «Про Національну поліцію» (ст.ст. 43, 46), передбачає необхідність попередження про можливість застосування зброї, за винятком визначених випадків, коли зволікання у застосуванні зброї загрожує життю чи здоров'ю працівника поліції або громадян.

Попереджувальний постріл може виконуватись із метою більш сильного психологічного впливу над головою або під ноги правопорушника. Але водночас необхідно унеможливити ураження правопорушника чи випадкових осіб рикошетом або через помилку у виконанні пострілу.

2. Стрільба для затримання. Цей вид стрільби практикується, якщо є можливість припинити скоєння злочину, затримати правопорушника, завдавши найменшої шкоди його життю і здоров'ю. Переважно застосовується, якщо правопорушник не озброєний вогнепальною зброєю і не становить саме в цей момент смертельну небезпеку для працівника поліції чи оточення, проте його дії мають безперечну потенційну загрозу їх життю і здоров'ю, та водночас правопорушник не збирається підкорятися будь-чим вимогам або роззброюватися.

Наприклад, правопорушник, який озброєний холодною зброєю, безперечно становить загрозу, але відстань 15 метрів до нього дає працівнику поліції при володінні вогнепальною зброєю деяку перевагу, яку можна втратити, якщо ця відстань

зменшиться. У цій ситуації після можливого попередження виправдане застосування зброї для затримання.

Переважно стрільба для затримання виконується по кінцівках чи в нижню частину тулуба: по руках, в плече – з метою обеззброїти злочинця, або по ногах (зокрема в ділянку таза) – з метою знерухомити його.

3. Стрільба на ураження. Цей вид стрільби є крайнім заходом у разі застосування вогнепальної зброї як самозахист у ситуаціях, коли ліквідація правопорушника запобігає загрозі для життя чи здоров'я працівника поліції чи оточення. Це завжди прицільний вид стрільби, що передбачає повне усвідомлення правомірності своїх дій і можливої відповідальності за них.

Виконується зазвичай по життєво важливих зонах людського тіла. У цій ситуації корисними будуть знання анатомії людини і зон ефективного ураження.

Найпростіше стрільбу на ураження виконувати в ділянку грудної клітки. Однак, якщо правопорушників багато або виникають припущення, що нападник захищений надійним бронезилетом відповідного класу, доволі широко практикуються парні постріли, з переміщенням точки прицілювання виходячи із небезпеки нападників чи серії із трьох пострілів, де два підряд ідуть у корпус, а третій – після невеликої паузи, необхідної для більш точного наведення і прицілювання, в ділянку голови. При більшій кількості нападників необхідно вести селекційну стрільбу, починаючи з найбільш небезпечної цілі.

4. Турбуюча стрільба. Цей вид стрільби можливий за наявності достатньої кількості боеприпасів і здійснюється з метою не дозволити правопорушнику вести прицільний вогонь у ситуаціях, коли з яких-небудь причин неможливий ефективний вогонь по ньому. Наприклад, при маневруванні на відкритій місцевості або при пошуку чи зміні укриття. Така стрільба виконується переважно з проміжних, нестійких положень і, зрозуміло, не буде прицільною. Її мета – не дати правопорушнику скористатися вашою вразливістю в цей момент.

Перед тим, як залишити укриття для зміни позиції, теж краще прикрити себе пострілом, змусити правопорушника зробити тактичну паузу.

Турбуюча стрільба використовується і тоді, коли характеристики зброї не дають змоги вести ефективний вогонь на ураження, правопорушник перебуває поза зоною ураження, озброєний більш далекобійною зброєю. Так, наприклад, ефективна дальність стрільби з 9 мм пістолетів Макарова чи «Форт-12(17)» становить до 50 метрів, а дальність, на якій зберігається вбивча дія кулі, – до 350 метрів, тобто на дистанціях від 50 до 350 метрів можливий радше турбуючий ніж ефективний вогонь.

Цей вид стрільби дає змогу виграти час до прибуття підмоги або дати можливість відійти колегам, прикриваючи їх, а інколи і сховатися самому.

5. Інтуїтивна (інстинктивна, рефлексорна) стрільба. Так само, як і турбуюча стрільба, належить до неприцільних видів стрільби.

Цей вид стрільби використовують в якості випереджаючого вогню, коли, потрапивши у раптовий зустрічний бій, необхідно зробити постріл раніше супротивника. Хоча зазвичай для надійного ураження правопорушника потрібно вести прицільний вогонь, окремі ситуації вимагають вміння вести стрільбу і без використання прицільних пристосувань.

Це вміння залежить передусім від м'язової пам'яті, що формується за допомогою тренувань на різних дистанціях і під різними кутами стосовно цілі, коли стрілець рефлексорно (без свідомих розумових зусиль) точно направляє пістолет, майже не користуючись прицільними пристосуваннями. Зброя стає продовженням руки. Цей метод застосовується переважно впритул (1–2 метри) і на коротких дистанціях (до 7 метрів).

З поступовим збільшенням дистанції і, відповідно, зі зростанням практичних навиків прицілювання виконується по стволу (ствол на лінії бачення цілі на рівні очей стрільця між ним і ціллю), далі – з частковим використанням прицільних пристосувань. Насамперед фіксується положення мушки стосовно цілі й далі повністю контрольований постріл із використанням усього комплексу прицільних пристосувань.

Така стрільба застосовується не тільки залежно від відстані та кількості правопорушників, тобто від наявності часу на адекватне реагування, а й від низки інших умов. Зокрема, при обмеженій видимості – в умовах повної темряви, сутінків, під впливом зустрічного світла або спалаху в темряві чи засліплені травмою тощо.

6. Шквальна стрільба. Мета цього виду стрільби – позбавити правопорушника можливості ведення ефективного вогню. Якщо є необхідність штурмувати об'єкт, що утримується озброєним правопорушником, необхідно створити найбільшу щільність вогню, максимально використовуючи можливості озброєння і тактичної обстановки.

7. Зосереджена стрільба. Виконується кількома стрільцями по одній цілі, щоб створити максимальну щільність вогню, тобто умови для найбільш ефективного ураження або щоб хоча б не дати правопорушнику можливості стріляти з-за укриття і завдати вам яку-небудь шкоду.

8. Перехресна стрільба. Виконується більш ефективно, якщо її напрями рознесені стосовно супротивника (з різних кутів) та з панівних висот, що дає змогу уразити правопорушника навіть за наявності укриття.

9. Темпова стрільба (виконання стрільби в темпі). Передбачає певну задану періодичність пострілів. Наприклад, стрільба в русі – «під крок» або максимально високотемповий швидкісний вогонь, де час здійснення наступного пострілу обмежений тільки конструкцією пістолета й обумовлюється особливою технікою виконання спуску курка.

У випадку одиночного стрільця такий вид стрільби використовується з метою створення максимальної щільності вогню, близької до стрільби з автоматичної зброї. Відповідно, ймовірність ураження правопорушника значно зростає. При стрільбі одиночними пострілами в такому режимі вогню досвідчений стрілець здатний, навіть при дуже високому темпі, контролювати точність влучення кожного пострілу.

5.2. ЗАГАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ШВИДКІСНОЇ СТРІЛЬБИ З ПІСТОЛЕТА

Аналіз вогневих контактів, які виникають у процесі спеціальних оперативних заходів, указує, що відстань, на якій працівникам поліції доводиться застосовувати вогнепальну зброю, здебільшого не перевищує десяти метрів. Ці дистанції стрільби висувають на перше місце такі показники, як швидкість виконання першого пострілу, швидкість переміщень (відхід з лінії вогню правопорушника), недопущення можливості ведення противником прицільного вогню у відповідь. Для максимального уникнення можливості проведення стрільби у відповідь доцільно використовувати ведення вогню подвійними пострілами.

Утримання зброї здійснюється переважно двома руками. Водночас абсолютних рекомендацій не існує, чи не єдиним застереженням є категорична заборона розташовувати великий палець лівої руки (при утриманні зброї правою рукою) на шляху руху затвора назад, що може призвести до травми при пострілі (рис. 565).

Рис. 565. Заборонене розташування великого пальця на шляху руху затвора.

Права і ліва кисті щільно охоплюють пістолетну рукоятку, водночас пальці лівої руки накладені на пальці правої. Один із способів утримання допускає охоплення вказівним пальцем лівої руки спускової скоби пістолета.

Під час виконання різних переміщень, відходів з лінії вогню та розворотів у процесі швидкісної стрільби приймають найрізноманітніші приготування до стрільби, в тому числі з-за укриття, зокрема: стоячи, з коліна, з колін, лежачи на животі, на боці, на спині тощо.

Характерною деталлю швидкісної стрільби є прицілювання за допомогою обох очей. Це пояснюється тим, що при стрільбі на короткі дистанції головнішою стає не прецезійність прицілювання, а необхідність постійного контролю за навколишньою ситуацією завдяки периферійному зору.

Перенесення вогню при стрільбі здійснюється за рахунок повороту корпусу, без зміни положення рук стосовно нього.

Часовий інтервал між пострілами повинен бути мінімальним, що досягається завдяки постійному попередньому витисканню більшої частини ходу спускового гачка. Техніка швидкісної стрільби з пістолета охоплює виконання пострілу з попереднім вихопленням зброї з кобури, вимиканням запобіжника, досиланням патрона в патронник, наведенням зброї та плавним натисканням на спусковий гачок і, можливо, подальшою заміною магазину та зміною положення для стрільби.

Зазвичай вогонь на ураження виконується в корпус противника. Якщо є імовірність, що противник захищений бронежилетом, то виконується три постріли. Подвійний – у корпус, а третій (за необхідності) – прицільно у голову.

При великій кількості противників рекомендується вести стрільбу, починаючи з найбільш небезпечних чи близьких цілей.

При веденні стрільби на коротких дистанціях з великою кількістю активно протидіючих противників особливого значення набуває використання переміщень, відходів і розворотів.

Переміщення в глибину і по фронту здійснюється приставними або схресними кроками з максимальною частотою і мінімальною амплітудою. Слід добиватися, щоб таз стрільця при переміщенні залишався постійно на одному рівні. Це значно зменшує коливання зброї, що позитивно впливає на точність стрільби.

При вогневому контакті на коротких дистанціях, передусім, коли є кілька противників, після виконання подвійного пострілу здійснюється відхід з лінії вогню не менше ніж на один метр праворуч або ліворуч (найкраще в сторону основної руки противника) зі зміною рівня стрільби (переважно вниз).

У ситуації, коли противник перебуває позаду, застосовується техніка стрільби з розвороту. Спершу виконується одиночний постріл у напрямку вірогідного знаходження противника, потім після встановлення візуального контакту з ціллю здійснюється прицільна стрільба.

Кожен працівник поліції, насамперед оперативного спрямування, зобов'язаний оволодіти технікою швидкісної стрільби, зміни стрілецьких позицій, переміщень,

відходів і розворотів, яка найбільш повно відповідає його індивідуальним можливостям і особливостям та рівню підготовленості.

5.3. ВИХОПЛЕННЯ І НАВЕДЕННЯ ПІСТОЛЕТА В ЦІЛЬ

5.3.1. Рекомендації щодо формування навиків вихоплення і наведення пістолета в ціль

Щоб зробити постріл потрібно спершу вийняти пістолет із кобури чи взяти з іншого місця, в якому він знаходиться. Ці дії можна назвати одним терміном – «вихоплення», тобто як швидко і точну дію. У всіх цих випадках пістолет може бути і зарядженим, і розрядженим. Тому необхідно тренувати вихоплення зброї в обидвох варіантах.

Розглянемо для прикладу стандартну вихідну позицію «заряджена зброя в кобурі» і випадок відкритої кобури та стрільця-правші. Стрелець стоїть обличчям до цілі, руки опущені (рис. 566). Очі сфокусовані на цілі. Пістолет у кобурі, запобіжник увімкнений. Патрон знаходиться у патроннику.

Рис. 566. Вихідна позиція

Рис. 567. Руки одночасно розпочинають рух до пістолета

На початку руки одночасно починають рух до пістолета (рис. 567). Розвилкою між великим і вказівним пальцем, а також трьома пальцями правої кисті якнайглибше захоплюється рукоятка пістолета, вказівний палець випрямлений, великий палець накладається на запобіжник, якщо дозволяє кобура. Ліва рука продовжує рухатися в ділянку сонячного сплетіння.

Пістолет витягується з кобури вертикально вгору, розвертається стволом у сторону цілі, великим пальцем правої руки вимикається запобіжник (рис. 568 а).

Руки зустрічаються в ділянці сонячного сплетіння. Ліва рука зі своєї сторони щільно охоплює рукоятку пістолета поверх пальців правої руки. У разі відсутності патрона у патроннику ліва рука на початку виведення руки з пістолетом уперед відтягує затвор назад для досилання патрона у патронник і тільки після цього охоплює рукоятку (рис. 568 б).

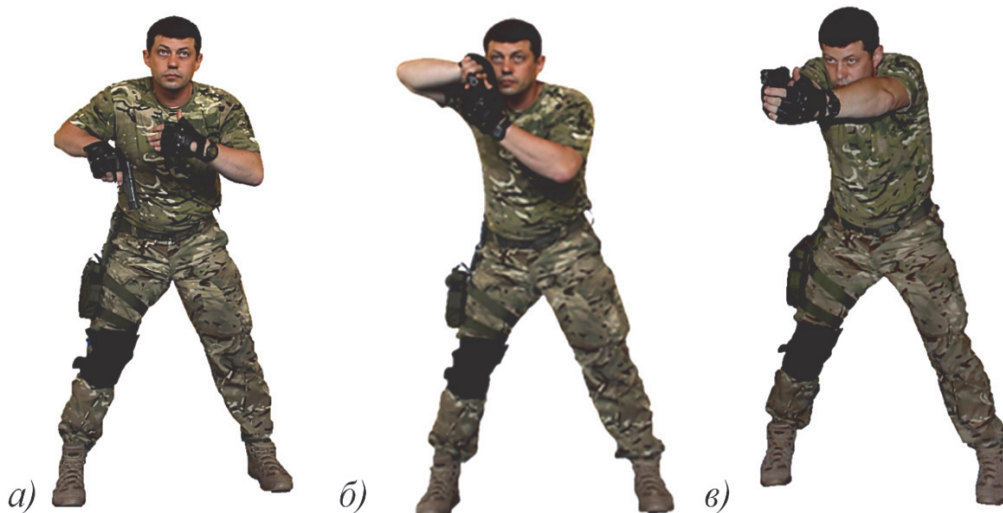

Рис. 568. Пістолет витягується з кобури вгору і виводиться на лінію «око-ціль»:
а) зустріч рук навпроти грудей; б) досилання патрона; в) наведення зброї

Пістолет по траєкторії, схожій на букву «Г», піднімається на лінію «око-ціль» і висувається вперед з одночасним витисканням вільного ходу спускового гачка та початком натискання його робочого ходу (рис. 568в та 569).

У фазі зупинки зброї та суміщення цілика, мушки і цілі відбувається швидко плавне завершення натискання пальцем на спусковий гачок без змін в утриманні зброї.

Під час вихоплення необхідно стежити, щоб плечі не піднімалися, тіло надмірно не нахилилося, голова була прямо. Повинні працювати тільки руки. Що менше рухів, то швидше можна буде виконати постріл. Голова нерухома, пістолет виводиться на лінію «око-ціль», не потрібно надто захоплюватись уточненням прицілювання.

Рис.569.
Наведення зброї

Вихоплення має бути енергійним, але плавним, без різких рухів. Захоплення рукоятки пістолета правою рукою повинно бути щільним і впевненим. В іншому разі доведеться перехоплювати пістолет, а це втрата часу.

При вихідному положенні, коли патрона в патроннику немає, після вихоплення зброї з кобури і вимикання запобіжника, потрібно починати досилати патрон у патронник у точці зустрічі рук на початку випрямлення правої руки вперед. Водночас доцільно розвернути на чверть оберта пістолет затвором до лівої руки (рис. 570). Закривати вікно затвора кистю лівої руки дуже не бажано, оскільки це може завадити патрону (гільзі) вилетіти з пістолета у разі спонукання такої дії вручну. Після відпускання затвора лівою рукою пістолет одночасно з рухом уперед повертається у

Рис.570. Досилання патрона

вертикальне положення, водночас зброя охоплюється лівою рукою і вказівний палець правої руки не тільки накладається на спусковий гачок, а й активно починає виконувати натискання на нього.

Якнайшвидше вихоплення пістолета з кобури закритого типу в початковій фазі додатково потребує допомоги лівої руки для розстібання застіжки кобури та притримування кобури при вийманні пістолета правою рукою. Водночас необхідно просунути великий палець правої руки вздовж відкритого клапана між внутрішньою поверхнею кобури та

рукояткою до моменту, коли тильна поверхня рукоятки щільно ляже у долоню і рукоятка буде затиснута розвилкою між великим і вказівним пальцями.

Вихоплення пістолета ідеально тренувати вхолосту перед дзеркалом, причому напрацьовувати різні початкові варіанти, наприклад:

- обличчям до цілі, пістолет у кобурі, патрон у патроннику, зброя на запобіжнику, руки у кишнях;
- боком до цілі, пістолет у спеціальному спорядженні, патрон у патроннику відсутній, руки опущені;
- пістолет у кобурі, магазини в підсумках, руки опущені.

Візуально стежити за роботою рук можна тільки на початковому етапі. Після достатньої кількості повторень руки самі повинні автоматично виконувати всі дії. Щоденно 15–20 хвилин тренування з поступовим збільшенням швидкості дій цілком достатньо, щоб за короткий час напрацювати правильні та найбільш раціональні навички вихоплення і наведення зброї в ціль та щоб пістолет сприймався як продовження руки.

Дослідження свідчать, що відмінно підготовленому стрільцю на те, щоб дістати пістолет із поясної кобури закритого типу (з клапаном зверху), зняти запобіжник з положення «запобігання», надіслати патрон до патронника і зробити перший постріл, потрібно 1,3–1,7 секунди. З поясної кобури відкритого типу (оперативної) – 0,7–0,9 секунди. Середньо підготовлений стрілець виконує аналогічні дії приблизно за 1,8–2,5 секунди і 1,0–1,5 секунди відповідно.

5.3.2. Характерні помилки при вихопленні та наведенні зброї і методи їх усунення

Помилкою є відставання лівої руки на початку вихоплення. Цю помилку можна легко помітити, тренуючись «вхолосту» перед дзеркалом.

Особливо сильно це порушення шкодить у разі вихоплення пістолета з досиланням патрона в патронник. Зустрічати пістолет лівою рукою слід якомога раніше, ще у ділянці навпроти сонячного сплетіння. Під час тренування спостерігайте периферійним зором за обома руками.

Для усунення цієї помилки потрібно зменшити швидкість відпрацювання вихоплення і робити вправу плавно та розмірено. При досиланні патрона в патронник пістолет не повинен зупинити свого руху, навіть у момент досилання.

Іншою помилкою є «закидання» ствола при наведенні пістолета на ціль. Вона полягає у досиланні патрона в патронник або виведенні ствола чи зброї загалом по дузі, яка зверху опускається на ціль. За такої траєкторії руху пістолет на якийсь час закриває ціль. Це збільшує загальний час наведення і прицілювання.

Подібною, по суті, до попередньої є помилка опускання ствола пістолета під час наведення на ціль. Деякі стрільці під час досилання патрона в патронник чи наведення зброї, спершу опускають пістолет, випрямляючи водночас руки в ліктях, а потім підводять його знизу до цілі. Під час підведення знизу пістолет проходить довгий шлях від початку до лінії вогню. Крім того, потрібний буде додатковий час для вирівнювання прицільних пристроїв.

Щоб позбавитися від обох вище описаних помилок слід постійно контролювати положення рук перед грудьми, в якому за необхідності відбувається досилання патрона в патронник, та траєкторію руху пістолета. Оскільки найкоротша відстань між двома точками – по прямій, то треба стежити, щоб рух пістолета був якнайближче до траєкторії, спрямованої в ціль. Під час наведення пістолета на ціль ствол повинен бути паралельним до поверхні землі. Тим паче, що під час завершення виконання пострілу надзвичайно важливо, щоб кисті рук були в стабільному тонусі («закріплені»), а не працювали, коректуючи значне відхилення ствола від цілі.

Усі описані помилки збільшують час і погіршують якість стрільби. Тому рекомендується більше тренуватися «вхолосту», ніж стріляти. Передусім важливим є поелементне відпрацювання, зокрема перед дзеркалом. Тренування, пов'язані з досиланням патрона в патронник, потрібно виконувати або з навчальними патронами, або з від'єднаним від зброї магазином. Доцільно відпрацьовувати виконання тільки першого пострілу, контролюючи якість утримання й натискання на спусковий гачок.

5.4. ОСОБЛИВОСТІ ПРИЦІЛЮВАННЯ ЗАЛЕЖНО ВІД ДИСТАНЦІЇ СТРІЛЬБИ

Загалом прицілюватися рекомендується двома очима, якщо не заважають особливості зору. Примруження одного ока зменшує гостроту зору другого ока на 15–20%, створює зайву напругу. Очі працюють у парі, але все-таки необхідно індивідуально для кожного визначити «ведуче» око. Робота зору під час прицілювання є теж індивідуальною і може змінюватися зі зміною зору.

При швидкісній стрільбі на коротких дистанціях прицілювання одним оком є особливо небажаним. У такому варіанті поле зору звужується наполовину, збільшується час переведення зброї з цілі на ціль і погіршується контроль потенційних цілей.

Є три варіанти прицілювання при стрільбі з пістолета, залежно від дистанції стрільби і вимог швидкості та влучності.

5.4.1. Прицілювання на дальні дистанції

Такий варіант прицілювання використовується, якщо ціль знаходиться на відстані 15 м і більше або є підвищені вимоги до влучності стрільби.

У цьому разі зір фокусується на мушці з ціликом для якісного їх поєднання і контролю – ціль виглядає розпливчастою (рис. 571). Спусковий гачок натискається більш уважно і плавно.

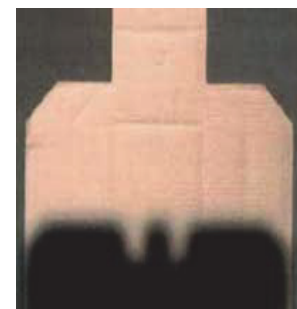
За такого способу прицілювання необхідно постійно зосереджуватися на прицільних пристроях. Для успішного відпрацювання пострілів під час використання першого варіанта прицілювання необхідно візуально контролювати прицільні пристрої і зосередитися на відчутті контакту пальця зі спусковим гачком. Під час виконання всієї справи треба намагатися не втрачати цього відчуття. Це дасть змогу зняти напругу і позбавитися від переживань, що надважливо для успішного виконання пострілу.

Рис. 571. Прицілювання на дальні дистанції

5.4.2. Прицілювання на середні дистанції

Використовується, якщо ціль відкрита і є на відстані 7–15 м. У цьому разі необхідно дивитися на ціль через прицільні пристрої та фокусувати погляд на цілі. Мушка з ціликом суміщені, виглядають розпливчасто і знаходяться в центрі цілі (рис. 572). Спусковий гачок натискається рівномірно і впевнено. Фокусування погляду на цілі дає змогу контролювати всю обстановку цілей загалом, тому збільшується швидкість влучення у всі цілі.

Рис. 572. Прицілювання на середні дистанції

5.4.3. Прицілювання на короткі дистанції

Використовується, коли цілі розташовані на відстані до 7 м. У цьому випадку зір фокусується на цілі, периферійним зором контролюються сусідні цілі. Мушку, яка виглядає розпливчастою, стрілець наводить у район центру цілі й робить постріл (рис. 573). Цей варіант прицілювання дає змогу виконувати надшвидкісну стрільбу по цілях із швидким перенесенням наведення зброї.

За такого варіанта прицілювання мушка має бути присутня в прорізі цілика, проте чітко центрувати її там не обов'язково.

Рис. 573. Прицілювання на короткі дистанції

5.5. ТЕХНІКА ШВИДКІСНОГО СПУСКУ КУРКА

Правильна техніка виконання спуску курка є вирішальним компонентом стрілецької підготовки взагалі та швидкісної стрільби зокрема. При швидкісній стрільбі виникає суперечливе завдання – з одного боку, спуск курка з бойового зводу необхідно виконати якомога швидше, з іншого – натискання пальцем на спусковий гачок має бути рівномірним, без ривків. Тому потрібно наголосити на важливій особливості техніки виконання такого натискання при швидкісній стрільбі: для зменшення часу спуску курка, щоб уникнути одномоментного, рвучкого натискання на спусковий гачок, це натискання необхідно починати ще при виносі пістолета у напрямку виконання пострілу, одразу після накладання вказівного пальця на цей гачок (якому передують прийняття рішення про застосування зброї). Таке попереднє натискання можливе через те, що хід спускового гачка бойових пістолетів має певну протяжність і важкість (близько 2 кг) робочого ходу. Саме це дає змогу (після належного холостого тренування) доволі надійно застосовувати наведений спосіб виконання спуску курка при швидкісній стрільбі, коли одночасно з наведенням зброї палець накладається на спусковий гачок і одразу вибирає холостий хід. Отже, на момент прийняття положення для стрільби та початку уточнення прицілювання холостий хід спускового гачка має бути витиснений і почате натиснення робочого ходу. Під час уточнення прицілювання залишається плавно, хоча й швидко, завершити дотиснення залишку робочого ходу спускового гачка. Схожа процедура повторюється під час наведення зброї після пострілу для швидкого виконання наступного пострілу. Водночас можна не до кінця відпускати спусковий гачок.

Рис. 574. Напрямок натискання на спусковий гачок

Стріляти потрібно настільки швидко, наскільки є змога забезпечити достатню влучність, за винятком випадку, коли є потреба швидким пострілом здобути психологічну чи тактичну перевагу.

Зусилля натискання на спусковий гачок вказівного пальця повинно бути спрямоване паралельно осі каналу ствола пістолета (рис. 574). Інакший напрямок зусилля вказівного пальця при спуску курка призведе до кутового відхилення ствола, тобто невлучного пострілу.

6. ХАРАКТЕРНІ ПОМИЛКИ ПІД ЧАС ШВИДКІСНОГО ВИКОНАННЯ ПОСТРІЛУ ТА ЇХ УСУНЕННЯ

1. Очікування пострілу. Ця помилка спричиняє передчасну реакцію на постріл і відповідне відхилення зброї (влучень). Вона може трапитись і через очікування сильного звуку пострілу та віддачі, і через надмірне бажання обрати найкращий момент для завершення пострілу. Через це виникає передчасна реакція м'язів на постріл і пістолет ще до пострілу відхиляється від напрямку на ціль (найчастіше «клює» вниз). Для усунення цієї помилки необхідно зосередитися на правильному забезпеченні утримання зброї і натисканні на спусковий гачок, приділити більше уваги тренуванню без пострілу та з патронами, які спричиняють осічку зброї (приміром, навчальні). Повторювати такі тренування необхідно доти, доки не закріпиться навичка правильної роботи.

2. Надмірне зусилля утримання зброї. Іноді пістолет унаслідок надмірного фізичного та/або психологічного напруження, починає сильно тремтисся у руках (тремтіти). У такому випадку необхідно скоректувати зусилля утримання зброї, а якщо причина психологічного характеру – спробувати переключити увагу на якісне виконання технічних елементів пострілу.

3. Виконання натискання на спусковий гачок у бік від осі каналу ствола. Якщо влучення періодами набувають тенденцію до зміщення у бік, потрібно зауважити напрямок вектора зусилля натискання на спусковий гачок і за необхідності змінити на вказівному пальці місце, яким здійснюється безпосередньо натискання на спусковий гачок (рис. 575). У результаті цей вектор повинен стати паралельним осі каналу ствола.

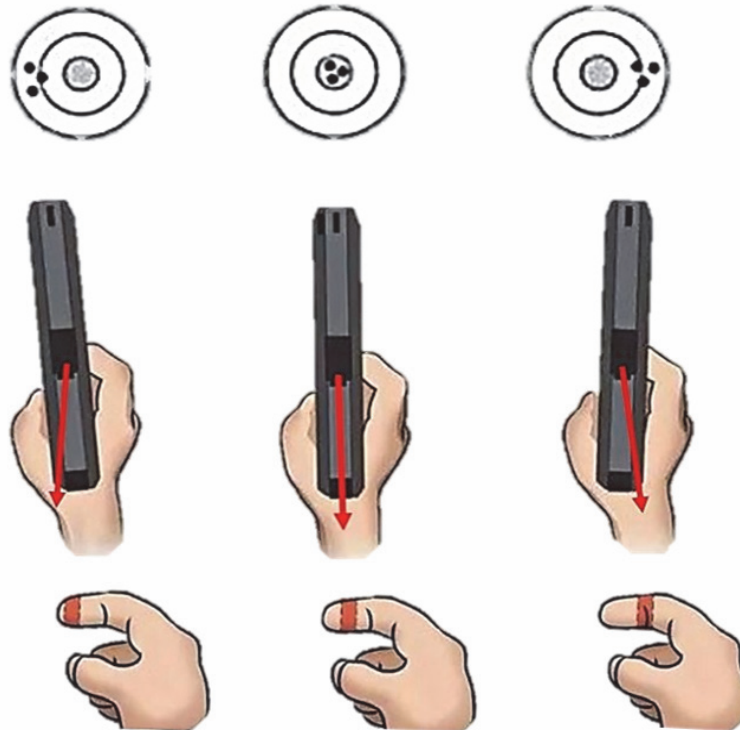

Рис. 575. Райони влучень при різному накладанні пальця на спусковий гачок

7. ІНТУЇТИВНА «БЕЗПРИЦІЛЬНА» СТРІЛЬБА

При безприцільній стрільбі не користуються прицільними пристроями. Зазвичай прицільні пристрої не можуть бути використані у випадках, коли при раптовому зіткненні з противником немає часу на прицілювання; на дуже малих дистанціях стрільби 1–2 м (щоб уникнути обеззброєння противником), при стрільбі в темряві та в інших схожих ситуаціях.

*Рис. 576.
Безприцільна
стрільба від пояса*

Під час безприцільної стрільби максимально використовується ефект «м'язової пам'яті», який виробляється і підтримується тривалими тренуваннями на тренажерах і з бойовою зброєю.

Цьому методу стрільби сприяє та особливість людини, що якщо вона дивиться на якийсь предмет і вказує на нього пальцем, то вказівний палець (продовження руки) буде спрямований точно на цей предмет.

Зброя під час стрільби може перебувати в ділянці пояса – стрільба «від стегна» (рис. 576) або на рівні плеча – стрільба «від корпусу» (рис. 577).

У першому випадку рука зі зброєю зігнута в лікті, передпліччя спрямовано паралельно до землі (рис. 576). Лікоть притискається до тулуба. Зап'ястя фіксується, а ствол пістолета стає наче продовженням передпліччя.

За результатами влучень відбувається доведення зброї в ціль. Наведення зброї в горизонтальній площині здійснюється тільки поворотом тулуба вправо або вліво, а у вертикальній – тільки нахилом тулуба вперед або назад. У жодному разі не можна проводити наводку, згинаючи зап'ястя або змінюючи згин у лікті. Жорстка фіксація елементів зігнутої руки та її положення щодо тіла – основа напрацювання «м'язової пам'яті».

*Рис. 577.
Безприцільна
стрільба від корпусу*

У другому випадку пістолет тримається у витягнутій руці, але нижче від рівня очей (рис. 577). Тут також рука закріплюється у всіх суглобах і відповідно до корпусу стрільця. Доведення пістолета здійснюється тільки поворотом або нахилом тіла. Периферійним зором можна перевіряти наводку по стволу зброї.

Водночас є інші способи безприцільної стрільби. Наприклад, пістолет може утримуватися перед животом двома руками. Площина тіла стрільця перпендикулярна до лінії стрільби. Одна нога виставляється трохи вперед і ствол пістолета спрямовується паралельно до її ступні. Трикутник, створений передпліччям і тілом стрільця (якщо дивитися зверху), забезпечує жорсткість і повторюваність конструкції.

Під час тренування стрілець, який зайняв будь-яку із зазначених стійок для стрільби, повинен робити постріли, коректуючи наведення зброї за результатами кожного влучення. При влученні в центр цілі стрілець повинен намагатися запам'ятати положення своїх рук, ніг, усього тіла під час цього вдалого пострілу. Потрібно виконати багато пострілів, унаслідок яких стрілець буде дедалі швидше за меншу кількість невдалих пострілів приводити себе в стан «запам'ятовування» (у разі значних перерв у тренуваннях ці навички можуть швидко втрачатися). Спершу стрільба здійснюється з

мінімальної дистанції (2 м) і у разі досягнення стійких позитивних результатів дистанція може збільшуватися до 10–12 метрів.

Найпростішим тренажером може слугувати пістолет із лазерним цілевказівником, який короткочасно вмикається тільки внаслідок спуску курка. Інший варіант – темна ціль (силует), встановлена на деякій відстані від білого тла (стіни). Між цілью і фоном розміщується підсвітка. У разі влучення кулі в ціль отвір від кулі підсвічується і буде добре помітним.

Після набуття стійких навиків влучень у ціль безприцільно зі статичного положення стоячи слід ускладнювати вправи різними способами (положення стрільби, серії пострілів, більша кількість цілей) і починати треба знову з 2–3 м.

Подальше навчання полягає в стрільбі при слабкому освітленні, в повній темряві, на звук, на спалах, під час бігу з короткими зупинками тощо.

8. СТРІЛЬБА З НЕЗРУЧНИХ ПОЗИЦІЙ

8.1. Низька стійка

Інколи доводиться вражати цілі з незручних положень. Наприклад, із низько розташованого вікна, з-за складних укриттів або взагалі через низько розташовану щілину.

Можна стріляти з низької стійки, опустившись на коліно або навіть на два (рис. 578). Це доволі стабільна позиція і з неї можна впевнено вражати цілі. У випадку стрільби в динаміці може виникнути необхідність міняти стрілецькі позиції кілька разів. Прийняття положення «з коліна», вихід із нього з переміщенням на іншу стрілецьку позицію займає доволі багато часу.

Рис. 578. Низька стійка на правому коліні

Із метою збереження мобільності, виконуючи стрільбу з низької позиції, присідають на обидві ноги у фронтальній стійці, залишаючи корпус за можливості прямим (рис. 579). Без тренування ця стійка здається незручною, але згодом стрільба з низької стійки за якістю не відрізняється від стрільби зі звичайної, високої стійки. Навіть якщо стрілець присяде повністю, головне утримувати верхню частину корпусу так само, як і в звичайній стійці. Це дає змогу після деякої підготовки значно поліпшити влучність.

Рис. 579. Стрільба з низької стійки присівши

Для того, щоб прийняти низьку стійку, треба розставити стопи ширше плечей і присісти, згинаючи ноги та залишаючи корпус за можливості прямим. Повністю випростатися не можна, тіло повинно бути трохи нахиленим уперед. Але не треба нахилитися занадто сильно. Це ускладнить прицілювання і переведення зброї.

Трапляються позиції для стрільби, коли необхідно розташуватися якнайближче до землі. Якщо прийняти положення лежачи, то потім, щоб рухатися далі, доведеться підніматися. Щоб зменшити час можна прийняти дуже низьку стійку, варіант якої підходить для цієї ситуації (різноманітні присідання, упори на одне чи два коліна, чи навіть лікоть). З неї виконується стрільба по цілі та швидко здійснюється переміщення далі. Такі положення заледве можна назвати стійкими і вони індивідуальні

для кожного стрільця та більшою мірою залежать від комплекції та фізичної підготовленості. Щоб ефективно вражати цілі зі схожих низьких стійок, необхідно приділяти їх відпрацюванню достатньо часу на тренуваннях. Незважаючи на незручність і дискомфорт при стрільбі з таких незручних положень, можна швидко пристосуватися до них і влучність поліпшиться.

8.2. Стрільба з положення лежачи

Стрільці часто стикаються з необхідністю стріляти з положення лежачи. Деякі недосвідчені стрільці ставляться до цього легковажно, вважаючи, що нічого складного в цьому немає, і, як наслідок, втрачають дорогоцінні секунди. У положенні лежачи дуже важливо вміти швидко лягти і правильно розташувати пістолет.

Один із варіантів переходу зі звичайної стійки, обличчям у бік цілі, до положення для стрільби лежачи передбачає те, що стрілець вихоплює пістолет та за необхідності досилає патрон у патронник і, утримуючи зброю спрямованою у бік цілі, присідає на праве коліно, витягаючи праву ногу назад, і торкається лівою рукою до землі перед собою. Вказівний палець правої руки знаходиться на спусковій скобі. Далі, спираючись лівою рукою на поверхню землі, стрілець витягує другу ногу назад і випрямляє тіло, утримуючи пістолет, спрямованим у бік цілі. Для завершення стрілець опускає корпус на землю (рис. 580).

Рис. 580. Варіант прийняття положення для стрільби лежачи

Кисті рук із пістолетом краще сперти до землі й прикласти щок до плеча, як до прикладу рушниці (рис. 581). Якщо поверхня не дозволяє стріляти з опорою на неї, то доведеться піднімати пістолет над поверхнею землі, спираючись на лікті (рис. 582).

Рис. 581. Пістолет спертий до землі

Рис.582. Пістолет припіднятий, лікті обіперті на землю

Після деякого тренування всі описані етапи прийняття положення лежачи зливаються в два рухи – дотик «слабкою» рукою до землі і безпосередньо прийняття положення лежачи різким розгинанням тіла.

8.3. Стрільба з-за укриття

Стрільба з-за укриття полягає в ураженні цілі, мінімально підставляючись під вогонь у відповідь (рис. 583). Противник може бачити тільки пістолет і частину голови, тобто те, що змушений виставити стрілець при прицілюванні. У жодному разі не можна виставляти ноги чи корпус під постріли. Варто вибрати таку стійку, в якій опорна нога (зазвичай передня у положеннях стоячи або з коліна) розташовується найближче до краю безпечної зони.

Рис.583. Стрільба з-за укриття

Щоб навчитися швидко вражати цілі з-за укриття, необхідно врахувати такі рекомендації.

Для збереження рівноваги слід прийняти більш низьке положення, ніж у звичайній стійці. Треба стежити, щоб при нахилі тулуба вбік п'ята незавантаженої стопи не відривалася від поверхні землі. При низькому центрі ваги тіла стрільцю значно зручніше нахилити корпус убік при ураженні цілей з-за укриття і легше повертати корпус до початкової позиції.

Не слід притискатися близько до укриття – це ускладнює маніпуляції зі зброєю. Рекомендується перебувати на такій відстані, щоб ствол пістолета при стрільбі був розташованим на рівні краю укриття.

9. «ПЕРЕНЕСЕННЯ ВОГНЮ» У РІЗНИХ НАПРЯМКАХ

Виконавши постріл чи вразивши одну ціль, часто необхідно «перенести вогонь» на наступну ціль. Тому переведення зброї – це один із найважливіших елементів стрільби. Час переведення зброї – це той проміжок часу між двома пострілами, який потрібно зменшувати до мінімуму.

Для правильного переведення зброї потрібно виконати такі дії:

1. Після ураження однієї цілі першими рухаються очі та повертається голова і погляд фокусується в ділянці прицілювання на наступній цілі.

2. Далі повертається корпус, переміщаючи пістолет по прямій лінії до цілі, на якій сфокусований погляд.

Після декількох тренувань ці дії об'єднуються в один гармонійний рух і переведення зброї буде стрімким і точним.

Під час переведення зброї натисканням вибирається вільний хід спускового гачка. У момент суміщення мушки і ділянки прицілювання – завершується натискання на спусковий гачок і постріл. Знову, якщо наступна ціль знаходиться в полі зору стрільця, то спершу рухаються очі та голова, а потім корпус із руками.

Під час переведення зброї кисті, передпліччя, плечі, спина рухаються одночасно (рис. 584). Скручування відбувається ногами. Забирати палець зі спускового гачка під час переведення немає необхідності.

Рис. 584. Переведення з прямими руками

Основна помилка при переведенні зброї – це «перенесення» її через ціль. Якщо переміщати зброю, спостерігаючи за прицільними пристроями, то буде набагато складніше «загальмувати» точно в центрі цілі. Коли погляд обганяє рух зброї та фокусується на цілі ймовірність «перенесення» зброї різко зменшується.

Бувають моменти, коли доводиться переводити зброю між цілями, що знаходяться ліворуч і праворуч від стрільця. Кут між двома лініями прицілювання в такому разі може сягати 180° . Щоб пістолет при такому дальньому переведенні не окреслював півколо, підтягують зброю до себе на початку її руху. В кінцевій частині траєкторії зброя не зупиняється різко на цілі, а наводиться на неї рухом від себе (рис. 585). Тому в стрільця є шанс вирівняти прицільні пристрої до здійснення пострілу, не втрачаючи швидкості переведення. Такий спосіб переведення зброї легше контролюється і частіше застосовується при ураженні відкритих цілей на короткій і середній дистанціях.

Рис. 585. Переведення зі згинанням рук

10. СТРІЛЬБА ПО ЦІЛІ, ЩО РУХАЄТЬСЯ

Стрільба з пістолета по цілях, що рухаються, може вестись працівниками поліції для припинення протиправних дій і затримання правопорушників, зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, знешкодження тварини у випадках, визначених законодавством України, насамперед ЗУ «Про Національну поліцію». Переважно такі цілі не є статичні.

10.1. Випередження та винос точки прицілювання

Рух цілі розрізняють за напрямком відносно площини, в якій виконується стрільба. Він може бути вздовж цієї площини (фронтальний), перпендикулярно до неї (фланговий) та під гострим кутом до неї (косий).

У випадку фронтального руху, передусім на дистанціях ефективної стрільби з пістолета, стрільба ведеться так само, як і по нерухомих цілях. В інших випадках необхідно враховувати випередження – відстань, на яку переміщується ціль у площині перпендикулярній площині стрільби за час польоту до неї кулі. Відповідно, для того, щоб постріл виявився влучним, необхідно винести точку прицілювання перед ціллю, за напрямком її руху.

Величина винос точки прицілювання залежить від швидкості переміщення цілі, відстані до неї, а також швидкості польоту кулі. Швидкість польоту кулі умовно можна прийняти за постійну величину (для ПМ та «Форт 12» – 315 м/с). Швидкості пересування типових цілей мають приблизні значення:

- людина, яка біжить у середньому темпі, – 3 м/с;
- людина, яка швидко біжить на короткому відрізку, – 5 м/с;
- автомобіль, що рухається в умовах міста (близько 60 км/год), – 17 м/с.

Величина випередження вираховується в метричних одиницях вимірювання (метри, сантиметри), але на практиці зручніше й ефективніше оперувати величиною

виносу точки прицілювання в габаритах цілі – винос має бути кратним її розміру за напрямком руху, для усереднених типових цілей.

Наприклад, усереднені розміри тіла людини можна вважати такими: зріст 170 см, ширина фігури у фронтальній площині 50 см, ширина фігури у бічній площині 40 см. У випадку автомобіля оперують розміром коліс як основним об'єктом влучення. Відлік виносу ведеться від середини фігури.

Розрахунки для типових випадків дають змогу визначити величини випередження і відповідного йому виносу залежно від дистанції стрільби.

Для випадку людини, яка біжить у середньому темпі (приблизно 3 м/с):

Величина, яку враховують	Дистанція стрільби, метрів				
	до 5	5–13	13–20	20–30	30–40
випередження, метрів	0,05	0,12	0,2	0,3	0,4
винос точки прицілювання, у фігурах цілі	–	–	0,5	0,5	1

Для людини, яка швидко біжить на короткому відрізку (приблизно 5 м/с):

Величина, яку враховують	Дистанція стрільби, метрів				
	до 5	5–13	13–20	20–30	30–40
випередження, метрів	0,08	0,2	0,3	0,5	0,7
винос точки прицілювання, у фігурах цілі	–	–	0,5	0,5	1

Для шини легкового автомобіля, що рухається в умовах міста (біля 60 км/год, тобто 17 м/с):

Величина, яку враховують	Дистанція стрільби, метрів				
	до 5	5–13	13–20	20–30	30–40
випередження, метрів	0,3	0,7	1,0	1,7	2,2
винос точки прицілювання, у фігурах цілі	0,5	1,5	2	3	4

Якщо швидкість чи габарити цілі значно відрізняються від типових, то це потрібно пропорційно врахувати. Наприклад, якщо швидкість автомобіля буде приблизно 30 км/год або 120 км/год, величину виносу точки прицілювання у фігурах цілі приблизно слід відповідно зменшити або збільшити у два рази.

Наведені таблиці виносу для типових випадків справедливі для випадку флангового переміщення (перпендикулярно площині стрільби).

Для випадку косоного переміщення винос буде на тій же дистанції менший, ніж у випадку флангового. Це зменшення пропорційне гостроті кута від площини стрільби до напрямку руху цілі. Наприклад, при русі цілі під кутом 45 градусів до площини стрільби табличну величину виносу точки прицілювання приблизно слід зменшити у 2 рази.

Зрозуміло, що наведені величини орієнтовні, але в екстремальній ситуації для детальніших вимірів і розрахунків можливості не буде. Тому їх слід враховувати у поєднанні з грубим зіставленням типових і реальних умов.

10.2. Особливості виконання пострілу по цілі, що рухається

Виконання пострілу по цілі, що рухається, базується на виконанні звичайних технічних компонентів влучного пострілу. Але потрібно врахувати і певні особливості. Приготування до стрільби (стійка) має бути не тільки надійним, а й повинно дозволяти поворот у будь-який бік тулуба разом із руками і зброєю для супроводу цілі при прицілюванні.

При прицілюванні потрібно буде врахувати наведені табличні дані виносу (зміщення) ділянки прицілювання вперед по напрямку руху цілі. Крім того, важливо, щоб прицільні пристрої (цілик із мушкою або площина затвору) не закрили ціль, тоді втратиться зоровий контроль за ціллю і необхідно буде збивати супровід і затрачати час, щоб його відновити. Для уникнення цього винос зброї доведеться зробити так, щоб прицільні пристрої опинилися трохи нижче цілі та позаду неї – у такому випадку всі ці об'єкти при супроводі будуть у полі зору стрільця. Далі, продовжуючи супровід, потрібно підняти пістолет на рівень цілі та, збільшивши кутову швидкість скручування, перегнати ціль так, щоб контури прицільних пристроїв опинились перед нею на величину необхідного виносу точки прицілювання. Цю величину виносу необхідно зберігати завдяки продовженню виносу до моменту пострілу.

До традиційних елементів техніки виконання пострілу додається новий елемент, притаманний саме стрільбі по цілі, що рухається, – супровід.

Він полягає у тому, що пістолет, після його наведення на ціль, повинен супроводжувати її, візуально рухаючись разом із нею, до пострілу і навіть ще секунду після нього. Водночас зброя та ціль мають однакову кутову швидкість, що дає змогу зменшити до мінімуму відхилення виносу точки прицілювання від табличних (розрахункових) величин.

Окрім того, продовження руху пістолета після пострілу дає змогу уникнути непомітної для стрільця зупинки супроводу безпосередньо перед спуском курка. Така зупинка одразу порушить в останню мить баланс кутових швидкостей пістолета і цілі, що й призведе до невлучного пострілу.

Супровід здійснюється завдяки скручуванню тулуба навколо умовної вертикальної осі, яка проходить уздовж хребта стрільця, а руки утворюють з тулубом жорстке з'єднання, яке унеможливує виконання супроводу за допомогою руху лише руками. При дворучному хваті така жорсткість забезпечується утворенням трикутника між руками та плечовим поясом, а при одноручному – чіткою фіксацією плечового, ліктьового та променево-зап'ясткового суглобів робочої руки. Також дуже важливо, щоб положення голови відносно плечей, а відтак і осі каналу ствола, залишалось фіксованим під час скручування. Все це дає змогу створити монолітну систему «стрілець-зброя», яка забезпечує плавність супроводу цілі пістолетом та якісне прицілювання.

Спуск курка має бути точно скоординований із супроводом пістолетом і прицілюванням: на момент виносу зброї під ціль палець необхідно покласти на спусковий гачок; після суміщення контурів прицільних пристроїв з ціллю палець має вибрати холостий хід спускового гачка; після винесення точки прицілювання перед ціллю необхідно, продовжуючи провідку та зберігаючи величину виносу, дотиснути робочий хід спускового гачка до пострілу.

Тренування у стрільбі по цілі, що рухається, необхідно починати у холостому режимі. Водночас треба слідкувати за:

- плавністю виносу на ціль і супроводу пістолетом, яка забезпечується саме скручуванням тулуба;
- безперервністю руху пістолета до, у момент та після умовного пострілу;
- узгодженістю провідки, прицілювання та спуску курка.

Збільшення швидкості руху тренувальної цілі треба робити поступово – від дуже повільної (людина, яка йде кроком), до доволі високої (автомобіль, що рухається).

11. СТРІЛЬБА В РУСІ

11.1. Особливості техніки стрільби в русі

Під час стрільби в русі центр ваги тіла може бути розташований нижче, ніж за звичайної ходьби або бігу. Верхня частина корпусу з пістолетом повинна наче «плисти» на одному горизонтальному рівні. Це дасть змогу під час руху якісно вицілювати цілі та здійснювати влучні постріли. Під час руху ноги повинні бути напівзігнуті і ступати по одній уявній лінії з п'ятки на носок. Робиться це для того, щоб уникнути розгойдування корпусу з боку в бік. Корпус під час стрільби в русі зазвичай повинен бути злегка нахиленим уперед для стійкого положення зброї.

Швидкість переміщення при стрільбі в русі залежить від дистанції до цілей і вміння та досвіду стрільця. При ураженні цілей, розташованих на дистанції до 3 метрів, швидкість пересування, як і швидкість стрільби, – максимальна; переведення зброї з цілі на ціль – миттєве й агресивне, цілі вражаються на бігу, не зменшуючи швидкості. У цьому разі використовується варіант прицілювання, коли фокусується погляд на цілі, контролюючи периферійним зором мушку і сусідні цілі.

Слід пам'ятати, що під час стрільби завжди необхідно, хоча б периферійно, бачити мушку, незалежно від того, на якій дистанції розташована ціль, хоча й на близькій дистанції не обов'язково чітко поєднувати прицільні пристрої. Але потрібно тримати мушку в полі зору. Якщо стріляти по цілях не цілячись, інтуїтивно, то швидкість стрільби не збільшиться, але водночас зростає імовірність промахів.

Під час ураження цілей, розташованих на дистанції від 4 до 10 метрів, необхідно рухатися енергійно і м'яко, намагаючись утримувати центр ваги на одному рівні. Цілі необхідно вражати, використовуючи варіант прицілювання коли погляд сфокусований на цілі, мушка з ціликом суміщені та виглядають розпливчасто.

При ураженні цілей, розташованих на дистанції більше 10 метрів, потрібно рухатися плавно, з низьким центром ваги. Ноги повинні ступати по уявній прямій лінії. Цілі треба вражати акуратно, використовуючи варіант прицілювання, коли погляд фокусується на мушці, суміщеній із ціликом, ціль видно розпливчасто. У цьому разі потрібно намагатися робити постріли в момент, коли відбувається перенесення маси тіла з однієї ноги на іншу. Якщо зробити постріл, коли нога лише торкнеться землі, то коливання від контакту ноги з поверхнею землі передасться на зброю, що може призвести до промахів.

Під час стрільби в русі головне стежити, щоб центр ваги тіла був нижче та переміщатись із різною швидкістю, яка залежатиме від відстані до цілей.

Дихання

При ураженні віддалених цілей із місця або з упору дихання затримується в момент обробки спуску. В русі необхідно звільнити дихання, оскільки неможливо вражати цілі, інтенсивно рухаючись і затримуючи дихання. Необхідно, утримуючи пістолет подвійним хватом на цілі, дихати животом, не розкриваючи грудної клітки. Дихання животом найменше відобразатиметься на прицільних пристроях і суттєво не завадить прицілюватися і робити постріл.

11.2. Особливості стрільби при різних напрямках руху

Стріляючи в русі, переміщатися можна вперед, назад, справа наліво і зліва направо. Іноді доводиться рухатися по діагоналі чи непрямим траєкторіях, обходячи перешкоди.

Найпростішою дією є ураження цілей під час руху вперед. Необхідно рухатися, ступаючи по уявній лінії перед собою, низько тримати центр ваги тіла. Деякі труднощі спричинені переведенням зброї, коли цілі знаходяться праворуч і ліворуч. Необхідно

зважати, що правші зручніше вражати цілі, розташовані зліва по руху, а шульзі, відповідно, справа. Технічні прийоми враження цілей під час руху назад такі ж, як і при русі вперед, хоча стріляти при такому переміщенні незвично.

При переміщенні по фронті є певні відмінності, залежно від напрямку руху. При русі по фронті корпус повинен бути поверненим у бік цілей. Тому переміщення виконуються боком, зберігаючи низький центр ваги. При кожному кроці одна нога заступає за іншу.

12. СТРІЛЬБА В УМОВАХ НЕДОСТАТНЬОГО ОСВІТЛЕННЯ

Для підсвічування цілі або тимчасового засліплення і дезорієнтації противника в умовах недостатнього освітлення при стрільбі з пістолета працівники поліції можуть використовувати тактичні ліхтарі. Одні з них можуть кріпитись безпосередньо на пістолет, для чого сучасні моделі мають, переважно знизу ствольної коробки, спеціально передбачене монтажне місце (планку). За місцезнаходженням такі ліхтарі вважаються підствольними (рис. 586). Їх перевага у тому, що вони, не займаючи рук, світять паралельно напрямку ствола і на близьких відстанях висвітлюють центральною зоною імовірну ділянку влучень. З іншого боку, це ж може обернутись недоліком, оскільки в темряві більш точно видає розташування поліцейського, що збільшує імовірність його ураження.

Рис. 586. Підствольний тактичний ліхтар

Рис. 587. Ручний тактичний ліхтар

Ручні тактичні ліхтарі переважно застосовуються тільки з короткоствольною зброєю (рис. 587). Хоча майже будь-який ручний ліхтар при певних навиках може використовуватися як тактичний. Спеціально сконструйовані для цієї мети ліхтарі мають особливості, що роблять їх застосування більш зручним і надійним. Одна з особливостей ліхтарів, що встановлюються над зброєю, є те, що вони завжди спрямовані паралельно стволу і, щоб освітлити об'єкт, стрільцю достатньо навести зброю (прицілитись) на нього.

Спосіб тримання ручних тактичних ліхтарів залежить від обставин їх використання і завдань, які необхідно вирішити, потреб маневреності.

Наприклад, для кращого убезпечення від можливого ураження противником поліцейський може тримати ліхтар у лівій руці, яка витягнута вгору та у бік, а у правій руці – пістолет, стволом у бік можливої загрози (рис. 588).

Рис. 588. Рука з ліхтарем, витягнута вгору та у бік

Помилка, яка може виникнути при такому варіанті, – власне підсвічування (руки, зброї) при підсвічуванні цілі тактичним ліхтарем.

Інші варіанти по-різному поєднують руку з ліхтарем і руку з пістолетом.

Наприклад, варіант, коли ліва рука, яка тримає тактичний ліхтар, і права рука, яка утримує пістолет стволом у бік можливої загрози, схрещені. Тобто кисть правої руки покладена на кисть лівої руки, так, щоб вони притискалися зовнішніми частинами долонь (рис. 589).

Рис. 589. Рука з ліхтарем притискається зовнішнім боком долоні

Помилкою буде водночас розслаблення лівої руки та нещільне притискання її до правої руки (оскільки не буде опори, яка допомагає правій руці під час стрільби по супротивнику).

Ще один варіант утримання ручного тактичного ліхтаря полягає в тому, що ліва рука з ліхтарем зімкнена в кулак і слугує боковою опорою для пістолета у правій руці – пістолет направлений стволом у бік можливої загрози (рис. 590).

Рис. 590. Рука з ліхтарем служить опорою для зброї

13. ПЕРЕМІЩЕННЯ ПРИ ВЕДЕННІ ШВИДКІСНОЇ СТРІЛЬБИ

13.1. Загальні вимоги та рекомендації до здійснення переміщень

Для підвищення рівня виживання під час вогневого контакту на невеликій відстані, з кількома активними супротивниками, особливого значення набуває техніка переміщення, відходів, перекатів, перекидів і поворотів із метою максимально швидкої зміни стрілецької позиції.

Будь-які переміщення необхідно здійснювати раптово для противника і найкраще під вогневим прикриттям колег, що перебувають поруч. Переміщуючись, потрібно зберігати візуальний контроль супротивника та готовність до стрільби у відповідь.

За наявності можливості вибору найбільш раціональним є фронтальне переміщення ліворуч чи праворуч від противника залежно від того, якою рукою противник виконує стрільбу – **в бік цієї руки**. В основі цієї рекомендації є анатомічні особливості людини, оскільки, коли стрільба виконується правою рукою, повертатись зі зброєю, прицілюватись і переносити вогонь вправо набагато складніше, ніж у протилежний бік.

Залежно від ситуації рух може бути у будь-якому напрямку: вперед, назад, вправо, вліво чи їх комбінація. Стрелець самостійно обирає напрямок свого руху під час стрільби. Головне – суворо дотримуватись правил безпеки при поводженні зі зброєю.

Пересуваючись зі зброєю, потрібно завжди тримати ствол у напрямку до цілей і забирати палець зі спускового гачка.

Під час переміщення важливо правильно утримувати зброю. Пістолет повинен завжди перебувати на рівні верхньої частини грудей (рис. 591). Тоді, якщо з'явиться ціль, буде достатньо прицілюючись навести пістолет на ціль, без втрати часу на підйом зброї. Треба звикати завжди тримати пістолет на верхньому рівні.

Рис. 591. Зброя на верхньому рівні

13.2. Техніка виконання короткого і дальнього переміщення

За можливості стрелець повинен максимально швидко визначити розташування цілей, укриттів і продумати всі свої можливі переміщення.

Переміщення від одного до трьох кроків називається **коротким**. При такому переміщенні пістолет утримується двома руками на рівні верхньої частини грудей. Ствол має бути спрямований у бік цілей. Вказівний палець треба забрати зі спускового гачка.

Розглянемо **переміщення по фронту**. Напрямок руху неважливий. Це може бути рух вліво або вправо від одної стрілецької позиції (укриття) до іншої.

Після останнього пострілу з одної позиції (рис. 592) розпочинається рух перехресними кроками в напрямку іншої стрілецької позиції (рис. 593). Одночасно з початком руху необхідно забрати вказівний палець зі спускового гачка, але зброю утримувати у верхньому рівні стволом у напрямку до цілі.

Рис. 592. Виконання стоячи пострілу зі стрілецької позиції

Рис. 593. Виконання переміщення по фронту перехресними кроками

Рис. 594. Початок наведення зброї за крок до прийняття стійки

При підході до стрілецької позиції необхідно за крок до зупинки почати наведення зброї, щоб, прийнявши положення для стрільби, якнайшвидше виконати постріл (рис. 594).

Переміщатися краще з низьким центром ваги. Тоді пересування буде більш стрімким і легше буде зупинитися.

Зупинитися краще, не піднімаючи центр ваги, і виконувати стрільбу в стійці з напівзігнутими колінами. З такої стійки зручніше буде почати наступне переміщення.

Переміщення більше, ніж на три кроки вважається **дальнім**.

При такому переміщенні потрібно звільнити ліву руку від утримання пістолета для можливості їй інтенсивно рухатись, допомагаючи швидко переміщатися, як при бігу.

Обов'язково, щоб права рука з пістолетом знаходилась у ділянці верхньої частини грудей, ствол був спрямований у бік цілей, вказівний палець правої руки – на спусковій скобі.

При дальньому переміщенні важливо стартувати з максимальним прискоренням і вчасно розпочинати гальмування, щоб зручно прийняти положення для стрільби на новій стрілецькій позиції.

Якщо дистанція між двома стрілецькими позиціями (укриттями) доволі велика (більше 5 м), то не треба обмежувати свої рухи. Треба бігти максимально швидко, водночас не забуваючи про безпечний напрямок ствола і необхідність зупинки з попереднім наведенням зброї.

13.3. Переміщення за укриття

Переміщення за укриття у будь-якому напрямку (вперед, назад чи по діагоналі) виконується задля наближення до цілі, необхідності зайняти більш вигідну позицію для подальших дій, прикриття або евакуації поранених.

Зміна положення для стрільби або переміщення має бути максимально швидким, прихованим і малопомітним для супротивника.

Укриття повинно забезпечувати захищеність від вогню супротивника.

Вибір переміщень залежить від низки умов: відстані до супротивника, в якій він знаходиться позиції, чим озброєний, чи є на шляху до супротивника які-небудь перешкоди.

У ближньому бою не можна пересуватися одноманітно, а необхідно постійно міняти спосіб переміщення. Крім того, не можна рухатися постійно в одному напрямку, бо супротивник може прорахувати вашу траєкторію. Рухатися рекомендовано в «рваному» темпі зигзагоподібно, змінюючи напрямки через різні проміжки часу.

Можна рекомендувати такі види переміщень:

1) переміщення кроком – здійснюється тактичним або швидким кроком, при якому не повинно виникати гойдання корпусу тіла. Крок виконується шляхом перекачування з п'яти на носок, задля збереження максимальної рівноваги та мінімальної шумності. У випадку дистанції між укриттями 2–3 метри, при переміщенні не обов'язково розривати хват пістолета двома руками, зброя завжди повинна бути направлена у бік можливої загрози від супротивника (рис. 653, 654);

2) переміщення бігом – здійснюється швидким ривком із максимально можливою швидкістю по траєкторії, що забезпечує найбільшу скритність і безпеку, або по найкоротшій траєкторії. При здійсненні перебіжки важливо контролювати стан своєї зброї.

У будь-якому разі перед тим, як робити переміщення, необхідно привести зброю до стану готовності. Під час переміщення зброя завжди повинна бути спрямована у напрямку цілі (супротивника), незалежно від напрямку руху, водночас пістолет утримується стрільцем так, щоб час наведення на ціль і відкриття вогню був мінімальним.

Якщо зручно, пістолет при переміщенні може бути в положенні, близькому до горизонтального. Під час переміщення можна рухати пістолетом, здійснюючи поступальні та зворотні рухи невеликої амплітуди. Це може допомогти переміщатися енергійніше.

Найпростішим є **переміщення вперед** у сторону цілей.

Найскладнішим і незручним є переміщення **назад**. У цьому разі необхідно тримати пістолет виключно у безпечному напрямку. Найчастіше стрілець рухається із зарядженим пістолетом. Є ризик спіткнутися і випустити зброю з рук або випадково небезпечно направити пістолет.

Під час дальнього **переміщення назад-вліво**, стрільцю-правші набагато легше рухатися, розвернувшись корпусом вліво. В цьому випадку він переміщається обличчям у напрямку руху, спрямувавши праву руку з пістолетом у напрямку цілі. При зупинці на новій стрілецькій позиції він розвертається і стає у зручну стійку (рис. 595).

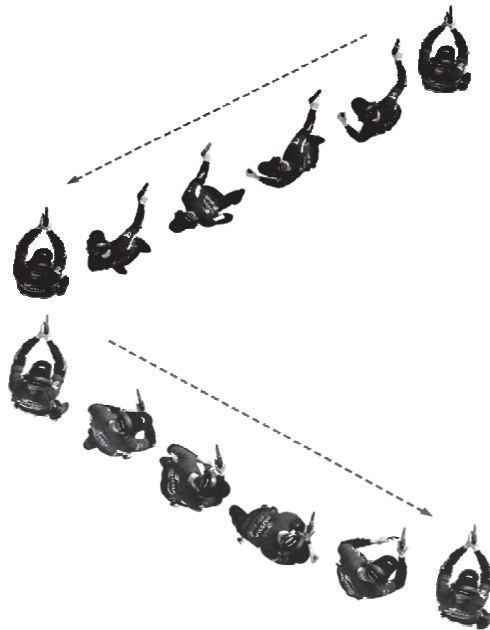

Рис. 595. Схема дальніх переміщень назад-вліво та назад-вправо

Під час дальнього переміщення **назад-вправо** стрілець звільняє ліву руку і розвертається корпусом вправо. Пістолет залишається в правій руці спрямованим у бік цілей і його треба утримувати на безпечній відстані від лівого плеча так, щоб під час енергійного пересування випадково через необережний рух не спрямувати пістолет на своє ліве плече. Палець необхідно прибрати зі спускового гачка. Стрілець рухається обличчям уперед. При підході до наступної стрілецької позиції (укриття) стрілець розвертається вліво, одночасно охоплюючи пістолет лівою рукою (рис. 595).

13.4. Оглядове переміщення

Окремо потрібно виділити такий вид переміщення стрільця, як оглядове.

Оглядове переміщення здійснюється кроком і використовується, якщо необхідно оглянути підозрілі ділянки території.

При огляді вузького простору з прогнозованим місцем появи супротивника можна пересуватися так: стати у лівосторонньому положенні для стрільби (лівосторонній стійці) і переміщатись приставними кроками, плавно присуваючи праву ногу до лівої, потім роблячи короткий крок уперед лівою. Пістолет утримується хватом двома руками на рівні очей, погляд сконцентровано на місці можливої появи цілі. Прицільні пристрої видно розпливчасто.

Якщо місце появи цілі невідоме чи рознесено по фронту, краще переміщатися у фронтальному положенні для стрільби (фронтальній стійці) короткими плавними кроками. Пістолет утримується хватом обома руками на рівні очей або в положенні для інтуїтивної стрільби (залежно від очікуваної дистанції стрільби). Використовується периферійний зір для контролю якнайбільшого простору навколо себе. Якщо зброя на рівні очей, то стрілець фіксує напрямок ствола, якщо нижче, то керує пістолетом через напрацьовані м'язові відчуття.

14. ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

14.1. Вимоги Курсу стрільб до поведження зі зброєю в екстремальних умовах

Курс стрільб, відповідно до якого проводиться підготовка поліцейських (наказ Національної поліції України від 20.09.2016 № 900), визначає такі правила і порядок дій в екстремальних умовах.

1. Основні правила поведження зі зброєю в екстремальних умовах:

1) при утриманні зброї вказівний палець постійно знаходиться на запобіжній скобі вздовж затвора;

2) перед відкриттям вогню поліцейський діє відповідно до чітко визначеного **алгоритму** (візуально оцінює ціль, яку необхідно вразити, виносить зброю вперед на рівень очей для наведення, голосно подає команду «Ціль!», опускає палець зі спускової скоби (корпусу затвора) на спусковий гачок і відкриває вогонь);

3) перед розміщенням пістолета до кобури курок необхідно зняти з бойового зводу та перевести його в переднє положення;

4) перший постріл із пістолета виконується самозведенням;

5) при стрільбі на дистанціях до 30 метрів при виникненні будь-якої затримки з автоматичною зброєю поліцейський миттєво переходить на допоміжну (короткоствольну) зброю;

6) усі дії, пов'язані з усуненням затримок і заміною магазинів зброї (після візуальної перевірки зброї та оцінки причин), проводяться без зупинки спостереження за зоною ведення вогню та відпрацьовуються і правою, і лівою руками;

7) магазини в підсумках повинні знаходитися в положенні «подавачем донизу».

2. **Порядок усунення затримки** на пістолеті із затвором у передньому положенні в екстремальних умовах:

1) пістолет виноситься поліцейським на лінію очей у напрямку цілі;
2) підтримуючою рукою завдається різкий удар знизу по магазину в основі рукоятки;

3) зброя повертається правою площиною доверху, затвор за задню ребристу частину відводиться назад, а правою (лівою) рукою пістолет різко повертається у вихідне положення. Тобто поліцейський завдає удар по магазину, викидає несправний патрон або гільзу (досилає патрон у патронник) і займає позицію готовності до стрільби.

Причинами затримки при стрільбі, в якій затвор пістолета залишається в передньому положенні, може бути неподаний патрон у патронник, осічка, невикидання гільзи з патронника тощо.

3. Візуальна **перевірка зброї** передбачає огляд зброї поліцейським на предмет виявлення можливої несправності при подальшому продовженні стрільби. Вона проводиться миттєво, після враження цілі. Водночас зброя розвертається навколо осі каналу ствола проти годинникової стрілки правою площиною доверху для більш зручного огляду положення затвору та вікна екстракції гільз.

4. Поліцейські залежно від розвитку екстремальних подій можуть проводити **тактичну та бойову заміну магазину** пістолета.

Під час **тактичної заміни магазину** поліцейський мізинцем, безіменним і середнім пальцями вільної руки дістає з підсумку запасний магазин та, утримуючи його, натискає великим пальцем руки, що утримує зброю, кнопку фіксатора магазину (при використанні пістолета Макарова або автоматичного пістолета Стечкіна – натискає великим пальцем вільної руки защіпку магазину в основі рукоятки пістолета); водночас за допомогою другої фаланги вказівного та великого пальців вільної руки витягує магазин з рукоятки пістолета і поворотом кисті вільної руки навколо себе замінює його на запасний, після цього поліцейський досилає патрон до патронника (вільною рукою знімає затвор з затворної затримки), витягнутий магазин після візуальної оцінки кладе у заздалегідь продумане місце (рис. 596).

Рис. 596. Тактична заміна магазину пістолета

Під час **бойової заміни магазину** поліцейський рукою, яка утримує зброю, робить різкий напівоберт за годинниковою стрілкою з одночасним натисканням кнопки фіксатора магазину в основі рукоятки пістолета великим пальцем з метою його викидання; водночас вільною рукою дістає запасний магазин з підсумка та вставляє в основу рукоятки пістолета (при використанні пістолета Макарова або автоматичного пістолета Стечкіна – вільною рукою дістає запасний магазин та, утримуючи його в руці, натискає великим пальцем вільної руки на защіпку магазину в основі рукоятки пістолета, за допомогою другої фаланги вказівного та великого пальців вільної руки витягує магазин з рукоятки пістолета і замінює на запасний магазин); після заміни магазину поліцейський досилає патрон до патронника (вільною рукою знімає затвор зі затворної затримки).

Узагальнені правила щодо заміни магазина

1. Потрібно попередити свого напарника про намір замінити магазин.
2. Ви не повинні вистрілювати магазин повністю.
3. Ніколи не пересувайтеся з порожнім магазином.
4. Заміна магазина за можливості повинна здійснюватися за укриттям.
5. Переконайтеся, що магазин вставлений правильно. Завжди перевіряйте зброю на справність, можливо навіть здійснивши постріли у бік противника.
6. Попереджайте напарника про готовність до продовження руху.
7. Порожні магазини мають укладатися в передні кишені.
8. Магазини мають правильно укладатися в кишені, подавач магазина повинен дивитися вниз для запобігання потрапляння пилу і піску.
9. Повний магазин виймається з кишені, а порожній магазин від'єднується тією ж рукою. Повний магазин приєднується, порожній – забирається. Не можна допускати зміни рук.
10. Магазини замінюються в таких випадках:
  - коли магазин є порожнім;
  - перед фінальним рухом (у початковому положенні для штурму);
  - при отриманні команди на відхід.
11. Тримайте магазини і боеприпаси сухими та чистими.

14.2. Порядок заміни магазина

Наведемо порядок заміни магазина (рис. 597–599).

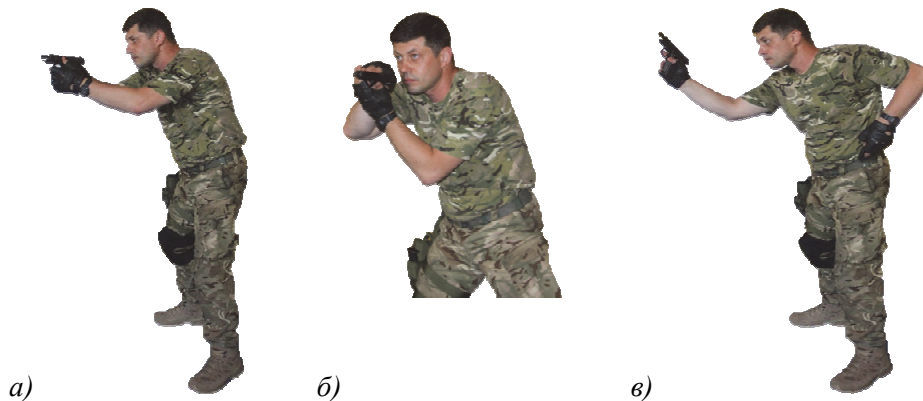

Рис. 597. Початок заміни магазина: а) підводимо зброю до грудей; б) оглядаємо зброю; в) беремо новий магазин

Рис. 598. Заміна магазина: а) від'єднуємо старий; б; в) приєднуємо новий магазин

Рис. 599. Завершення заміни магазину: а) удар по кришці магазину пістолета; б) досилаємо патрон у патронник (знімаєм затвор із затримки); в) продовжуємо стрільбу

14.3. Основні види затримок під час стрільби з пістолета, їх причини та способи усунення в екстремальній ситуації

Пістолет у разі правильного поводження з ним, уважного догляду та зберігання є надійною і безвідмовною зброєю. Однак при тривалій роботі внаслідок зносу частин і механізмів, а частіше через необережне або неправильне поводження, неякісний догляд виникають затримки при стрільбі.

Затримки під час стрільби з 9 мм пістолета Макарова:

Затримка	Причина затримки	Способи усунення
НЕПОДАННЯ ПАТРОНА В ПАТРОННИК. <i>Затвор знаходиться в передньому положенні, але патрона в патроннику немає; затвор зупинився в середньому положенні разом із патроном</i>	1. Забруднення магазину і рухомих частин пістолета. 2. Погнутість верхніх країв корпусу магазину.	Перезарядити пістолет і продовжити стрільбу. 1. Почистити пістолет і магазин. 2. Замінити несправний магазин.
НЕДОКРИТТЯ ПАТРОНА ЗАТВОРОМ. <i>Затвор зупинився, не доходячи до крайнього переднього положення, спуск курка виконати неможливо</i>	1. Забруднення патронника, пазів рамки і чашечки затвора. 2. Утруднений рух викидача через забруднення пружини викидача або гнітка.	1. Дослати затвор поштовхом руки й продовжити стрільбу. 2. Оглянути та почистити пістолет.
ОСІЧКА. <i>Затвор у крайньому передньому положенні, курок спущений, але постріл не відбувся</i>	1. Капсуль патрона несправний. 2. Загущення мастила або забруднено канал ударника. 3. Не повністю загвинчений гвинт рукоятки (в пістолях без засувки бойової пружини). 4. Малий вихід бойка або забоїни на ньому.	<i>Звести курок рукою і продовжити стрільбу.</i> 1. Перезарядити пістолет і продовжити стрільбу. 2. Оглянути і почистити пістолет. 3. Догвинтити гвинт рукоятки. 4. Здати пістолет у ремонт.
ПРИХОПЛЕННЯ ГІЛЬЗИ ЗАТВОРОМ. <i>Гільза не викинута назовні через вікно в затворі та затиснута між затвором і патронником</i>	1. Забруднення рухомих частин пістолета. 2. Несправність викидача, його пружини або відбивача.	1. Викинути прихоплену гільзу й продовжити стрільбу. 2. У разі несправності викидача з пружиною або відбивача, здати пістолет у ремонт.

<p>АВТОМАТИЧНА СТРІЛЬБА. <i>Під час одного натискання на спусковий гачок відбувається кілька пострілів</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Загушення мастила або забруднення частин ударно-спускового механізму. 2. Зношення бойового зводу курка або носика шептала. 3. Послаблена або зламана пружина шептала. 4. Торкання полочки уступу запобіжника до зуба шептала. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Оглянути і почистити пістолет. 2. Здати пістолет у ремонт.
--	---	--

Затримки під час стрільби з 9 мм пістолета «Форт-12»:

Затримка	Причина затримки	Спосіб усунення
<p>УТИКАННЯ, УЩЕМЛЕННЯ ПАТРОНА МІЖ ДЗЕРКАЛОМ ЗАТВОРА І КАЗЕННОЮ ЧАСТИНОЮ СТВОЛА ПРИ ДОСИЛАННІ ПАТРОНА В ПАТРОННИК. <i>Затвор у проміжному положенні разом із патроном</i></p> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Забруднення магазина. 2. Розгин загинів корпусу магазина. 3. Магазин не зафіксований зачіпкою. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Витягнути магазин, відвести затвор, витягнути ущемлений патрон. Продовжити стрільбу. 2. Розрядити пістолет, замінити магазин. Несправний магазин відправити до майстерні. 3. Витягнути магазин, відвести затвор, витягнути ущемлений патрон. Продовжити стрільбу.
<p>НЕДОСИЛАННЯ ПАТРОНА ЗАТВОРОМ. <i>Затвор зупинився, не досягнувши крайнього переднього положення. Спуск курка не відбувся</i></p> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Забруднення патронника. 2. Злам або осадження повертаючих пружин. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дослати затвор рукою вперед і продовжити стрільбу. 2. Розрядити пістолет. Відправити пістолет у ремонтну майстерню.
<p>ОСІЧКА. <i>Затвор у крайньому передньому положенні, курок спущений, але постріл не відбувся</i></p> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Несправність патрона. 2. Згушення мастила, забруднення або затирання ударника. 3. Осадження або злам бойової пружини. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Перезарядити пістолет. Повторно спустити курок. 2. Пістолет розрядити, розібрати, оглянути і прочистити. При затиранні ударника відправити пістолет до майстерні. 3. Пістолет розрядити і відправити до майстерні.

<p>УЩЕМЛЕННЯ ГІЛЬЗИ ЗАТВОРОМ. <i>Гільза не викинута назовні та заклинилась між затвором і стволом (казенним зрізом)</i></p> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Забруднення рухомих частин пістолета. Слабкий заряд патрона. 2. Несправність викидача 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Викинути прихоплену гільзу відведенням затвора назад і продовжити стрільбу. 2. Розрядити пістолет і відправити у майстерню.
<p>АВТОМАТИЧНА СТРІЛЬБА. <i>При одному натисканні на спусковий гачок відбувається кілька пострілів</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Злам відокремлювача. 2. Злам бойового виступу курка або шептала. 3. Ослаблення або злам пружини шептала. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Відправити в ремонтну майстерню. 2. Відправити в ремонтну майстерню. 3. Відправити в ремонтну майстерню.

Для попередження затримок при стрільбі з пістолета і забезпечення безвідмовності роботи пістолета необхідно:

- правильно готувати пістолет до стрільби;
- своєчасно і з дотриманням усіх правил (інструкцій) оглядати, чистити і змащувати пістолет, особливо ретельно стежити за чистотою і змащенням рухомих частин;
- своєчасно здійснювати ремонт пістолета;
- перед стрільбою оглядати набой; несправні, іржаві й брудні патрони для стрільби не використовувати;
- під час стрільби і при пересуваннях оберігати пістолет від забруднення та ударів;
- якщо пістолет перед стрільбою знаходився тривалий час на сильному морозі, то перед його заряджанням потрібно декілька разів енергійно відвести затвор рукою і відпустити його, причому після кожного відведення і відпускання затвора здійснювати спуск курка натиском на хвіст спускового гачка (всі ці дії виконуються з **від'єднаним магазином**).

У настанові по стрілецькій справі написано, що якщо при стрільбі відбудеться затримка, то її потрібно усунути за допомогою перезарядження пістолета.

Розглянемо основні види затримок, які можна усунути миттєво (за винятком однієї – автоматичної стрільби), і запропонуємо варіант дій у разі виникнення такої ситуації в бою.

14.4. Техніка дій при усуненні затримок

Запропонована техніка усунення затримок усуває дві причини: не до кінця вставлений магазин і несправний патрон. Під час вогневого контакту, коли сталася затримка, немає часу вивчати зброю, необхідно діяти, причому дуже швидко і головне правильно. Але насамперед потрібно миттєво оглянути пістолет зверху, підтягнувши його до грудей і злегка розвернувши проти годинникової стрілки (рис. 600). Це необхідно для того, щоб оцінити ступінь складності затримки і з'ясувати, що необхідно зробити (можливо пістолет не стріляє, бо закінчилися патрони).

Якщо затвор у крайньому передньому положенні, то підтримуюча («слабка») рука завдає знизу удар по магазину (рис. 601), усуваючи одну з можливих причин затримки. Потім пістолет ще трохи повертається рукояткою догори, «слабка» рука різко відводить затвор назад (рис. 602), а «сильна» розпочинає повертати зброю в звичайне положення («вкручує» у напрямку на ціль). Дія повинна бути миттєвою. Вдарили по магазину, викинули несправний патрон і далі приготувалися до стрільби (рис. 603).

Рис. 600. Огляд пістолета зверху, розвернувши проти годинникової стрілки і підтягнувши його до грудей

Рис. 601. Удар знизу по магазину

Звісно, бажано на цей, нехай і невеликий час, піти за укриття, а якщо його немає, то рухатися, змінюючи напрямок руху чи рівень розташування (вниз).

Рис. 602. Досилання патрона в патронник

Рис. 603. Продовження стрільби

Аналогічно, тільки без необхідності удару знизу по магазину, усувається затримка при стрільбі, коли ми візуально виявили, що **між затвором і патронником прихоплена гільза чи патрон**.

Недокриття патрона затвором

Затвор зупинився, не доходячи до крайнього переднього положення (за передній край затвору виступає частина ствола), неможливо виконати спуск курка. Цю затримку може спричинити і сам стрілець, коли він супроводжує затвор рукою при заряджанні зброї перед першим пострілом.

Техніка дій при усуненні цієї затримки зводиться до того, щоб дослати затвор уперед поштовхом руки (водночас чути характерне клацання при входженні викидача в канавку на гільзі) й продовжити стрільбу.

15. ПОРЯДОК ДІЙ ПІД ЧАС НАПАДУ ЧИ СПРОБИ ВИХОПИТИ ЗБРОЮ

У разі нападу на працівника поліції чи спроби заволодіти його вогнепальною зброєю є загальний алгоритм дій у таких випадках. Він передбачає такі дії:

– повернутись у півоберта і виставити ліву руку в сторону нападника в якості певного захисного обмежувача, спробувати відштовхнути зловмисника, дещо збільшивши дистанцію, а правою рукою в цей момент розпочати вихоплення зброї (рис. 604 а);

– швидкими невеликими кроками відійти назад (у сторону) із одночасним вихопленням зброї з кобури, тримаючи в полі зору атакуючого (рис. 604 б);

– дослати патрон у патронник (рис. 604 в);

– виконати інтуїтивно (безприцільно) постріл, можливо навіть на ураження, якщо зберігається загроза життю чи здоров'ю (рис. 604 г).

Відхід назад, як і виставлена вперед рука, дають можливість виграти декілька миттєвостей дорогоцінного часу, за який реально, без особливого ризику для життя, можна встигнути вихопити пістолет, зарядити його та ліквідувати загрозу, що виникла, законним способом.

Рис. 604. Дії поліцейського у разі нападу на нього чи спроби заволодіти зброєю

16. ВИДИ СПЕЦІАЛЬНОГО СПОРЯДЖЕННЯ. ТАКТИКА ПРИХОВАНОВОГО НОСІННЯ ЗБРОЇ

16.1. Принципи носіння зброї та види сучасного спеціального спорядження

Для того, щоб звикнути і носити зброю так, аби оточуючі не помічали цього, необхідно дотримуватися трьох основних принципів.

По-перше, повинно бути зручно. Вага має бути розподілена так, щоб носіння зброї не викликало дискомфорту впродовж тривалого часу.

По-друге, треба звикнути до зброї, тобто має пройти період адаптації.

І, по-третє, зброю потрібно носити приховано. Це, своєю чергою, створює певні труднощі (фізичний дискомфорт при довгому носінні, ретельний підбір одягу, що підходить для прихованого носіння зброї, тощо).

Способи носіння короткоствольної зброї дуже різноманітні. Вони визначаються, виходячи з розміру і ваги зброї, виду одягу, оперативної ситуації. Так, у деяких випадках найбільш важливою обставиною буде прихованість носіння, в інших – швидкість вихоплення зброї. Найчастіше невід’ємною частиною цих способів є кобура – спеціальний чохол для носіння пістолета.

Кращим матеріалом для кобур, чохлаів або кейсів є натуральна шкіра. Вона повинна бути еластичною, щоб не тріскатися на згинах. Синтетичні матеріали, своєю чергою, міцні, не вбирають вологу, дешеві, тому їх широко використовують для виготовлення кобур прихованого носіння. Однак такі кобури гірше, ніж шкіра, зберігають свою форму; сильніше натирають тіло; застібки часто кріпляться на липучках і видають гучний звук при швидкому відкриванні; плечові лямки і петлі для кріплення до поясного ремня переважно занадто вузькі. У синтетичних кобурах незручно носити важкі пістолети. Вибирати такі кобури доречно, якщо важлива її низька ціна; коли використовується малогабаритний і легкий пістолет; кобура носитиметься під поясом із внутрішньої сторони штанів, на гомілці або плечі, кобура має не менше трьох точок кріплення. Втім, у високоякісних, але дорогих синтетичних кобурах, вказані недоліки майже повністю усунені.

Єдиної класифікації кобур не існує. За своїми характеристиками вони поділяються на кобури прихованого та відкритого носіння, закриті чи відкриті (оперативні), підплечові, поясні, стегнові та гомілкові, «швидкі» чи «повільні».

Кобури прихованого носіння. Вони призначені для прихованого носіння зброї під одягом і повинні відповідати таким основним вимогам:

- надійна фіксація зброї при будь-яких переміщеннях стрільця, зокрема і складно координованих (перекиди, падіння, глибокі нахили тощо);
- швидкий доступ до зброї, що не вимагає значних зусиль і додаткових рухів (розстібання складних застібок). Це означає також, що кобура повинна бути доволі жорсткою, тому що в іншому випадку за спроби швидко скористатися зброєю вона застрягне;
- мінімальні габарити й оптимальний розподіл навантаження. Схожа амуніція, наскільки це можливо, повинна максимально приховувати зброю під поверхню одягу, не даючи можливості оточуючим здогадатися про наявність зброї під ним;
- зручність носіння. Амуніція має бути такою, що не тисне і не обмежує рухи оперативного співробітника.

Такі кобури виготовляються переважно для ручної нарізної короткоствольної зброї, але є і моделі, призначені для носіння пістолетів-кулеметів і навіть укорочених автоматів типу АКС–74У.

Кобури відкритого носіння. Вони призначені для явного, відкритого носіння зброї поверх одягу і повинні відповідати таким основним вимогам:

- надійна фіксація зброї при будь-яких переміщеннях;
- надійне кріплення до одягу, яке виключає відділення або зсув кобури при впливі на неї сторонніх предметів (гілля, каміння, елементів спорядження тощо);
- механічна міцність, стійкість до різних температурних режимів, вологості й агресивних хімічних сполук. Під час виконання службового завдання оперативний співробітник може опинитись у складних погодних і кліматичних умовах. Окрім транспортної функції, кобура повинна виконувати і функцію захисту зброї від зовнішніх впливів.

Закриті кобури. Відносяться до кобур відкритого носіння і переважно мають вигляд чохла, виконаного зі щільної тканини, шкіри або дерева, що повністю закриває зброю. Переважно носяться поверх одягу на поясі або спеціальній підвісці. Дерев'яні кобури можуть використовуватися також як приклад для більш надійної фіксації зброї під час прицілювання і стрільби. Зараз дерев'яні кобури не випускаються.

Відкриті кобури. Називаються також оперативними. На відміну від закритої кобури, в них деякі частини зброї (руків'я, курок, ствол) залишаються відкритими. Замість великого клапана тильну частину руків'я і/або затвора фіксує лише невеликий ремінець із кнопкою або з'єднання типу «липка стрічка». Оперативні кобури носяться і

відкрито, і під одягом (рис. 605). Це, мабуть, найчисленніша за різноманітністю моделей категорія кобур.

Рис. 605. Поясна кобура відкритого типу

Підплечові, поясні, стегнові та ножні кобури. В цьому випадку критерієм віднесення кобури до певного типу є їх розташування на тілі. Підплечові носяться під плечем справа або зліва залежно від того, чи співробітник правша, чи шульга.

Виробники пропонують величезний вибір моделей кобур для кожної моделі пістолета. Популярними і доступними є кобури типу «метелик», які можна носити безпосередньо на поясі. Коштують вони порівняно недорого, але головна їх перевага у тому, що такі кобури добре зливаються з тілом, завдяки чому максимально знижується видимість зброї під одягом. Їх недолік – швидке стирання гальванічного покриття з поверхонь, що труться до зброї.

Доволі популярною є поясна пластикова кобура. Такі моделі виготовляють під конкретні моделі зброї, завдяки чому кобура ідеально відповідає геометричним особливостям пістолета. Крім того, така кобура забезпечує підвищений рівень безпеки.

Чимало поліцейських дедалі частіше використовують американські тактичні різновиди пістолетної кобури з пластика під назвою кайдекс (Kydex), які також виготовляють під конкретну модель пістолета. Цей матеріал дуже простий у термічній обробці й може прийняти майже будь-яку, навіть дуже незвичайну, форму. Завдяки цим властивостям можуть виготовлятися кобури з урахуванням індивідуальних вимог, з урахуванням конкретної моделі зброї.

Є такий різновид поясних кобур, як **внутрішні**. Така кобура також кріпиться на поясі, але тільки не зовні, а з внутрішньої сторони штанів. Це забезпечує більш невидиме (приховане) носіння зброї. Проте до неї потрібно звикнути. Переважно таку кобуру використовують для компактних моделей пістолетів, призначених для виконання оперативно-тактичних завдань в умовах складної оперативної обстановки (прикладом є 5,45 мм ПСМ – пістолет самозарядний малогабаритний – представник класу пістолетів, розроблених виключно для співробітників оперативних підрозділів). Зазвичай указаний вид кобури виготовляють із м'якої шкіри, спеціальної тканини або із згаданого кайдексу.

В окремих випадках, щоб не носити зброю на собі, можна скористатися спеціальним, здебільшого пластиковим, **футляром**. У середині таких футлярів є щільний поролон або інший м'який матеріал, який гарантує безпечне і зручне транспортування пістолета. Крім того, залежно від розміру, в такому футлярі можна носити боєприпаси та корисні аксесуари.

Необхідною вимогою до носіння вогнепальної зброї у цивільному одязі, яка висувається до працівників Національної поліції України, є вимога носити вогнепальну зброю виключно у спеціальному спорядженні. Це чітко регламентовано Інструкцією із заходів безпеки при поводженні зі зброєю, затвердженою наказом МВС України від 01.02.2016 р. № 70, де в розділі IV «Заходи безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю під час несення служби», у пункті 4 дослівно вказано, що «у цивільному одязі

зброю необхідно носити на спеціальному спорядженні з дотриманням заходів запобігання її випаданню або витягуванню іншими особами».

Спеціальне спорядження для прихованого носіння вогнепальної зброї має велику різноманітність варіантів кріплення, способів утримання зброї, розміщення на тілі. Його можна класифікувати за такими основними характерними ознаками, а саме за:

- місцем розташування на тілі;
- способом кріплення зброї;
- матеріалом, з якого виготовлене спорядження;
- рівнем прихованості;
- універсальністю використання з різними типами одягу;
- модульністю конструкції;
- можливістю використання особами різної статі тощо.

За місцем розташування на тілі спеціальне спорядження для прихованого носіння вогнепальної зброї може бути таким:

- спорядження для носіння зброї під пахвою (лівою, правою) (рис. 606);
- спорядження для носіння зброї на ремені штанів (рис. 607);

Рис. 606. Спорядження для носіння зброї під пахвою

Рис. 607. Спорядження для носіння зброї на ремені штанів

- спорядження для носіння зброї на нозі (в районі гомілки) (рис. 608);
- спорядження для носіння зброї на нозі (в районі внутрішньої частини стегна) (рис. 609);

Рис. 608. Спорядження для носіння зброї в районі гомілки

Рис. 609. Спорядження для носіння зброї на внутрішній частині стегна

- спорядження для носіння зброї у вигляді поясних сумочок, барсетки тощо обладнані системами швидкісного виймання зброї (рис. 610).

Рис. 610. Спорядження для носіння зброї у вигляді поясної сумочки

За способом кріплення зброї спеціальне спорядження для прихованого носіння вогнепальної зброї може бути таким:

- системи з модульним поворотним кріпленням (рис. 611);
- системи із сталим кріпленням (рис. 612);

Рис. 611. Система з модульним поворотним кріпленням

Рис. 612. Система із сталим кріпленням

- імплементовані в предмети одягу (рис. 613)

Рис. 613. Система імплементована в одяг

За матеріалом, з якого виготовлене спорядження, спеціальне спорядження для прихованого носіння вогнепальної зброї може бути таким:

- спорядження, виготовлене зі шкіри або її замінників (рис. 614);
- спорядження, виготовлене із синтетичних матеріалів (рис. 615);

Рис. 614. Спорядження, виготовлене зі шкіри

Рис. 615. Спорядження, виготовлене із синтетичного матеріалу

- спорядження, виготовлене зі змішаних матеріалів (рис. 616).

Рис. 616. Спорядження, виготовлене зі змішаних матеріалів

За рівнем прихованості спеціальне спорядження для прихованого носіння вогнепальної зброї може бути таким:

- спеціальне спорядження, елементи конструкції якого візуально проглядаються через одяг;
- спеціальне спорядження, елементи конструкції якого через одяг не проглядаються.

За універсальністю використання з різними типами одягу спеціальне спорядження для прихованого носіння вогнепальної зброї може бути таким:

- спеціальне спорядження, пристосоване виключно для конкретного типу одягу (внутрішня кобура для штанів, літня кобура для носіння під сорочкою тощо);
- спеціальне спорядження, яке розроблене для носіння в різних типах одягу.

За модульністю конструкції спеціальне спорядження для прихованого носіння вогнепальної зброї може бути таким:

- спорядження, яке має сталу конструкцію та використовується виключно за основним своїм призначенням згідно з технічними характеристиками;
- спорядження, яке має модульну конструкцію і може використовуватись і в сукупності елементів, і частково, поелементно;
- спорядження з рухомими частинами конструкції, які фіксуються у відповідному положенні за необхідністю;
- спорядження з частково модульними елементами конструкції, які дозволяють переорієнтувати функціональність використання його лівою або правою рукою залежно від антропометричних характеристик користувача.

За можливістю використання особами різної статі спеціальне спорядження для прихованого носіння вогнепальної зброї може бути таким:

- універсальним;
- спеціалізованим.

16.2. Особливості прихованого носіння вогнепальної зброї

залежно від типу одягу та сезону. Ключові аспекти прихованого носіння зброї

Важливе значення під час обирання відповідного спеціального спорядження для прихованого носіння вогнепальної зброї мають його характеристики, а саме: пристосування до того типу одягу, який обраний для виконання службових обов'язків у

конкретній ситуації. Є особливості, які потрібно враховувати при виборі того чи іншого виду спорядження. В літню пору кількість одягу на тілі людини обмежена пропорційно до температури навколишнього середовища. Тому спроба приховати зброю завдяки додатковим елементам зовнішнього одягу може призвести (або безумовно призведе) до викриття.

Працівнику оперативного підрозділу під час виконання службово-оперативних завдань не потрібно одягатися так, аби привертати до себе увагу оточення. Для того, щоб приховати зброю у верхньому одязі за цих умов, використовуються такі види спеціального спорядження.

Найбільш поширені – це кобури, розроблені за принципом внутрішнього носіння пістолета в штанах. Вони кріпляться за поясний ремінь і розташовуються всередину штанів. Таким чином пістолет зовні не проглядається. Крім того, сорочка, що носить на випуск, додатково прикриває загальні риси зброї.

Поруч із внутрішньою поясною кобурою (рис. 617) використовується і кобура, що кріпиться в районі гомілки (рис. 618).

Рис. 617. Внутрішня поясна кобура

Рис. 618. Кобура, що кріпиться на гомілці

Необхідною умовою використання такої кобури є носіння доволі широких штанів. Потрібно також зважати на те, що доступ до зброї, прихованої у такий спосіб, є доволі обмеженим і ускладненим.

Використання спеціального спорядження цього типу має бути обумовлено конкретною необхідністю і потребує спеціальних навиків його використання та відпрацьованих навиків поводження із ним.

Наплічна система в класичному варіанті повинна складатися з кобури, підсумка для зберігання додаткових магазинів, а також підвісної системи. Вона рівномірно розподіляє вагу зброї по тілу співробітника. Ідеальне кріплення – Х-подібне, з широкими ременями, які не натирають шкіру і сприятливо відбиваються на зручності постійного носіння пістолета. Як не дивно, але найширші ремені набагато менше проступають через одяг, мінімізуючи ймовірність «розкриття» співробітника. У додатковому підсумку може бути не тільки кишеня для перенесення додаткового магазину, а й доволі місткий бічний відсік, куди можна покласти документи, додаткові патрони, інші необхідні речі.

У міжсезоння зовнішній одяг дає змогу майже безперешкодно використовувати всі типи спеціального спорядження. Але потрібно враховувати деякі особливості. По-перше, слід брати до уваги наявність чи відсутність елементів пасивного захисту в працівника. При використанні бронежилета прихованого носіння потрібно уважно підбирати спеціальне спорядження, яке фіксує пістолет під пахвою. Крім того, що такий спосіб сам собою викриває власника дещо припіднятою рукою, ситуацію погіршить наявність бронежилета, тверда поверхня якого не дасть змоги зброї максимально притиснутися до тіла і додатково підніме руку над зброєю. Тому для спільного використання

куленепробивного жилета і наплічного спеціального спорядження треба обирати жилет із глибокими боковими вирізами у підпахових зонах. Це забезпечить оптимальне їх спільне використання.

У разі, якщо температура навколишнього середовища створює необхідність використання габаритного теплового одягу, працівникові оперативної служби при обиранні спеціального спорядження потрібно враховувати такі моменти. Незважаючи на можливість приховати під габаритним одягом майже будь-яке спорядження для прихованого носіння пістолета, все-таки потрібно не забувати про те, що у приміщенні працівник оперативного підрозділу буде змушений зняти верхній одяг. При неправильному підборі спорядження це може призвести до його викриття і, відповідно, ідентифікації оперативного працівника як озброєної особи.

Окрім того, важливим є спосіб виймання зброї і приведення її у готовність, який передбачає використання обраного типу спеціального спорядження. В ситуаціях підвищеного ризику готовність стрільця до відкриття вогню значною мірою визначається часом на приведення зброї у бойову готовність. Це один із найбільш довгих відрізків часу загального процесу здійснення пострілу. На швидкість підготовки зброї до стрільби та винесення її на ціль не в останню чергу впливають якість і підбір спорядження, ергономічне його розташування з урахуванням фізіологічних особливостей. Необхідно також враховувати психологічний аспект, а саме, наскільки своєчасно співробітник оперативного підрозділу встигне оцінити дії правопорушника як загрозу, усвідомити її стосовно себе та прийняти рішення про застосування зброї.

Не варто використовувати кобури поясного кріплення при носінні одягу з довгими полами (плащ, подовжена куртка). Якщо для носіння обрано верхній одяг з довгими полами, варто використовувати спорядження із розташуванням пістолета під пахвою. В такому випадку додаткове використання кашне, що поєднується із розщепленими верхніми гудзиками, виглядає природно і забезпечує легкий та швидкий доступ до зброї.

Недорогі кобури складно приховати при носінні. Громіздкі та жорсткі вони більше видають присутність зброї під одягом, крім того, з них її важче вихопити. Пістолет повинен мати можливість бути витягнутим швидко і без зусиль – для цього вибір кобури має вирішальне значення.

Основа успіху в прихованому носінні – правильно підібраний одяг. Саме він приховує зброю. Зрозуміло, що чим більш одяг мішкуватий, тим краще. Тому один зі способів носіння зброї в спекотних регіонах – це футболка по тілу, а зверху неї вільна сорочка на розмір чи два більше.

У регіонах із прохолодним кліматом, з одного боку, простіше – зброя легко ховається під куртками, мішкуватими светрами й іншим теплим одягом. Однак у цьому випадку виникає проблема щодо швидкого вихоплення. Тому доводиться йти на деякі хитрощі. Наприклад, куртки з бічними блискавками, причому з подвійними, щоб була можливість розстебнути блискавку «знизу-уверх» і не витратити час на задирання одягу. Так само і зі светрами, вони повинні бути доволі короткі та з доволі широкою гумкою на поясі, щоб було простіше задирати їх при вихопленні зброї. Треба розуміти, що від підбору одягу залежить дуже багато, навіть від дрібниць. Наприклад, сорочки вільного крою, розраховані на носіння навипуск, дуже часто виявляються з розрізами з боків. Це може демаскувати зброю при необережному русі. Підбираючи куртку необхідно уникати тих моделей, які мають внутрішні накладні кишені всередині. При витяганні зброя може зачепитися курком чи затвором за тканину чи шов. Штани, при використанні внутрішньої кобури, слід обирати на розмір більше, з широким поясом і шльовками, які можуть вмістити широкий ремінь. Краще, якщо тканина буде еластична (або штани матимуть спеціальний еластичний пояс). Потрібно зауважити на розташування шльовок залежно від того, як саме носитиметься кобура.

Ремені бажано вибирати доволі широкі та щоб не дуже тягнулись. Якщо плануєте носити зброю в кобурі між ременем і штанами, то вибирайте моделі з нековзким (прогумованим) виворотом. Орієнтуйтеся на зручність і на стиль одягу, який ви носите (або який вимагає ситуація).

У людини змінюється хода залежно від того, як закріплена кобура (тіло-одяг, ремінь-штани, просто на ремені), тому потрібно намагатись відтворювати свій звичний стиль ходіння.

Тренуватись потрібно і у діставанні, і в перезарядці, і в хованні зброї з кожним комплектом «кобура-підсумок-одяг» окремо. Ці навички повинні стати і підтримуватись природними і автоматичними.

16.3. Приховане носіння зброї особами жіночої статі

Обираючи спосіб носіння зброї, жінка бере до уваги не тільки тип зброї, її зручність і відповідність габаритів фізичним можливостям, а й свою статуру, стиль одягу і життя. З метою прихованого носіння вогнепальної зброї особами жіночої статі може використовуватись спеціальне спорядження різних типів.

Основні способи носіння жінками зброї:

- у сумочці (рис. 619);

Рис. 619. Жіноча сумочка для носіння зброї

- кобура за поясом дає змогу носити пістолет із будь-якого боку, ззаду чи спереду (рис. 620);

Рис. 620. Внутрішні поясні кобури

- спеціальні пояси, за допомогою яких зброю можна носити на талії (рис. 621);

Рис. 621. Спеціальний пояс на талії для носіння зброї

- спеціальна білизна дозволяє носити пістолет на стегні збоку (рис. 622);
- бюстгальтер, що дає можливість кріпити на нього кобуру збоку (рис. 623);

Рис. 622. Спеціальна білизна для носіння зброї

- кріплення зброї на стегні чи гомілці (рис. 624).

Рис. 623. Кріплення кобури на бюстгальтер

Рис. 624. Кріплення зброї на нозі

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.06.2015 № 580-19. URL: zakon.rada.gov.ua/
2. Про затвердження Інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю : Наказ МВС України від 01 лютого 2016 № 70.
3. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : Наказ МВС України від 26 січня 2016 № 50.
4. Про затвердження Курсу стрільб із стрілецької зброї для рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ України та норм витрат боєприпасів МВС, ГУМВС, УМВС, відомчими навчальними закладами : Наказ МВС України від 07 вересня 2011 № 658.
5. Про затвердження змін до Курсу стрільб із стрілецької зброї для рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 12 лютого 2013 № 143.
6. Курс стрільб для поліцейських та норми витрат боєприпасів, пострілів, вибухових пакетів і гранат поліцейськими під час проведення практичних стрільб : Наказ НП України від 20 вересня 2016 № 900.
7. Про забезпечення контролю за обліком, збереженням, видачею й прийманням зброї, боєприпасів і спеціальних засобів у чергових частинах органів внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 27 березня 2008 № 141.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Тактико-спеціальна підготовка працівників Національної поліції : навч. посібник / О. І. Тьорло, Ю. Р. Йосипів, В. М. Синенький та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 480 с.
2. Тактико-спеціальна підготовка працівників ОВС України : навч. посібник / С. М. Банах, В. Р. Булачек, І. С. Винярчук, Ю. Р. Йосипів, М. А. Мовчан та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2011. 299 с.
3. Основи тактико-спеціальної підготовки : навч. посібник / В. Р. Булачек, О. І. Тьорло. Львів : ЛьвДУВС, 2010. 268 с.
4. Особиста безпека працівника міліції під час виконання службових обов'язків: метод. рекомендації / С. М. Банах, В. Р. Булачек, І. Ю. Землянський, Ю. Р. Йосипів, М. О. Лиса та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2014. 94 с.
5. Основи методики ICIPS та її використання у навчальному процесі ВНЗ України : метод. рекомендації / кол. авт. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. 92 с.
6. Основи техніки швидкісної стрільби з пістолета для працівників органів внутрішніх справ : навч.-метод. посібник / О. В. Запорожанов, А. М. Лобода, А. В. Нестеренко, С. П. Максимов. К. : ФОРМ О. С. Ліпкан, 2011. 112 с.
7. Вогнева підготовка працівника ОВС України : навч.-метод. посібник / С. М. Банах, В. Р. Булачек, І. С. Винярчук та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2014. 355 с.
8. Вогнева підготовка працівника Національної поліції : навч.-метод. посібник / І. С. Винярчук, Ю. Р. Йосипів, С. М. Банах та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 407 с.
9. Вогнева підготовка : підручник / А. Б. Балик, В. С. Гуславський, В. О. Криволапчук, В. В. Подгорний, О. М. Фефелов. Луганск : Максим, 2009. 664 с.
10. Пам'ятка працівнику міліції / С. М. Банах, І. С. Винярчук, А. Д. Удод. Львів : ЛІРК, 2004. 54 с.

11. Тактико-технічна характеристика пістолета Форт-12 : метод. посібник / А. С. Васильєв, В. В. Новохатній, М. І. Гаврилюк. К. : УВПД ГШ МВС України, 2008. 56 с.
12. Вогнева підготовка : навч. посібник з метод. рек. / В. В. Василенко, В. М. Дзюба, О. Ю. Окунський, Б. І. Пилипів; за ред. Б. І. Пилипіва. К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2003. 272 с.
13. Вогнева підготовка : навч. посібник / В. Ф. Глущенко, Л. В. Безносок, А. О. Колоколов, А. В. Мовчан та ін. Вінниця, 1998. 160 с.
14. ДСТУ ГОСТ 28653:2009. Зброя стрілецька. Терміни та визначення понять (ГОСТ 28653–90, IDT).
15. Жук А. Б. Стрелковое оружие. Революеры, пистолеты, винтовки, пистолеты-пулеметы, автоматы. М. : Воениздат, 1992. 735 с.
16. Кальченко В. А. Формирование профессиональных навыков владения личным оружием у инспектора уголовного розыска. Омск : Омская высшая школа милиции, 1981. 110 с.
17. Мальшев В. А. Основы стрельбы из служебного пистолета: пособие. Изд. 2-е. Л. : ВПУ МВД, 1988. 72 с.
18. Наставления по стрелковому делу. М. : Воениздат, 1987. 655 с.
19. Застосування вогнепальної зброї працівниками міліції : навч.-практ. посібник / В. В. Новіков, Л. Г. Чистоклетов, М. М. Алембець. Львів : ЛІВС, 1998. 165 с.
20. Нормативні положення з питань вогневої підготовки працівників ОВС та методичні рекомендації щодо їх застосування / І. С. Винярчук, С. М. Банах, В. Р. Булачек та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2010. 108 с.
21. Організація та методика проведення навчальних стрільб з 9 мм ПМ і 5,45 мм АК : метод. рекомендації / за ред. С. М. Банах, І. С. Винярчук, А. Д. Удод, М. М. Алембець. Львів : ЛЮІ МВСУ, 2005. 64 с.
22. Обучение скоростной стрельбе из пистолета Макарова : методические рекомендации / составители: В. Ф. Глущенко, А. А. Колоколов. К. : РИО МВС Украины, 1994.
23. Огневая подготовка. Пути повышения профессионального мастерства: учеб. пособие / Г. Н. Будагянц, В. А. Глазнов, С. Д. Устинов и др. Луганск : РИО ЛАВД, 2005. 518 с.
24. Банах С. М. Діагностика помилок у техніці виконання влучного пострілу. *Молода спортивна наука України* : зб. наукових статей аспірантів галузі фізичної культури та спорту. Львів : ЛДІФК, 2000. Вип. 4. С. 254–255.
25. Банах С. М. Специфіка формування стрілецької майстерності в ОВС. *Теорія і методика стрілецьких видів спорту*: зб. наукових статей ; під ред. В. Т. Пяткова. Львів : ЛДІФК, 1999. С. 34–35.
26. Банах С. М. Оптимальні часові параметри та раціональна техніка виконання швидкісних спортивно-прикладних стрілецьких вправ з пістолета : метод. рекомендації. Львів : ЛьвДУВС, 2006. 36 с.
27. Винярчук І. С. Удосконалення техніко-тактичних дій стрільця при натисканні на спусковий гачок. *Молода спортивна наука України* : зб. наукових статей аспірантів галузі фізичної культури та спорту. Львів : ЛДІФК, 2005. Вип. 9. Т. 2. С. 134–136.
28. Психологія і тактика дій працівників міліції в ситуаціях озброєної протидії з боку злочинців : метод. рекомендації / Б. Б. Шаповалов, В. С. Медведєв, М. О. Супрун. К. : ДНДІ МВС України, 2011. 75 с.
29. Выживание по методике спецслужб. 100 ключевых навыков / Клинт Эмерсон ; пер. с англ. М. : Альпинанон-фикшн, 2016. 278 с.

30. Кобура для пістолета / Телохранитель – *Об'єднання охоронців і професійних охоронців*. 2011. URL: <http://bodyguards.com.ua/bodyguards/aksessuary/3197-kobura-dlya-pistoleta.html>
31. Логачев М. Г. Вогнепальна зброя поліції як «смертельна сила». *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України* : зб. наукових праць. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2017. С. 99.
32. Нові способи носіння прихованого носіння зброї для жінок. 2014. URL: https://zbroya.info/uk/mobile/blog/3535_novi-sposobi-prikhovanogo-nosinnia-zbroyi-dlia-zhinok.
33. Перескоков С. С. Кобура для пістолета: назначение. Кобура для пістолета ПМ скryтого ношення. 2016. URL: <http://fb.ru/article/229529/kobura-dlya-pistoleta-naznachenie-foto-kobura-dlya-pistoleta-pm-skryitogo-nosheniya>.
34. Плеханов А. В. Методичні аспекти навчання приведенню в готовність до стрільби з короткоствольної зброї зі скороченням часу. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2015.
35. Скрытое ношение оружия: Одежда, снаряжение и навык. 2017. URL: <https://lastday.club/po-povodu-skrytogo-nosheniya-oruzhiya/>.
36. Що краще використовувати для перенесення пістолета? *Український Вісник*. 2017. URL: <http://ukr-vestnik.com/interesting/rezonans/shho-krashhe-vikoristovuvati-dlya-perenese-nnya-pistoleta.html>
37. Хомяков І. Способы ношения оружия. URL: http://www.shooting-ua.com/force_shooting/practice_book_10.htm.
38. Як підібрати кобуру? // *BALTES*. 2013. URL: <http://baltes.ua/news/12-kak-podobrat-koburu.html>.

17. ТАКТИКА ДІЙ ПРАЦІВНИКІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПРИ ПЕРЕСЛІДУВАННІ ТА ЗАТРИМАННІ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ. ПОВЕРХНЕВА ПЕРЕВІРКА ТА ОГЛЯД

17.1. Поняття та підстави затримання особи, яка підозрюється у вчиненні злочину

Злочин є передбачене КК України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину. Не є злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі.

Затримання особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, повинно бути законним, тобто прописане в нормативно-правовому акті. Зокрема це відображено в КПК України від 13.04.2012 р.

Порядок затримання визначений у таких ст.ст. 188–192, 207–213 КПК України.

У ст. 209 КПК України чітко визначено **момент**, з якого особа вважається затриманою, а саме з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою.

Аналіз норм КПК України дає змогу виокремити такі види затримання:

1) на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу (ст.ст. 187–191);

2) без ухвали слідчого судді, суду (ст.ст. 207, 208).

Затримання на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу відрізняється від інших його видів за своєю метою (забезпечення явки підозрюваного чи обвинуваченого для розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою), строком (до 36 год.), а також юридичною підставою (ухвала слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу).

Клопотання про дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою приводу розглядається слідчим суддею, судом негайно після його одержання. Розгляд клопотання здійснюється в закритому судовому засіданні за участю прокурора. Ухвала про дозвіл на затримання з метою приводу складається з дотриманням вимог, закріплених у чч. 1, 2 ст. 190 КПК України.

Затримання без ухвали слідчого судді, суду. За загальним правилом, ніхто не може бути затриманий без ухвали слідчого судді, суду (ч. 1 ст. 207 КПК України). Втім, затримання допускається без такої ухвали уповноваженою на те службовою особою (ст. 208 КПК України) та будь-якою іншою особою (ст. 207 КПК України) при наявності визначених у законі підстав.

Законне затримання. Відповідно до ч. 2 ст. 207 КПК України, кожний громадянин (включаючи іноземців і осіб без громадянства) має право затримати будь-яку особу (за винятком судді й народного депутата), яку застали під час вчинення кримінального правопорушення або спроби його вчинити, коли вона навмисне вдавалася до дій чи бездіяльності, безпосередньо спрямованих на досягнення протиправної мети, однак не досягла задуманого з причин, що не залежали від її волі, а також безпосередньо після вчинення особою кримінального правопорушення або в разі безперервного переслідування підозрюваного (ч. 2 ст. 207 КПК України).

Це затримання відрізняється від процесуального затримання тим, що його можна здійснити і за вчинення кримінального проступку (кримінальний проступок – кримінально каране діяння невеликої тяжкості, яке не несе великої суспільної небезпеки і за вчинення якого передбачене менш суворе покарання, ніж за злочин), і злочину (на відміну від затримання службовою особою).

Ці види затримання розрізняються за цільовим призначенням, суб'єктами їх здійснення, підставами та процесуальним порядком застосування.

Працівники поліції вправі затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який може бути призначено покарання у вигляді позбавлення волі, лише за наявності однієї з таких підстав:

КПК України:

Стаття 208. Затримання уповноваженою службовою особою

1. Уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках:

1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення;

2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин;

3) якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України.

4. Уповноважена службова особа, що здійснила затримання особи, повинна негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та

у вчиненні якого злочину він підозрюється, а також роз'яснити право мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти нього, негайно повідомити інших осіб про його затримання і місце перебування відповідно до положень ст. 213 КПК України.

5. Про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, складається протокол, в якому, крім відомостей, передбачених ст. 104 КПК України, зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) затримання відповідно до положень ст. 209 КПК України; підстави затримання; результати особистого обшуку; клопотання, заяви чи скарги затриманого, якщо такі надходили; повний перелік процесуальних прав та обов'язків затриманого. Протокол про затримання підписується особою, яка його склала, і затриманим. Копія протоколу негайно під розпис вручається затриманому, а також надсилається прокурору.

Час затримання зазначають із моменту, коли особа силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженим службовцем чи у визначеному ним приміщенні. У разі відмови затриманого підписати такий документ, про те вказують у протоколі. Затриманий може дати письмові пояснення щодо причин згаданого рішення й внести їх у цей акт, що засвідчує його захисник (законний представник) або ж поняті.

Строк затримання особи на підставі ухвали слідчого судді, суду не може перевищувати **тридцяти шести** годин з моменту затримання (ч. 1 ст. 191 КПК України).

Строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду не може перевищувати **сімдесяти двох** годин з моменту затримання (ч. 1 ст. 211 КПК України).

Затримана без ухвали слідчого судді, суду особа не пізніше **шістдесяти годин** з моменту затримання повинна бути звільнена або доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу (ч. 2 ст. 211 КПК України).

Момент затримання – це момент, з якого особа силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою. Якщо ж особа затримана не уповноваженою на затримання особою, відповідно до вимог (ст. 207 КПК України), то моментом затримання такої особи є той момент, коли фактично затримана особа переходить у розпорядження уповноваженої службової особи.

Протягом **сімдесяти двох** годин після затримання особи, яка підозрюється у вчиненні злочину:

1) її звільняють, якщо не підтвердилася підозра у вчиненні злочину, вичерпався встановлений законом строк затримання або затримання здійснено із порушенням вимог;

2) її звільняють і обирають щодо неї запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою;

3) доставляють її до суду з клопотанням про обрання їй запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

Із метою забезпечення дотримання прав та свобод громадян, які затримуються працівниками поліції за підозрою у вчиненні злочину, у кожному випадку затримання особи зачитуються їй основні права, пов'язані із затриманням безпосередньо на місці затримання.

ПАМ'ЯТКА

Про перелік основних прав, які зачитуються при затриманні особи за підозрою у вчиненні злочину безпосередньо на місці затримання:

1. Ви затримані за підозрою у вчиненні злочину....
2. Згідно з Конституцією України та чинним законодавством, Ви маєте право на захист.

3. Ви є вільним у виборі захисника, маєте право на побачення з ним до першого допиту.

4. Ви маєте право у будь-який час оскаржити в суді своє затримання; вимагати перевірки судом чи прокурором правомірності затримання.

5. Ви маєте право знати, у чому Ви підозрюєтеся, подавати докази, заявляти клопотання і відводи.

6. Ви маєте право давати показання або відмовитися давати показання.

Текст цієї пам'ятки затверджений Вказівкою МВС України від 18.04.2006 р. № 338 «Про забезпечення зачитування основних прав під час затримання громадян за підозрою в учиненні злочину або у зв'язку з учиненням адміністративного правопорушення».

17.2. Переслідування та затримання осіб, які вчинили кримінальне правопорушення

Затримання без попередньої підготовки характеризується підвищеним тактичним ризиком. Необхідність у такому затриманні виникає при безпосередньому виявленні

Рис. 625. Затримання злочинців

ознак злочину працівниками кримінальної поліції або необхідності негайного реагування на повідомлення про злочин, що надійшло з інших джерел, тобто в ситуації, коли є реальна можливість невідкладно захопити злочинця, а зволікання може спричинити негативні наслідки.

У працівників кримінальної поліції майже немає часу на необхідну попередню підготовку, розробку плану затримання і проведення операції. Вибір конкретного способу затримання доводиться робити або в дорозі, або на місці затримання з урахуванням ситуації, що виникла. Вибір тактики

затримання здійснюється, зважаючи на обстановку і місцезнаходження злочинців. Ситуація затримки є небезпечною і для працівників кримінальної

поліції, і сторонніх осіб. При захопленні злочинців важливого значення набувають раптовість, рішучість дій працівників кримінальної поліції, належно організована взаємодія, забезпечення безпеки оточення. Важливо, щоб працівники кримінальної поліції відрізнялися високою боєздатністю, зібраністю, оперативним мисленням. Також важливим є володіння навиками рукопашного бою, вмілого застосування зброї та спеціальних засобів.

Затримання без попередньої підготовки жодною мірою не означає захоплення злочинця негайно після його виявлення. Навіть при переслідуванні злочинця «по гарячих слідах», якщо дозволяє розвиток ситуації, доцільно перед безпосереднім захопленням злочинця встановити за ним спостереження і вибрати найбільш зручне та безпечне місце і час затримання. Невиправданий героїзм може призвести до людських жертв і дати змогу злочинцеві втекти. Тому, виявивши злочинця(ів), оперуповноважений кримінальної поліції повинен насамперед реально оцінити свої сили і за необхідності викликати підкріплення.

1. Алгоритм дій при затриманні озброєного правопорушника за відсутності часу на необхідну підготовку дій:

– одночасно переслідуючи декількох правопорушників або підозрюваних, працівники кримінальної поліції не повинні розділятися. Безпечніше вдвох

переслідувати одного з двох переслідуваних, ніж прагнути поодиноці затримувати кожного з них;

- при переслідуванні двома працівниками кримінальної поліції одного правопорушника або злочинця поліцейські не повинні бігти один за одним, між ними має зберегтися широкий інтервал;

- за ситуації, коли озброєний правопорушник сховався в під'їзді житлового будинку або в якій-небудь споруді, не кидатися необдуманно слідом за ним. Треба вжити всіх заходів для блокування приміщення, взяти під контроль можливі виходи й терміново викликати допомогу.

2. Алгоритм дій, якщо обставини вимушують негайно розпочати пошук правопорушника в приміщенні:

- джерело світла тримати у руці, витягнутій убік від корпусу;
- не залишатися у створі дверей або на тлі вікон;
- не перебігати отвори вікон або дверей у повний зріст;
- не входити одразу в центр приміщення;
- максимально використовувати наявні прикриття (меблі, прилавки), зброю тримати готовою до негайного застосування;
- після затримання правопорушника негайно провести його зовнішній огляд, а також огляд речей і одягу.

Затримання злочинця має проводитися переважно за допомогою інших працівників кримінальної поліції або добровольців. Затримання злочинця власними силами є винятковою ситуацією, яка може призвести до невинуватого загибелі (поранення) поліцейського і жертв з-поміж громадян.

3. Алгоритм дій при затриманні озброєного злочинця:

- чітко усвідомлювати правомірність своїх дій;
- детально обдумати і погоджувати порядок та послідовність дій;
- визначити обов'язки кожного поліцейського;
- вибрати оптимальне місце й час затримання;
- визначити порядок взаємодії, підтримки та підстраховування;
- врахувати особливості й умови місцевості (об'єкта), особу затримуваного, можливі ускладнення при затриманні, якщо з боку останнього чи його співників і тих, хто їм співчуває, чинитиметься опір, наявність скупчення людей, умови застосування зброї й спецзасобів;
- звернути особливу увагу на встановлення наявності біля затримуваного або затримуваних вогнепальної або холодної зброї;
- перевірити наявну вогнепальну зброю й привести її в готовність, водночас кобуру (в разі використання пістолета) пересунути ближче до пряжки ременя та розстебнути, патрон дослати в патронник, поставити на запобіжник;
- автоматична зброя повинна бути в положенні, що унеможливило заволодіння нею правопорушниками й забезпечує її своєчасне застосування та свободу дій поліцейського;
- для досягнення позитивного ефекту варто створити чисельну перевагу в силах, коли на одного правопорушника приходиться 3–4 працівники поліції;
- безпосереднє затримання має проводитися найбільш фізично підготовленим співробітником, який, діючи швидко й рішуче, одразу може подавити опір затримуваного;
- максимально використовувати чинник раптовості, вжити заходів для відвернення уваги злочинця: почати з ним розмову, зняти напругу, водночас поводитися спокійно й невимушено. Затримання має завжди бути несподіваним для правопорушника.

4. Алгоритм дій при затриманні групи осіб, підозрюваних у вчиненні злочину:

- не припиняючи спостереження за учасниками групи, по радіостанції, стаціонарному або мобільному телефону попросити про допомогу в оперативного чергового і найближчих нарядів поліції;
- якщо допомога своєчасно не прибула й зволікати із затриманням не можна, потрібно проводити затримання самостійно, використовуючи водночас чинник несподіванки, рішучі дії (перекрити можливі шляхи відходу, оголосити про затримання);
- якщо використовується службовий собака, то попередити про можливість його застосування;
- провести поверхневу перевірку, огляд речей затриманих;
- із метою попередження опору використовувати для затримання мотиви, які не є дійсними причинами затримання;
- передати затриманих оперативному черговому і написати рапорт про затримання.

Конкретні тактичні прийоми затримання вибираються з урахуванням ситуації, що виникла, кількості злочинців, їх озброєності й обраного місця затримання.

Тактичні прийоми затримання в громадських місцях після попередньої підготовки відрізняються від затримання без підготовки більш технічною осначеністю, більш докладною обізнаністю. Позитивним моментом при виборі цього виду затримання є можливість прихованого зближення зі злочинцем під виглядом перехожих. Для відволікання уваги затримуваного може бути затіяний гучний скандал між працівниками кримінальної поліції.

Вродлива дівчина також може значно послабити увагу злочинця-чоловіка. Негативними моментами є небезпека для випадкових громадян, обмеження можливості застосування зброї. Крім того, злочинець може створити видимість неправомірного нападу на нього. Тому доцільно проводити затримання в місці найменшого скупчення людей або обмеження рухової можливості злочинця. При затримці 2–3 працівниками кримінальної поліції, вони приховано зближаються зі злочинцем. Тактично правильно буде також виділення працівника кримінальної поліції для спостереження з боку і підстрахування.

Особливостями затримання на відкритій місцевості є невелика кількість випадкових перехожих, можливість застосування зброї і спецзасобів. Однак зближення із затримуваним можливе з використанням природних укриттів: дерев, рельєфу місцевості тощо. При затриманні злочинця в парку, лісній місцевості або в полі виникає необхідність виявлення його точного місцезнаходження, для чого проводиться прочісування місцевості. Навколо території встановлюється оточення або пункти спостереження, що дає змогу перекрити злочинцеві шляхи відходу. Вся територія ділиться на квадрати, які розподіляються між оперативними групами. Прочісування починається за заздалегідь обумовленим сигналом. Зв'язок між групами здійснюється по радіо. При прочісуванні місцевості можливе залучення громадян, які добре знають місцевість. Необхідне також і використання службово-розшукових собак.

Значну складність становить затримання злочинця в приміщенні. Проведення затримання ускладнюється необхідністю проникнення в замкнені приміщення. Групи захоплення і блокування приховано висуваються на вихідні позиції. Для прикриття можливе використання автотранспорту та форменого одягу працівників ремонтних служб. Для проникнення в приміщення є велика кількість тактичних прийомів. Це і проникнення в приміщення під виглядом працівників комунальних служб, і виклик у коридор за допомогою осіб, яким злочинець довіряє, і використання світлозвукових гранат, і прохід у приміщення «на плечах» у спільника або стороннього громадянина, і силове проникнення в приміщення з використанням спецтехніки. Потрібно брати до уваги, що в будь-якому приміщенні є більша кількість укриттів для злочинця, ніж на

відкритій місцевості. Працівникам кримінальної поліції треба передбачити можливість раптового нападу на злочинця.

При затриманні злочинця за місцем роботи є можливість за допомогою керівництва організації викликати його в найбільш зручне для затримання приміщення. Однак попередньо за злочинцем варто встановити спостереження, оскільки замість явки за викликом він може спробувати втекти. Застосувати допомогу керівника затримуваного можна лише тоді, коли чітко відомо про його непричетність до злочину.

Низка особливостей мають тактичні прийоми затримання злочинця на транспорті. Затримувати злочинця, який пересувається на транспорті, рекомендується після зупинки і виходу його з транспорту. В такому разі доцільно спостерігати за ним й контролювати всі місця вивантаження пасажирів і багажу. Затримання злочинця, який перебуває у поїзді, ускладнюється значним простором, за яким необхідно вести спостереження, тобто потрібна участь великої оперативної групи. Тактично правильним вважається спостереження з трьох точок: «голови» складу, «хвоста» і центру поїзда.

Затримання злочинця, який пересувається на автомобілі, також доцільно здійснювати на залізничному переїзді з закритим шлагбаумом, на заздалегідь перекритій вулиці.

Під час затримання в громадському транспорті обсяг вільного простору мінімальний і виникає небезпека для оточення. Крім того, затримання в салоні літака, що є в повітрі, може призвести до розгерметизації та аварії. У разі крайньої необхідності затримання підозрюваного варто проводити, мінімізуючи небезпеку для сторонніх: у літаку – після того, як злочинець пристібається до крісла; в поїзді і на водному транспорті (відповідно в купе і каюті), зайнявши вільні місця членами групи захоплення під виглядом випадкових попутників. У разі, коли невідомо конкретне місцезнаходження злочинця в транспорті, затримання варто проводити, застосовуючи метод обходу, замаскувавши його, наприклад, перевіркою квитків або багажу.

При затриманні злочинців, які пересуваються в автотранспорті, дуже важливо «вивести» їх, здійснюючи переслідування і заблокувавши інші шляхи руху, на заздалегідь підготовлене місце затримання. На місці затримання встановлюються спецзасоби зупинки транспорту (Іжак-М) або дорога блокується іншим способом, визначаються вогневі точки і місце розташування групи захоплення, що дає змогу контролювати дії злочинця(-ів). Після зупинки автомобіля зі злочинцями з використанням засобів посилення мови подається команда «Вийти з машини і лягти на землю!». Навіть при чиненні злочинцем опору заздалегідь вибране і підготовлене місце затримання, чисельна і технічна перевага, озброєність працівників кримінальної поліції дають змогу контролювати ситуацію.

Доречним є й застосування тактичного прийому *«засідка»*. Класичним є застосування засідки як прихованого, іноді замаскованого розташування співробітників поліції на території або в приміщенні для затримання всіх, хто приходить туди.

Затримання озброєного злочинця або групи злочинців характеризується підвищеним рівнем небезпеки і для оточення, і для співробітників. Тому в такій ситуації найважливіше проводити повну і всеосяжну підготовку до затримання, правильно вибрати тактичні прийоми і чітко організувати взаємодію. При затриманні озброєного злочинця дуже важливо гарантувати безпеку сторонніх громадян і групи захоплення. Безпека громадян забезпечується за допомогою попереднього блокування місця затримання і недопущення сторонніх осіб.

Законодавець передбачив проведення поверхневої перевірки (або обшук) затриманого тільки як потенційну можливість. Однак, на наш погляд, в деяких випадках залежно від розвитку ситуації затримання поверхнева перевірка (або обшук) із потенційної можливості трансформується в реальну нагальну потребу. Насамперед

відбувається пошук зброї та предметів, які можуть бути використані як зброя. Поверхневу перевірку (або обшук) рекомендується проводити, уклавши злочинця на землю, поставивши його під нахилом або в іншому незручному для злочинця положенні. Це дасть змогу попередити можливість затриманого швидко почати активні дії, вирватися з рук працівників кримінальної поліції або іншим способом чинити опір.

При затриманні осіб, які скоїли злочин або перебувають у розшуку, ситуація може бути екстремальною, якщо злочинець чинить опір працівнику кримінальної поліції, використовуючи зброю, знаряддя проникнення, які були в нього, чи предмети, які він знайшов на місці пригоди. Такою ж ситуація може бути й тоді, коли злочинець намагається втекти, а при його затриманні вступає у рукопашний бій. Обстановка суттєво ускладнюється тоді, коли зазначене відбувається в темний час доби, в неосвітлених місцях, у зв'язку з чим буває складно визначити, діє злочинець один чи в складі групи, озброєний він чи ні.

17.3. Особливості затримання іноземців

Іноземці й особи без громадянства, які вчинили злочин або адміністративне правопорушення, несуть відповідальність на загальних підставах з громадянами України.

Питання про відповідальність іноземців, які мають дипломатичний імунітет, вирішується дипломатичним шляхом. Документом, що підтверджує статус цих осіб, є відповідна акредитаційна (дипломатична, консульська, службова) картка, видана МЗС України. Іноземці, які мають дипломатичний імунітет, не підлягають арешту і жодним іншим формам обмеження особистої свободи інакше, як на підставі рішення суду.

Додаткові пункти алгоритму для іноземців

1. Перевірити документи та встановити особу, водночас потрібно зауважити на наявність імміграційної картки, відміток органів Державної прикордонної служби України про в'їзд в Україну, які є також відміткою про реєстрацію на території України, відміток органів служби громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб про продовження терміну перебування тощо.

2. Якщо правопорушник має дипломатичний імунітет, то потрібно вжити заходів для припинення правопорушення, записати номер і вид документа іноземця, який підтверджує його статус, після чого відпустити правопорушника і скласти рапорт на ім'я начальника.

17.4. Поверхнева перевірка затриманого

Інститут поверхневої перевірки є новим для українського законодавства. Він встановлений ст. 34 ЗУ «Про Національну поліцію» та входить до поліцейських превентивних заходів. За змістом він суттєво відрізняється від особистого огляду та від зовнішнього (поверхневого) огляду, однак на практиці ця різниця наразі відчувається слабо. Щодо гарантій, які має особа, то поверхнева перевірка не потребує отримання дозволу суду (санкції) для її проведення та складання протоколу. Закон гарантує лише те, що вона здійснюється поліцейським відповідної статі (а у невідкладних випадках будь-яким поліцейським лише з використанням спеціального приладу або засобу).

Відповідно до ст. 34 ЗУ «Про Національну поліцію», поверхнева перевірка як превентивний поліцейський захід є здійсненням візуального огляду особи, проведенням по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальним оглядом речі або транспортного засобу.

Поліцейський для здійснення поверхневої перевірки особи може зупиняти осіб та/або оглядати їх, якщо є достатньо підстав вважати, що особа має при собі річ, обіг якої

заборонено чи обмежено, або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб.

Поліцейський *може здійснювати* поверхневу перевірку речі або транспортного засобу, якщо є достатньо підстав вважати, що:

1) в транспортному засобі знаходиться правопорушник або особа, свобода якої обмежується в незаконний спосіб;

2) в транспортному засобі знаходиться річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб;

3) річ або транспортний засіб є знаряддям вчинення правопорушення та/або знаходиться в тому місці, де може бути скоєно кримінальне правопорушення, для запобігання якого необхідно провести поверхневу перевірку.

Поверхнева перевірка речі або транспортного засобу здійснюється шляхом візуального огляду речі та/або транспортного засобу або візуального огляду салону та багажника транспортного засобу. Поліцейський при здійсненні поверхневої перевірки має право вимагати відкрити кришку багажника та/або двері салону.

Під час поверхневої перевірки речі або транспортного засобу особа повинна самостійно показати поліцейському вміст особистих речей чи транспортного засобу.

При виявленні в ході поверхневої перевірки будь-яких слідів правопорушення поліцейський забезпечує їх схоронність та огляд відповідно до вимог ст. 237 КПК України.

17.4.1. Тактика проведення поверхневої перевірки затриманої особи:

– затриманий повинен стояти, спершись обома розведеними руками на кузов автомобіля, огорожу, стіну, дерево, з широко розставленими і якомога далі поставленими від точки опору ногами, що дозволяє йому зберігати рівновагу лише з одночасною опорою на всі кінцівки;

– працівник поліції, який проводить поверхневу перевірку, знаходиться тільки ззаду, будучи готовим у будь-яку хвилину здійснити виведення із рівноваги затриманого, інший працівник поліції знаходиться на безпечній відстані, здійснює прикриття і нагляд за затриманою особою та навколишньою ситуацією;

– передовсім перевіряється наявність у затриманого вогнепальної, холодної та газової зброї. Після цього у визначеній послідовності «зверху вниз» ретельно обстежується головний убір, верхній одяг, взуття, водночас одяг і взуття можуть зніматися із затриманого. Кожна річ оглядається з усіх боків, вивертається навиворіт, прощупується, перевіряються шви, підозрілі місця підпорюються. Перевіряються також усі відібрані у затриманого предмети: сумка, портфель, портмоне тощо, а також речі, які в них знаходяться;

– потрібно пам'ятати, що зброя у правопорушника може знаходитися не тільки під руками, в кишенях, а й може бути прикріплена до тіла на ногах, руках тощо;

– виходити з того, що затриманий володіє прийомами дзюдо, карате тощо;

– до проведення поверхневої перевірки одягти кайданки;

– поверхневу перевірку потрібно відрізнити від особистого огляду й огляду речей особи, особистого обшуку і обшуку особи.

Особистий обшук/обшук особи застосовується до особи, затриманої через підозру у вчиненні кримінального правопорушення або особи, яка бере участь у проведенні обшуку житла або іншого володіння особи.

Ці процедури не є альтернативними, тобто їх не можна застосувати на власний розсуд, а чітко регламентовані чинним законодавством і повинні застосовуватися за умов і на підставах, що чітко ним визначені. Тільки поверхнева перевірка може

передувати іншим видам огляду, але не навпаки. Адже спосіб, у який вона здійснюється (візуальний огляд), відрізняється від огляду, що передбачає тактильний контакт, тобто має різні мету і результат.

Суттєвою відмінністю поверхневої перевірки від особистого огляду є спосіб здійснення перевірки, а саме візуальний огляд. Тобто тактильного контакту особи з поліцейським немає. Поліцейський оглядає лише те, що бачить, або речі, що самостійно показуються особою. Водночас, положення ч. 6 ст. 34 ЗУ «Про Національну поліцію» не має імперативного характеру, тобто особа показує лише вміст речей чи транспортного засобу, а не окремі речі. Тактильний контакт може бути лише у вигляді проведення по поверхні одягу рукою, спеціальним технічним приладом (засобом), наприклад металошукачем, тощо. Такий спосіб значно відрізняє його від особистого огляду, під час якого поліцейський самостійно знаходить речі, оглядає їх тощо. На думку законодавця, візуальний огляд є значно меншим втручанням у приватне життя особи, тому обсяг гарантій є мінімальним.

Аналізуючи законодавство України, потрібно наголосити, що поверхнева перевірка особи, речі або транспортного засобу може передувати особистому огляду і огляду речей особи. Лише після проведення поверхневої перевірки і за наявності підстав, визначених законами, працівник поліції може також здійснити особистий огляд/обшук особи.

Відповідно до ст. 264 КУпАП, особистий огляд і огляд речей особи є заходом забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Системний аналіз законодавства дає змогу окреслити такі підстави для проведення особистого огляду й огляду речей особи:

- 1) особа вчинила або вчиняє адміністративне правопорушення;
- 2) особа має характерні ознаки правопорушення на тілі, одязі тощо;
- 3) третя особа вказала, що конкретна особа вчинила правопорушення;
- 4) наявне орієнтування на особу, яка вчинила правопорушення.

Ці підстави прямо не зазначаються ні в КУпАП, ні в Законі України «Про Національну поліцію», тому, застосовуючи положення ст. 260 КУпАП («...з метою припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу <...> допускаються адміністративне затримання особи, особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів»), ми згрупували підстави у зазначеному списку.

Всі вони стосуються вчинення адміністративного правопорушення. Однак проблемою залишається широке трактування цих підстав, що призводить до невмотивованих, а отже безпідставних оглядів.

Щодо правових гарантій, то законодавство вимагає проведення таких дій поліцейським однієї статі з тим, кого оглядають, та в присутності двох понять тієї ж статі. Крім того, про такі дії складається протокол або робиться відповідний запис у протоколі про адміністративне правопорушення/протоколі про адміністративне затримання.

Огляд особи в кримінальному процесі отримав назву «обшук особи»/«особистий обшук». Поняття «особистий обшук» в КПК вживається лише у разі затримання співробітника кадрового складу розвідувального органу України при виконанні ним своїх службових обов'язків (ч. 8 ст. 191, ч. 6 ст. 208 КПК). У випадку обшуку особи, яка не належить до цієї категорії, йдеться про «обшук особи». Тобто наразі ми маємо два різні терміни, що часто ототожнюються. Наявність двох понять для позначення одного інституту є наслідком непослідовності законодавця, що створює плутанину у визначенні цих понять. Йдеться про формальне розрізнення за об'єктом, однак, навряд чи хтось звертає на це увагу. Доцільним було б вживати одне з цих понять поряд із «оглядом речей особи».

Аналіз норм КПК України дає змогу виокремити два випадки, коли працівник поліції може здійснювати обшук особи:

1) під час затримання особи в порядку ст. 208 КПК (негайне затримання під час або після скоєння злочину або за можливості втечі особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину);

2) під час проведення обшуку житла чи іншого володіння особи (якщо є достатні підстави вважати, що особи, які перебувають у помешканні чи іншому володінні, переховують при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження).

У обох випадках повинні дотримуватися вимоги ч. 7 ст. 223 КПК України – присутність двох незаінтересованих осіб (понятих) незалежно від здійснення технічної фіксації та ч. 5 ст. 236 КПК – здійснення особами тієї ж статі. Також, якщо йдеться про обшук особи під час обшуку житла або іншого володіння особи – у обов'язі, необхідному для досягнення його мети й тільки на підставі ухвали слідчого судді на проведення слідчої дії.

17.4.2. Методика проведення поверхневої перевірки із вогнепальною зброєю в руках

Після затримання із вогнепальною зброєю в руках зазвичай проводиться поверхнева перевірка з метою виявлення у затриманої особи зброї і предметів, що є речовими доказами. Основні положення для проведення поверхневої перевірки: лежачи на животі, стоячи або стоячи на колінах з упором руками в стіну.

При виявленні небезпечних предметів працівник поліції повинен витягувати їх шляхом виштовхування або вивертання кишені навиворіт шляхом захоплення за його ближній край. За неможливості витягання небезпечних предметів необхідно надіти кайданки або зв'язати руки, а потім витягати їх.

Розглянемо один із варіантів зовнішнього огляду більш детально.

Зовнішній огляд із вогнепальною зброєю в руках у положенні супротивника лежачи на животі.

Послідовність дій:

– здійснити швидкісну підготовку до стрільби (з положень очікування або пістолет у кобурі);

– подати команди: «Стій! Стріляти буду! Руки вгору! Обернися до мене спиною! Руки за голову! Переплести пальці! Встань на коліна! Упираючись ліктем, лягти на живіт! Розведи ноги в сторони! Ширше! Відірви лікті від підлоги (землі), прогнися, поверни голову наліво!»;

– промацати задню поверхню голови і тулуба, а також праву ногу;

– скомандувати: «Більше прогнися! Поверни тулуб наліво!»;

– промацати ліву сторону спереду;

– перейти на ліву сторону з боку ніг, наступити правою ногою на гомілковостопний суглоб (штанину) лівої ноги, скомандувати повернути голову направо і продовжити в такому ж порядку.

При спробі протидії діяти за ситуацією: завдати удару ногою по вразливому місцю (аби вивести з рівноваги), застосувати спецзасоби або зброю. Під час поверхневої перевірки перекладати зброю з однієї руки в іншу не рекомендується.

17.4.3. Поверхнева перевірка після надягання кайданків

Поверхнева перевірка осіб, які становлять підвищену небезпеку, одним співробітником зі зброєю в руках пов'язана з певним ризиком нападу. Крім того, із пістолетом складно промацати супротивника спереду, де найімовірніше можуть бути приховані небезпечні предмети. Більш ретельно і з меншим ризиком нападу можна здійснити поверхневу перевірку після надягання кайданків.

Один із варіантів – поверхнева перевірка після надягання кайданків у положенні супротивника лежачи на животі. Після надягання кайданків у положенні лежачи на животі треба виконати такі дії:

- встати зліва від супротивника;
- подати команду «Розведи ноги в сторони! Ширше!»;
- наступити правою ногою на гомілковостопний суглоб або на штанину лівої ноги;
- промацати задню поверхню голови і тулуба, а також ліву ногу;
- перейти на праву сторону (переступати через ноги не рекомендується), наступити лівою ногою на гомілковостопний суглоб (штанину) правої ноги;
- встати справа від супротивника на ліве коліно і праву стопу, лівою рукою захопити за праву руку вище ліктя зсередини, а правою – за ліве плече;
- допомогти супротивнику обернутися на бік і встати на коліна;
- відпустити, встати і скомандувати «Розстав ноги! Прогнися!»;
- підійти до супротивника спереду, прийняти положення випаду, лівою рукою захопити одяг на грудях, правою рукою промацати спереду.

17.4.4. Поверхнева перевірка з напарником, який здійснює контроль правопорушника, зі зброєю в руках

Поверхнева перевірка з напарником, який здійснює контроль правопорушника, зі зброєю в руках дає змогу ретельніше оглянути з меншим ступенем ризику нападу. Огляд слід проводити, використовуючи ті ж прийоми, які описані вище. Озброєний напарник повинен ставати так, щоб той, хто оглядає, не перекривав лінію вогню. При поверхневій перевірці слід виявляти пильність, оскільки супротивник може напасти і погрожуючи своєю зброєю, взяти співробітника в заручники.

18. ДОСТАВЛЕННЯ ПРАВОПОРУШНИКА ДО ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПІДРОЗДІЛУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ. ПОНЯТТЯ, ПРАВОВІ ПІДСТАВИ І ТАКТИКА ДІЙ ОПЕРУПОВНОВАЖЕНОГО ПІД ЧАС ДОСТАВЛЕННЯ

Розкриваючи зміст вказаної теми, доцільно наголосити на особливостях цього заходу, який законодавцем не віднесений до поліцейських заходів, але за здійсненням деяких фізичних елементів межує з ними, належачи до заходів процесуального забезпечення адміністративних правопорушень.

Адміністративне правопорушення може бути підставою для застосування не тільки адміністративних стягнень, а й інших заходів адміністративного примусу, зокрема заходів припинення протиправних дій правопорушника, доставлення його в поліцейське приміщення та притягнення його до відповідальності.

Законодавством про адміністративну відповідальність передбачено такий захід процесуального забезпечення – доставлення порушника (ст. 259 КУпАП), який належить до найчастіше використовуваних заходів у практичній діяльності поліцейських.

Вивчення навчального матеріалу, що розглядається у цьому розділі практичного посібника, дасть змогу оперуповноваженому вдосконалити навички доставлення правопорушника різними способами та засвоєння правових підстав їх здійснення.

18.1. Поняття «доставлення» порушника, правові підстави його здійснення

Доставлення до підрозділу НП особи, яка скоїла правопорушення, має на меті припинення протиправної дії і забезпечення притягнення особи до відповідальності. Оскільки доставлення є обмеженням особистої свободи правопорушника, то необхідно перед тим, як застосувати цей захід, зробити все, щоб безпосередньо на місці ретельно з'ясувати обставини правопорушення і вжити відповідних заходів.

Перед доставленням правопорушників оперуповноважений зобов'язаний роз'яснити, чим зумовлено доставляння їх до підрозділу НП.

Під «доставленням» правопорушника необхідно розуміти примусовий захід (захід забезпечення провадження), що обмежує свободу дій і пересування особи, зачіпає її честь і гідність. При доставленні особи її примушують прямувати (пішки або на транспорті) до органу (підрозділу) поліції, штабу громадського формування з охорони і державного кордону, або інший орган, передбачений ч. 1 ст. 259 КУпАП. У цьому разі факт примусу забезпечується не тільки обмеженням свободи особи і можливими правовими наслідками, а й також і можливістю застосування до правопорушника заходів фізичного впливу. Водночас ігноруються особисті інтереси особи, її наміри та небажання підкоритися вимогам поліцейського або іншої уповноваженої особи, яка примушує правопорушника прямувати до місця призначення органу (підрозділу) поліції з метою складання протоколу про правопорушення в разі неможливості його скласти на місці вчинення правопорушення.

Доставлення правопорушника – це не тільки примусове супроводження певної особи до територіального органу поліції, а й реалізація наданого законодавством права вторгнення в особисту свободу особи в інтересах забезпечення правопорядку.

Порушника може бути доставлено у:

- 1) поліцію;
- 2) підрозділ Військової служби правопорядку в ЗСУ;
- 3) орган Державної прикордонної служби України;
- 4) штаб громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону;
- 5) громадський пункт з охорони громадського порядку.

Цей захід має багато спільних ознак з адміністративним затриманням і zarazом відрізняється від нього.

Спільні ознаки:

- 1) і перший, і другий здійснюється для забезпечення провадження у справі;
- 2) полягають у застосуванні до правопорушника заходів примусу;
- 3) підставами застосування є факт учинення правопорушення;
- 4) застосовуються як винятковий захід, коли скласти протокол про правопорушення на місці його скоєння неможливо.

Розбіжності:

1) правовою основою застосування доставлення є ст. 259 КУпАП, для адміністративного затримання – ст. 261 КУпАП;

2) на відміну від доставлення, що є примусовим доставлянням особи до місця з'ясування, адміністративне затримання застосовується як примусове обмеження свободи дій;

3) у разі утримання особи в спеціальному приміщенні органу поліції час доставляння правопорушника в законодавстві чітко не визначений (у ст. 259 КУпАП зазначається лише, що доставлення правопорушника має бути проведено у найкоротший строк);

4) доставлення, на відміну від адміністративного затримання, здійснюється більш широким колом осіб.

До особливостей цього заходу можна віднести:

По-перше, він застосовується з метою складання протоколу про адміністративне правопорушення в разі неможливості його скласти на місці вчинення правопорушення.

По-друге, застосувати цей захід можна лише до особи, яка вчинила адміністративний проступок.

По-третє, за вчинення визначеної законодавством (ч. 2 ст. 259 КУпАП) категорії проступків порушника може бути доставлено уповноваженою на те особою, і якщо в неї немає документів, що засвідчують особу, і немає свідків, які б могли повідомити необхідні дані про неї.

По-четверте, особами, які уповноважені здійснювати доставлення, є здебільшого поліцейські та працівники громадських формувань з охорони публічної безпеки і порядку; в окремих випадках (ч. 3 ст. 259 КУпАП) – громадські інспектори з охорони природи; громадські мисливські інспектори; громадські інспектори органів рибоохорони та громадські лісові інспектори; працівники державної та відомчої лісової охорони, при вчиненні правопорушень.

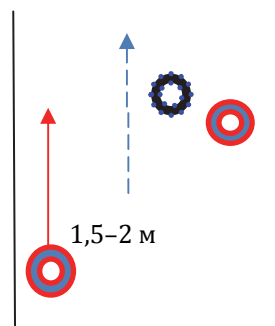
По-п'яте, доставлення порушника має бути проведено в можливо короткий строк і перебування у місці доставлення не може тривати більш як одну годину.

Доставлення правопорушників до органу (підрозділу) поліції здійснюється пішим порядком і на транспорті.

18.2. Тактичні дії оперуповноважених під час «доставлення» правопорушника

18.2.1. Доставлення правопорушника пішим порядком

У пішому порядку доставлення здійснюється переважно двома і більше оперуповноваженими (рис. 626). Передбачити заходи на випадок спроби з боку спільників правопорушника створити умови для втечі або насильницького звільнення останнього. Не допускати, щоб правопорушник викинув чи передав кому-небудь речі, документи, які можуть бути речовими доказами, або отримав від спільників зброю чи інші предмети, що можуть бути використані як знаряддя нападу.

Рис. 626. Типова схема супроводження правопорушника двома оперуповноваженими

У разі доставлення правопорушника пішим порядком двома і більше оперуповноваженими:

– один оперуповноважений повинен йти поруч із правопорушником і вести його;

– інший напарник, який надає допомогу, повинен йти на відстані двох-трьох кроків позаду, спостерігати за діями правопорушника та громадян.

У виняткових випадках може здійснюватися доставлення правопорушника пішим порядком одним оперуповноваженим з обов'язковим надяганням на правопорушника кайданків (рис. 627).

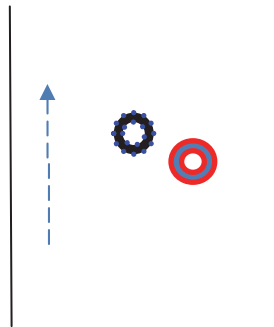

Рис. 627. Типова схема супроводження правопорушника в кайданках одним оперуповноваженим

Водночас оперуповноважений повинен:

- рухатися поруч із правопорушником і здійснювати фізичний контроль;
- не заходити вперед або нагинатися поруч із правопорушником і не допускати появи сторонніх осіб безпосередньо поблизу нього;
- у разі наближення кого-небудь ззаду зупинитися разом із правопорушником, пропустити перехожого вперед;
- під час доставлення підозрюваного пішим порядком однією особою, яка несе службу зі службово-розшуковим собакою, необхідно знаходитись із ним позаду порушника на відстані трьох–чотирьох метрів;
- не допускати, щоб між правопорушником і оперуповноваженим із собакою перебували інші особи. Собака в такому разі тримається на короткому повідку, без намордника.

Доставляючи порушника до територіального органу поліції пішки, оперуповноважені повинні розташовуватись у такому порядку: один з них повинен йти поряд із порушником, а інші – 1,5–2 метри позаду і спостерігати за ним, не заходити наперед нього, не допускати зближення з ним сторонніх осіб.

Піший порядок доставлення порушника до органу (підрозділу) поліції повинен використовуватись в крайньому випадку, оскільки він спричиняє втручання в ситуацію сторонніх осіб і не сприяє дотриманню рекомендацій щодо якнайшвидшої ізоляції порушника з місця події. Тому зазвичай правопорушник повинен доставлятися до поліції транспортними засобами.

18.2.2. Доставляння правопорушника транспортом

Під час транспортування правопорушника:

- під час посадки затриманого в автомобіль вжити застережних заходів, унеможливаючи завдання поліцейському травм;
- перед посадкою в службовий автомобіль провести його поверхневу перевірку, обов'язково одягнути кайданки на правопорушника та візуально оглянути салон автомобіля;
- не допускати з боку правопорушника дій, які могли б спричинити псування матеріальної частини автомобіля або створити умови для нападу на оперуповноваженого;

- стежити, щоб підозрюваний не міг випасти або умисно вистрибнути з машини під час руху;
- у разі посадки правопорушника в автомобіль розмістити його на задньому сидінні ТЗ праворуч та за можливості пристебнути його ременем безпеки, заблокувати двері;
- напарник, який забезпечує прикриття, розміщується на задньому сидінні поруч із затриманим і контролює його дії;
- після виводу доставленого з автомобіля оглянути салон (кузов) з метою виявлення залишених ним предметів, які можуть бути речовими доказами у справі;
- про доставляння підозрюваного транспортом, що не належить підрозділам Національної поліції, зазначити в шляховому листку водія про тривалість і відстань поїздки, вказати час доставлення, своє прізвище, посаду, номери службового посвідчення та службового телефона.

В усіх випадках передавати затриманого черговому територіального підрозділу Національної поліції, доповідати про доставляння письмовим рапортом.

Заборонено використовувати для доставляння підозрюваних у вчиненні злочину громадський транспорт (трамвай, тролейбус, автобус, метро тощо), автомашини спеціального призначення (швидкої допомоги, пожежні, інкасаторські), а також транспорт, що належить дипломатичним і консульським представництвам.

Необхідно зазначити, що доставлення правопорушника є одним із необхідних заходів забезпечення провадження, захід примусу, що найбільше застосовується поліцейськими, який має свої особливості, зокрема тактичні, що відрізняють його від інших заходів забезпечення провадження у справах про правопорушення і поліцейські заходи.

Питання для самопідготовки

1. Які правові підстави доставлення осіб до територіального підрозділу НП?
2. У чому різниця між доставленням особи до підрозділу НП й адміністративним затриманням?
3. За який час має бути здійснене доставлення особи до територіального підрозділу НП?
4. З якого боку має рухатися оперуповноважений у разі доставлення підозрюваного пішим порядком одним працівником поліції?
5. Що недопустимо при супроводженні підозрюваного пішим порядком одним оперуповноваженим?
6. У разі доставлення особи транспортним засобом, що насамперед потрібно зробити?
7. Під час доставлення особи оперуповноваженими до підрозділу НП на якій відстані мають рухатися поліцейські?
8. Який транспорт забороняється використовувати в разі доставлення осіб, підозрюваних у скоєнні злочину?
9. Що потрібно зробити після доставлення особи транспортним засобом до підрозділу НП?

19. ОГЛЯД МІСЦЬ МОЖЛИВОГО ПЕРЕХОВУВАННЯ ПРАВОПОРУШНИКІВ

19.1. Сукупність тактичних дій оперативного працівника кримінальної поліції при огляді приміщень

Тактика дій працівників кримінальної поліції зі затримання злочинців полягає в тому, що поліцейські таких підрозділів можуть успішно виконувати свої функціональні обов'язки й ефективно вирішувати бойові завдання тільки за умови виконання таких вимог:

- дії повинні бути **несподіваними й агресивними** для противника;
- **швидкість** виконання має бути максимальною, але не на шкоду точності й акуратності;

- **несподіваність** дій повинна бути забезпечена відволікаючим маневром.

Кожний поліцейський при вогневому контакті з противником має:

- бути влучним стрільцем і вміти стріляти в динаміці;
- знати та вміти користуватися зброєю і правильно (правомірно) її застосовувати;
- мати відповідну фізичну та психологічну підготовку.

Поняття «влучний стрілець» охоплює властивість оперативного працівника вести швидкісну стрільбу у всій багатоаспектності. Він повинен миттєво й адекватно оцінювати обстановку, здійснювати вибір цілей і вражати їх з першого пострілу, на місці та в русі, в будь-якому положенні, на відкритій місцевості та в умовах обмеженого простору, вдень і вночі, на звук і спалах пострілу, після значних фізичних навантажень і в крайньому стресовому стані.

Вибір цілі залежить від досвіду та рівня підготовки оперативного працівника. Насамперед необхідно вразити того, хто становить найбільшу небезпеку, озброєний автоматичною зброєю, знаходиться зі зброєю найближче, найбільше агресивний. Загалом нейтралізований має бути той, у кого зброя, яка становить небезпеку для оперативного працівника і його колег. Окрім того, той, хто поводить себе неадекватно чи підозріло, доволі агресивний та не виконує вимоги поліцейського.

Рекомендується жорстко чинити з тими, хто на вимогу «Руки в гору» піднімає руки тільки до рівня плечей і не вище. З такої позиції можна вихопити зброю швидше, ніж з будь-якої іншої.

Критерій уміння поводитися зі зброєю – це час її витягування, приведення у готовність і відкриття прицільного вогню.

Психологічний настрій формується за допомогою постійних тренувань в умовах максимально наближених до бойових.

Нерішучий оперативник може в критичній ситуації підвести під удар колегу, отримати поранення або загинути у сутичці.

Психологічна підготовка:

- не існує такої речі, як «хибна тривога»;
- щось цю тривогу спричинило;
- розглядайте кожну тривогу так, ніби ви зіштовхнетеся з підозрюваним;
- не поспішайте;
- викличте підмогу, якщо ви втомилися;
- довіряйте своїм інстинктам;
- будьте відкриті для пропозицій.

Фізична підготовка:

- фізична форма має першочергове значення для оперативного працівника кримінальної поліції;

- перебування в позиції прикриття зі зброєю напоготові протягом тривалого часу може спричинити втому;

- ходьба пригнувшись чи присівши протягом тривалого часу може спричинити втому;

- знайте межі своїх сил і не будьте занадто самовпевнені, щоб просити про допомогу.

Збір оперативної інформації:

- потрібно володіти інформацією про злочинців у своєму районі;
- треба контактувати з підприємцями під час своєї звичайної діяльності та складати в своїй уяві плани приміщень;

– потрібно мати інформацію про типи сигналізації, які використовуються, та місця розташування датчиків;

– треба слухати інших та обмінюватися своєю інформацією з ними;

– потрібно наближатися з боку ймовірних шляхів утечі.

Периметр:

– сформууйте безпечний периметр, спрямовуючи підрозділи, що прибувають;

– зважайте на зони обстрілу, щоб уникнути перехресного вогню;

– двосторонній зв'язок між пошуковою групою та групою утримання периметру – обов'язковий;

– група утримання периметру повинна дотримуватися дисципліни у використанні світлових засобів, щоб не «підсвітити» пошукову групу під час наближення.

Є різні **типи тривоги**, якими не варто нехтувати, а саме: беззвучна, звукова, двері, рух, розбиття скла, маніпуляції, вогонь.

Три кроки:

1. Прибуття.

2. Оцінка.

3. Наближення.

Прибуття:

– прибувайте з боку найбільш імовірного шляху втечі;

– погасіть світло при входженні в зону;

– завершіть зв'язок із диспетчером;

– без вагань просіть про прикриття.

Оцінка:

– Чи бачите Ви відчинені двері або вікна?

– Чи бачите Ви зламані двері або розбиті вікна?

– Чи бачите Ви автомобілі на майданчику для паркування?

– Чи чуєте Ви звукову сигналізацію?

– Чи бачите Ви або чуєте людей у споруді або довкола неї?

Наближення в автомобілі:

– забезпечує певне прикриття;

– може освітити будинок, споруду тощо;

– містить усе ваше спорядження;

– обмежує мобільність;

– обмежує відчуття органів слуху та зору;

– якщо можливо, об'їзд будинку здійснійте за годинниковою стрілкою.

Наближення пішки:

– прикриття обмежене предметами, розташованими в зоні;

– освітлення обмежене тим, що ви маєте при собі;

– ліпша мобільність;

– ви не залежите від рельєфу місцевості, який може бути не придатний для пересування автомобілем;

– забезпечує більше використання відчуттів.

Вхід:

– якщо ви знайшли вхід, повідомте свого керівника (диспетчера);

– дайте чіткі інструкції іншим, що прибувають;

– попросіть диспетчера передати інструкції відповідним оперативним працівникам кримінальної поліції або скерувати допомогу з числа інших служб структурних підрозділів НП;

– повідомляйте про свої наміри перед входом і під час усього пошуку;

- не входьте без іншого офіцера поліції;
- вхід повинен бути останнім варіантом;
- ніколи не входьте, якщо відомо, що підозрюваний озброєний чи забарикадувався;
- вибирайте точки для входу обережно, уникайте вікон і вузьких місць;
- не переслідуйте підозрюваного, який тікає глибше в споруду;
- зупиніться і оцініть свою ситуацію;
- якщо ви змушені продовжувати просування, робіть це повільно та методично.

Пошук:

- не поспішайте;
  - дійте методично, організовано та розважливо;
  - зауважуйте всі вертикальні та горизонтальні кути, коли перевіряєте кімнату по секторах;
  - забезпечуйте перехресне прикриття та обстежуйте приміщення швидкими поглядами, коли необхідно;
  - шукайте і частину особи, і цілу особу;
  - не виказуйте свою присутність;
  - рух, звук, силует, контраст і відблиск – ознаки загрози, які можуть працювати на вас чи проти вас;
  - відпрацьовуйте невідомі ділянки в логічній послідовності;
  - пропускайте невідомі ділянки, якщо необхідно, безпечно і логічно;
  - розміщуйте прикриття на довгих чи пропущених невідомих ділянках, доки ними можна буде зайнятися;
  - бачте те, на, що ви дивитесь;
  - будьте гнучкими та пристосовуйтеся до ситуації;
  - не забувайте піднімати погляд;
  - якщо вам здається, що ви бачили чи чули щось, то ймовірно так і є.
- Один із методів огляду приміщення перед входженням оперативним працівником кримінальної поліції вказаний на рис. 628.

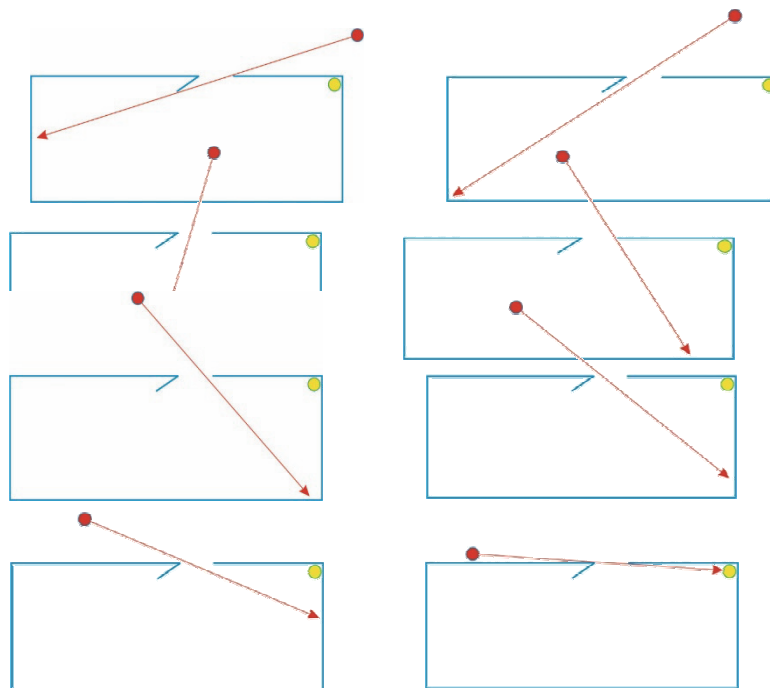

Рис. 628. Методика огляду приміщення перед входженням

Професійна підготовка оперативного працівника кримінальної поліції потребує постійного вдосконалення своїх практичних і тактичних навиків. Для огляду (зачисток) будівель невеликими підрозділами відпрацьовуються такі питання:

1. Сфери застосування.
2. Комунікація в підрозділі.
3. Схеми пересування.
4. Техніки пересування.
5. Зупинка, вихід з контакту.
6. Підхід до будівлі, пересування біля будівель.
7. Блокування злочинця.

Невеликий підрозділ – це група у складі двох-восьми оперативних працівників кримінальної поліції, які виконують спільне завдання.

Сфери застосування невеликих підрозділів:

- виконання оперативних службових завдань;
- прочісування місцевості з метою пошуку підозрюваних, зниклих без вісти, доказів, огляду будівлі, детального обстеження місцевості.

Комунікація в підрозділі.

Комунікація має важливе значення у формуванні тактики роботи невеликого підрозділу.

Типи комунікації:

- вербальна (радіозв'язок, мобільний зв'язок тощо);
- невербальна (жести, тактильна комунікація тощо).

19.2. Пересування. Схеми, техніки, варіанти та способи

Вибір схеми пересування

У разі вибору схеми пересування потрібно звертати увагу на:

- безпеку;
- безпеку радіусу розташування;
- гнучкість;
- пристосування до умов, таких, як ландшафт, погода, умови освітлення тощо;
- відстань між членами підрозділу;
- вогневі можливості;
- зонування відповідальності – визначення місцезнаходження цілі за умовним годинниковим циферблатом;
- перекривання зон.

Основні схеми пересування малих оперативних груп (рис. 629):

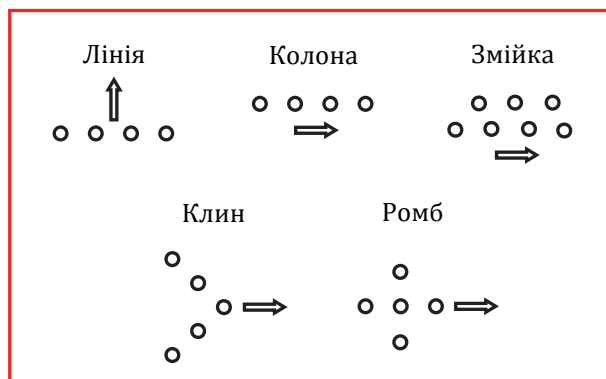

Рис. 629. Схеми пересування

Вибір техніки пересування:

- пересування поодиноці (мінімальна ймовірність контакту зі стрільцем);
- пересування групами (контакт зі стрільцем можливий);
- пересування групами під прикриттям (контакт зі стрільцем очікується).

Вибір варіанта пересування

1. Пересування по черзі:

- перша група просувається вперед, тоді як друга група прикриває її;
- перша група знаходить позицію для здійснення прикриття, після чого друга група починає просуватися вперед – таке чергування повторюється;
- групи переміщуються швидко.

2. Послідовне пересування:

- перша група просувається вперед, тоді як друга група прикриває її;
- перша група знаходить позицію для здійснення прикриття, після чого друга група починає просуватися до позицій першої групи;
- зазвичай відбувається швидше, ніж переміщення по черзі (тривалість між змінами менша).

Ступеневе пересування груп (рис. 630):

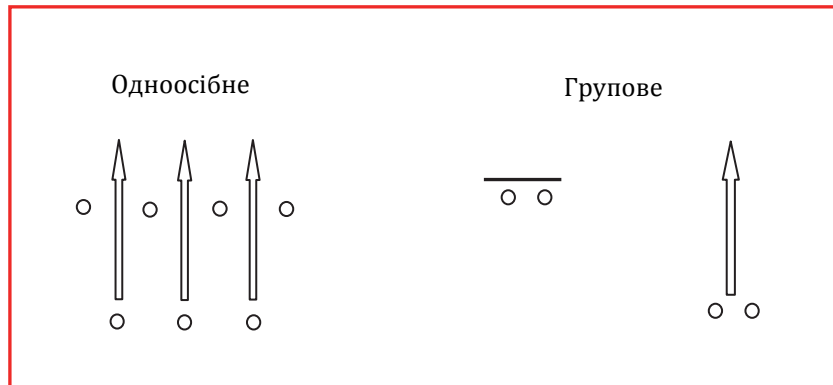

Рис. 630. Ступеневе пересування

Пересування під прикриттям (рис. 631)

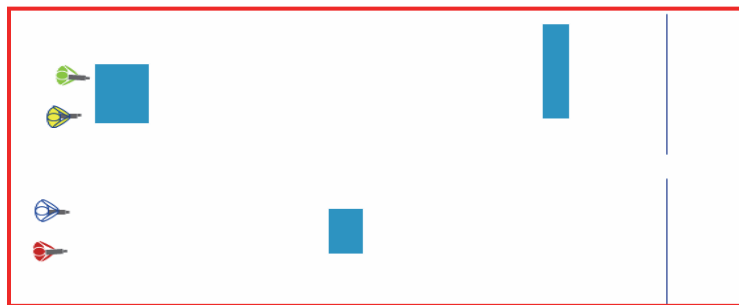

Рис. 631. Пересування під прикриттям

Пересування по черзі – під прикриттям (рис. 632)

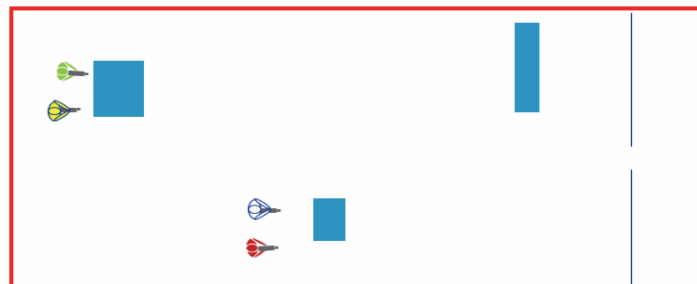

Рис. 632. Пересування по черзі – під прикриттям

Пересування по черзі – під прикриттям (рис. 633(а), 633(б))

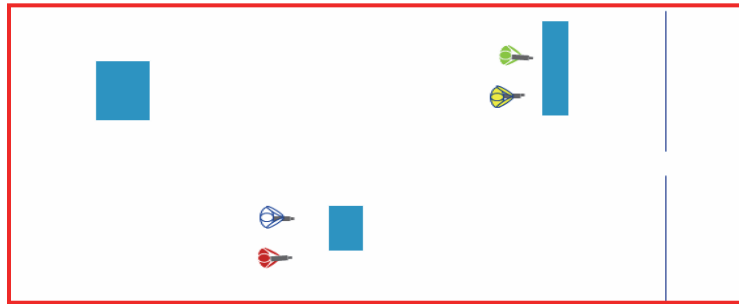

Рис. 633 (а). Пересування по черзі – під прикриттям

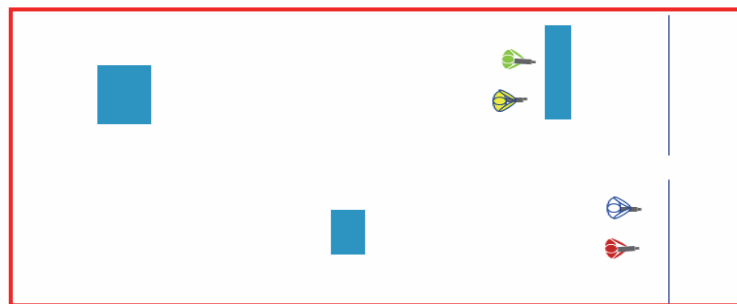

Рис. 633 (б). Пересування по черзі – під прикриттям

Зупинка, вихід з контакту

Незалежно від типу зупинки необхідно завжди гарантувати повну безпеку підрозділу (сектори огляду, прикриття, варіанти відходу).

Вихід з контакту:

- зворотний рух із використанням техніки переміщення по черзі;
- зворотний рух із використанням техніки послідовного переміщення.

Підхід до будівлі, пересування біля будівель

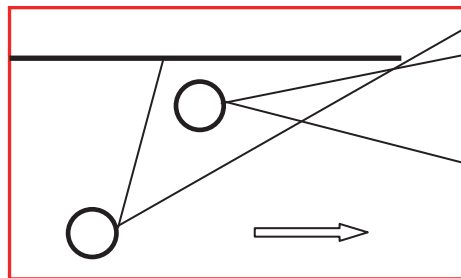

Рис. 634. Пересування біля будівель двома оперативниками

Основні принципи:

- перед рухом оперуповноважені оцінюють обстановку та попереджають керівника про свої дії;
- перший номер рухається біля стіни і дивиться вперед на місце можливого виходу правопорушника;
- другий номер рухається позаду, дещо далі від стіни, сектор огляду – вперед-вгору (див. рис. 634);
- перед вікном пригнутися і пройти нижче підвіконня;
- підвальні вікна необхідно переступати;

- двері оглядаються зліва або справа;
- у разі підвищеної небезпеки двері оглядаються зліва або справа, зверху та/або знизу;
- стукати у двері можна, коли оперативний працівник кримінальної поліції знаходиться зліва від дверей за стіною, вікна оглядаються зліва або справа знизу (одна чверть голови).

19.3. Основні принципи, схеми та правила блокування злочинця

Завданням групи блокування є безпосереднє оточення (блокування) укриття, запобігання спроб злочинців до втечі, їх затримання під час прориву оточення.

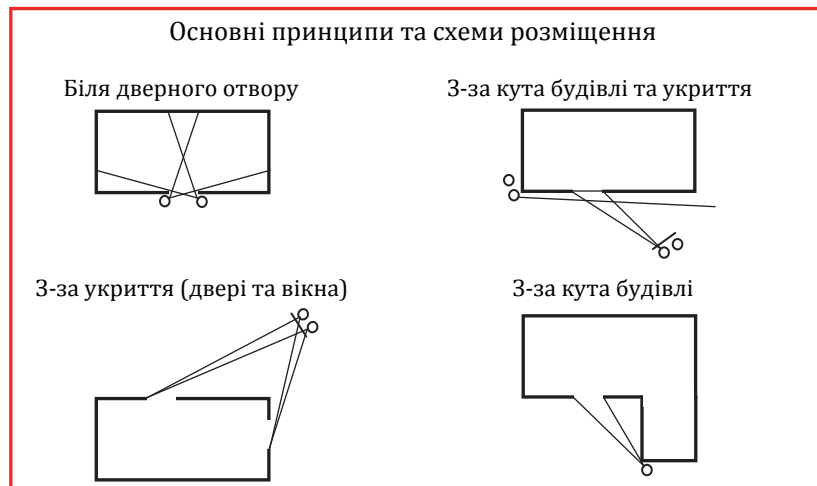

Рис. 635. Блокування будівлі, приміщення

Заборонено:

- знаходитися навпроти дверей;
- знаходитися двом або більше поліцейським на одній лінії відкриття вогню;
- демаскувати себе.

Блокування вулиці, площі:

Застосовується блокування через шикування ланцюга:

- зрідка – інтервал між оперативними працівниками більше двох метрів;
- нормально – інтервал один-два метри;
- посилено – інтервал менше метра.

Блокування автомобіля

Основні способи блокування:

- автомобілем(и);
- з використанням спецзасобів (Їжак, Гарпун, Діана).

19.4. Сукупність тактичних дій при внутрішньому огляді будівлі

Пригадаємо сім тактичних принципів, які знадобляться нам у разі внутрішнього огляду будівлі:

1. Мислити як переможець:

- ніколи не здавайтеся;
- ви можете перемогти у кожному конфлікті;
- використовуйте обладнання та зброю впевнено, з найбільшою зручністю для себе;
- думайте за моделлю «Якщо – тоді» (попереднє планування з можливим розвитком ситуації);

- уникайте самовпевненості.

2. Прикриття, укриття, захист.

Прикриття (щит): будь-який предмет, яким можна прикритися, захиститися від загрози.

Укриття: конструкція або її елементи, предмети, які дають поліцейському можливість сховатися від загрози.

Захист: засоби та заходи, які забезпечують вашу безпеку, навіть від кулі.

3. Співвідношення «час : відстань».

Що більша відстань від правопорушника, то більше часу є у поліцейських для реагування на ситуацію.

4. Правило «1+1».

Якщо поліцейський помітив одну загрозу, він повинен очікувати наступну.

Якщо поліцейський знаходить одну одиницю зброї, він повинен шукати ще.

5. Сигнали небезпеки, загрози.

Ознаки, які демонструє особа. Ознаки, які виявляє суб'єкт. До них належать: сказане, як саме сказано, рухи, знервованість, занепокоєння.

6. Деескалація – розрядка конфліктної ситуації.

Поліцейський може розрядити ситуацію, використавши лише вербальні засоби (шляхом переговорів).

Потужна демонстрація сили іноді може розрядити ситуацію, якщо спроба зробити це вербальними засобами виявилася невдалою.

7. Усні команди:

- майте свідків вашого спілкування з правопорушником;
- забезпечте відстань між свідками та правопорушником;
- постійно говоріть упродовж усього інциденту;
- говоріть впевнено, авторитетно, по суті та професійно.

Складові готовності до внутрішнього огляду:

- психологічна готовність;
- фізична готовність;
- готовність спорядження;
- аналітична інформація щодо місця події;
- безпечний периметр.

19.5. Тактика входження в будівлю

Вхід у будівлю (приміщення):

- якщо ви знайшли вхід, повідомте свого керівника (диспетчера);
- дайте чіткі інструкції іншим, що прибувають;
- попросіть диспетчера передати інструкції відповідним оперативним працівникам кримінальної поліції або скерувати допомогу з числа інших служб структурних підрозділів Національної поліції;
- повідомляйте про свої наміри перед входом і під час усього пошуку;
- не входьте без іншого офіцера поліції;
- вхід повинен бути останнім варіантом;
- ніколи не входьте, якщо відомо, що підозрюваний озброєний чи забарикадувався;
- вибирайте точки для входу обережно, уникайте вікон і вузьких місць;
- не переслідуйте підозрюваного, який тікає глибше в споруду;
- зупиніться і оцініть свою ситуацію;
- якщо ви змушені продовжувати просування, робіть це повільно і методично;
- під час використання ліфту завжди піднімайтеся на один-два поверхи вище поверху, на який здійснено виклик.

19.6. Огляд будівлі

Під час огляду будівлі потрібно дотримуватися таких правил:

- не поспішайте;
- не виказуйте свою присутність;
- дійте методично, організовано та розважливо;
- забезпечуйте перехресне прикриття та обстежуйте приміщення швидкими поглядами, коли необхідно;
  - зауважуйте всі вертикальні та горизонтальні кути, коли перевіряєте кімнату по секторах;
  - рух, звук, силует, контраст і відблиск – ознаки загрози, які можуть працювати на вас чи проти вас;
  - відпрацьовуйте невідомі ділянки в логічній послідовності;
  - розміщуйте прикриття на довгих чи пропущених невідомих ділянках, доки ними можна буде зайнятися;
  - усвідомлюйте, що ви бачите;
  - будьте гнучкими та пристосовуйтеся до ситуації;
  - не забувайте піднімати погляд;
  - довіряйте власним інстинктам – якщо вам здається, що ви бачили чи чули щось, то ймовірно так і є.

Тактичні поради.

Поводження зі зброєю:

- тримайте свою зброю міцно у руці, палець необхідно тримати на спусковій скобі;
- правило «Три ока» – ваша зброя повинна бути спрямована в напрямку, куди дивляться ваші очі;
  - тримайте зброю поруч із тілом;
  - не подавайте сигнали своєю зброєю;
  - не використовуйте свою зброю як важіль чи блок.

Використання світла:

- якщо це можливо, увімкніть світло в усій споруді;
- спрямовуйте світло перед пошуковою групою;
- гасіть світло, якщо це необхідно;
- уникайте підсвічування чи освітлення силуетів інших;
- навчіться стежити за своєю тінню, вас можуть підсвітити інші.

Зв'язок:

- підтримуйте зв'язок із пошуковою групою;
- підтримуйте зв'язок з групою блокування, розташованими по периметру;
- підтримуйте зв'язок зі старшим (начальником відділу);
- підтримуйте зв'язок з оперативним черговим;
- давайте правопорушникам чіткі стислі команди.

Впритул притискатися до укриття потрібно лише у випадках, коли правопорушник:

- буде стріляти зверху;
- коли вогонь ведеться декількома супротивниками з різних боків.

Ризик постраждати від рикошету менший, ніж ризик прямого попадання.

Комунікація:

- вербальна;
- невербальна.

Приклади типових усних команд.

«Чисто» – в кімнаті немає супротивника.

«Чисто вперед» – сигнал черговій парі поліцейських про те, що вони можуть висуватися до входу в наступну кімнату.

«Праворуч», «ліворуч», «зверху», «знизу», «з тилу» – сигнал партнеру про те, звідки йому загрожує небезпека.

«Затримка» або «Аварія» – оперативний працівник кримінальної поліції повідомляє напарнику про відмову своєї зброї, напарник негайно переносить вогонь у його сектор або контролює його.

«Тримаю» – відповідь на сигнал напарника.

«Контроль» – поліцейський повідомляє напарнику про готовність зброї і контроль свого сектору.

«Прикрий» – звернення до напарника.

«Прикриваю» – відповідь на сигнал напарника.

«Рухаюсь» – попередження напарнику про свій рух уперед.

Заклики та паролі:

1. «Удар по своїх».

2. «Вперед».

3. «Стоп».

Хибні тривоги:

- не має такого, як хибна тривога;
- це не «марнування» вашого часу;
- кожна відпрацьована тривога, коли всередині нікого не виявлено, це ще одна нагода для тренування;

- використовуйте кожну нагоду для тренування;

- критикуйте себе і вчіться на своєму досвіді.

Реагування на тривогу й огляд будівель – небезпечне завдання. Кожен оперативний працівник кримінальної поліції має бути підготовлений і повинен підтримувати свою психічну та фізичну форму і навички на найвищому рівні для найкращого результату всіх операцій, які передбачають входження у приміщення.

19.7. Відпрацювання кутів і дверних проїомів

1. Ніколи не стійте біля кута або дверей, впритул до стіни, оскільки обмежуєте себе в маневрі та в застосуванні зброї.

2. Намагайтеся знаходитися від кута і від стіни так, щоб бачити більшу частину сектору, зброя в готовності до застосування.

3. Роблячи поступальні рухи вправо-вліво, ви здатні побачити більшу частину сектору. Злочинець, навіть якщо він перебуває за стіною та помітив вас і встиг відкрити вогонь, не може гарантувати влучність. У цьому разі ви маєте такі переваги (на відміну від знаходження біля стіни, поряд із кутом), як: готові до застосування зброї негайно, можете кваліфікувати ціль, встигаєте прийняти рішення на відкриття вогню, володієте маневром у приміщенні. В разі огляду секторів вас видно на 20%.

4. Намагайтеся приймати положення для стрільби так, щоб знаходитися до злочинця боком, а не грудьми; лікті притиснуті та закривають життєво важливі органи.

5. У жодному разі не вискакуйте з-за кута, сподіваючись на швидкість і несподіваність. У такій ситуації, якщо там буде злочинець, це не допоможе, оскільки, неправильно оцінивши ситуацію і неправильно «зачистивши» кут, ви програли, не давши собі жодного шансу. Ви не встигаєте кваліфікувати ціль (терорист, дитина, літня людина, жінка, які можуть бути звичайними громадянами, а можуть і злочинцями; лежить чи стоїть, має або ні засоби індивідуального захисту тощо).

19.8. Способи пересування та входження в приміщення

Один зі способів пересування довгими і вузькими коридорами двома оперативниками – «спина до спини» (рис. 636). Уявіть, що ви дві стрілки механічного годинника, які рухаються навколо циферблата, так працівники поліції можуть

контролювати простір на 360° периферійним зором, прикриваючи один одного, й оглядати небезпечні кути та зони.

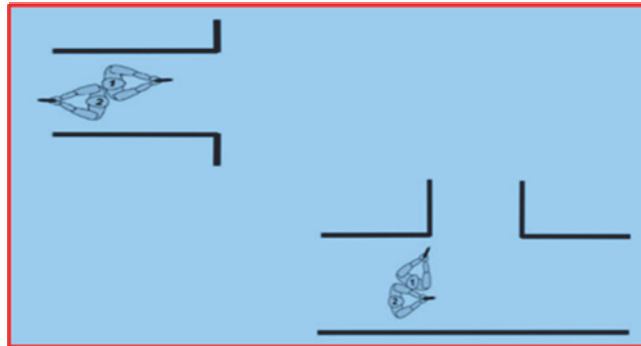

Рис. 636. Спосіб «Спина до спини»

Є декілька способів входу в приміщення через двері: «хрест-навхрест»; «гак»; «кут».

Спосіб «хрест-навхрест».

Цей спосіб застосовується у тому разі, якщо ширина дверей немає значення, оскільки поліцейські входять один за одним. Цей спосіб застосовують майже всі спеціальні підрозділи, які виконують бойові завдання зі захоплення озброєних злочинців (рис. 637).

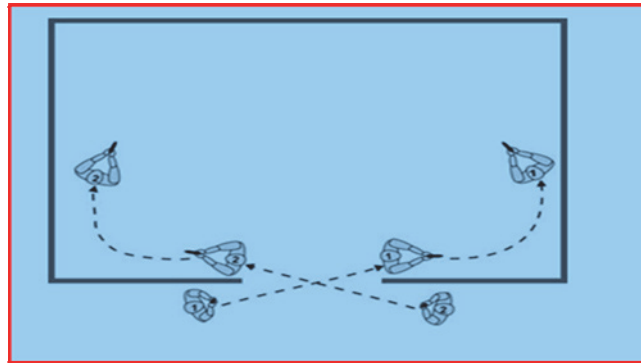

Рис. 637. Спосіб «Хрест-навхрест»

Цей спосіб застосовується у тому разі, якщо оперативні працівники кримінальної поліції озброєні короткоствольною зброєю і дозволяє ширина дверей.

Недолік цього способу полягає в тому, що увійти до приміщення можна тільки через доволі широкі двері, оскільки у вузькі двері двоє поліцейських одночасно увійти не зможуть. Водночас увійти можна послідовно, один за одним, що при певному напрацюванні може бути ефективним (рис. 638).

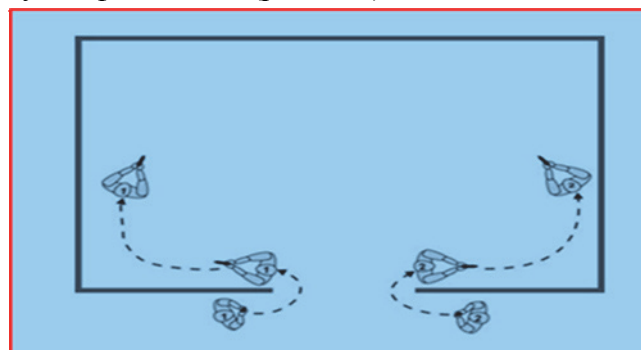

Рис. 638. Вхід у приміщення способом «гак»

Цей спосіб використовується, коли двері розміщуються біля одного з кутів приміщення і поліцейським доводиться розпочинати рух із протилежної від стіни сторони дверей, але можливий до застосування і в інших ситуаціях. У разі виконання цього прийому можливі два варіанти (рис. 639):

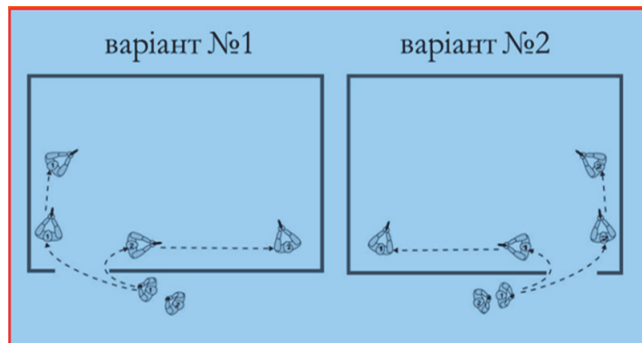

Рис. 639. Варіанти можливих способів входження в приміщення
Способи пересування у приміщеннях (рис. 640)

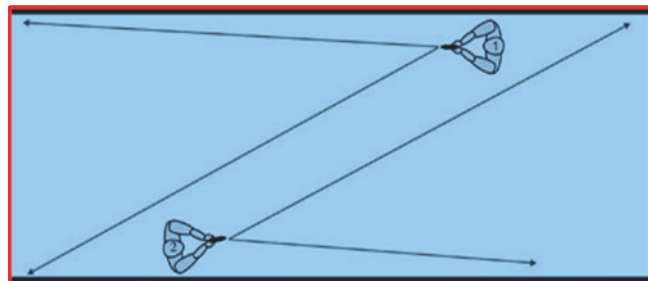

Рис. 640

19.9. Пересування коридорами

Зазвичай рух здійснюється вздовж стін у готовності до ведення вогню. Спостереження здійснюється «прямо» і «хрест-навхрест» (рис. 641).

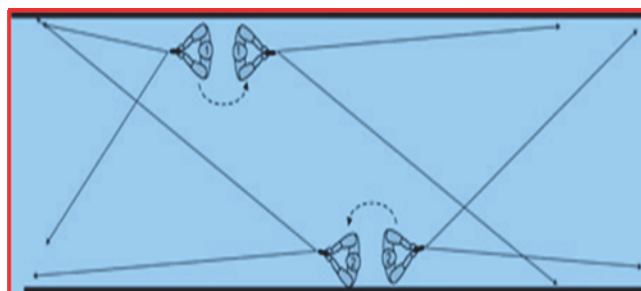

Рис. 641

Способи пересування коридорами (рис. 642)

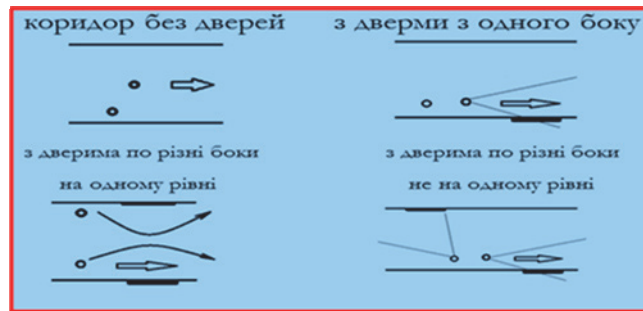

Рис. 642

Пересування Т-подібним коридором (рис. 643)

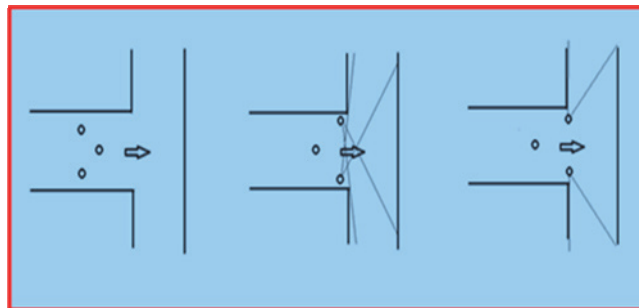

Рис. 643

Пересування та проходження Х-подібним коридором (рис. 644)

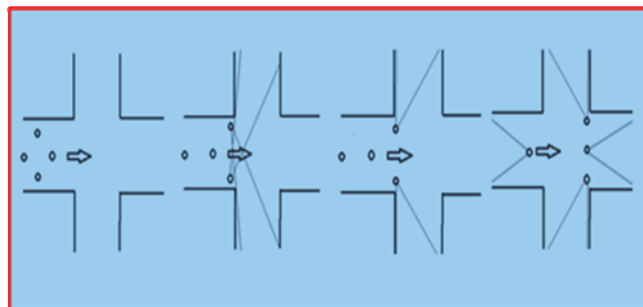

Рис. 644

Поворот у Х-подібному коридорі (рис. 645)

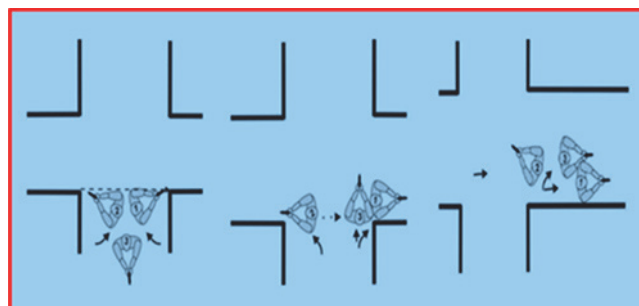

Рис. 645

19.10. Пересування міжповерховими сходами

Для сходів характерна одночасна наявність декількох небезпечних зон. Переконавшись у безпеці першого прольоту, починайте зачищати ділянки, розташовані вище, просуваючись обличчям уперед (рис. 646).

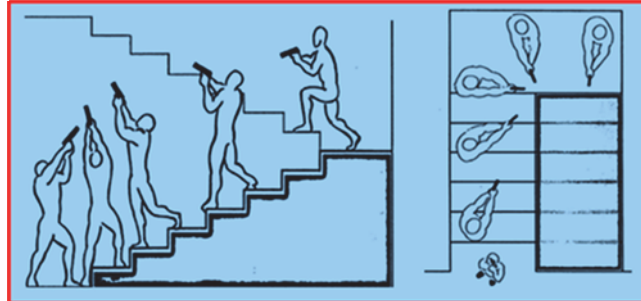

Рис. 646. Пересування по сходах зі зброєю в руках

Основні принципи:

- усі рухи виконуються за командою;
  - перший поліцейський (П1) фіксує міжсходовий простір;
  - другий поліцейський (П2) пересувається якнайближче до стіни, утримуючи сектор вірогідного розташування правопорушника;
  - поліцейський, який піднімається вгору (рухається вниз), розташовується в безпечному місці на міжповерховому майданчику і чекає на напарника;
  - П1 під час пересування доцільно періодично присідати і проводити огляд з нижнього рівня;
  - П2 рухається ближче до перил сходів, постійно фіксує міжсходовий простір;
  - після того, як П2 доходить до міжповерхового майданчика і фіксує міжсходовий простір, починає рухатися П1, спочатку до наступного кутка, а потім на наступний поверх, таким алгоритмом необхідно рухатися до головної точки;
  - заборонено двом поліцейським перебувати на одній лінії вогню.
- Пересування по міжповерхових сходах (група в складі двох поліцейських).

19.11. Спосіб огляду приміщення

Під час огляду приміщення (див. рис. 647):

- категорично заборонено виходити (вибігати) на середину кімнати;
- всі дії виконуються за командою старшого;
- постійний контроль за неперевереною частиною приміщення;
- огляд проводиться з двох напрямків, уздовж стін;
- не знаходитися на одній лінії вогню з напарниками та дотримуватися заходів особистої безпеки;
- попередньо встановлюється остаточна точка перевірки;
- у разі виявлення злочинця, зайняти безпечну позицію та змусити злочинця вийти на визначене йому місце.

У разі виявлення осіб (злочинців) у кімнаті подають команди голосом:

- «Стояти!»;
- «Кинути зброю! (якщо вона є)»;
- «Руки вгору!»;
- «Повернутися кругом!», «Спиною до мене!»;
- «Встати на коліна/лягти!» і далі перехід до надягання кайданків.

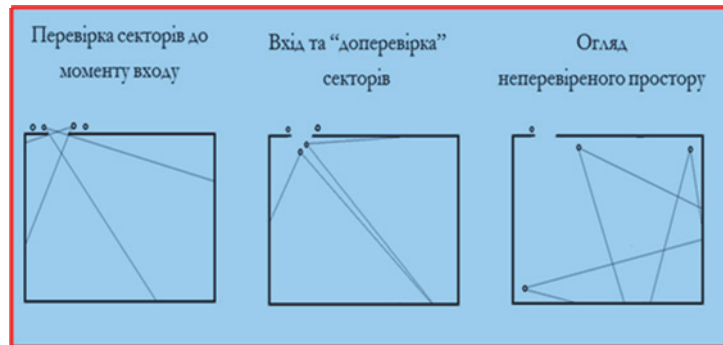

Рис. 647. Огляд приміщень

Огляд горищ і підвальних приміщень вимагає від працівників кримінальної поліції особливої пильності та має свої особливості:

- труднощі у непомітному для злочинця проникненні у ці приміщення;
- необхідність діяти у незнайомій обстановці, в обмеженому просторі, за поганої видимості або в темряві.

Для цього необхідно забезпечити співробітників освітлювальними і пошуковими приладами, тактичними дзеркалами, службовою собакою і спецзасобами.

З огляду на відсутність у вказаних приміщеннях сторонніх громадян, відповідно створюються сприятливі умови для застосування спеціальних засобів, використання службової собаки. Заразом вхід на горище і в підвал пов'язаний із найбільшим ризиком для життя поліцейських, тому входити у ці приміщення необхідно дуже обережно і миттєво, передусім, якщо злочинець почав стріляти по громадянах, підпалив будинок тощо.

Цілком здійснивши блокування горища або підвалу, і впевнившись у безпеці оточення, а також звільнивши приміщення від сторонніх громадян, необхідно вголос або, застосовуючи гучномовець, запропонувати злочинцю здатися.

У разі відмови злочинця здатися, враховуючи реальну обстановку і погодні умови, працівники кримінальної поліції застосовують спеціальні засоби дратівливої та сльозогінної дії, використовують службових собак. Треба враховувати, що службові собаки, які пройшли спеціальний курс тренування, впевнено працюють у загазованих приміщеннях. Собаку доцільно пускати попереду групи захоплення без повідка.

Співробітники, які забезпечують прикриття групи захоплення, вживають відволікаючі маневри, щоб відвернути увагу злочинців (раптовий шум, крики тощо).

Під час входу в темні приміщення потрібно пам'ятати, що здатність ока пристосуватися (адаптація) до темряви і яскравого світла відбувається не одразу, а протягом певного часу.

Вхід на горище і в підвал часто пов'язаний із ризиком для життя працівників поліції, тому проникати до них потрібно дуже обережно і швидко. Вивчати обстановку в зазначених приміщеннях необхідно сидячи, лежачи, із-за укриття тощо.

У разі проникнення в темний підвал чи на горище, променем світла оглядається місце справа і зліва від входу, потім промінь спрямовується в глибину приміщення, а освітлені раніше місця швидко займають співробітники, які будуть оглядати приміщення. Поліцейський із ліхтарем вимикає його на короткий проміжок часу і переміщується в бік від просвіту дверей.

У будь-якому разі джерело світла потрібно тримати в руці, відведеній вбік і трохи вперед, щоб не освітлювати себе.

Необхідно також враховувати особливості слухового сприймання. Щоб почути слабкі звуки, необхідно одну-дві хвилини перед початком руху постояти нерухомо.

Ліпше і правильніше сприймати звуки справа і зліва, а гірше – ті, які йдуть спереду та ззаду. В таких умовах у разі переміщення рекомендується робити короткі зупинки і повороти головою вправо чи вліво, намагаючись визначити істинний напрямок звуку. Якщо не чути кроків злочинця, можливо він затаївся. Не потрібно кидатися по приміщенню в пошуках злочинця. Основний принцип руху поліцейських – всі перешкоди за можливості необхідно обходити справа. Якщо пістолет знаходиться в правій руці, то поліцейський буде мати перевагу, стріляючи в лівий бік. Злочинець у такому разі вимушений стріляти вправо, відкриваючи корпус. Кути і повороти необхідно обходити якомога далі від них. У випадку, коли обставини примушують обійти їх з лівого боку, пістолет перекладається в ліву руку.

Питання для самопідготовки

1. Які ви знаєте методи і способи підходу до об'єкта?
2. Які ви знаєте методи, способи та техніку пересування при підході до об'єктів?
3. Як здійснюється зовнішній огляд об'єкта?
4. Як здійснюється внутрішній огляд об'єкта?
5. На які деталі потрібно зауважувати при зовнішньому огляді будівлі?
6. На які деталі необхідно зауважувати при внутрішньому огляді будівлі?
7. Як здійснюються методи та способи техніки пересування в складі малих оперативних груп у середині будівлі?
8. Як здійснюється техніка ступеневого пересування в складі малих груп?
9. Як здійснюються способи блокування?
10. Як проводиться огляд приміщень?
11. Якою має бути тактика входження у приміщення?
12. Які є способи входження у будівлю?
13. Як здійснюється огляд темних приміщень?
14. Як мають пересуватися поліцейські сходами?

20. ПЕРЕСЛІДУВАННЯ ПРАВОПОРУШНИКА «ПО ГАРЯЧИХ СЛІДАХ»

20.1. Поняття переслідування «по гарячих слідах»

У практичній повсякденній діяльності працівників підрозділів кримінальної поліції доволі часто бувають такі випадки, коли потрібно затримувати правопорушника «по гарячих слідах», оскільки вони першими опиняються на місці події. Можливість розслідування злочину «по гарячих слідах» у кожному конкретному випадку зазвичай обумовлюється особливостями первинних ситуацій, що виникли до моменту виявлення скоєного правопорушення і одразу після виявлення та правильної оцінки їх інформаційної основи (як сприятливі для розслідування «по гарячих слідах»).

Поліцейські повинні вміти об'єктивно оцінити обстановку, що виникла, й оперативно прийняти рішення щодо подальших своїх дій. Від їх рішення може залежати й результат припинення протиправної дії, затримання правопорушника, а надалі й розслідування певної події. Одним із таких рішень може бути переслідування правопорушника «по гарячих слідах».

Поняття «гарячі сліди» характеризує принаймні дві обставини:

– час, що минув із моменту утворення слідів до моменту їх виявлення з метою розкриття злочину;

– відрізок часу, протягом якого можна найефективніше використати «гарячі сліди» в розслідуванні.

За змістом поняття «гарячі сліди» охоплює матеріальні й ідеальні відображення, що містяться в матеріальних джерелах (речах) й у свідомості (пам'яті) людей. У першому випадку – це сліди-відображення, сліди-предмети й сліди-речовини (засоби вчинення злочину, сліди рук, ніг, знарядь зламу, мікросліди, сліди запаху). У другому – уявні образи, збережені в пам'яті обвинуваченого, потерпілого й свідка-очевидця.

Зміст діяльності з розкриття злочинів охоплює такі відмінні елементи:

- невідкладне провадження слідчих дій і оперативно-розшукових заходів;
- широке використання в цій діяльності інформації, що отримується на місці події від людей і речей;
- концентрування і координування сил і засобів для швидкого розкриття злочинів «по гарячих слідах»;
- широке використання сил і засобів підрозділів поліції;
- централізація управління силами і засобами в одних руках;
- широке використання допомоги державних установ, організацій і громадськості.

Розслідування злочину «по гарячих слідах» починається одразу після того, як стає відомо про його вчинення. Відповідні заходи вживаються негайно, до провадження невідкладних слідчих дій і мають непроцесуальний оперативно-розшуковий характер.

Вони звичайно охоплюють:

- припинення дій злочинця, якщо вони тривають;
- фізичне затримання злочинця на місці злочину (із речовими доказами);
- вжиття заходів із ліквідації тяжких наслідків, пов'язаних зі спричиненням шкоди життю людини або знищенням майна;
- збереження джерел інформації про подію злочину.

Суб'єктами цієї діяльності є звичайно особи, які перебувають на місці події або поблизу неї за службовим обов'язком або випадково, наприклад, оперативні працівники, дільничні офіцери поліції, особи зі складу патрульної поліції, контрольно-пропускних пунктів, представники підприємств, установ, члени добровільних муніципальних дружин й інших громадських організацій, а також громадяни, які відповідно до ст. 65 Конституції України зобов'язані «всіляко сприяти забезпеченню публічної безпеки та порядку».

Про вчинення того чи іншого правопорушення або злочину працівник оперативного підрозділу може дізнатись так:

- йому про цю подію повідомляють громадяни;
- він безпосередньо його виявив.

Як зазначено у ч. 2 ст. 18 ЗУ «Про Національну поліцію», поліцейський на всій території України незалежно від посади, яку він обіймає, місцезнаходження і часу доби в разі звернення до нього будь-якої особи зі заявою чи повідомленням про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, або в разі безпосереднього виявлення таких подій зобов'язаний вжити необхідних заходів із метою рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, і повідомити про це найближчий орган поліції. Також у п. 5 ч. 1 ст. 23 цього ж закону зазначається, що поліцейський відповідно до покладених на нього повноважень здійснює своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події. Отже, відповідно до обов'язків та повноважень, покладених на поліцейського ЗУ «Про Національну поліцію», він зобов'язаний почати переслідування правопорушника з подальшим припиненням протиправних дій останнього та його затримання.

Окрім того, працівник поліції може потрапити в такі ситуації, що пов'язані з виявленням злочину або правопорушення:

– протиправні дії тільки розпочинаються і не набули чіткого вияву (в цьому разі працівник поліції вживає превентивні поліцейські заходи для попередження протиправних дій);

– протиправні дії розпочалися (в цьому разі поліцейський має обрати континуум сили відповідний до ситуація, що виникла, та вжити заходи щодо припинення протиправних дій і затримання правопорушника);

– протиправні дії закінчилися, але порушник ще перебуває на місці події чи недалеко від нього (в цьому разі працівник Національної поліції повинен вжити заходів щодо надання допомоги потерпілому і затримання правопорушника);

– протиправні дії закінчились і правопорушника на місці події немає (в цьому разі поліцейський вживає заходів щодо надання допомоги потерпілому і залежно від обставин вирішує питання про доцільність переслідування «по гарячих слідах»).

В усіх цих ситуаціях може статися так, що правопорушник не підкориться законній вимозі працівника поліції, а втече з місця події.

У цьому контексті може виникнути питання, що робити поліцейському, коли він один і водночас на місці події є потерпілий, який потребує допомоги, та правопорушник, який втікає.

Оскільки в ч. 1 ст. 3 Конституції України йдеться, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, то поліцейський, який опинився у зазначеній ситуації і не має змоги задіяти для допомоги громадян, повинен залишитися на місці події і вжити заходів щодо надання допомоги потерпілому і лише після цього переслідувати правопорушника.

Прийнявши рішення про переслідування правопорушника, поліцейський в обов'язковому порядку повинен повідомити про це оперативного чергового і постійно підтримувати із ним зв'язок. Це дасть змогу черговому скоординувати роботу нарядів патрульної поліції для затримання правопорушника та в найкоротший строк надіслати допомогу.

На практиці є такі способи переслідування «по гарячих слідах»:

1. *Безпосередній* (правопорушник є в полі зору поліцейського і видно, куди він утікає).

2. *За напрямком* (потерпілий чи свідки вказують напрямок втечі правопорушника чи обставини свідчать про те, що правопорушник міг утекти тільки у визначеному напрямку).

3. *За слідами* (на місці події залишилися сліди, які вказують, куди зник правопорушник).

4. *За прикметами* (поліцейський має опис правопорушника та шляхом опитування перехожих встановлює його місцезнаходження).

Залежно від обставин під час переслідування можуть використовуватися або один із цих способів, або комбінація із двох-трьох способів.

Тому, коли правопорушнику вдалось утекти з місця події до прибуття працівника поліції, у потерпілих і свідків необхідно з'ясувати:

- 1) кількість і прикмети злочинців;
- 2) напрямок, у якому вони зникли;
- 3) час із моменту скоєння злочину чи правопорушення.

Це дасть змогу поліцейському ефективніше вести переслідування «по гарячих слідах» і наперед змодельовати ситуації, в яких він може опинитися у процесі переслідування.

Під час переслідування потрібно враховувати:

Об'єктивні обставини:

- 1) особливості території (наявність прохідних дворів, глухих кутів, зупинок транспорту, місць можливого укриття);
- 2) час доби та кліматичні умови;
- 3) кількість злочинців, їх тактика (можливість сховатися у певному місці, дії в групі чи кожен окремо);
- 4) наявність зброї чи спецзасобів.

Суб'єктивні обставини:

- 1) знання відповідної території працівником поліції;
- 2) сприйняття обстановки;
- 3) наявність професійних і тактико-спеціальних умінь та навиків, фізична і психологічна підготовленість.

Працівнику поліції під час переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, необхідно пам'ятати, що він має право затримувати таких осіб за наявності підстав:

- цю особу застали на місці скоєння злочину чи безпосередньо після його вчинення;
- коли очевидці, зокрема й потерпілі, вкажуть на цю особу, що саме вона вчинила злочин;
- на підозрюваному або його одязі будуть виявлені явні сліди злочину.

20.2. Тактичні прийоми переслідування «по гарячих слідах»

та заходи особистої безпеки, яких повинен дотримуватися поліцейський

На практиці є такі загальні тактичні прийоми переслідування:

Засідка (застосовується в місці можливої появи особи, яка переслідується).

Блокування (застосовується під час переслідування особи, яка заховалася у приміщенні, а також для направлення руху її в потрібному напрямку).

Раптовий підхід

Вказані прийоми можуть бути застосовані і самостійно, і в комплексі залежно від конкретних обставин та їх вибір залежить від кількості осіб, яких переслідують, а також місця затримання чи інших обставин.

Переслідування необхідно вести рішуче, не забуваючи в такому разі про заходи особистої безпеки на випадок озброєного або фізичного опору з боку особи, яка переслідується, чи її спільників. Якщо правопорушники зникли з місця події, то успіх переслідування залежить від знання місцевості, де проводиться затримання, та часу, який минув із моменту їх втечі.

Під час переслідування треба бути уважним і стежити за можливими діями особи, яка втікає, оскільки вона може викинути зняряддя злочину (вогнепальну чи холодну зброю, кастет тощо), речі, здобуті злочинним шляхом, або інші предмети чи речі, що стосуються справи.

У разі переслідування на транспортному засобі потрібно виявити особливу обережність, тому що в умовах інтенсивного руху факт переслідування може спричинити аварійну обстановку і потягнути важкі наслідки.

Для забезпечення раптовості поліцейським пропонується непомітно підійти до затриманого, перекрити найбільш вірогідні шляхи відходу і, вибравши момент, коли він найменш приготовлений до опору, подати команду «Стій, руки вгору». Після цього треба вжити заходів для запобігання можливого опору (надягнути кайданки), а потім перевірити документи, оголосити про затримання та провести поверхневу перевірку. У випадку виявлення у правопорушника заборонених речей, наприклад: предметів, схожих на зброю, різні порошки і предмети, які можуть бути використані для вчинення опору або самогубства тощо, поліцейський повинен вилучити їх у законному порядку.

Необхідно відібрати також курильний та нюхальний тютюн і сигари, оскільки затримані можуть їх використати проти поліцейських, кидаючи тютюном в очі, а потім спробувати втекти.

Під час переслідування і затримання в жилих приміщеннях, а також приміщеннях підприємств, установ і організацій працівникам поліції необхідно вжити заходів безпеки і не дати злочинцю зникнути. З цією метою частина поліцейських залишається на вулиці та наглядає за будівлею, перекриваючи шлях до втечі, а інші заходять у приміщення. У кімнату потрібно заходити без стуку, біля дверей кімнати, де перебуває особа, яку необхідно затримати, не потрібно затримуватися. Корпус тіла працівника поліції повинен бути за стіною, яка вбереже його від поранення у разі застосування затримуваним вогнепальної зброї.

Для затримання злочинців, які чинять опір, поліцейські, згідно з положеннями ЗУ «Про Національну поліцію» (ст.ст. 42–46), мають право застосовувати поліцейські заходи примусу, а саме: фізичний вплив (сила), застосування спеціальних засобів, а в крайніх випадках – вогнепальну зброю.

Поліцейські, які беруть участь у затриманні, повинні завжди пам'ятати, що деякі особи, зокрема ті, які вчинили тяжкі й особливо тяжкі злочини, у разі затримання деколи намагаються скоїти суїцид (застосовують отруту, стріляються, викидаються з вікон тощо). Інколи для цього, а також для вчинення опору вони заздалегідь готують отруту, зброю тощо.

Рекомендації працівнику кримінальної поліції щодо дотримання заходів особистої безпеки і тактика переслідування «по гарячих слідах»:

1) під час переслідування та наближення потрібно мати на увазі, що особи, які переслідуються, можуть мати біля себе вогнепальну чи холодну зброю та застосувати її, тому працівнику поліції необхідно посилити пильність і змодельовати ситуації, що можуть виникнути;

2) вогнепальну зброю потрібно оголювати та застосовувати тільки в крайніх випадках із дотриманням вимог ЗУ «Про Національну поліцію»;

3) під час переслідування потрібно бути уважним і стежити за діями правопорушника, який може дорогою викинути зброя злочину чи речі, що стосуються події;

4) за необхідності переслідувати декількох правопорушників працівники поліції не повинні розділятися, а переслідувати одного;

5) під час переслідування двома та більше працівниками поліції вони не повинні бігти один за одним, між ними повинен бути широкий інтервал і співробітник, який біжить позаду, повинен здійснювати прикриття напарника, який знаходиться попереду;

6) за участі поліцейського–кінолога зі собакою працівники НП слідує позаду кінолога;

7) якщо особа, яка переслідується, сховалась у житловому приміщенні чи в якій-небудь будівлі, не потрібно кидатися необдуманно за нею. Треба вжити заходів щодо блокування приміщення і викликати допомогу;

8) за можливості переслідування необхідно проводити на відкритій та малолюдній місцевості;

9) під час переслідування у темряві потрібно уникати освітлених місць або долати їх якнайшвидше;

10) очікувати, що правопорушник може раптово зупинитись і здійснити напад;

11) переслідуючи правопорушника в населеному пункті, між будинками треба більше прислухатися до шумів, не поспішати;

12) ріг будинку краще оминати;

13) враховувати, що злочинець може умисно створювати сторонній шум, кидаючи каміння або інші предмети, щоб відволікти від себе увагу;

14) входячи до темного приміщення, необхідно ліхтарем оглянути вхід праворуч, ліворуч, а потім освітити його глибину;

15) межі дверей потрібно проходити якнайшвидше.

Можна навести такий алгоритм дій проведення переслідування окремих видів злочинів «по гарячих слідах» працівниками кримінальної поліції.

1. При виявленні або отриманні повідомлення про грабіж:

1.1. Отримуючи виклик, одразу викликаємо ще один патруль, якщо чергова частина направила тільки один.

1.2. Прибуваємо на місце скоєння злочину.

1.3. Знаходимо потерпілого.

1.4. Визначаємо можливих очевидців.

1.5. Швидко опитуємо потерпілого, дізнаємося прикмети підозрюваних осіб і можливий їх подальший напрямок руху.

1.6. Передаємо інформацію по рації для інших патрулів задля виявлення осіб, схожих за прикметами.

1.7. У разі затримання підозрюваного іншими поліцейськими (патрульна поліція, дільничний офіцер поліції тощо):

а) отримуємо підтвердження від заявника про вчинення злочину саме цією особою (показуємо підозрюваного потерпілому);

б) здійснюємо всі заходи для збереження доказової бази (не допускаємо викидання викрадених речей підозрюваним);

в) передаємо підозрюваного СОГ;

г) після прибуття СОГ допомагаємо слідчому.

Якщо підозрюваного не вдалося затримати «по гарячих слідах»:

а) заспокоюємо потерпілого;

б) передаємо потерпілого в руки СОГ для складення заяви про злочин.

Пам'ятаємо про:

- свою безпеку (напарник у полі зору);
- виклик додаткового патруля;
- відеореєстратор;
- підтвердження прибуття;
- підтвердження факту події;
- оцінку ситуації;
- визначення кола очевидців;
- опитування/відібрання пояснень в очевидців;
- фіксування даних і контактів очевидців;
- бронежилет;
- контроль ситуації, ефективну комунікацію;
- кваліфікування ситуації, оцінку стану здоров'я;
- виклик СОГ;
- можливі відеозаписи;
- охорону місця події.

20.3. Тактичні дії поліцейських при виявленні хуліганських дій

1. Оцінити ситуацію, зокрема стосовно загрози життю та здоров'ю, необхідності підмоги.

2. Заходи особистої безпеки, спецзасоби.

3. Голосно заявити вимогу негайного припинення хуліганських дій.

4. Припинити правопорушення заходами фізичного впливу або спецзасобами.

5. Затримати осіб за наявності законних підстав – наприклад, що не підкоряються законним вимогам поліцейського.

6. Взяти ситуацію під контроль, недопущення подальших конфліктів.

7. Якщо ситуація кваліфікується як дрібне хуліганство:

а) скласти протокол про хуліганство;

б) скласти протокол затримання;

в) доставити до суду.

8. Якщо ситуація кваліфікується як хуліганство за ст. 296 ККУ:

а) опитати та зафіксувати підозрюваних, потерпілих, очевидців;

б) учасники події, можливі очевидці;

в) чи є пошкоджене майно;

г) чи є тілесні ушкодження;

г) визначити ступінь і характер тілесних ушкоджень;

д) у разі наявності тілесних ушкоджень, пошкоджень майна, інших кримінальних правопорушень викликати СОГ.

Пам'ятаємо про:

- свою безпеку (напарник у полі зору);
- підтвердження прибуття і факт події;
- оцінку ситуації, підмогу;
- спецзасоби (ефективно, виправдано, відповідно до конкретної ситуації);
- бронежилет;
- відеореєстратор;
- контроль ситуації, ефективну комунікацію;
- припинення конфлікту;
- затримання підозрюваних;
- домедичну допомогу;
- виклик СОГ;
- виклик швидкої;
- встановлення та опитання очевидців;
- можливі відеозаписи з наявних камер;
- опитування підозрюваних і потерпілих, зафіксування пояснень;
- охорону місця події.

20.4. Алгоритм дій поліцейських під час отримання інформації або виявлення бійки

1. Оцінити ситуацію, зокрема щодо загрози життю та здоров'ю і необхідності підмоги.

2. Заходи особистої безпеки, спецзасоби.

3. Голосно заявити вимогу щодо негайного припинення бійки.

4. Припинити правопорушення фізичними заходами або спецзасобами.

5. Затримати осіб, які не підкоряються законним вимогам поліцейського.

6. Взяти ситуацію під контроль, недопущення подальших конфліктів.

7. Визначити потреби в медичній допомозі, викликати швидку.

8. Опитати підозрюваних, потерпілих, очевидців:

- стан здоров'я, скарги на головний біль;
- характер ушкоджень;
- причину конфлікту, можливі мотиви;
- перебіг конфлікту;
- які удари завдавались і ким;

- учасники конфлікту, можливі очевидці;
- чи пошкоджено майно.

9. Визначити ступінь і характер тілесних ушкоджень.

10. У разі наявності тілесних ушкоджень, пошкоджень майна, інших кримінальних правопорушень потрібно викликати СОГ:

- тілесні ушкодження – ознаки кримінального правопорушення, передбачені ст.ст. 121, 122, 125 чи 126 КК України;
- небажання осіб писати заяву з певного приводу не відміняє необхідності викликати та дочекатися СОГ;
- за потреби учасників затримують за підозрою у вчиненні злочину в порядку ст. 209 КПК.

11. У разі відсутності тілесних ушкоджень та інших претензій потрібно переконатись у тому, що конфлікт вичерпано, прослідкувати, що особи розійшлися.

12. Якщо особи не припиняють правопорушення, то їхні дії можуть бути кваліфіковані як хуліганство (ст.ст. 173, 185 КпАП або ст. 296 КК України).

Пам'ятаємо про:

- свою безпеку (напарник у полі зору);
- підтвердження прибуття;
- підтвердження факту події;
- оцінку ситуації;
- виклик підмоги;
- спецзасоби (ефективно, виправдано, відповідно до конкретної ситуації);
- бронежилет;
- відеореєстратор;
- контроль ситуації, ефективну комунікацію;
- припинення конфлікту;
- затримання підозрюваних;
- домедичну допомогу;
- виклик СОГ;
- виклик швидкої;
- встановлення та опитання очевидців;
- можливі відеозаписи;
- опитування підозрюваних і потерпілих, фіксацію пояснень;
- охорону місця події.

20.5. Тактичні дії поліцейських під час розшуку та переслідування осіб, які вчинили, наприклад, крадіжку речей у пасажирів, шахрайство

Тактовно попросити потерпілих допомогти у пошуку.

Затримання проводити за можливості в малолюдних місцях, віддалених від прохідних дворів, зупинок міського транспорту та інших місць, де дії поліцейського можуть ускладнитися наявністю великої кількості людей.

Особливу обачливість, винахідливість і сміливість потрібно виявляти під час затримання групи осіб, котрі підозрюються у вчиненні злочину. Прийнявши рішення їх затримати, необхідно, не припиняючи спостереження за учасниками групи, радіостанцією, телефоном або в інший спосіб попросити допомогу в оперативного чергового та найближчих нарядів поліції, муніципальних дружинників, двірників, працівників служби охорони для затримання правопорушників. Якщо допомога вчасно не надійшла, а зволікати із затриманням не можна, то необхідно це зробити самостійно. Вирішальну роль у такому разі має чинник несподіванки та рішучих дій працівника

поліції. Наприклад, доцільно непомітно наблизитися до переслідуваних, перекрити їм найбільш можливий шлях відходу.

Якщо під час затримання використовується службовий собака, то перед тим, як його застосувати треба двічі українською і російською мовами зробити попередження «Стой! Пускаю собаку!» із наданням часу, достатнього для припинення правопорушення і виконання наказу. Перед пуском собаки треба впевнитися, що вона прагне затримати саме підозрюваного, а не інших осіб. У разі заподіяння затримуваному укусів йому необхідно надати за можливості потрібну медичну допомогу, дотримуючись заходів безпеки. Собака в такому разі повинен знаходитися за командою «Охороняй» у 2–3 метрах від затриманого.

Зробити зовнішній огляд одягу, речей затриманого з метою вилучення зброї та інших предметів, які він може використати для нападу на поліцейського.

У деяких випадках затримання з метою запобігання опору з боку особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, доцільно використовувати мотиви, що не є суттєвими причинами затримання, наприклад, порушення цією особою публічного порядку, паспортного режиму тощо. В такому разі затримання не обов'язково починати з перевірки документів, як це буває під час затримання громадянина за адміністративне правопорушення, тому що підозрюваний замість документів може дістати зброю і застосувати її.

Передати затриманого оперативному черговому НП і написати рапорт про затримання на ім'я начальника відділу НП.

21. ОСНОВИ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ «ПО ГАРЯЧИХ СЛІДАХ»

З огляду на те, що є поняття «переслідування по гарячих слідах» звідси впливає й поняття «розслідування злочинів по гарячих слідах». Відповідно цей напрям характеризується не тільки оперативно-пошуковими заходами, а й кримінально-процесуальними. Це радше стосується роботи слідчих, які в стислі терміни спроможні розкрити злочин завдяки чіткій роботі оперативних підрозділів на місці події. Від поліцейських, які прибули першими на місце події, та їх скрупульозної роботи залежить результат розслідування. Отже, система невідкладних прийомів і методів працівників оперативних підрозділів та слідчого оперативно-розшукового характеру в ситуаціях, оснований на використанні інформації, що міститься в таких слідах, які дають змогу якнайшвидше встановити, розшукати і затримати злочинця і вирішити всі інші завдання розслідування, називається в криміналістиці *методикою розслідування «по гарячих слідах»*.

У методичному плані діяльність поліцейського з розслідування (розкриття) злочинів «по гарячих слідах» можна поділити на три етапи:

- 1) заходи, що проводяться до провадження невідкладних слідчих дій;
- 2) дії під час провадження невідкладних слідчих дій, головно під час огляду місця події;
- 3) заходи, що проводяться після огляду місця події під час провадження інших невідкладних слідчих дій.

Методика розслідування злочинів «по гарячих слідах» охоплює чітко продуману тактико-методичну систему взаємодії слідчих і оперативно-розшукових працівників. Тільки доволі високий рівень взаємодії може забезпечити розслідування в схожих ситуаціях у швидкому тимчасовому режимі з відповідним пошуковим охопленням необхідної території. Найбільш дієвою формою взаємодії слідчого з оперативно-

розшуковими працівниками в умовах розслідування «по гарячих слідах» є його проведення силами слідчо-оперативної групи.

Сприятливі умови для швидкої та цілеспрямованої діяльності з розкриття злочину звичайно виникають тоді, коли розслідування починається негайно після вчинення злочину за його добре збереженими, ще не видозміненими та не зникнувшими матеріальними й ідеальними слідами.

Саме в таких випадках на місці події і від свідків можна отримати важливі відомості про особу людини, яка вчинила злочин, що дають змогу здійснити швидку та цілеспрямовану діяльність з її розшуку та затримання. Добре збережені сліди недавнього вчиненого злочину на практиці та в криміналістичній теорії в переносному сенсі називають «гарячими слідами».

Своєрідність зазначених ситуацій, які дають змогу застосувати зазначену методику, залежить від багатьох чинників, пов'язаних із особливостями вчиненого злочину та його місця, часом, що минув з моменту його вчинення, особливостями умов для проведення швидких і слідчих оперативно-розшукових дій та іншими чинниками. Багатоаспектність інформаційної основи схожих ситуацій вимагає від слідчих знання і правильної оцінки їх складових.

До таких даних, що формують схожі ситуації, можна віднести наступні фактори:

1) **тимчасові фактори**, які свідчать про те, що з моменту вчинення злочину і до його виявлення минуло не багато часу в межах вищевказаних часових параметрів. Є можливість знайти незмінні сліди злочину. Злочинець ще не міг покинути район (регіон), в якому він учинив злочин (селище, місто, район тощо), далеко втекти і вжити заходів, що ускладнюють його розшук. Є можливість пустити по слідах службово-розшукову собаку або здійснити інші цілеспрямовані пошуково-розшукові дії;

2) **фактичні фактори**, що свідчать про збереження обстановки місця скоєння злочину і в інших місцях, пов'язаних із ним, повністю або без істотних змін. Є можливість виявити сліди злочину, що містять важливу для розслідування інформацію (вказують на особу, яка скоїла злочин, її важливі риси, можливе місце її перебування тощо), здійснити на їх основі швидку криміналістичну оцінку цієї події та отримати відомості для негайної пошуково-розшукової діяльності (розшуку і затримання злочинця);

3) **динамічні фактори**, що вказують на можливу швидку мінливість первинної обстановки, зокрема на існування несприятливих об'єктивних і суб'єктивних умов, що заважають зберегти матеріальну обстановку місця події та його сліди в незмінному вигляді; можливість злочинця швидко покинути селище, місто, регіон, де він учинив злочин, вжити заходів до знищення доказів, усунення свідків; наявність інших обставин, які впливають на швидку зміну ситуації первинної обстановки;

4) **територіальні фактори**, що сприяють можливості негайної цілеспрямованої пошуково-розшукової діяльності у конкретних місцях сільської місцевості, селища та міста (локалізований район учинення злочину з обмеженими транспортними комунікаціями; регіон, хоча і не локалізований, але малонаселений; місце, відрізане від прилеглих територій складними природними факторами, паводком, повінню, в результаті інших стихійних лих тощо);

5) **організаційно-технічні та методичні фактори** свідчать про необхідний рівень забезпечення оперативно-розшукових і слідчих органів у районі виявлення злочину засобами швидкого оповіщення (каналів зв'язку «02», радіотелефонного, іншого зв'язку тощо), негайного доставлення оперативників і слідчого на місце події; техніко-криміналістичними засобами роботи зі слідами в режимі «експрес-аналізу». Водночас ці фактори вказують на наявність у цих працівників достатньою мірою готовності до

методично продуманих невідкладних оперативно-розшукових і слідчих дій у межах чергових слідчо-оперативних груп і поза ними у схожих слідчих ситуаціях.

Сукупність усіх зазначених факторів або кожного з перших чотирьох з п'ятою групою факторів формують початкові слідчі ситуації, що вимагають і дозволяють застосування методики слідчих і оперативно-розшукових дій «по гарячих слідах».

Прийняття слідчих рішень і дії слідчих та оперативно-розшукових працівників щодо їх реалізації, відповідно до вимог зазначеної методики, повинні виконуватися в максимально короткі терміни і часто в умовах своєрідного дефіциту часу, але за добре налагодженої взаємодії зазначених працівників. Відповідно, методика розслідування «по гарячих слідах» передусім від слідчого вимагає відповідних професійних знань, навиків і вміння застосовувати прийоми евристичного мислення (при якому процес вирішення слідчих завдань розуміється як проходження лабіринту і перебір можливих варіантів їх рішення, що підвищує можливість звичайних стереотипних способів дій).

У стратегічному аспекті аналізованої методики розслідування особливе значення набуває вміле поєднання алгоритмічних і евристичних шляхів вирішення слідчих завдань на основі хорошої орієнтації та криміналістичних особливостей вчиненого діяння й максимально чітка і надійна організація діяльності й взаємодії слідчого та оперативно-розшукових працівників у ході розслідування. У тактичному плані таке розслідування має чітко виражений пошуково-розшуковий характер, притаманний цій криміналістичній діяльності, коли формується певне уявлення про суб'єкта злочину, а іноді і про можливі місця його знаходження.

Питання для самопідготовки

1. Відповідно до яких нормативно-правових документів поліцейський зобов'язаний почати переслідування правопорушника з подальшим припиненням протиправних дій останнього та його затриманням?
2. Які є способи переслідування «по гарячих слідах»?
3. Що необхідно враховувати в разі переслідування правопорушника «по гарячих слідах»?
4. Які загальні тактичні прийоми переслідування сформовані на практиці?
5. Яких рекомендацій щодо дотримання заходів особистої безпеки і тактики переслідування «по гарячих слідах» має дотримуватися працівник поліції?
6. Які особливості застосування методики розслідування «по гарячих слідах»?

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1. ТЕХНІКА ЗАТРИМАННЯ ПРАВОПОРУШНИКА, ЯКИЙ ВЧИНИВ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ	4
1.1. Затримання способом ривка	5
1.2. Затримання способом замка	11
1.3. Затримання способом нирка	14
1.4. Затримання способом важеля руки до середини	18
1.5. Затримання способом важеля руки назовні	27
1.6. Затримання способом вузла зверху	29
1.7. Затримання способом важеля руки через передпліччя	32
1.8. Затримання способом важеля руки через шию	35
1.9. Затримання при підході ззаду способом загнути руки за спину поштовхом	38
1.10. Затримання при підході ззаду способом «під ручку»	41
2. ВИКОНАННЯ КИДКОВОЇ ТЕХНІКИ	44
2.1. Кидок передня підніжка	45
2.2. Кидок задня підніжка	47
2.3. Кидок через стегно	50
2.4. Кидок через плече	53
2.5. Кидок захопленням ніг спереду	56
2.6. Кидок захопленням ніг ззаду	59
3. ТЕХНІКА ЗАХИСТУ ОПЕРАТИВНОГО ПРАЦІВНИКА ВІД ОЗБРОЄНОГО ПРАВОПОРУШНИКА	63
3.1. Захист від ударів та погрози ножем	63
3.1.1. Захист від погрози ножем, приставленим до шиї	63
3.1.2. Захист від удару ножем зверху важелем руки до середини	66
3.1.3. Захист від удару ножем знизу затриманням «ривком»	69
3.1.4. Захист від прямого удару ножем способом важеля руки назовні	71
3.1.5. Захист від удару ножем збоку важелем руки до середини	74
3.1.6. Захист від удару ножем збоку з виконанням кидка «Задня підніжка»	76
3.1.7. Захист від удару ножем зверху способом «Вузол руки зверху»	79
3.1.8. Захист від удару ножем збоку способом «Передня підніжка»	81
3.1.9. Захист від удару ножем збоку в тулуб важелем руки до середини	83
3.1.10. Захист від удару ножем навідріг у голову важелем руки назовні	86
3.2. Захист від погрози пістолетом	88
3.2.1. Обеззброювання правопорушника при погрозі пістолетом при підході спереду важелем руки назовні	89
3.2.2. Обеззброювання при погрозі пістолетом ззаду важелем руки назовні	92
3.2.3. Обеззброювання при спробі витягти зброю з внутрішньої кишені куртки важелем руки назовні	95
3.2.4. Обеззброювання при спробі витягнути зброю з кишені штанів за допомогою затримання «замком»	99
3.2.5. Обеззброювання правопорушника при погрозі пістолетом спереду до голови поліцейського (утриманням пістолета двома руками)	101
3.2.6. Обеззброювання правопорушника при погрозі пістолетом в утриманні двома руками при підході спереду важелем руки назовні	104
4. ВРАЗЛИВІ МІСЦЯ НА ТІЛІ ЛЮДИНИ	108

5.	ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ОПЕРУПОВНОВАЖЕНИМИ КАРНОГО РОЗШУКУ	113
5.1.	Тактичні види стрільби з короткоствольної зброї	113
5.2.	Загальні особливості виконання швидкісної стрільби з пістолета	115
5.3.	Вихоплення і наведення пістолета в ціль	117
5.3.1.	Рекомендації щодо формування навиків вихоплення і наведення пістолета в ціль	117
5.3.2.	Характерні помилки при вихопленні та наведенні зброї і методи їх усунення	119
5.4.	Особливості прицілювання залежно від дистанції стрільби	120
5.4.1.	Прицілювання на дальні дистанції	120
5.4.2.	Прицілювання на середні дистанції	120
5.4.3.	Прицілювання на короткі дистанції	121
5.5.	Техніка швидкісного спуску курка	121
6.	ХАРАКТЕРНІ ПОМИЛКИ ПІД ЧАС ШВИДКІСНОГО ВИКОНАННЯ ПОСТРІЛУ ТА ЇХ УСУНЕННЯ	122
7.	ІНТУЇТИВНА «БЕЗПРИЦІЛЬНА» СТРІЛЬБА	123
8.	СТРІЛЬБА З НЕЗРУЧНИХ ПОЗИЦІЙ	124
8.1.	Низька стійка	124
8.2.	Стрільба з положення лежачи	125
8.3.	Стрільба з-за укриття	126
9.	«ПЕРЕНЕСЕННЯ ВОГНЮ» У РІЗНИХ НАПРЯМКАХ	126
10.	СТРІЛЬБА ПО ЦІЛІ, ЩО РУХАЄТЬСЯ	127
10.1.	Випередження та винос точки прицілювання	127
10.2.	Особливості виконання пострілу по цілі, що рухається	129
11.	СТРІЛЬБА В РУСІ	130
11.1.	Особливості техніки стрільби в русі	130
11.2.	Особливості стрільби при різних напрямках руху	130
12.	СТРІЛЬБА В УМОВАХ НЕДОСТАТНЬОГО ОСВІТЛЕННЯ	131
13.	ПЕРЕМІЩЕННЯ ПРИ ВЕДЕННІ ШВИДКІСНОЇ СТРІЛЬБИ	133
13.1.	Загальні вимоги та рекомендації до здійснення переміщень	133
13.2.	Техніка виконання короткого і дальнього переміщення	133
13.3.	Переміщення за укриття	134
13.4.	Оглядове переміщення	136
14.	ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ	136
14.1.	Вимоги Курсу стрільб до поводження зі зброєю в екстремальних умовах	136
14.2.	Порядок заміни магазину	138
14.3.	Основні види затримок під час стрільби з пістолета, їх причини та способи усунення в екстремальній ситуації	139
14.4.	Техніка дій при усуненні затримок	141
15.	ПОРЯДОК ДІЙ ПІД ЧАС НАПАДУ ЧИ СПРОБИ ВИХОПИТИ ЗБРОЮ	143
16.	ВИДИ СПЕЦІАЛЬНОГО СПОРЯДЖЕННЯ. ТАКТИКА ПРИХОВАНОГО НОСІННЯ ЗБРОЇ	143
16.1.	Принципи носіння зброї та види сучасного спеціального спорядження	143
16.2.	Особливості прихованого носіння вогнепальної зброї залежно від типу одягу та сезону. Ключові аспекти прихованого носіння зброї	148
16.3.	Приховане носіння зброї особами жіночої статі	151

17.	ТАКТИКА ДІЙ ПРАЦІВНИКІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПРИ ПЕРЕСЛІДУВАННІ ТА ЗАТРИМАННІ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ. ПОВЕРХНЕВА ПЕРЕВІРКА ТА ОГЛЯД	155
17.1.	Поняття та підстави затримання особи, яка підозрюється у вчиненні злочину	155
17.2.	Переслідування та затримання осіб, які вчинили кримінальне правопорушення	158
17.3.	Особливості затримання іноземців	162
17.4.	Поверхнева перевірка затриманого	162
17.4.1.	Тактика проведення поверхневої перевірки затриманої особи	163
17.4.2.	Методика проведення поверхневої перевірки із вогнепальною зброєю в руках	165
17.4.3.	Поверхнева перевірка після надягання кайданків	165
17.4.4.	Поверхнева перевірка з напарником, який здійснює контроль правопорушника, зі зброєю в руках	166
18.	ДОСТАВЛЕННЯ ПРАВОПОРУШНИКА ДО ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПІДРОЗДІЛУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ. ПОНЯТТЯ, ПРАВОВІ ПІДСТАВИ І ТАКТИКА ДІЙ ОПЕРУПОВНОВАЖЕНОГО ПІД ЧАС ДОСТАВЛЕННЯ	166
18.1.	Поняття «доставлення» порушника, правові підстави його здійснення	167
18.2.	Тактичні дії оперуповноважених під час «доставлення» правопорушника	168
18.2.1.	Доставляння правопорушника пішим порядком	168
18.2.2.	Доставляння правопорушника транспортом	169
19.	ОГЛЯД МІСЦЬ МОЖЛИВОГО ПЕРЕХОВУВАННЯ ПРАВОПОРУШНИКІВ	170
19.1.	Сукупність тактичних дій оперативного працівника кримінальної поліції при огляді приміщень	170
19.2.	Пресування. Схеми, техніки, варіанти та способи	174
19.3.	Основні принципи, схеми та правила блокування злочинця	177
19.4.	Сукупність тактичних дій при внутрішньому огляді будівлі	177
19.5.	Тактика входження в будівлю	178
19.6.	Огляд будівлі	179
19.7.	Відпрацювання кутів і дверних проїомів	180
19.8.	Способи пересування та входження в приміщення	180
19.9.	Пересування коридорами	182
19.10.	Пересування міжповерховими сходами	184
19.11.	Спосіб огляду приміщення	184
20.	ПЕРЕСЛІДУВАННЯ ПРАВОПОРУШНИКА «ПО ГАРЯЧИХ СЛІДАХ»	186
20.1.	Поняття переслідування «по гарячих слідах»	186
20.2.	Тактичні прийоми переслідування «по гарячих слідах» та заходи особистої безпеки, яких повинен дотримуватися поліцейський	189
20.3.	Тактичні дії поліцейських при виявленні хуліганських дій	191
20.4.	Алгоритм дій поліцейських під час отримання інформації або виявлення бійки	192
20.5.	Тактичні дії поліцейських під час розшуку та переслідування осіб, які вчинили, наприклад, крадіжку речей у пасажирів, шахрайство	193
21.	ОСНОВИ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ «ПО ГАРЯЧИХ СЛІДАХ»	194

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Тьорло Олена Ігорівна

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент

Чичкан Оксана Анатоліївна

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент

Червоношапка Марина Олександрівна

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент

Музика Богдан Юліанович

Синенький Володимир Михайлович

кандидат історичних наук

Моргун Микола Віталійович

кандидат історичних наук

Курляк Мар'ян Дмитрович

кандидат економічних наук

Туз Назар Дмитрович

кандидат юридичних наук

Винярчук Ігор Степанович

Забора Андрій Володимирович

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент

**ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНА ТА СПЕЦІАЛЬНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА
ОПЕРАТИВНИХ ПРАЦІВНИКІВ ВІДДІЛІВ КАРНОГО РОЗШУКУ
ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ**

Практичний посібник

Редагування *Галина Ялечко*

Макетування *Надія Лесь*

Зам. 52/1-19.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.